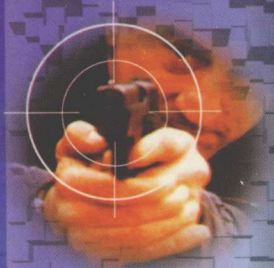
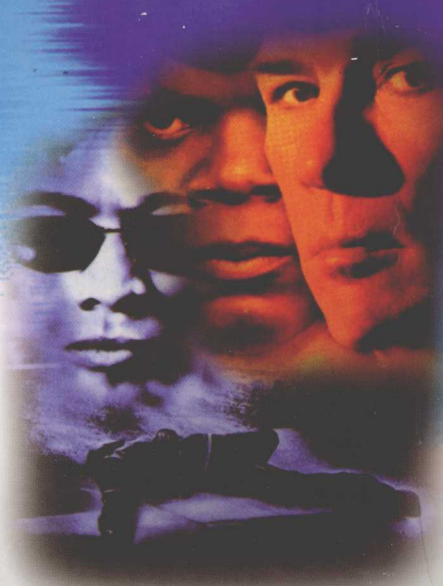
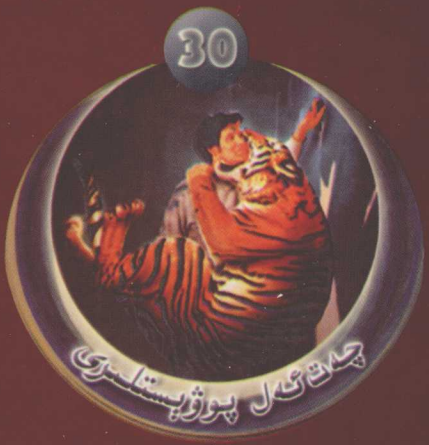
سادات زۇكتۇك قەستىگە ئۇچراپ قازا قىلدى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

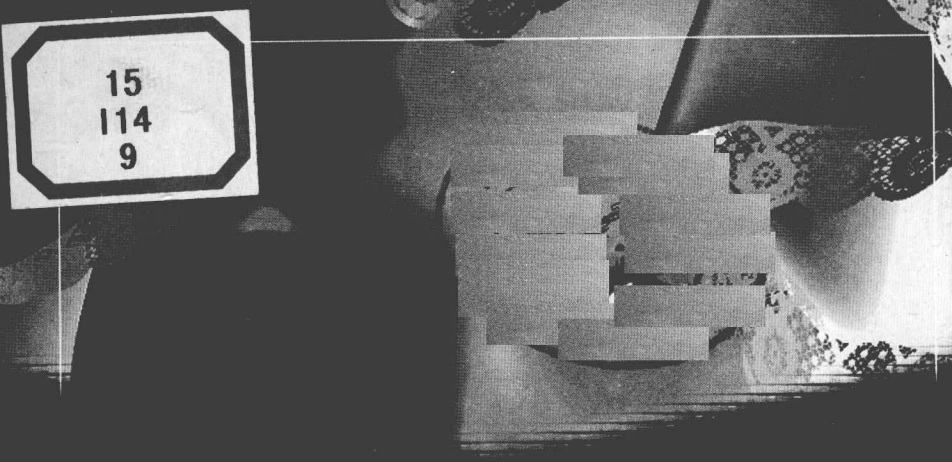

5
4

ISBN 7-228-05761-9
I·2116(民文)定价:11.80元

ISBN 7-228-05761-9

15
114
9

سادات زوكتوك قەستىدە نوچى غان كونلەردە

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

领袖被杀之日:维吾尔文/(埃)马合福兹,(印度)塔巴里亚尔著;艾孜提艾里等译。— 乌鲁木齐:新疆人民出版社,2000.4

(外国中篇小说丛书.第30辑)

ISBN7—228—05761—9

Ⅰ.领… Ⅱ.①马… ②塔…③艾 … Ⅲ.中篇小说 — 作品集 — 世界 — 维吾尔语(中国少数民族语言)Ⅳ.I14

中国版本图书馆CIP数据核字(2000)第29658号

责任编辑:艾合买提·伊敏

封面设计:艾克拜尔·萨里

责任校对:再米拉,赛那瓦尔

新疆人民出版社编辑出版

(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码830001)

新疆新华书店发行

新疆人民出版社微机室排版

新疆司法印刷厂印刷

787×1092毫米 32开本 8.375印张 2插页

2000年7月第1版 2000年7月第1次印刷

印数:1——3,060

ISBN7—228—05761—9/I·2116 定价:11.80元

مەسئۇل مۇھەررىرى : ئەخمەت ئىمىن
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : ئەكبەر سالىھ
مەسئۇل كوررېكتورى : زەمىرە ، سەنەۋەر

سادات زۇڭتۇڭ قەستكە ئۇچرىغان كۈنلەردە
(چەت ئەل پوۋېستلىرىدىن ـــ 30)
*
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزدى ۋە نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئىزادلىق يولى № 348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى كومپيۇتېر بۆلۈمىدە تىزىلدى
شىنجاڭ ئەدلىيە باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 787×1092 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 8.375 قىستۇرما ۋاراقى : 2
2000 ـ يىل 7 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2000 ـ يىل 7 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 3,060 ـــ 1
ISBN7—228—05761—9/I • 2116
باھاسى : 11.80 يۈەن

قىسقىچە مەزمۇنى

بۇ كىتابچىغا ئىككى پوۋېست كىرگۈزۈلگەن.

نوبېل ئېدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ ساھىبى نەجىب مەھبۇز (1911 ــ) نىڭ «سادات زۇكۇتۇڭ قەستكە ئۇچرىغان كۈنلەردە» (ئەسلى نامى: «داھىي قەستكە ئۇچرىغان كۈنلەردە») ناملىق ئەسىرىدە 70 ــ يىللارنىڭ ئاخىرى 80 ــ يىللارنىڭ بېشىدىكى مىسىر جەمئىيىتى يورۇتۇپ بېرىلگەن. سادات مىسىرغا زۇكۇتۇڭ بولغان مەزگىللەردە ئۆزىنىڭ دادىللىقى ۋە دىپلوماتىيە ساھەسىدىكى جانلىقلىقى بىلەن ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنگەن. ئۇ قوماندانلىق قىلغان مىسىر قوشۇنلىرى سۇۋەيش قانىلىدىن ئۆتۈپ بالليف مۇداپىئە سىپىنى ۋەيران قىلىش ئارقىلىق، ئىسرائىلىيە ئارمىيىسىنى يەڭگىلى بولمايدۇ، دەيدىغان ئەپسانىنى بىتچىت قىلىپ تاشلىغانىدى. ئۇ يەنە دۆلىتىدە ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى قوللانغان؛ دىپلوماتىيىدە جانلىق ئۇسۇل قوللىنىپ، ئىسرائىلىيىنى ئېتىراپ قىلغان ۋە ئىسرائىلىيە بىلەن كېلىشىم تۈزۈپ، قولدىن كەتكەن خېلى زور قىسىم زېمىننى قايتۇرۇۋېلىش ئارقىلىق، ئوتتۇرا شەرق مەسىلىسىنى تىنچلىق بىلەن ھەل قىلىشنىڭ يولىنى ئاچقان. لېكىن ئۇ مۇشۇ سىياسەتلەرنى يۈرگۈزۈش داۋامىدا، بەزى ئوبېيېكتىپ شەرت ــ شارائىتلارغا تازا ئېتىبار بېرىپ كېتەلمىگەنلىكى، بەزىدە ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ قويغانلىقى تۈپەيلى نۇرغۇن ئەرەب دۆلەتلىرىدىن ئايرىلىپ قېلىپ، مىسىرنى

مۇندەرىجە

سادات زۇكتۇك قەستكە ئۇچرىغان كۈنلەردە..... 1
نەجىپ مەھبۇز (مىسر)
ھەزرىتىئىلى بارات تەرجىمىسى
مۇمتاج ماھال مەقبەرىسى..... 116
غالىي پروساند تەبرىيار (ھىندىستان)
پاتىگۇل مىجىت تەرجىمىسى

قوشۇمچە :

« چەت ئەل پوۋېستلىرى » مەجمۇئەسىنىڭ ئومۇمىي مۇندەرىجىسى
(جەمئىي 30 كىتابچە)..... 251 ـ بەت

سادات زۇكتۇك قەستكە ئۇچرىغان كۈنلەردە

نەجىپ مەھبۇز (مىسر)

ھەزرىتىئىلى بارات تەرجىمىسى

مۇھتاشىم زايىت

ئازراقلا ئۇخلاپ ئويغاندىم . ئىسسىق يوتقان ئىچىدە تاڭ-
نىڭ يورۇشىنى كۈتۈپ يېتىش كىشىنى مەستخۇش قىلىدۇ ، دې-
رىزىدىن كىرگەن تاڭ نۇرى ئاجىزلىقىغا باقماي قاپقاراڭغۇ ئۆينى
خېلىلا يورۇتۇۋەتكەنىدى . ئاھ ، خۇدا ، مەن سېنىڭ ئىرادەڭ بو-
يىچە ئۇخلاپ ، سېنىڭ ئىرادەڭ بويىچە ئويغاندىم . سەن جىمى
مەۋجۇداتنىڭ ئىگىسى . تاڭنىڭ يورۇغانلىقى يېڭى بىر كۈنۈمنىڭ
باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ . ئۇ يورۇقلۇق خۇدانىڭ ئىسمىنى
زىكرى قىلىپ ، گۈرىستان جىمجىتلىق قاپلىغان دېگىزدا پەيدا بو-
لىدۇ . ئاھ ، خۇدا ، ئىسسىق يوتقان ئىچىدىن سۇغۇرۇلۇپ چې-
قىپ ، زىمىستاننىڭ ئۆزۈن كۈنلىرىنىڭ قوينىغا قەدەم بېسىشىمغا
ئىمكان بەر . ئامراق نەۋرەم كارىۋىتىدا تاتلىق ئۇيقۇغا كەتكەن .
مۇدۇرۇپ ـ چوقۇرۇپ بارغان پېتى ئۇنى ئويغىتىشىم كېرەك . ئى-
بادەت قىلغاندا تەرەت ئالىدىغان سۇ سوغۇقكەتتىن ئۆتكۈدەك دەر-
جىدە سوغۇق بولسىمۇ ، مەن ئاللانىڭ ھىممىتىدىن ئىللىقلىق تا-
پالايمەن . ئىبادەت قىلىش تاشقى دۇنيانى تامام ئۇنتۇپ ئاللا بىلەن

دەرقەمتە بولۇش ئۇچۇندۇر . ئاللانى ياخشى كۆرگەن كىشىلەرنى ئاللامۇ ياخشى كۆرىدۇ . ئاللانىڭ كالامىنى بىر كۈن ئۆگەنمىسەم ، بۇ بىر كۈن مەن ئۇچۇن بەختسىزلىكتىن دېرەك بېرىدۇ . مەن ئاخىر شېرىن خىياللار ئىلكىدىن قۇتۇلۇپ ، تاتلىق ئۇخلاۋاتقان ئوغلۇمنى ، كېلىنىمنى ، نەۋرەمنى ئويغاتقىلى ماڭدىم . مەن — بۇ ھارغىن ئائىلىنىڭ قوڭغۇراقلىق سائىتى . تەلىيىمگە مۇشۇ پېشىمغىچە بۇ رولۇمنى جارى قىلدۇرۇپ كېلىۋاتىمەن . پېشىم ئاللىقاچان بىر يەرگە بېرىپ قالغان بولسىمۇ ، لېكىن مۇشۇ تېمەنلىكىم بىلەن ئاللاغا تېۋىنىۋاتىمەن . ھەر ئەتىگىنى فاۋاسىنىڭ ھۇجرىسىنىڭ ئىشىكىنى چېكىپ ، ئىسمىنى چاقىرىمەن . ئۇنىڭ « ئەتىگەنلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن ، دادا » دېگىنىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا ئۆز ئۆيۈمگە قايتىپ كىرىمەن . مەن چىراغنى ياندۇرۇپ قارىغىنىمدا ، يوتقىنى بىلەن ئۇخلاش پوسمىسىنىڭ ئارىلىقىدىكى تارغىنا جايدىن بېشى كۆرۈنۈپ تۇرغان نەۋرەم پۇشۇلداپ تاتلىق ئۇخلاۋاتقان بولىدۇ . نېمە ئامال بار دەيسىز ؟ شۇ تاپتا يەنە ئۇنىڭ تاتلىق ئۇيقۇسىنى بۇزۇشۇم كېرەك . مەن ئۇنىڭغا ، شۇنداقلا ئەۋلادلىرىمغا بولغان چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن بوشقىنا ئاۋازدا چاقىردىم :

— ئولغان ، ئويغىنىدىغان ۋاقتىڭ بولدى .

ئۇقۇشۇر كۆزلىرىنى ئاچتى ۋە كۈلۈپ تۇرۇپ ئەسىنگىنىچە :

— ئەتىگەنلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن ، بوۋا ، — دېدى . ئارقىدىنلا ئايىغ تېۋىشى ، گەپ قىلغان ئاۋازلار ئاڭلاندى . مۇنچا ، تاماقخانا ، كارىدورلاردا يېڭى بىر كۈنلۈك تىرىكچىلىك باشلانىدى . مەن رادىئودىن ئەتىگەنلىك قىرائەتنى ئاڭلاۋاتاتتىم . كېلىنىم سەرنا :

ـــ دادا ، ئەتىگەنلىك تاماق تەييار بولدى ، ـــ دەپ توۋلىدى . مېنىڭ دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ خۇشاللىقىم ئەزەلدىن تاماق ئۈستىدە بولاتتى . ئاللانىڭ بۇ دۇنيالىققا بېغىشلىغان مېھرشەپقىتى نەقەدەر كۆپ ـ كۆپ ـ ھە . ئاھ ، ئىگەم ، بەندەڭنى ئاغرىق ـ سىلاقتىن خالىي قىلغايسەن ، مېنى ئۆز ھاجىتىدىن ئۆزى چىقىش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم قىلمىغايسەن . ھازىر ھېچكىمنىڭ ھېچكىم بىلەن كارى يوق ، ھېچكىمنىڭ سىبسترا يالالاپ ئۆزىنى كۈتكۈدەك پۇلىمۇ يوق . كىم ئاغرىپ يېتىپ قالسا ، شۇ قارىغىشقا ئۇچرايدۇ . تاماق ئۈستىلى ئۈستىدە ئەتىگەنلىك تاماق ئورنىدا پەقەتلا پىلە پۇرچىقى ياكى بولمىسا گۆشسىز چۆچۈرىلا بولاتتى . ئىلگىرىكى تۇخۇم ، پىشلاق ، قورۇتۇلغان كالا گۆشى ۋە مېۋە شەربىتى ئېشىپ ـ تېشىپ تۇرىدىغان ، ئېچىۋېتىلگەن دەۋرلەر ئەمدى كەلمەسكە كەتتى . مال باھاسى ئۆلگۈدەك ئۆرلىۋالدى ، ھەممە نەرسىگە جىن تەگكىلى تۇردى . فاۋاس ھەر كۈنى قوتۇرماچ يەۋېتىپمۇ كۈندىن ـ كۈنگە سەمرىپ كېتىۋاتىدۇ . سەرنانى بولسا ياش تۇرۇپلا قېرىلىق بېسىۋاتىدۇ . ئەللىك ياشلىق ئوغلۇم ئاتمىش ياشلىق بوۋايلارغىلا ئوخشاپ قالدى .

ـــ يېقىندىن بېرى مىنىستىرلىقتا ئىش بولغاچقا ، پۈتۈن كۈن ئىشلەۋاتىمىز ، بىرنەچچە كۈن شىركەتكە بارالمايمەن ، ـــ دېدى فاۋاس گېپىنى قىرىپ تۇرۇپ .

ئوغلۇم بىلەن خوتۇنى بىر شەخسىي شىركەتتە قوشۇمچە ئىش تاپقانىدى . ئۇ ئىككىسىنىڭ كېرىمى ، مېنىڭ پېنسىيە پۇلۇم ۋە ئولفانىڭ مائاشى بولۇپ ھەممىسىنى قوشقاندا بىر ئائىلىنىڭ جان بېقىشىغا ئاران يېتەتتى . مۇبادا شىركەت ئۇنى ئىشتىن بوشىتىۋەتسە ، كۈنىمىزنى قانداق ئۆتكۈزەرمىز ، دېگەن غەم مېنى چىرمىۋالغانىدى .

ـــ بەلكىم مۇشۇ بىرنەچچە كۈنلىدۇ ، ـــ دېدىم مەن ئۈمىد بىلەن .

ـــ مەن ئاۋۋال ئۇ يەردە سىزگە بۆلۈپ بېرىلگەن ئىشلارنى ئازراق قىلاي ، ـــ دېدى سەرنا ، ـــ ئېشىپ قالغانلىرىنى ئۆيگە ئالغاچ كېلەي . سىز ئاۋۋال ئەھۋالنى بۆلۈم دىرېكتورىغا دەپ بېقالامسىز . . .

ـــ نېمە ؟ سەن مېنى ئەتىگەندىن ـ كەچكىچە ئىشلە دېمەكچىمۇ ؟ ـــ فاۋاس ئاچچىقلىنىپ قالدى .

مەن دائىم تاماق ئۈستىدە جېدەل چىقماسلىقنى تىلەيتتىم . لېكىن ، ھامان بۇ ئىشتىن ساقلانغىلى بولمايتتى .

ـــ ئەلى سەمىغ مۇئەللىمنىڭ دادىسى ئىشتىن چۈشۈپلا تاكسى ھەيدەپ خېلى جىق پۇل تېپىپتۇ ، ـــ دېدى ئولفان .

ـــ ئۇنىڭ شەخسىي ماشىنىسى بارمۇ ؟ ـــ سورىدى دادىسى .

ـــ مېنىڭچە بار .

ـــ لېكىن ماڭا ماشىنا سېتىۋالغۇدەك نەدىكى پۇل ؟ سېنىڭ مۇئەللىمنىڭ دادىسى باي ئەمەس . ئۇ پارا يەيدۇ .

ـــ لېكىن ، كىشىلەر ئۇنى بەك ھۆرمەتلەيدىكەن .

مەن ئاخىر :

ـــ ئۇ ئاخىر ياخشى يولنى تاللىۋالدى ، ـــ دەپ گەپ قىستۇردۇم .

ـــ مەنمۇ بىر كۈنى شۇنىڭغا ئوخشاش يولنى تاللىۋالىمەنمۇ تېخى ، ـــ دېدى ئولفان قاقاقلاپ كۈلۈپ تۇرۇپ .

ـــ نېمە قىلاي دەيسەن ؟ ـــ سەرنانىڭ چىرايى تۇتۇلدى .

ـــ بىر بانكا بۇلاش ئەتىرىتى تەشكىللەيمىكىن دەيمەن .

ـــ ۋايىيەي ، كاتتا پىلانلىرىدىن ئۆرگىلىپ كېتەي

بۇنىڭ ، ـــ دېدى فاۋاس يىرگەنگەندەك .

تەخسىلەرنى سۈرتكىنىمدىن كېيىن سەرنا ھەممە قاچا ـ قۇچىنى قوشۇپ ئېلىپ كەتتى . بىردەمدىن كېيىن ئۇلار مەن بىلەن خوشلىشىپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىشتى . ئىلگىرىكىگە ئوخشاش ئۆيدە ئۆزۈم يالغۇز قالدىم . ئاھ ، خۇدا ! ئۇلارغا تىرىكچىلىك يولى بەرگەيسەن . ئۇلارنى زىيان ـ زەخمەتتىن ساقلىغايسەن .

مەن قول تىقمىسام ، بۇ ئۆينىڭ كەچكىچە قالايمىقان تۇرغىنى تۇرغان . مەن ھۇجرا ئۆيۈم بىلەن ياتاق ئۆينى تەستە يىغىشتۇرۇپ رەتلەپ چىقتىم . ياتاق ئۆي مېنىڭ ئىچ ـ پۇشۇقۇمنى چىقىرىدىغان جاي . مەن بۇ ئۆيدە رادىئو بىلەن تېلېۋىزوردىن قۇرئان كەرىم ، ناخشا ـ مۇزىكا ۋە خەۋەرلەرنى ئاڭلايمەن ۋە كۆرىمەن . يەنە بىر ئىغىز ئۆي بولغان بولسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە ، ئۇنداقتا ئولفانغىمۇ باش تىققۇدەك جاي چىقاتتى . بارلىق ھەمدۇ سانا ئاللاغا مەنسۇپ ، ئاللانىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ لىق قىلغىلى بولمايدۇ . بىر يىلى مال باھاسى ئۇچقاندەك ئۆرلەپ كەتتى . غالىب ئەبۇ ئابباس مۇسى كىشىلەر ئولىشىپ كەتكەن بىر بولكا دۇكىنى ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، تۇيۇقسىز ئۇ كىشىلەرگە ئىچى ئاغرىپ قالدى . ئۇ « ئەگەر يانچۇقۇمدىن بىرنەچچە تەڭگە چىقىپ قالسا ، ئۇلارغا سەدىقە بېرىۋېتەي » دەپ ئويلىدى . ئويلاۋېتىپ ، يانچۇقىدا قانداقتۇر قاتتىق بىر نەرسىنىڭ قولىغا ئۇرۇلغانلىقىنى سەزدى . راستىنلا ئۇنىڭ يانچۇقىدىن بىر نەچچە دىرھەم چىقىپ قالدى ، ئۇ مۇشۇ پۇللار بىلەن بولكىخانىدىن ئازراق قوتۇرماچ ئېلىپ كىشىلەرگە بەردى . بىراق ئۇ ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا ، بولكىچى ئۇ بەرگەن دىرھەمنىڭ يالغان پۇل ئىكەنلىكىنى سېزىپ ، ئۇنى توختىتىۋالدى . ئۇ ئۆزىنىڭ ياخشى كۆڭلىنىڭ ئاللانىڭ كالامىغا خىلاپ كەلگەنلىكىنى چۈشەنگەن چېغىدا ،

ئاللادىن ئۆزىنىڭ گۇناھىنى مەغپىرەت قىلىشىنى تىلىدى . دەل مۇشۇ دەقىقىدە بولكىچىنىڭ قولىدىكى دىرھەم يەنە راست پۇلغا ئۆزگىرىپ قالدى . ئاھ ، پەقەت ئاللالا بەندىسىنى ھامىيلىقىغا ئالالايدىكەن ، پەقەت بۇ ئالەمدىن ۋاز كەچكەن كىشىلەرلا ئاندىن ھامىيلىق ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولالايدىكەن . يېشىم سەكسەنگە يېقىنلىشىپ قالغان بولسىمۇ ، لېكىن بۇ ئالەمدىن ۋاز كېچەلمەيمەن . بۇ دۇنيا ئاللانىڭ تۇپرىقى ، ئۇنىڭ بىزگە بەرگەن تارتۇقى . مەن ئۇنىڭدىن قانداقمۇ ۋاز كېچەلەيمەن . مەن بۇ دۇنيانى ياخشى كۆرىمەن ، ھۆر ئادەملەر ، ئاللانىڭ مۇرىتلىرى ۋە ئاللانىڭ بەندىلىرىنىڭ بۇ سۆيگۈسى ماڭا قانداقمۇ ھامىيلىق ھوقۇقىنى بېرەلەيسۇن ؟ مەن قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشنى ياخشى كۆرىمەن ، ئاللانىڭ ئەمر ـ ۋاجىپلىرى بويىچە ئىش كۆرىمەن ، ھەر قېتىم ئېغىز ئاچقان چېغىمدا قىزىتىلغان ماي ، ئارپا ، بىدىيان ۋە لىمون سۇيى ئارىلاشتۇرۇلغان پىلە پۇرچىقىنى ئىستېمال قىلىشنى ئۇنتۇمايمەن . كىم ئاللانىڭ چەكسىز مېھىر ـ شەپقىتى ئىچىدە ياشايدىكەن ، شۇ كىشى بىر كۈنلەردە يىراقتىن قولىنى شىلتىسا چىراغنى ئۆچۈرەلىگۈدەك قۇدرەتكە ئىگە بولالايدۇ . يېقىن دوستلىرىنىڭ ئىچىدىن پەقەت مەنلا قالدىم ، قالغانلىرى قېرىلىق يېتىپ ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلدى . قېرىلىق بىزنى ئىككى دۇنيا قىلىپ ئايرىپ تۇرماقتا . قەلبىم ، مەن تۇرۇۋاتقان بۇ ئۆي ۋە بىر خىل رېتىمدا ئۆتۈۋاتقان كۈنلىرىم ئوخشاشلا چەكسىز غېرىبلىق ئىسكەنجىسىدە قالغانىدى . كۆزلىرىمۇ كىتاب كۆرەلمەيدىغان بولۇپ قالدى ، ئۇيقۇمۇ ئازلاپ كەتتى . مەن ئۆلۈمدىن قورقمەن ، ئەجىلىم توشقاندا ئۆلۈمنى قارشى ئالىمەن ، بىراق ئەجىلىم توشمىسا ، مەن يەنە ياشاشنى ئويلايمەن . پادىشاھ فۇئاد مەكتەپتە لېنتا كەسكەن چاغدا ، مەن ئوقۇتقۇچىلارغا ۋاكالىتەن سۆزلىگەنىدىم .

ئۇ بىر شەھەرپلىك كۈنلەر ئىدى . بالىلار : « ياشسۇن پادىشاھ ، ياشسۇن فۇئاد ! » دەپ ئالقىشلىغان چاغدا ، مەن چەكسىز ئىپتىخارلىق تۇيغۇسى ئىچىدە قالغانىدىم . شۇئار ئۆزگەردى ، ناخشىمۇ ئۆزگەردى . ئەڭ ئاخىر مال باھاسى ئۇچقاندەك ئۆرلەپ كەتتى . قۇرۇق تۆت تام ئىچىدە يىپىقلىق ئەينەكتىن نېل دەريا سىغا ۋە دەريا بويىدىكى دەرەخلەرگە قاراپ تۇرغىنىم تۇرغانىدى . بىزنىڭ تۇرۇۋاتقان ئۆيىمىز نېل دەريا سى كوچىسىدىكى ئەڭ كونا بىنادا بولۇپ ، ئۇ ھازىرقى زامان بىنالىرى ئىچىدىكى ئەڭ پاكار بىنا ئىدى . نېل دەريا سىمۇ خۇددى ماڭا ئوخشاشلا ئۆزگەرمەكتە ، مەيۇسلۇك ۋە زەئىپلىك ئىچىدە ئىنگرىماقتا . ئۇ ئىلگىرىكىدەك كۆۋەجەپ ئاقىدىغان شاۋقۇنلۇق ھالىتىنى يوقاتقانىدەك قىلىدۇ . يولدا ماشىنىلار موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇرماقتا . بايلارمۇ ، كەمبەغەللەرمۇ تەڭ ياشايدىغان بۇ دۇنيادا نەچچىلىگەن يېقىن سىرداشىم بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتى . ئاسمانىنى بۇلۇت قاپلاپ ، جۇدۇننىڭ شەپسى كىبلىۋاتىدۇ . ئىلگىرى مۇشۇنداق كۈنلەردە فۇلبا رايونىغا بېرىپ سەيلە قىلىش نەقەدەر كۆڭۈللۈك ئىدى ـ ھە ! دوستلار سېرىقماي سۈرتۈلگەن توخۇ ، داغلاپ پىشۇرۇلغان ياڭيۇسەي ، سوغۇق ئىچىملىك ۋە ئۇنىڭلغۇنى چۆرىدىشىپ ئولتۇراتتى . ئەگەر كەڭ قورساق ، مەرد ، سېخىي بولۇپ پۈتۈن ئازابلىرىمنى ئۇنتۇپ كەتسەم ، سۆزمەن پەرىشتىلەردىن بولۇپ قېلىشىم تەبىئىي ئىدى . ئۇلار ئاللىبۇرۇن قاقشال دەرەخكە ئوخشاپ قالدى . ئۇلارنىڭ خۇشاللىق ، بەختىيارلىق ھېسسىياتىغا تويۇنغان كۈلكە سادالىرى نەلەرگىدۇر غايىب بولدى . توي كېچىسى مېنىڭ كەينىمدە تىزلىپ تۇرۇشقانلار شۇلار ئىدى . ئۇ كېچىسى مەن پاتمەنىڭ چۈمبىلىنى تۇنجى قېتىم ئاچقانىدىم . قەبرەڭنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم سۈپۈرگىنىمگىمۇ ھەش ـ پەش دېگۈچە بەش يىل بولۇپ قالدى .

نوپۇس شددەت بىلەن كۆپەيمەكتە . ئېسىمىز دەۋرىدە تىكىلگەن دەرەخلەرمۇ ئادەملەر ئارىسىدىكى بۇ قىستاڭچىلىقنى تۇنجى قېتىم كۆردى . بىر توپ تەلۈلەر ۋەقە چىققان جايغا قاراپ ساراڭلارچە چېپىشتى . ئەزرائىل شۇ يەردە سوزۇلۇپ ياتىدۇ . مۇھەممەد پەيغەمبەر ئاللاغا مۇناجات قىلىپ تۇرۇپ : « ئى ئاللانىڭ بەندىلىرى ، بۇ دۇنيالىقتا ئۆزۈڭلارنى ياقا ـ يۇرتتىن كەلگەن يولۇچى دەپ بىلىڭلار ، ئۆلۈمنى ئەستىن چىقارماڭلار » دېگەنىدى . پەيغەمبەرنىڭ گەپلىرى ھەقىقەتەن توغرا ئىكەن .

ئولفان فاۋاس مۇھتاشىم

يېڭى بىر سەھەر باشلاندى ، مېنى بىزار قىلىپ بىر خىل رەۋىشتە تەكرارلىنىۋېرىدىغان بۇ زېرىكىشلىك كۈنلەردىن يېڭى ـ يېڭى مەزمۇنلارغا تولغان تۇرمۇشنىڭ بولغىنى ياخشى ئەمەسمۇ . بۇ دۇنيادا بىرى ئۆلسە ، يەنە بىرى دۇنياغا كېلىدۇ . تەقدىر ـ قىسمەت دېگىنىمىز ـــ مۇھەببەت ۋە گۈزەللىك يولىنى كۆرسىتىدۇ .

قارىغىنا ، ئۇ نېمە ؟ ئاپلا ، مېنىڭ پۇتلىرىم ! سىلەر چەشىڭلارنى چىشلەپ بەرداشلىق بېرىڭلار ، بۇ چىداملىق ۋە سەۋر-چانلىق بىلەن ياشايدىغان دەۋر . زۇلمەت قاپلىغان شۇ يىللاردا پەقەت سەنلا مېنىڭ قەلبىمدىكى سۆيۈملۈك كىشى ئىدىڭ . باھار شامىلىدەك قەلبىمنى ئىللىتقانىدىڭ . ئاسمانغا تاقاشقۇدەك يوغان دەرەخلەردە ۋە نىل دەرياسىدا ھېچكىم ئىنكار قىلالمايدىغان بىر خىل روھىي پاكىزلىق بار . مەن قان ـ زەردابلىرى بىلەن كىشىنى كۆكۈلسىز قىلىدىغان بۇ زېمىننى ئۇنتۇش ئۈچۈن كۆكىنىڭ قەھرىگە ، ئاپئاق بۇلۇتلارغا ، دەرەخلەرنىڭ ئۇچىلىرىغا قارىۋالدىم . سەن ھامىنى بىر كۈنى بىگۈناھ ئەرۋاھلارغا ئۇچرىشىپ قالىسەن

هەم ئۇنىڭ بىلەن يېقىنلاردىن بولۇپ قالسەن . مەن بىلمىلىك ، دىيانەتلىك ئادەممەن . كىچىكىمدىن بېرى ئاسمان بىلەن بوي تالاشقۇدەك ئېگىز بىنالار ئارىسىدىكى بايلار بىناسى توپىغا يوشۇرۇنغان بۇ پاكارغىنا ئۆيدە تۇرۇپ كېلىۋاتىمەن . قويۇق قوشۇما قاشلىرىم ئاستىدىكى قاپقارا كۆزلىرىمنى مۆلدۈرلىتىپ ئۆي ئىگىسىنىڭ هامان بىر كۈنى بىزنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتىمەن . ئەقلىم يەتمەيدىغان يېرى ـــ چىرىكلىك ، زورلۇق ـ زومبۇلۇق ئەۋج ئالغان بۇ دەۋردە مۇھەببەت يەنىلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرالايدىكەن . بۇ كىچىك ۋەيرانە يوللار هاۋا هۇجۇمىنىڭ يادنامىسىمۇ ؟ هەممە يەردە چېچىلىپ ياتقان زومچەك ـ زومچەك ئەخلەتلەر جۇۋا ـ جۇۋا ئاشىق ـ مەشۇقلارغا ماڭدامدا بىر ئۇچراپ تۇرىدۇ . قىستا ـ قىستاڭ ئاپتوبۇس ئىچىدىكى ئادەملەر ، ئەتىگەنلىكىكلار خەيرلىك بولسۇن . چېقىق ئەينەكتىن سىرتقا ئېگىلىشىپ قاراۋاتقان چاغدىكى هالىتىگلار كىشىگە نازارەت ئاستىدا ئىشلەيدىغان مەهبۇسلارنى ئەسلىتىدۇ .

چوڭ كۆۋرۈك مىغىلداپ ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئادەم بىلەن توشۇپ كەتكەن ، كىشىلەر پىلە پۇرچىقىنى ئاچ بۆرىدەك يېيىشكىنىچە ئالدىراش مېگىشماقتا .

ـــ هەممىلا يەرنى كرىزىس قاپلىغان مەزگىل ، ئىشنىڭ هەل بولىدىغان مەزگىلى بولىدۇ ، ـــ دېدى بوۋام .

ئاھ ، قەدىرلىك بوۋا ، بىز بۇ كونا مۇقامنى يەنە قاچانغىچە توۋلارمىز ؟ كونا سەنەمگە قاچانغىچە دەسسەرمىز ؟ بوۋام مېنىڭ ئەڭ يېقىن سىردىشىم . مەن بولسام يالغۇز ئوغۇل ، ئاتا ـ ئانام كېچە ـ كۈندۈز دېگۈدەك خىزمەت قىلىشقا باشلىغاندىن تارتىپ ، مەن ئۆزۈمنى ئۆلاردىن ئايرىلىپ قالغاندەك سېزىۋاتىمەن . ئۇلار جان بېقىش ئۈچۈن ، بىرەر چىشلەم بولكا ئۈچۈن هۆكۈمەت

ئورگانلىرى بىلەن شەخسىي شىركەت ئارىسىدا پۇت ـ قولى يەرگە تەگمەي توختاۋسىز قاتىرىغاچقا ، ئۇلار بىلەن كۆرۈشمىگىم تەسكە توختايدۇ .

ـــ سەندىن ئۆتۈنەي ، بىزنىڭ سېنىڭ بۇ پەلسەپىلىرىڭ تۇغرىلىق سۆزلىشىشكە ۋاقتىمىز يوق . ئۇخلىغۇدەكمۇ ۋاقىت چىقىرالمايۋاتقانلىقىمىزنى كۆرمىدىڭمۇ ؟ ـــ دادام شۇنداق دەيتتى .

قايسى ھەدەم نىكاھتا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىسا ، مەن شۇنىڭغا تەسەللى بېرىمەن . بۇ كىشى بىلەن كىشىنىڭ كارى يوق جاھان . ھەممە كىشى ئۆزىنىڭ ھەلەكچىلىكىدە يۈرىدۇ ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تۇرمۇشتا غالىب كېلىدۇ ، يەنە بەزىلىرى بولسا مەغلۇپ بولىدۇ . مەن ئاخىر دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بىر يېمەكلىكلەر شىركىتىدە خىزمەت تاپتىم . كىرىش ئېغىزىدىكى « ئۇمىدلىنىپ كىرىمەڭ » دېگەن توم ، قارا ھەرپلەرنى ئوقۇساملا كۆڭلۈمگە ئەڭ يېقىن شۇ ئادەم ئېسىمگە كېلىدۇ . ئۇ قۇرۇلغىنىغا ئۇزۇن بولغان ئامېرىكا مۇناسىۋىتى ۋە تەرجىمە بۆلۈمى دىرېكتورىنىڭ ئىشخانىسىدا ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ يېقىملىق كۈلكىسى مېنىڭ چىرايىمغا سايە تاشلاپ تۇراتتى .

ـــ بىردەم تۇرۇپ ماڭسىڭىز بولمامدۇ ، بىز بىللە كېتەيلى ، ـــ دېدىم مەن ئۇنى ئەيىبلەپ .

ـــ ئامال يوق ، « برازىلىيە » دە ناشتا قىلىدىغان بولدۇق ـ دە ، ـــ دېدى ئۇ جۇشقۇنلۇق بىلەن .

بەختىمگە يارىشا بوۋام بولغاچقىلا مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر شىركەتتە ، بىر بۆلۈمدە خىزمەت قىلىۋاتىمەن . مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا ، ئەركىن ئوفىتسېرلار گورۇھىنىڭ بىر ئوفىتسېرى بوۋامنىڭ ئوقۇغۇچىسى بولغاچقا ، مۇشۇ بەختكە ئېرىشەلىدىم دېسەممۇ بولىدۇ . بوۋامنىڭ مەجەزىنى كىشىلەر ئۇنتۇيالمايدۇ . ھەتتا

ئەجدادلىرىنىڭ تۆھپىسىنى ئىنكار قىلىدىغان كىشىلەرمۇ بوۋامنىڭ تۆھپىسىنى ئۇنتۇيالمايدۇ . دىرېكتور بۆلۈمىدىكى قىزلارغا ئوخشاشلا كۆپىيۇاتقان ئايىغى ئۇزۇلمەس ھۆججەتلەرمۇ يېغىۋېلىنماي تۇرۇپلا ئۇستىمىزگە يېغىشقا باشلايدۇ . مەن خىزمەت قىلىۋېتىپ كۆكلۈمدىكى ئامراق ئادىمىم راندانغا پات ـ پات ئوغرىلىقچە قاراپ قويىمەن . ئۆتمۈشۈمنى خيال قىلغاچ تاتلىق خىياللارنى سۈرىمەن . ئۇ سۈرۈشتۈرۈپ كەلسە تولىمۇ بۇرۇنقى ۋاقىتقا تاقىلىدىغان ھېكايە . ئۇ چاغدا ھەر ئىككىلىمىز ئاشۇ يالغۇز ھەم كونا كىچىك بىنادا تۇراتتۇق . كىچىك چاغلىرىمىزنى بىللە ئويناپ ئۆتكۈزگەنىدۇق . ئىككىمىزنىڭ يېشى تەڭ ئىدى . بىراق ، ئانام قىلچە ئاساسسىزلا راندانىنى مەندىن بىر ياش چوڭ دەپ تۇرۇۋالاتتى . يېشىمىز چوڭايغانسېرى ھوشيارلىشىپ ، بىر ـ بىرىمىزدىن خىجىل بولىدىغان بولۇپ قالدۇق . جېسىكچىلەرنىڭ ئارىلىشىشى بىلەن يېقىن مۇناسىۋىتىمىز بۇزۇلدى . بىراق ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىمىمۇ دەل مۇشۇ چاغدا يۇرىكىمدە بىخلانغانىدى . بۇ مېنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم ئىدى . بارا ـ بارا ئىككى قەۋەت ئوتتۇرىسىدىكى پەلەمپەيدە دەققە تېزلىكى ئېچىدە ئۆتۈپ كېتىدىغان ئويۇنلار بىلەن مەست بولۇپ ، يوشۇرۇن كۆز تاشلىشىپ يۇرىدىغان بولۇپ قالدۇق . بىر كۈنى مەن بىر پارچە سۆيگۈ خېتىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدۇم . ئۇ ماڭا جاۋاب ئورنىدا ئىككى ئەۋلاد كىشىنىڭ ۋەدىسىدە تۇرغانلىقى توغرىسىدىكى بىر ھېكايىنى سۆزلەپ بەردى . بىز تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى تەڭ پۈتتۈردۇق . مەن بوۋامغا :

ـــ قوشنىمىزنىڭ قىزى راندان سۈلايمانغا توي قىلىش تەكلىپىنى قويىمەن ، ـــ دېدىم .

ـــ بىزنىڭ ياش چاغلىرىمىزدا مۇستەقىل ياشىمايدىغان با-

لىلار توي توغرۇلۇق ئېغىز ئاچالمايتتى ، ـــ دېدى بوۋام . لېكىن ئۇ ئاخىر بۇ گەپنى ئاتا ـ ئانامغا يەتكۈزۈپ قويۇشقا ، مېنى قوللاشقا ماقۇل بولدى .

ـــ سۇلايمان مۇبارەك ئائىلىسى بىلەن بىزنىڭ ئائىلە ئىنـ تايىن يېقىن . راندان ياخشى قىز بولغىنى بىلەن يېشى سېنىڭدىن چوڭ تۇرسا ، ـــ دېدى ئانام .

دادام :

ـــ ئۇ قىزنى سەندىن چوڭ دېمىگەن تەقدىردىمۇ ، يېـ شىڭلار تەڭ . ھەر ئىككىڭلار ھېچنېمىسى يوق كەمبەغەلـ لەردىن ، ـــ دېدى . خاسيەتلىك بىر كۆنى بىزگە چاي ئىچۈـ رۈلدى . ئەنە شۇ ۋاقىتتىلا مېنىڭ شېرىن خىيالىم ئەمەلگە ئاشتى . خىـزمەتچى بولۇپ ئىشلىگەندىن تارتىپلا بىزنى يېڭىچە بىر رېئالـ لىق كۆتۈۋالدى . ئارىدىن ئۇچ يىل ئۆتۈپ كەتتى ، ھەر ئىككىـ لىمىز يېگىرمە ئالتە ياشقا كىردۇق . ئىلگىرى مەن بىر مەجنۇن ئىدىم . ئەمدىلىكتە تاغدەك يۈكنى يەلكىسىگە ئېلىۋالغان قابىلـ يەتسىز ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىم . بىزنىڭ ئىلگىرىكىدەك پېچرلـ شىپ مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىدىغان ھالىتىمىزنىڭ ئورنىنى ئەمدى بىز ھامان دۇچ كېلىدىغان ئۆي جاھازلىرىنىڭ ئېپىنى قىلىش قا. تارلىق مەسىلىلەر ئۇستىدىكى تالاش ـ تارتىش ئىگىلىدى . ھەر ئىككىلىمىزنىڭ تۇرمۇش يۈكىنى كۆتۈرۈپ كەتكۈدەك ئارتۇق ئالاھىدىلىكىمىز يوق ئىدى . بىزدە بارى پەقەت بىر ـ بىرىمىزگە بولغان ساپ مۇھەببەت ئىدى . بىز ناسىر دەۋرىدە توي قىلىپ ، ئېچىۋېتىلگەن دەۋردە ئاچچىق رېئاللىققا دۇچ كەلدۇق . زۇلمەت باسقان تەلۋە دۇنيانىڭ قاينىمىغا غەرق بولدۇق . كۆچۈپ كەتكۈـ دەكمۇ ھالىمىز قالمىدى . پەلسەپە بىلەن تارىخ ئوتتۇرىسىدا ئىزـ دەنگۈچىلەر بىلەن ئىزدەلگۈچىلەر ھەسسىلەپ كۆپەيمەكتە ئىدى .

بىزنىڭ ئىزدەنگۈدەك نەرسىمىز يوق ئىدى . ئىزدەنمەيدىغانلار ئە-
مەلىيەتتىمۇ كۆپ ئىدى . نېمە ئۈچۈن بىز مۇشۇنداق ۋەيرانچى-
لىككە دۇچ كېلىمىز ؟ ئۇزۇلمەي چىقىپ تۇرۇۋاتقان مەسىلىلەر
مېنى ھالىمدىن كەتكۈزۈۋەتتى . راندان تەڭداشسىز گۈزەل بول-
غاچقا ، بايلارنىڭ ، مۆتىۋەرلەرنىڭ ئۇنىڭغا كۆزى چۈشەتتى .
مەن ئۆزۈمنى ئۇنىڭ بەختىگە يولىنى توسۇپ تۇرغان توساقتەك
ھېس قىلىپ قالدىم . ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ غەزىپىلىك كۆزلىرى
ماڭا سايىدەك ئەگىشىپلا يۈرەتتى . كەينىمدىن قىلىنغان سۆز -
چۆچەكلەرنى دائىم دېگۈدەك ئاڭلاپ تۇراتتىم . بۇ يۇقىرى - تۆ-
ۋەن ئىسلاھات دولقۇنى كۆتۈرۈلگەن ، سىياسەت - قارارلار ھە
دېسە ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان ، جاھاننى مالىمانچىلىق باسقان بىر
ۋاقىتلار ئىدى . ئىلىم - پەندە بايقالغان مۆجىزە ئاخىرقى ھېسابتا
ئىشلەپچىقىرىشنىڭ مۆجىزىسى دېمەكتۇر . كىشىلەرنىڭ كۆڭۈل
بۆلىدىغان چىرىكلىك ۋە بۇلاڭچىلىق ھادىسىلىرىگىمۇ ئامال قال-
مىدى . ئەلى سەمىغ دوكتورنىڭ گەپلىرى شۇنچىلىك پاساھەت-
لىك ، مەزمۇنلۇق بولسا ، مەھمۇد مەھرۇزنىڭ گەپلىرى شۇنچىلىك
مۇدھىش ، سۈيقەستلىك ئىدى . توغرا نەرسە زادى قەيەردە ؟
نېمە ئۈچۈن مەن ھەممىلا نەرسىدىن گۇمانلىنىپلا يۈرىمەن ؟ 6 -
ئايىنىڭ 5 - كۈنىدىن باشلاپ مېنىڭ ئەڭ يۇكسەك غايىلىرىم بەر-
بات بولدى . بەزى كىشىلەر قانداق قىلىپ تېزلا باي بولىدىغاندۇ ؟
ھارام يولدا ماڭمىسا ، بۇنچە تېز بېيىيالامدۇ ؟ مەن نېمىشقا باش-
قىچە يول تۇتۇپ باقمايمەن ؟ راندان بىلەن توي قىلغۇدەك ئىقتى-
ساد توپلىيالسىاملا ئارتۇق تەلىپىمۇ يوق ئىدى . راندان ئىككە-
مىزنى بۆلۈم دىرېكتورى ئەنۋەر ئالىم چاقىرتقانىكەن ، كۆپىنچە
ھاللاردا ئىزاھاتلارنى تەرجىمە قىلىشقا راندان ئىككىمىز تەڭلا چا-
قىرىلاتتۇق . ئەنۋەر دېگىنى ئېگىز بويلۇق ، بۇغداي ئۆڭلۈك ،

يۇملاق كۆزلىرىدىن ئۆتكۈرلۈك چىقىپ تۇرىدىغان ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتكە ئۇستا ، سالاپەتلىك كىشى ئىدى . ئاغزىدىن ھەمىشە پۇ گەپ چۈشمەيتتى . ئەلىككە يېقىنلاپ قالغىنىغا قارىماي تېخىچە بويىتاق ئىدى .

ـــ ئاشىق ـ مەشۇقلارنى قارشى ئالمىز ، ـــ ئۇ ھەر قېتىملىق ئۆزگەرمەس گېپىنى بويىچە بىزنى ئوچۇق ـ يورۇقلۇق بەلەن قارشى ئالدى ۋە تەرجىمىزنى كۆرۈپ چىقىپ ، دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك جايلارنى كۆرسىتىپ بەردى ، ئاندىن كوررېكتور نۇسخىسىنى بىزگە قايتۇرۇپ بېرىپ :

ـــ توي كەمپۇتۇكلارنى قاچان يەيمىز ؟ ـــ دەپ سوراپ قويدى .

مەن ئۇنىڭ كىشىلەرنىڭ شەخسىي ئىشىغا ئارىلىشىۋالىدىغان بۇ خىل ئۇسۇلىنى بىر خىل تاكتىكا ، دەپ چۈشىنەتتىم . ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى كۆڭلۈمنىڭ غەشلىكىنى سېزىۋالالمىغانىدەك ئىدى . بىراق مەن يەنىلا :

ـــ بىزنىڭ ئىشىمىز ھېچ ھەل بولىدىغاندەك ئەمەس ، ـــ دەپ جاۋاب بەردىم .

ـــ دۇنيادا ھەل قىلغىلى بولمايدىغان ئىش يوق ، ـــ ئۇ كۆزلىرىدىن مەنسىتمەسلىك نەزىرى چىقىپ تۇرغان ھالدا شۇنداق دېدى .

ـــ بىراق . . . ـــ مەن ئۇنىڭ گېپىگە رەددىيە بېرەي دەپ تۇرۇشۇمغا ، ئۇ گېپىمنى بۆلدى :

ـــ يارىماسلارنىڭ گېپىنى يورغىلىتىۋەرمەڭ .

ـــ سىزچە قانداق قىلسام بولاتتى ؟ ـــ ئاچچىقىمنى بېسىۋېلىپ قايتۇرۇپ سورىدىم مەن .

ـــ قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى باشقىلاردىن سورىشىڭىز-

نـىڭ ھاجىتى يوق ، ـــ ئۇ قىتىغىرلىق بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى .

ئىشخانامغا قايتىپ چىققاندىن كېيىن كاللام خېلىغىچە ئارام تاپمىدى . مەن ئۇنى راندانىڭ ئالدىدا قەستەن يۇزۈمنى تۆكتى ، دەپ ئويلىدىم . ئىشتىن چۈشۈش قوڭغۇرىقى چېلىنىش ئالدىدا مەن مۇشۇ خىيال بىلەن پۈتى كۆيگەن توخۇدەك ئولتۇرالماي قالدىم . نىل دەرياسى كوچىسىدىكى يولدىن ياناشمىزدا بىز پەلـ تولىرىمىزغا ئورۇنۇۋېلىشتۇق .

ـــ ئۇ مېنىڭ بەكمۇ چىشىمغا تەگدى ، ـــ دېدىم مەن راندانغا .

ـــ مېنىڭمۇ بەك ئاچچىقىم كەلدى ، ـــ ئۇ پەلتوينىڭ ياـ قىسىنى كۆتۈرگەچ شۇنداق دېدى .

ـــ ئۇ تومپاي يەنە نېمىسىگە شۇنچىلىك چوڭچىلىق قىلـ دىكىن .

ـــ شۇ ئەمەسمۇ .

ـــ بىز تېخىچە ئىشىمىز ھەل بولىدىغان چارە تاپالمىدۇق . سىز ئۇنى بۇ ئىشنى ھەل قىلىشقا ئامالى بار دەپ قارامسىز ؟

ئۇ بىردەم ئويلانغاندىن كېيىن دېدى :

ـــ پەقەت ئاللالا بۇ ئىشقا قادىر بىز بۇ ئىشنى ھەرقانچە ئويلىغىنىمىز بىلەنمۇ ، بارلىق ئىشلار مەڭگۈ ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە كېتىۋېرىدۇ .

ـــ ئۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن يېشىمىز ساقلاپ تۇرمايدۇ ـ دە ، راندان ، ـــ دېدىم مەن پەرىشان ھالدا .

بۇ گەپلىرىمدىن ئۇ مىيقىدا كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى :

ـــ بۇ دېگىنىڭىزغۇ توغرا . بىراق بىزنىڭ مۇھەببىتىمىز ئۇيۇل تاشتەك مۇستەھكەم .

راندان سۈلايمان مۇبارەك

مەن بىنانىڭ پەلەمپىيىدىن چىقىپ ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەن چېغىمدا ، ئۇ مېنى كەلمەسمۇ دېگەندەك بىر خىل ئەندىشىدە تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ تۇرغانىكەن . ئايرىلىدىغان چېغىمىزدا ئۇ مېنى سۇسلا سۆيۈپ قويدى . تۇرقىدىن يەنىلا پەرىشان ھەم كۆڭلى بىر جايدا ئەمەستەك كۆرۈنەتتى . ئاھ ، ئىگەم ، ئاشۇ دېرىكتور ئالىمغا لەنەت ياغدۇرغايسەن ، ئۇ ھە دېسە ئۇنىڭ چىشىغا تېگىۋاتىدۇ . بىرئازدىن كېيىن ئولفانىنىڭ ئەلەملىك چىرايى بۇلۇتتەك تۇتۇلدى . بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلىمەن . بىراق ئۇ ماڭمۇ ئىشەنمەمدىكىنە ؟ ! ئەمدى يەنە نېمىگە شۇنچە غەم يەيمىز ؟ ئۆي ئىچى كىشىنى مەست قىلىدىغان مالۋانىڭ ھىدىغا تولغانىدى . دادام ئورۇندۇقتا ئۇخلاپ قالدىمىكىنە ؟ ئۇنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈۋېتىپ قاپقىنىڭ بىلىنەر ـ بىلىنمەس لىپىلداپ كەتكىنىنى كۆردۇم . ئۇ مۇھەببەت بىلەن كۈلۈپ قويدى ، ئۇ خېلىلا ئورۇقلاپ قالغانىدى . رېھاتىزم دېگەن نەجىس كېسەل ئۇنى كۈندىن ـ كۈنگە ئاجىزلاشتۇرۇۋاتاتتى . ئولفانىنىڭ بوۋىسى مۇھتاشىم دادامدىن ئون ياش چوڭ بولۇشىغا قارىماي ، دادامدىن خېلىلا تەمەن ئىدى . ئانام بىزگە تاماق تەييار بولغانلىقىنى ، تاماق ئۈستىلىنى يىغىشتۇرۇشنى ئېيتتى . مەن مالۋىنى ئەڭ ياخشى كۆرەتتىم . بىراق ، ئانام مېنىڭ تاماق تاللايدىغان ئادىتىمنى ياقتۇرمايتتى . ئۇ دائىم ماڭا :

ـــ ئادەم بەك ئورۇق بولسا ئاسان ئاغرىپ قالىدۇ ، ـــ دەيتتى .

ـــ سېمىزلىكمۇ ئوخشاشلا زىيانلىق ، ـــ دەيتتىم مەن ئۇ-

نىڭ گېپىگە قارشى تۇرۇپ .

ـــ ۋۇي جاھىل ، تاغ دېسەم ، باغ دەۋاتقىنىنى .

بەك سېمىز بولغاچقا ، ئانامنىڭ ساپادا ئولتۇرۇپ نامار ئوقۇپ كېلىۋاتقىنىغا خېلى ئۇزۇن بولغانىدى . ئىلگىرىكى ساۋاقتىن كېيىن ئېھتىياتچان ھەم كۆپ تاماق يېيەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدىم . ئانام ھەر ئايدا كىرىدىغان يىگىرمە بەش فوندلىق كېرىمىدىن ئۆزىنى باي سانايتتى . ئۇنىڭ بىزگە دەپ بەرگەن كىشىنى تەلپۈندۈرىدىغان ئاشۇ چاغلار ھەققىدىكى كۆز قارىشى بەلكىم توغرىدۇر . بىراق ، بۈگۈنكى كۈندە ئانامنىڭ كىرىمى ، دادامنىڭ پېنسىيە پۇلى ۋە مېنىڭ مائاشىم ھەممىسىنى قوشقاندىمۇ يەنە نېمىگە يېتىدۇ دەيسىز ؟

دادام پەقەت تاماق يېگەن چاغدىلا سېلىۋالىدىغان يالغان چىشى بىلەن تاماقنى ئاستا چاينىغاچ ھاۋانىڭ بەك سوغۇقلۇقىدىن ئاغرىنىپ قويدى . ئاچام سەرنا تاماق ئۈستىلىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى . ئۇ ئاجرىشپ كەتكەندىن بېرى ئىككىمىز بىر ھۇجىرىدا تۇرۇپ كېلىۋاتاتقۇق . ئۆيدىكىلەرگە ئېغىرىنى سالماسلىق ئۈچۈن ئۇ ھازىر بىر شەخسىي مەكتەپتە كاتىپلىق خىزمىتىنى ئۆگىنىۋاتاتتى . چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن كارىۋاتقا چىقىپ ئىختىيارسىز ئولفانىنىڭ مېنى سۈسقىنا سۆيۈپ قويغىنىنى ئەسلەپ قالدىم . ئەمما بۇنىڭغا بەك ھەيران قېلىپمۇ كەتمىدىم . بۇ مېنى خورلىغانلىق ، ئەقەللىسى ماڭا قىلىنغان ھاكاۋۇرلۇق ئىدى . ئەگەر ئۇ يەنە مۇشۇنداق قىلىدىغان بولسا ئۇنىڭغا يوشۇرۇپ تۇرماي ئوچۇقلا : « مېنى ياخشى كۆرسىڭىز ، پۈتۈن ۋۇجۇدىڭىز بىلەن ياخشى كۆرۈڭ ، ھېچنېمىنى ئويلىماڭ . ئۇنداق بولمايدىكەن ، مېنى سۆيمەڭ » دېمەكچى بولدۇم . بىراق ، مۇھەببىتىمىزدىن باشقا بىزنىڭ يەنە نېمىمىز بار دەيسىز ؟ مەن خۇددى ئانىنىڭ كەپسىز ،

ئەركە بالىسنى كەچۈرۈۋەتكىنىگە ئوخشاش ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلماقچى بولدۇم . ھەي ، ئۇ بىرەر ئىنژېنېر بولۇپ كەتكەن بولسا ، نەقەدەر ياخشى بولاتتى ! ئۇ ئاتا ـ بوۋىلىرىنى ياراتمايتتى ، ئۆزىنىڭ ئۇلاردىن كۆپ ياخشى ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتى . بۇ نېمە ئۈچۈن ؟ ئۇ قاچانمۇ ئۆزىگە توغرا قارىيالايدىغان بولار ؟ بەلكىم بۇمۇ مېنىڭ مەسئۇلىيىتىمدۇر . بىراق ، مەن مۇھەببىتسىزدىن ، ئارىسىزدىكى نەرسىسىزدىن ئەندىشە قىلاتتىم . مەن ئۇنى ياخشى كۆرگەنلىكىمدىن ئەس ـ ھوشۇمنى يوقاتقانىدىم . ئولتۇرسام ـ قوپسام ئويلايدىغىنىم ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولۇش ئىدى . بىراق بۇ ئىشسىزنىڭ قاچان ، قانداق ئەمەلگە ئاشىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىم . ئاپام سەرنا ئۆزىنىڭ پاك سۆيگۈسى ئۈچۈن توي قىلغانىدى . تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرىدىغان چېغىدىلا ئۇنىڭ بېشىغا بىر ئۆي كېيىلدى . ئۇ پۇلدار ياش بىر كىشىگە ياتلىق بولغىنىدىن ئىنتايىن خۇش بولۇۋىدى ، ئاقىۋەت مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ ياشلىق باھارى ۋاقتىسىز خازان بولدى .

بەخت قاچانمۇ ماڭا قۇچاق ئاچار ؟! گۈزەللىك قاچانمۇ ھەممە نەرسە بىر تاياقتا ھەيدىلىدىغان بۇ دەۋردە مۇستەھكەم يىلتىز تارتار ؟ ئۇ بۇرۇندىن تارتىپ ئۇخلىساملا چۈشۈمگە كىرەتتى . مەن نامازدىگەر ۋاقتىدا ئويغىنىپ مۇشۇكۇم بىلەن بىردەم ئويىنغاندىن كېيىن نامازدىگەر بىلەن نامازشامنى بىرگە ئوقۇدۇم . ئانامدىن مىننەتدارمەن . ئۇ دىن شامى بىلەن قەلبىمنى يورۇتقان تۇنجى ئۇستازىم . ئانام دىيانەتلىك ئايال ئىدى . ئانام بىلەن دادامنىڭ ياش پەرقى چوڭ بولسىمۇ ، دادام دىنغا ئىشەنمەيتتى . كىچىك ۋاقتىمدا ئۇنىڭ بىلەن تاكاللاشقىنىم ئېسىمدىمۇ ؟

ـــ دادا ، سەن نېمىشقا بىزگە ئوخشاش روزا تۇتمايسەن ؟

ـــ ماۋۇ جەننەتكە تېخى دادىسىدىن ھېساب ئالغۇدەك

بوپتۇ ـ ده ، ـــ دادام كۆلۈپ كەتتى .
ـــ سەن ئاللادىن قورقامسەن ؟
ـــ سالامەتلىكىم يار بەرمەيدۇ ، قوزام . ئەجەبا مۇشۇ ھالـ
تىم بىلەن سېنى ئالدارمەنمۇ .
ـــ ئۇنداقتا نامازچۇ ، دادا ؟
ـــ ئەستا . . . بـۇنـى ساڭـا چـوڭ بولغان چېغىڭدا
دەپ بېرىمەن .
كـۆڭلۈمدىكى ئادىمىم ئولفاننىڭ ئۆيىدە ئىش دەل بۇنىڭ
ئەكسىچە ئىدى . بوۋىسى ، دادىسى ، ئانىسى ـــ ھەممىسى نامـاز
ئوقۇيتتى ، روزا تۇتاتتى . دادامنىڭ ئېتىقادىنىڭ ھازىرغىچە كۈـ
چىيىپ باققىنىنى بىلمەيمەن . گەرچە ئۇ دىنغا شەك كەلتۈرىدىغان
گـەپ ـ سۆزلەرنى ئوچۇق ـ ئاشكارا قىلمىسىمۇ ، ھەرىكەتلىرى
مەسىلىنى يېتەرلىك چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيتتى . ئۇ قاتتىق غەزەپـ
لەنگەن چاغلىرىدا دىننى قارغايتتى ، ئاندىن ماڭا ياكى ئانامغا
ياخشىچاق بولۇش ئۈچۈن ئاللادىن گۇناھىنى مەغپىرەت قىلىشنى
تىلەيتتى . بىراق ئۇ گەپلەر قۇرۇق گەپتىن باشقا نەرسە ئەمەس
ئىدى ، داھىيلىرىمىز مېڭىمىزگە قۇيۇۋەتكەن شوئارلاردىن قىلچە
پەرقلەنمەيتتى . كىشىنى يىرگەندۈرىدىغان بۇ دەۋردە ئاللىبۇرۇن
قارا تۇپراقنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن قەھرىمانلارلا بۇ تۇتۇرۇق
سىز شوئارلارنى تەكرارلاش ئاۋارىگەرچىلىكىدىن خالىي ئىدى .
ئەمەلىيەتتە شوئار بىلەن پاكىت ئوتتۇرىسىنى ھاڭ ئايرىپ
تۇراتتى . بىز ھەممىمىز بۇ ھاڭ ئىچىدىكى ئەرزىمەس مەغلۇبىيەتـ
چىلەر ئىدۇق . كۆڭلۈمدىكى ئادىمىم زادى قانداقتۇ ؟ ئۇ دىنغا
ئىشىنەمدىغاندۇ ؟ دىنىي ئەقىدىلەرنى ياقلامدىغاندۇ ياكى ئۇنىڭغا
قارشى تۇرامدىغاندۇ ؟ ئەلى سەمىخ بىلەن مۇھەممەد مەھرۇز
قانداقتۇ ؟ ھەي ، قويايچۇ بۇلارنى ، ئۇ مېنى ياخشى كۆرسىلا ،

باشقا ئىشلار ئاللانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە بولىدۇ . ئۇ كۈن بويى بىزنىڭ ئىشىمىز توغرۇلۇق ئىزدىنەتتى . ئىشىمىز ھەل بولۇ-مىغانسېرى كۆڭلى بىئارام بولاتتى . ئۇنىڭ بۇ ئىشلىرى ماڭا تۇ-ھۇمنى تاشقاقتۇرغاندەك تۇيۇلاتتى . ياتاق ئۆيى بىر ئائىلە كىشى-لىرى جەم بولىدىغان جاي ئىدى . قېرىپ مۇكچەيگەن ، كېسەل چىرمىۋالغان ، ئىمانى يوق دادام ، ھەددىدىن زىيادە سەمرىپ كەتكەن ، كۈن بويى باشقىلاردىن ئەنسىرەپلا يۈرىدىغان ئانام ، خىجالەت ، تەنھالىق ئىچىدە بۇرۇقتۇرما بولۇپ كۈن ئۆتكۈزىدىغان ئاچام سەرنا ۋە چوڭقۇر تېكىرقاش ئىچىدە قالغان مەن بۇ ئۆيدە دائىم دېگۈدەك بىللە بولۇپ قالاتتۇق . قارىماققا ، دادام بىلەن ئانام بارلىق بۇرچىنى ئادا قىلىپ بولغاندەك كۆرۈنەتتى . نېمىدېگەن ھەجۈرى ـ ھە ! مەن مۇشۇلارنى ئۇن ـ تىنسىز كۆزىتىۋاتاتتىم . ئولفان ئىككىمىزگە چاي ئىچۈرۈلۈپ قويۇلغىنىغىمۇ ئون بىر يىل بولۇپ قالدى ، يەنە نېمىگە ساقلايمىز كېنىتاك ؟ ماڭا ھېچ ئۇمىد قالمىغاندەكلا بىلىنەتتى .

ـــ چاي ئىچكۈزۈلۈپ بولغان قىز تۇرسا ، تۇل خوتۇندەك ساقلاۋېرەمدۇ ؟ ـــ دېدى بىر كۈنى سەرنا زىل ئاۋازى بىلەن .

ـــ مېنىڭ ئىشىم بىلەن سېنىڭ كارىڭ بولمىسۇن ، ـــ مەن زەردە بىلەن جاۋاب بەردىم .

ـــ سەن ياخشىسى ئولفانغا ئەسكەرتىپ قوي . بولمىسا ئۇ ئۇنتۇلۇپ قالىدۇ ، ـــ ئانام ئېغىز ئاچتى .

ـــ ھەر ۋاقىت ئەس ـ يادىمىز شۇ ئىشتا تۇرسا ، ئەسكەر-تىپ قويۇشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بار ؟

ئارقىدىن مەن يەنە زەردە بىلەن دېدىم :

ـــ مەن كىچىك بالا ئەمەس ، تۇرمۇش يولىنى قانداق تاللاش ئۆز ئەركىمدە . ھەرقانداق ئىش بولسىمۇ پۈ-

شاي

ـــ راندان چوڭ بولۇپ قالدى يۇرنى ئەركەك قويايلى ، ـــ دادام تاقەتسىزلىنىشكە باشلىدى .

ـــ شۇنچە ياخشى پۇرسەتلەرنى قولدىن كەتكۈزۈۋەتمەڭ ـ دە ، ـــ دېدى ئانام ئېچىنغان هالدا .

ـــ مەن يا كىم ئارتۇق پۇل بەرسە شۇنىڭغا سېتىلدىغان چۆرە بولمىسام ، ـــ دېدىم مەن هاكاۋۇرلۇق بىلەن .

ـــ مەن سېنىڭ ئاناڭ ، تۇيۇم كونىچە بولغان ، هازىر تۇرمۇشۇمدىن شۇنداق رازى . بۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاغا تەشەككۈر ئېيتىمەن .

ـــ ئانا ، ئادەملەرنىڭ ياشاش ئۇسۇلى دەۋرنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ ئۆزگىرىپ بارىدۇ . لېكىن ، بىزنىڭ بۇ دەۋردە كىلەر بەك شور پېشانە ئىكەنمىز .

دادام كۈلۈپ قويدى ۋە :

ـــ ئادەملەرنىڭ ئىت ، مۇشۇكنى ، ئېشەك ، كالىنى يېگىنى ئاز كەلگەندەك ، ئەمدى بىر ـ بىرىنى يەيدىغان دەۋرى يېتىپ كەلگەن ئوخشايدۇ ، ـــ دېدى .

ـــ بەلكىم بىز كىشى كىشىنى يەيدىغان دەۋردىكىدىن بەختلىكتۇرمىز ، ـــ دېدىم مەن ئەلەم بىلەن .

دادام پاراڭنىڭ تېمىسىنى بۇراش ئۈچۈن قاتتىق ۋارقىرىدى :

ـــ بولدى قىلىڭلار ، تېلېۋىزوردا كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى باشلاندى . . .

فىلىمنىڭ باشلىنىشىدا چېقىدىغان يېقىملىق مۇزىكا مېنى ئۆزىگە تارتتى . رېتىملىق ، لەرزان چېقىۋاتقان مۇزىكىنىڭ سېھرىي كۈچى سۆيگەن يارىمنى خىيالەن يېنىمغا ئەكېلىپ تاشلىغاندەك

بولدي . مەن بىردەمدىلا ئەر ـ خوتۇنلۇق تۇرمۇشنى پىششىق بىلمىدىغان مۇلايىم ئايالغا ئايلاندىم . كۆز ياشلىرىم ئىختىيارسىز چاناقلىرىمدا لىغىرلاپ قالدى . ئوڭايسىز ھالەتتىن شۇنچە تەستە ئۆزۈمنى قۇتۇلدۇرۇۋالدىم . ئۇ بولمىسا بۇ دۇنيادا ياشىغىنىمنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بار دەيسىز ؟

ـــ فىلىمدىكى كىشىلەر نېمىدېگەن بەختلىك ـ ھـە ! ھەرقانچە قېيىن مەسىلىلەرنىمۇ ناھايىتى تېزلا قانائەتلەنگۈدەك بىر تەرەپ قىلالايدىكەن ، ـــ دېدى ئانام ئەپسۇسلانغان ھالدا .

مۇھتاشىم زايىت

كېچىلىك خالاتنى ئاجىز تېنىمگە چىڭ ئوراپ ، چاچسىز بېشىمغا كىيىۋالغان كېچىلىك پوسمامنى تۇزەپ قويغاچ ، بۇرۇن-تۇمنى ئاستا تولغاپ كۆتمەكتىمەن . « ئاللا ھەرقانداق بەندىسىنى خار ـ زەبۇنلۇققا قالدۇرمايدۇ » . ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى . ئىشىكنى ئېچىشىمغا ھۈمە غالى ئۆيگە كىرىپ كەلدى . ئۇ ئايال ئۇستىگە كۆمۈش رەڭ پەلتو يېپىنچاقلىۋالغان ، نۇر يېغىپ تۇرىدىغان بۇغداي ئۆڭ يۈزىگە چۈمبەل ئارتىۋالغانىدى .

ـــ ياخشىمۇ سىز ، بېك ؟

ـــ ئاللاغا شۈكۈر ، مۇشۇنچىلىك تۇرۇپتىمەن .

ـــ بۇ قىشتا بەك سوغۇق بولدى جۇمۇ .

ئۇ ۋاقتىنى پۇل بىلەن ئۆلچەيدىغان بارلىق ئاياللارغا ئوخشاش پەلتوينى سېلىپ ، ئىشكنىڭ يېنىدىكى كىيىم جازىسىغا ئاسقاندىن كېيىن فاۋاس بىلەن سەرانىڭ ھۇجرىسىغا ئىتتىك كىرىپ كەتتى . باللىرىمنىڭ تاپىلغىنى بويىچە ئۇنىڭ كەينىدىن سوغدىشىپلا كىردىم . مەن بىر ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ، ئۇنىڭ يەر سۈپۈرگەن ، كارىۋاتلارنى قېقىشتۇرغان ، ئۈستەل ، ئەينەكلەرنى

سۇرتكەن ، نەرسىلەرنى رەتلىگەن ھالىتىگە قاراپ تۇردۇم . ئۇ بەك سېمىز بولسىمۇ ، ئىشلارنى تېز ھەم چېۋەرلىك بىلەن قىلاتتى . بالىلار ئۇنىڭ ئېيىنى تېپىپ قويلارنى يېتىلەپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتى . بۇ راستتىنلا بىر ئاساسسىز گۇمان ـــ كونا دەۋرىدىن قېلىپ قالغان ناچار خۇي ئىدى . ھۇمەغالىنىڭ ھەربىر سائەتلىك ئىش ھەققى بىر پوند ئىدى . ئۇ ھەسەل ھەرىسىگە ئوخشاش بىر ئائىلىنىڭ ئىشلىرىنى قىلىپ بولۇپ ، يەنە بىر ئائىلىگە يۆتكىلەتتى . ئۇنىڭ كىرىمى بىز پۇتۇن ئائىلە كىشىلىرىنىڭ كېرىمىدىن خېلىلا كۆپ ئىدى . مەن ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز بىللە تۇرۇشنى ، ھەپتىدە بىرەر قېتىم بولسىمۇ دالىغا چىقىپ كۆڭلۈمدە ساقلىنىپ قالغان ئەسلىمىلىرىمنى ۋە شېرىن خىياللىرىمنى ئۇنىڭغا بىراقلا دەۋېلىشنى ئويلايتتىم . ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز ئۇچراشقان چېغىمدا توختام سۆزەك بىر خىل رېتىمدا ئۆتىدىغان تۇرمۇشۇم ۋاقتىنچە ئاستىن ـ ئۈستىن بولۇپ كېتەتتى . ئارىمىزدا ئورتاق تونۇش ھاسىل قىلغىلى بولمايدىغان تىلنى ئىشلەتسەكمۇ ، قەلبىمىز ئۆتمۈشىنىڭ ئەسلىمىلىرى ئارىسىدىن نەچچە دەقىقە بولسىمۇ ھاياجانلانغۇدەك بىر نەرسە تاپالايتتى . ئۇ ئېگىلىپ كىگىزنى قايتىدىن يېپىۋاتقان چاغدا مەن تۇيۇقسىز ئۇنىڭ تېمىمنى چىمدىۋېلىشنى ئويلاپ قالدىم . بىراق بۇ خىيالىم خىيال پېتى قالدى . يەنىلا ئۆزۈمنى توتۇۋالدىم . ئۇمۇ مەندىن يۇزدە ـ يۇز خاتىرجەم ئىدى . ئۇ كۇچ ـ قۇۋۋىتى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان قەيسەر ئەرلەرگە ئوخشايتتى . « ئەگەر بىز ئۆزىمىزنى يوقىتىپ قويغان ياكى خاتالىققا يول قويغان تەقدىردىمۇ ئاللا بىزدىن رەنجىمەيدۇ . » ئۇنىڭ بىلەن بىللە تۇرۇشتىن مەن چەكسىز خۇشلۇق تاپاتتىم ۋە ئۆزۈمنى يوقىتىپ قويماتتىم .

ـــ بالىلارنىڭ دادىسى ياخشى تۇرۇۋاتامدۇ ؟ ـــ

سورىدىم مەن
ـــ ئاللانىڭ ھىممىتىدە ياخشى تۇرۇۋاتىدۇ .
ـــ بالىلارمۇ ياخشى تۇرۇۋاتقاندۇ ؟
ـــ ھېلىقى ئەخمەقتىن باشقا ھەممىسى ھەرھالدا ياماڭ ئەمەس ، ـــ ئۇ شۇنداق دەپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە مەندىن قايتۇرۇپ سورىدى :
ـــ سىلەرنىڭ ئۆيۈنىڭ ئىگىسى يېقىندىن بېرى بىرەر نېمە دېمىگەندۇ ؟
ـــ جىمپىلا كەتتىغۇ ، ۋاي بولدىلا ، دېدىمىكىنتاڭ .
ـــ كىم ئىشىنىدۇ دەيسىز ، بۇ دۇنيامۇ ئادەملەرگە ئوخشاشلا ئالجىۋاتىدىغۇ ؟ !
ـــ ئالجىش ـــ بارلىق شەيئىلەرنىڭ تەبىئىي خۇسۇسىيىتى ، غالىنىڭ ئانىسى . . .
سەن بىلەن بىللە تۇرۇش گۈزەل ھېسلىرىمنى ئويغىتىپ ، ئەسلىمە دۇنياىمنى جانلاندۇراتتى . ئاھ ، ئىگەم ، سەن ھەمىشە بىزگە شاپائەت ئەيلەيسەن . ئورمانلار سايە تاشلاپ تۇرغان خايرات كوچىسى چەتتىن كىرگەن ئەركىن ئىدىيىنىڭ تەسىرى ئاستىدا بىرى ھېسسىياتلىرى چاپچىپ تۇرىدىغان ، يەنە بىرى كونا ئىدىيىلەرگە ئېسىلىۋالىدىغان ئىككى سېستىرا ۋە ئۇششاق بالىلارنىڭ كەپسىزلىكلىرى بىلەن جانلىنىپ كەتكەن بولۇپ ، كىشىگە ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى سەلتەنەتلىك چاغلىرىنى ئەسلىتەتتى . تۇرمۇش بولسا بىر پاساھەتلىك شېئىرغا ئوخشايدۇ . بۇ دۇنياغا مۇھەببەت بىلەن قارايدىغان كىشىلەر ئاللانىڭ زېمىنىدىكى كىشىلەردۇر . بۇ شېئىرنىڭ ھەربىر كۆپلېتىدىن ئۆزگىچە بىر ھەۋەس ۋە شادىيانە تۇيغۇ ئۇرغۇپ تۇرىدۇ . ھېلىمۇ ئېسىمدە ، رانداننىڭ دادىسى سۇلايمان مۇبارەك بىلەن كۆرۈشكەن چېغىمدا ، ئۇ ماڭا :

— مۇھتاشىم ، سىزنىڭ شۇنچە ساغلام تۇرغىنىڭىزغا ھەـ
قىقەتەن ھەۋىسىم كېلىۋاتىدۇ ، — دېدى .
— ئىرسىيەتكە ئېتىقاد قىلسا شۇنداق بولىدۇ ، سۇلايمان
ئىنى ، — دېدىم مەن ئىشەنچ بىلەن .
— ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ ، سىزگە ئوخشاش ئادەملەرمۇ
ئەپسانىلەرگە ئىشىنىدىكەن ـ ھە ؟ — سوردى ئۇ قەستەن ماڭا
غەيرىي بىر نەرسىدە تىكىلىپ .
— ئاللا كىمگە يول كۆرسەتكۈسى كەلسە ، شۇنى توغرا
يولغا باشلايدۇ .
— ئىلگىرى دىنغا قارشى چىقىپ باقمىغانىدەك گەپ
قىلمىسىڭغۇ !
مەن مىيىقىمدا كۈلۈپ قويدۇم ۋە :
— ئاتا ـ بوۋامدىن ئۇدۇم قالغان ئېتىقاد ، گۇمان ، ئىـ
شەنمەسلىك ، قارىغۇلارچە ئوقۇش ، بىلگىلى بولماسلىق نەرسىـ
يىسى مېنى شۇنداق قىلىپ قويغاندۇ . ئىشىنىشىمۇ بار تېخى ، —
دېدىم .
— تۈنەكخانىچۇ ، — سوردى ئۇ مەسخىرە بىلەن .
— تۇرمۇشنىڭ ھۇزۇر ـ ھالاۋىتى شۇ يەردە .
— مەن ئۆزۈمدە مۇستەھكەم ئىرادىنىڭ بولغىنىدىن پەـ
خىرلىنىمەن ، قەلبىمدە ئېتىقاد بولمىغىنىدىن تولىمۇ رازىمەن . مەن
پەقەت رېئاللىقلا چوقۇنمەن ، مەن زېمىنپەكە : « ئەگەر مەن
ئۆلسەم مەيۇسلەنمەڭلار ، ھازا ئاچماڭلار ، قارىلىقمۇ تۇتماڭلار »
دەپ ۋەسىيەت قالدۇرغانىدىم .
— كائىنات چەكسىز نۇرغا چۆمۈلگەن ھامان زېمىننى
قاپلاپ تۇرغان قاراڭغۇلۇق يوقىلىدۇ . يېشىڭىزنىڭ چوڭىيىشىغا
ئەگىشىپ سىزمۇ قېرىيسىز ، پۈتىكىزمۇ گۆرگە ساڭگىلايـ

دۇ . گەپ ـــ مانا مۇشۇ يەردە .

بۇ نەتىجىسىز مۇنازىرە بولدى . « ئۇلارغا ئېيتىپ قويۇڭلار ، ھەقنەتنىڭ يېتىپ كەلگەن ۋاقتى ـــ بارلىق سەپسەتىلەرنىڭ يوقالغان ، سۇپۇرۇلۇپ تاشلانغان ۋاقتى . » دوستلىرىم قاقاس ـــ چۆللەرنى ماكان ئەتتى . مېنىڭ تۇرمۇشۇم بولسا مۇھەببەتكە تولغانىدى . ئاھ ، ئىگەم ، ماڭا ئىلتىپات قىلغايسەن . ھەي ، ھۇمە غالى بىلەن ئۇچراشقان چاغلار نەقەدەر گۈزەل ـ ھە ! بىچارە ئولفان نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ ؟ ئۇ قاراقچىلار سورۇنىغا ئارىلىشىپ قالمىغىيدى . مەن ئۇنىڭغا بىزنىڭ ياش ۋاقىتلىرىمىزدىكى ئىشلارنى ئىبرەت ئورنىدا سۆزلەپ بېرىشىم كېرەك .

ھۇمە غالى ئۆينى تازىلاپ بولغاندىن كېيىن يۈز ـ كۆزلىرىنى يۇيۇپ ، كۇموش رەڭ پەلتوسىنى كىيىپ ، ئاندىن سائىتىگە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ئىش ھەققىنى ئېلىش ئۈچۈن تۇرۇپ قالدى . مەن پۇلنى ئۇنىڭغا تەڭلىدىم . ئۇ ماڭغاچ :

ـــ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەيسىز ، بېيك ، ـــ دېدى .

ـــ خەير ـ خوش ، ھۇمە غالى ، كېلەر قېتىم ۋاقتىدا كېلىشنى ئۇنتۇماڭ ، ـــ دېدىم مەن .

يالغۇز چىلىق يەنە باشلاندى . ھۇمە غالى كەتكەندىن كېيىن مەن دەرمانسىز ھالدا كوچىنى ئايلىنىپ كىردىم ، ئاندىن كارىدور ئىچىدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىپ يۈردۈم . قۇرئان كەرىمنىڭ قىرائىتىنى ۋە ناخشا ـ مۇزىكىلارنى ئاڭلاپ ، رادىئو ۋە تېلېۋىزورلارنى كەشپ قىلغان كىشىلەرگە كۆڭلۈمدە تەشەككۇر ئېيتتىم . ئاللا ئىمانىمنى كامىل قىلغىنىدىن مەن يېمەك ـ ئىچمەكلەردىن لەززەت ئالالىدىم . نېمىدېگەن غېرىبلىق بۇ ! ئەتراپىمدىكى بۇ دۇنيا سان ـ ساناقسىز ئەرۋاھلار بىلەن تولغان . شۇنچە ياشىغۇم بار ، لېكىن پۈتۈم گۆرگە ساڭگىلىدى . مەنمۇ ئەمدى ئۆلۈمگە

تەن بەرسەم بولىدىغان ئوخشايدۇ . مېنىڭ ئىلگىرىكى ئوقۇغۇچىلىرىمدىن بىرقانچىسى ھازىر مىنىستىر بولدى . ئىسلام دىنىدا موناستىرغا كىرىۋېلىش ئوقۇش دېگەنلەر مەۋجۇت ئەمەس . لېكىن مەن بۇ دۇنيادىن تېخى ئايرىلمىدىم . مەن ناھايىتى كەتسە كۇن تىكلەشكەن مەھەل سايىدە بىردەم ئارام ئېلىۋېلىپ ، يەنە يولىغا راۋان بولىدىغان بىر سەيياھ ، خالاس . مەن دائىم ئامراق نەۋرەمگە ئۆتمۈشتىكى ئىشلارنى سۆزلەپ بېرەتتىم ۋە ئۇنىڭ گاڭگىراش ئىچىدىن ئۆزىنى تارتىۋېلىشىنى ئارزۇ قىلاتتىم . ئۇنى ئىلھام ئالسۇن ، دەپ كىتاب ئوقۇپ بېرەتتىم . بىراق ، ئۇ ئانچە كىتاب ئوقۇمايتتى . ھەمىشە بىر خىل ئىشەنمەسلىك ھېسسىياتى بىلەن سۆزلىرىمگە قۇلاق سالاتتى . ئەلى سەمىغ بىلەن ماخمۇد مەھرۇزنى بىر ياقتا قويۇپ تۇرايلى . ئەجەبا ئاشۇ ئىشلارمۇ سېنىڭ ۋەتەن ۋە دېموكراتىزمغا بولغان ئېتىقادىڭنى ئاشۇرالمامدۇ ؟ تەقدىرى مەغلۇبىيەت بىلەن ئاخىرلاشقان ئۆتمۈشتىكى قەھرىمانلارغا ئۇنچە تېۋىنىپ كېتىشىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن ؟! بۇ دۇنيا قۇپقۇرۇق قالمىسۇن دەپچۇ ، بوۋا . مەن سېنى نەزەرىنى ئەڭ گۈزەل شەيئىلەرنىڭ ئۈستىگىمۇ يۆتكەپ باقسا بولمامدۇ ، دەپ ئويلايمەن . ئۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە ماڭا :

ـــ ھازىر ماڭا بىر يۇرۇش ئۆي بىلەن لايىقدا تويلۇقتىن باشقىسى كېرەك ئەمەس ، ـــ دېدى .

ئامراق نەۋرەم بىلەن بىللە تۇرغاندا ، قانداق قىلسام بۇ ئالەمنىڭ ئازابلىرىدىن قۇتۇلالارمەن ؟ مەن پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىنىڭ چىقىپ تۇرۇشىنى تىلەيتتىم .

ئولفان فاۋاس مۇھتاشىم

ئىلگىرىكى كەچۈرمىشلىرىم ماڭا پىكىر قىلىشنى ، ھاكا-

ۋۇرلۇقنى ، گۇمانلىنىشنى شۇنداقلا ھەممىنى ئۆگەتتى . ئېھتىمال مەن ئۇمىدلىك پىلانلارنى تۈزگەنمۇ بولغىيتتىم . بىراق ، كىشىلەرنىڭ ھەقىقىي قىياپىتى ھامان ئاشكارلىنىدۇ ۋە ئاخىر سېپى ئۆزىدىن بىر ئېپلاس ئويۇنغا ئايلىنىپ قالىدۇ . ئەجەبا گۇمرانلىققا مۇشۇنداق قول قوشتۇرۇپ قاراپ تۇرۇش كېرەكمۇ ؟ گۇزەل چاغلار زادى قەيەردە ؟ شەك ـ شۇبھىسىزكى ، گۇزەل چاغلار ئىلگىرى بولغان ، مېنىڭمۇ ئاشۇنداق چاغلىرىم بولغان . شۇ چاغدا كارىدور ئىچى راندان ھەدە ـ سىكىل ئىككىسىنىڭ ئىللىق نەپەسلىرى بىلەن تولغان ، يۈكۈمۇ يېنىكلىگەنىدى . دادام ـ ئانامۇ بوش ۋاقىت بولسلا ئۆيدە قېلىپ قالاتتى . تالاش ـ تارتىش ، كۇلكە ئاۋازلىرى ، كىتاب ئوقۇغان چاغدىكى قىزغىنلىق ، يەنە تېخى دە تالاش ئۆي ئىچىنى بىر ئالاتتى . بىز بولساق خەلق ، بىز سېنى خەلق ئىچىدىن تاللىۋالغان ، ئىلگىرى مۇھەببەت ئۇمىد قەغىزى بىلەن ئورالغان بىر دەستە ئەتىرگۈل ئىدى . بىز تۇنجى داھىيمىزدىن ئايرىلىپ قالدۇق . تۇنجى داھىيمىز بىزنى ئىلھاملاندۇرغان ئىلھامچىمىز ئىدى . بىر داھىي بىزنى مەغلۇبىيەت پاتقىقىدىن تارتىپ چىقىرىمەن دەپ ئويلىدىيۇ ، ئاخىر غەلبە قىلىش ئىشەنچىمىزدىن ، خۇشلۇقىمىزدىن مەھرۇم قىلدى . بىر قېتىملىق غەلبە ئىككى قېتىملىق مەغلۇبىيەتكە توغرا كەلدى . بىز سېنى خەلق ئارىسىدىن تاللىۋالغاندۇق . مېنىڭ ئامراق سۆيگۈنۇم قارماق بىلەن سۇدىن بېلىق تۇتماقچى بولدى ، ئەمما قارماق بېلىققا ئېلىنماي مېنىڭ بارمىقىمغا سانجىلىپ قالدى . شۇ چاغدىكى تاتۇق ئىزى بارمىقىمدا ھېلىمۇ بار . ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدىكى نىل دەرياسى بويىدا مەن ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەنىدىم :

— بېلىق تۇتۇشنى بىلمىگىنىڭ بىلەن مېنىڭ قەلبىمنى تېزلا ئوۋلىيالايسەن . تومۇرۇمدىكى قان سەن ئۇچۇنلا ئاقىدۇ .

باش باهار يېتىپ كەلگەندە ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتمە-
گۈچە دەرەخلەرنىڭ پوتلا چىقارغىنىنى بىلگىلى بولمىغانغا ئوخ-
شاشلا دوستلۇقىمىزنىڭ مۇھەببەتكە ئايلىنىشىدا شۇنچىلىك ئاستا
ئىلگىرىلەش بولۇۋاتاتتى . ئۇنىڭ مۇلايىملىقى ، سۈس قىزارغان
مەڭزى ۋە كۆكلەكلىرىگە كەشتىلەنگەن گۈللەردىن تارتىپ ،
گەپ ـ سۆزلىرىگىچە باشقا قىزلارنىڭكىگە ئوخشمايتتى . ساددە-
لىقىنىڭ ئورنىنى بىرخىل نازاكەت ئىگىلىدى . مەڭزىگە ياكى
لەۋلىرىگە بىرنى سۆيۈش ئۈچۈن ساڭا يالۋۇرۇشقا ، ساڭا گەپ
يېگۈزۈشكە توغرا كېلەتتى . بىر ئادەمنىڭ كىشىنىڭ كۆزىگە ئەڭ
چىرايلىق كۆرۈنىدىغان تەرىپى ئۇنىڭ ئەخلاق ـ پەزىلىتى ،
ئەقىل ـ پاراسىتى ۋە گۈزەللىكىدە . ئۇنىڭ مەندىن قابىلىيەتلىك
ئىكەنلىكىنى ئويلىسام ، گاھىدا راستىنلا يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك
بولۇپ كېتىمەن . ئۆزۈمنىڭ تەبىئىي پەن كەسپىنى تاللاشقا هە-
قىقەتەن ئامالسىز ئىكەنلىكىمنى ئېتىراپ قىلغان چېغىمدا ، ئۇنىڭ
ماڭا هەسرەت بىلەن تىكىلگەن چىرايلىق كۆزلىرىنى مەڭگۈ ئۇن-
تۇيالمايمەن . مۇشۇ ئىش تۇپەيلى خالىي جايلاردا بىللە بولغان
چاغلىرىمىزدا ئارىمىزدا تۇغمەس دەتالاشلار بولغانىدى . بىز
ئىككى ئائىلە كىشىلىرى چوڭقۇر هاڭغا چۈشۈپ كەتكەنىدۇق .
ياسانمىساڭمۇ گۈزەللىكىنى يوقاتمايدىغان چىرايىڭ مېنى شۇنچە
ئازابقا سالاتتى . يەلكەمدە ئېغىر بىر مەسئۇلىيەت بار ئىدى .

ـــ دۈشمەنلىرىمىزنىڭ تەقىبلىرىنى بۇزۇپ تاشلايلى ، ـــ
بىر قېتىم مەن ئەل ئىچىرامدىكى كۆكۈل ئېچىش زالىدا ئۇنىڭغا
شۇنداق دېدىم .

ـــ ئادەم سۈرەتلىك ئالۋاستىلار ، سېپى ئۆزىدىن قاراق-
چىلار . . . ـــ دېدى ئۇ قىزىقچىلىق بىلەن .

ـــ بىر مىللىيونېرنى ئۆلتۈرۈشنىڭ بىزگە پايدىسى

بارمۇ ، قانداق ؟

ـــ بەلكىم بىرنى ئۆلتۈرسەكلا كۆپايە قىلار ! ـــ ئۇ قاقاقلاپ كۈلدى .

ـــ راندان ، بۇگۈن سىز ئىككىنچى مەھرۇز بولۇپ قاپسىز جۇمۇ . . . ـــ مەنمۇ قاتتىق كۈلۈپ كەتتىم .

دىرېكتور ئەنۋەر ئالىم مېنى ئىشخانىسىغا چاقىرتىپ سائەت بەشتە ئۆيگە بېرىشىمنى ، مەن بىلەن بىللە شىركىتىنىڭ يېقىندىن بۇيانقى نەق چوت ھېساباتىنى تەكشۈرۈپ چىقىدىغانلىقىنى ئېيتتى . بۇ ئىشنى راندانغا دېۋىدىم ، ئۇ ئۈندىمىدى . دىرېكتور داجى كوچىسىدىكى 6 ـ ئۆكتەبىر كۆۋرۈكىنىڭ باش تەرىپىگە سېلىنغان بىر بىنادا تۇراتتى . ئالىپتە كېيىنگەن دىرېكتور مېنى ئىللىق چىراي بىلەن قارشى ئالدى ۋە :

ـــ ئۆيۈم ھەشەمەتلىكمىكەن ؟ بىراق سىز ئەجەبلەنمەڭ ، مەن سىڭلىم بىلەن بىللە تۇرىمەن ، سىڭلىم تۇل ئۆتۈۋاتىدۇ ، ـــ دېدى .

ئۇ تۇرقىدىن ئۆزىنى ئاقىلماقچى بولغان ئادەمگىلا ئوخشاپ قالغانىدى . دېمىسىمۇ كىشىلەر ھازىر بىر ـ بىرىدىن گۇمانلىنىپلا يۈرىدىغان بولۇپ قالدى . بىز پۇتۇن دىققىتىمىز بىلەن سەككىز ـ گىچە ئىشلىدۇق . شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ ھېلىقى تۇل ئۆتۈۋاتقان سىڭلىسى چاي ئەكىرگىلى ئۆيگە كىردى . ئۇ سىڭلىسىنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ :

ـــ بۇ مېنىڭ سىڭلىم چارىستان بولىدۇ ، ـــ دېدى .

بىر قاراپلا ئالدىمدا تۇرغان بۇ ئايالنىڭ قىرىق بەش ياش ئۆپچۆرىسىدە ئىكەنلىكىنى قىياس قىلدىم . لېكىن ئۇ شۇنچە ياشقا كىرگىنىگە قارىماي ئادەمنىڭ دىققىتىنى ئۆبدانلا جەلپ قىلاتتى . تولغان ، نازاكەتلىك ، كىشىنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈرىدىغان بۇ ئايال

شۇ تاپتا سەل قورۇنۇۋاتقاندەك ، خىجىل بولۇۋاتقاندەكمۇ قىلاتـ تى . بەلكىم ئۇنىڭ كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغان يېرى دەل مۇشۇ ئۇـ ياتچانلىقىدا بولسا كېرەك .

ـــ بۇ ئەپەندىنى كەچلىك تاماققا ئېلىپ قېلىڭ ، ـــ ئۇ چىقىپ كېتىۋېتىپ ئاكىسىغا شۇنداق دەپ تاپىلىدى .

ـــ قارىڭ ، ماڭا بۇيرۇق چۈشتى ، ـــ دېدى ئەنۋەر ئالىم . سىنىسى كاۋاپ ، سوغۇق سەي ، پىشلاق ، زەيتۇن ، ئالما دېگەندەك نەرسىلەر بىلەن ئۈستەلنى توشقۇزۇۋەتتى . تاماق يەۋېـ تىپ ئەنۋەر ئالىم ماڭا :

ـــ مەن سىنىلىنىڭ ئىشلىرىنىڭ ۋاكالەتچىسى ، بۇرۇنقى ئېرىدىن ئۇنىڭغا ئىككى يۈرۈش ئۆي ۋە بىر تۇركۈم مەبلەغ ئاكـ سىيىسى مىراس قالغان ، ـــ دېدى .

ئۇنىڭ سىنىلىسىنىڭ بايلىقى توغرىسىدىكى بۇ تونۇشتۇـ رۇشى قىزىقىشىمنى قوزغاپ مېنى قۇرۇق خىيال قاينىمىغا چۆمـ دۈردى . ئۇ ھېسداشلىق ئاھاڭىدا سىنىلىسىغا مېنىڭ توي ئىشىم توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردى .

ـــ ئۇنىڭ بىلەن بىر دەۋرده ياشاۋاتقان ياشلارنىڭ ئەھۋالى مۇشۇنداق ، ـــ دېدى سىنىلىسى .

ـــ گەپ ئولفاننىڭ پرىنسىپچى ھەم ئاق كۆڭۈللۈكلۇكـ دە ، ـــ دېدى ئۇ ، ـــ مەسلىنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتكىنى دەل مۇشۇ سەۋەب !

ـــ ئاكا ، گېپىڭىزنى ئاڭلاپ ھەقىقەتەن خۇش بولدۇم ، ـــ دېدى ئەنۋەرنىڭ سىنىلىسى .

ئۇنىڭ ئاھاڭىدا قىلچىلىك سەمىمىيەتسىزلىك يوق ئىدى . ئۇ كىشىنى تولىمۇ مەپتۇن قىلاتتى . مەن ھازىر تېگىپ كەتسىلا پارتلايدىغان دورا تۇڭىغا ئوخشاپ قالغانىدىم . بۇ مېنىڭ مۇشۇ

تەرەپتىكى ئاجىزلىقىم ئىدى .

ـــ سىڭلىم ھېچكىمنى ياراتمىدى ، ـــ دېدى ئەنۋەر ، ـــ مەن ئارىلاشمىسام شۇنچە ياخشى پۇرسەتلەرنى كەتكۈزۈپ قويدى .

ـــ مەن يا تاۋار بولمىسام ، ئۇلارنىمۇ ئەر دېگىلى بولامدۇ . . . ـــ دېدى ئۇ ئىرەنشىمگەن ھالدا .

ئەنۋەر ئالىم :

ـــ ئايالارنىڭ بايلىقى قانۇنلۇق مۇلۈك ، ئەگەر بىر ئەر سېھرىي كۈچى بەدىلىگە ئۇنىڭ بايلىقلىرىدىن تەڭ بەھرىمەن بولسا ، ئۇ ئەرنى مەسخىرە قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق ، ـــ دېدى .

ـــ ھازىر ئەرلەرگە ئىشەنگىلى بولمايدۇ .

مەن سۆھبەت تېمىسىنى بۇراش ئۈچۈن دىرېكتوردىن سورىدىم :

ـــ ئۆزۈمنى چاغلىماي سورايدىغان بولدۇم ، دىرېكتور ئەپەندى ، سىز نېمىشقا ھازىرغىچە توي قىلمىدىڭىز ؟

ـــ دەپ كەلسەم گەپ تولا ، ـــ مۇجمەل جاۋاب بەردى ئۇ .

ئۇ نېمە ئۈچۈن توي قىلمىغانلىقىنى كونكرېت سۆزلىمىدى . سىڭلىسى چارىستان بۇ ھالنى كۆرۈپ دەرھاللا گەپ ئارىلىدى :

ـــ نەدىكىنى ، ئۇ توي قىلسا ئاللىبۇرۇن قىلىپ بولاتتى . ئۇ راندان ئىككىمىزنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى سورىدى . مەن قىسقىلا سۆزلەپ بەردىم .

ـــ راندان كەم تېپىلىدىغان ياخشى قىز . ئەپسۇس ، يىللار بىكاردىن ـ بىكار ئۇنىڭ ھۆسنىگە قورۇق چۈشۈرىدىغان بولدى ، ـــ دېدى ئەنۋەر ئالىم .

غەيۈەتقۇ بۇ ، قورقۇنچلۇق غەيۈەت ! ئۇنىڭ بۇنداق دېيىـ شىدە بىرەر مەقسەت بارمۇ ياكى خۇشامەتچىلىك قىلىۋاتامدۇ ؟

مەيلى قانداقلا بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئارىدىكى قىزغىن كەيپىيات بۇزۇلدى . چارىستانىنىڭ گەپلىرىنىڭمۇ ئەمدى پايدىسى يوق ئىدى .

ـــ مۇھەببەتلىك ھاياتلا ھەقىقىي ھايات .

دىرېكتورغا بولغان ئاچچىق غەزەپ ، سىگلىسىغا بولغان قايناق ھېسسىيات بىلەن بۇ ئۆيدىن ئايرىلدىم .

راندان سۇلايمان مۇبارەك

مەن تەرجىمە قىلىپ بولغان ھۆججەتلەرنى دىرېكتورغا تەستىقلىتىش ئۈچۈن ئەكەلدىم . ئىشلىرىمنى تۈگىتىپ ماڭاي دەپ تۇرۇشۇمغا ئۇ بەدىنىنى ھەركەتچان ئورۇندۇقى بىلەن تەڭلا كەينىگە بۇراپ دېدى :

ـــ راندان خېنىم ، مەن سىزگە بىر ھېكايە سۆزلەپ بەرـ مەكچى ، سىز چوقۇم قىزىقىپ قالىسىز .

ئۇ ئەمدى يەنە قانداق نەيرەڭ ئىشلەتمەكچىدۇ ؟

ـــ بۇ ھېكايىدىكى ئايال پېرسوناژ بىر ياش دوختۇر ، ـــ دېدى دىرېكتور ، ـــ ئۇنىڭ بىر خىزمەتدىشى بىلەن توي قىلىشقا پۇتۇشكىنىگە خېلى يىللار بولغانىكەن ، بىراق كېيىن ئىككىسى كېلىشەلمەي توي قىلىش ۋەدىسىدىن يېنىۋاپتۇ . بۇ ئايال دوختۇر ئەڭ ئاخىر بىر كوكس ياڭقى سودىگىرى بىلەن توي قىلغان ، ئېرى ئۇنىڭغا بىر ئۆينى باشقۇرۇپ ئۆيدە ئولتۇرۇشنى ئېيتقاندا ، ئۇ ماقۇل بولغان . . .

ئۇنىڭ گېپىگە تولىمۇ ھەيران قالدىم . تازىمۇ ئاچچىقىم كەلدى . بىراق ، يەنىلا ئاچچىقىمنى بېسىۋېلىپ سورىدىم :

ـــ سىز قانداقسىگە مېنى بۇ ھېكايىگە قىزىقىپ قالدۇ دەيسىز ؟

ئۇ سوئال-جاۋاب بەرمەستىن مەندىن قايتىلاپ سورىدى :

ـــ سىز بۇ ئايال دوختۇرغا قانداق قارايسىز ؟

ـــ ئۆزۈم چۈشەنمەيدىغان ھەم كۆرۈپمۇ باقمىغان ئادەمگە باھا بېرەلمەيمەن ، ـــ دەپ جاۋاب بەردىم مەن سوغۇقلا .

ـــ مېنىڭچە ، ئۇ ناھايىتى ئەقىللىق ، ـــ دېدى ئۇ خاتىرجەم ھالدا ، ـــ ئائىلە خوجايىنى بولۇش ئەر چىقمايدىغان دوختۇر بولۇشتىن ياخشىراق .

چىقىپ كېتىۋېتىپ چىراي ئىپادىسىدىن ئۇنىڭ ئۆزىگە قانچىلىك غەزىپىم كەلگەنلىكىنى بايقاپ ئۇلگۈرگەنلىكىنى چۈشەندىم . ئۇ ماڭا ئاچ كۆزلۈك بىلەن تىكىلىپلا قالغانىدى . ئۇنىڭ ھامان بىر كۈنى ئولفان ئىككىمىزنىڭ ئىشىغا پۇتلىكاشاڭ بولىدىغانلىقىنى كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇراتتى . ئولفان دىرېكتورنىڭ ئۆيىگە بارغان كۈنىنىڭ ئەتىسى ـــ جۈمە نامىزىدىن ئىلگىرى بىز ئەل ئىھرام كۆڭۈل ئېچىش زالىغا باردۇق . ھاۋانىڭ سوغۇق بولۇشىغا قارىماي قۇياش نۇرى كۆزنى چاقاتتى . بىز ئېگىزدىن شەھەر ئىچىگە نەزەر سالدۇق . شەھەر ئىچى ئىنتايىن چىرايلىق بولۇپ ، ھەم خىلۋەت ، ھەم بەك كەڭرى ئىدى .

ـــ دىرېكتور بېكنىڭ ئۆيىگە بېرىپ چوقۇم جىق نەرسىلەرنى ھېس قىلدىڭىزغۇ دەيمەن ؟ ـــ چاي ئىچۈۋېتىپ سورىدىم مەن .

ئۇنىڭ دىرېكتورنىڭ ئۆيىگە بارغاندىكى ئىشلارنى شۇنچىلىك ئىنچىكە سۆزلىشى مېنىڭ قىزىقىشىمنى قوزغىدى .

ـــ قارىغاندا ، خىزمەت توغرۇلۇقلا سۆزلەشمەپسىلەر ـــ

ده ؟ ـــ دېدىمەن .

ـــ ئۇنداق ئەمەس ، بىز ئۇچ سائەت ئىشلىدۇق .

ـــ مېنىڭ نېمىنى كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىم سىزگە ئايانغۇ . . . ـــ دېدىم مەن قىزىشقان ھالدا .

ـــ ئۇنىڭ بەزى ئىشلىرىغا چىداپ تۇرماق ھەقىقەتەن تەس . . . ـــ ئۇ ئاچچىقلىنىپ قالدى .

ـــ ئۇنىڭ سىگىلىسچۇ ؟ !

ـــ سىگىلىسغۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالغان ، تارتىنچاقراق ئايال ئىكەن . مەن ئۇنى ئانامنى ھۆرمەتلىگەندەك ھۆرمەتلەيمەن . . .

ـــ ئۇمۇ سىزنى ئوغۇل قىلىۋالدى ، شۇنداقمۇ ؟ ـــ سورىدىم مەن قەستەن سوغۇق كۇلۇپ قويۇپ .

ـــ سىز تەنە قىلىۋاتامسىز نېمە ، راندان ؟ ـــ دېدى ئۇ ئاغرىنىپ .

ـــ بۇنىڭغا ئاللامۇ يول قويماس ، ـــ دېدىم مەن شۇ ھامان .

دىرېكتورنىڭ ئىشخانىسىدا بولۇنغان سۆھبەتنى سۆزلەپ بېرىۋىدىم ، ئۇنىڭ قوشۇمىلىرى تۇرۇلۇپ كەتتى ۋە :

مەن ئۇنىڭغا ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشماسلىقنى دەپ قويسام بولغۇدەك ، ـــ دەپ ۋارقىرىدى .

ـــ بىز ئەڭ ياخشىسى ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي ، مۇناسىۋىتىمىزنىلا ساقلاپ قالايلى ، ـــ دېدىم مەن يېلىنغان ئاھاڭدا .

ـــ گەپ دەل ئىككىمىزنىڭ ئورنىمىزنىڭ ئىنتايىن تۆۋەن ئىكەنلىكىدە ، ـــ دېدى ئۇ غەزەپلەنگەن ھالدا ، ـــ مەن دىرېكتور بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمىزنى قانداق ساقلاپ قېلىشنى ھېچ بىلەلمەيۋاتىمەن .

ـــ مەنمۇ ئەيىبلىمىگەن يەردە ، سىزگە نېمە قويۇپتۇ ، ـــ

دېدىم مەن مۇلايىملىق بىلەن .

ـــ ھەممىسگە ئۆزۈم سەۋەبچى . مەن بەك ئازابلىنىپ كېتىۋاتىمەن .

ـــ بۇنىڭغا نېمە ئامالىمىز بار دەيسىز .

ـــ ئۇ دېگەن بىر لۇكچەك ، كىم بىلىدۇ ، ھازىر بىرەر سۈيقەستنى پىلانلاۋاتامدۇ تېخى . . .

ئارىسىنى جىمجىتلىق باستى . بىز شۇ ئارىلىقتا تەبىئەتنىڭ قوينىغا نەزەر سالدۇق . ئارىدىكى سۇكۇتنى ئاخىر ئۇ بۇزدى ۋە :

ـــ ئەجەپ مۇھەببەت توغرۇلۇق سۆزلەشمىدۇققۇ ؟ ـــ دېدى غەمكىن ھالدا .

ـــ مۇھەببەتتىن باشقا بىزگە ھېچنېمە كېرەك ئەمەس ، ـــ دېدىم مەن ئۆزۈمنىڭ قايغۇلۇق ھېسسىياتلىرىمنى يوشۇرغاچ .

ـــ مەن سىزنى سۆيىمەن ، ـــ ئۇ مىننەتدارلىق بىلەن ماڭا قارىدى .

ـــ مەنمۇ سىزنى سۆيىمەن ، ـــ مەن ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتىم . ئۇ ئوڭايسىزلانغان ھالدا سورىدى :

ـــ قارىڭا ، بىز شۇنچە خەتەرلىك ھەرىكەتكە تەۋەككۇل قىلىۋاتىمىزغۇ ؟ بىز ھازىر پۈلغا تازىمۇ ئېھتىياجلىق بولۇۋاتىمىز ، ئازراق پۇل توپلىساق ياخشى بولاتتى !

ـــ سىز مەندە كىنو ئارتىسى بولغۇدەك قابىلىيەت بار دېمىگەنمىدىڭىز ؟ ـــ دېدىم مەن كۈلۈپ تۇرۇپ .

ـــ سىزمۇ مۇنچىدا تۇرۇپ ئاۋازىڭىزنى سىناپ باقمىغانمىدىڭىز ؟

ھەر ئىككىمىزنىڭ كۆڭلى غەش بولسىمۇ ، بىز يەنىلا ئاۋازىمىزنى قويۇۋېتىپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق .

ـــ گەپ كىرىمىزنى ئاشۇرۇشتا ئەمەس ، بىر ئېغىز ئۆي

بىلەن بىر يۇرۇش ئۆي سايمانلىرى تېپىشتا .

ئازراق سۈكۈتتىن كېيىن ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇردى :

ـــ مەھرۇزنىڭ توي مۇراسىمىمۇ ئاددىيلا ئۆتكۈزۈلۈپتە- كەنغۇ ، لېكىن ئۇلار چېدىردا ياشاپ جان ساقلىغان ـ دە .

مەن چېدىرغا ھەم چېدىر تۇرمۇشىغا شۇنچە تەلپۈنەتتىم . ئاددىي بىر چېدىردا تۇرساقمۇ ، مۇھەببىتىمىزنىڭ يەنىلا سۇسلاشمايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم . يۇرىكىمنىڭ قات ـ قېتىدىن بىرخىل چوڭقۇر مۇھەببەت ئېتىلىپ چىقماقتا ئىدى . ئۇنىڭ ئاۋا- زىنى ئاڭلىساملا ئۆزۈمنى خودىدى ئۇنىڭ بىلەن بىر تەن ، بىر جان بولۇپ كەتكەندەك ھېس قىلاتتىم .

ـــ دۇنيادىكى ھېچقانداق نەرسە مېنىڭ سىزگە بولغان تەشنالىقىمنى قاندۇرالمايدۇ ، ـــ دېدى ئۇ .

كېچىكمىدىن تارتىپ ئۆزۈمدە بار تەبىئىي تالانتىنى بوغۇپ كېلىۋاتىمەن . جاھىللىقىمغا قارشى قىلغان كۈرىشىم ھامان غەلبە بىلەن ئاخىرلىشاتتى . ئەتراپىمدىكى كىشىلەرنىڭ ئەمەلىيىتىمۇ قەلبىمنى لەرزىگە سالالمايتتى . ئەركىنلىكنىڭ ئەھمىيىتى ھەققىدە ئېغىز خىياللارنى سۇرۇش بىلەنلا كۈپايىلىنەتتىم . باشقىلارنىڭ ماڭا ياغدۇرۇۋاتقەن مەسخىرىلىك سۆز ـ چۆچەكلىرىنى قېتىم- غىمۇ ئېلىپ قويمايتتىم . مەن ئازاب ـ قايغۇ ئىچىدىن تېخى قۇ- تۇلالمىغانىدىم .

مۇھتاشىم زايىت

تۇنۇگۈن ئاخشام چۈشۈمدە دانىشمەن ئەبۇزۇرنى كۆر- دۈم . ئىبادەتكە بولغان ئىخلاسمەنلىكىنىڭ تەسىرىدىنمۇ ، ئىشقىلىپ كۆرگەن چۈشلىرىم شۇنداق ئېنىق ئېسىمدە قالاتتى . مەن بۇ

دۇنيانى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن . بۇ دۇنيادىن بىر قەدەممۇ نېرى كېتمىشنى خالىمايمەن . تۇيۇقسىز كاللامدىن بىر ھېكايە يالتـ تىدە قىلىپ ئۆتتى .

بىر كـۇنـى مـۇھـەمـمـەد ياسىن ئاقساقال مۇھەممەد بىن ئاتالدىن :

ـــ سېنىڭ قەلبىڭ قانداق ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ـــ بىلمەيمەن ، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مۇھەممەد بىن ئاـ تـال ۋە بۇ سوئالنى يېنىدا تۇرغان دانىشمەن نەقشىبەندىن ياندۇـ رۇپ سوراپتۇ . دانىشمەن مۇھەممەد بىن ئاتالنىڭ سوئالىنى ئاڭلـ ىغاندىن كېيىن پۈتىنى ئۇنىڭ پۈتىنىڭ ئۈستىگە ئېلىۋاپتۇ . بۇنىڭ بىلەن مۇھەممەد بىن ئاتال ئەس ـ ھوشىنى يوقىتىپ ، ئۆزىنى دۇنيادىكى بارلىق مەۋجۇداتنى ئۆزىنىڭ قەلبىگە سىغقان ھالەتتە كۆرۈپتۇ . ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن دانىشمەن ئۇنىڭغا :

ـــ ئادەمنىڭ قەلبى شۇنداق تۇرسا ، ئۇنى قانداقسىغا شۇنچە ئوڭايلا چۈشەنگىلى بولسۇن ؟ ـــ دەپتۇ . مۇھەممەد پەيـ غەمبەر مۇشۇ خۇسۇستا بىزگە : « مېنىڭ مۇشۇنچىلىك قابىل ئىنسانغا ئايلىنالمىشىم ھەرگىزمۇ يەرنىڭ ياكى كۆكنىڭ خاسىيىتـ دىن ئەمەس ، بەلكى ئۇلۇغ ئاللاغا ئېتىقاد قىلىدىغان ئىمانلىق قەلـ بىمنىڭ شارابتىدىندۇر . . . » دەپ تەلىم بەرگەنىدى .

بۇ ھېكايىنى كاللامدىن ئۆتكۈزۈۋېتىپ ، پەيغەمبەرلەرگە ھەۋىسىم كـەلـدى . « شـۇلاردەك مـۆجىزە يارىتالىغان بولسام ـ ھە ! » دەپ ئويلىدىم . بىراق مەن بۇ سىرلىق دېڭىزنىڭ چېتىدىلا تۇرالايمەن ، ئاللا ياراتقان زېمىننىڭ قۇچىقىدىكى دىيانەت ، سادا ـ قەتتىن قانائەت تاپىمەن ھەم ئۆزۈممۇ شۇنىڭدا چىڭ تۇرىمەن . چـوڭقۇر ئويلىنىش بىلەن بىر نۇقتىدا قېتىپ قالغان كۆزلىرىم ئېھتىمال ۋاھاب گۈرۈھىنىڭ يورۇقلۇقتىن نېرىدىكى نەرسىلەرنىمۇ

كۆرەلىشى مۇمكىن . ياق ، ئوخشىمىغان دەۋردە بېشىمدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرىمدىن پۇشايمىنىم يوق . چۈنكى مەن تۇرمۇشۇمنىڭ ھەربىر بۆلىكىنى شۇنچە مەنىلىك ئۆتكۈزگەن . بۇ دۇنيالىقتا بار كۈچۈڭ بىلەن تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ ئىشلىگەن چېغىڭدا ، سەن ئۆزۈڭنى ئۇۋۇر كۆرىدىغاندەك ، قېرىمايدىغاندەك سېزىسەن ؛ ئۇ ئالەملىكىڭ ئۈچۈن توۋا ـ ئىستىغپار ئېيتىپ دىيا-نەت يولىدىن چىقمىغان چېغىڭدا ، ئەكسىچە ئۆزۈڭنى پات ئارىدا خۇدانىڭ دەرگاھىغا كېتىپ قالىدىغاندەك سېزىسەن .

سەھەردىلا ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلاپ كەتتى . كىم كەلگەندۇ ؟ بۇگۈن ھۇمە غالىنىڭ تازىلىق قىلغىلى كېلىدىغان كۈنى ئەمەسقۇ ؟ مەن ئىشكىنى ئاچتىم . بوسۇغىدا راداننىڭ ئا-نىسى زىينەپ خانىم تۇراتتى . مەن ئۇنى قىزغىنلىق بىلەن قارشى ئالدىم . كۈننىي تەستە ئۆتكۈزۈۋېتىپمۇ ئۇنىڭ يەنە مۇشۇنداق پۈزۈر كىيىنىپ يۇرگىنىگە ھەيران قالدىم . ئۇ ياتاق ئۆيگە كىرىپ ئولتۇردى . مەن شۇ ھامان رادىئونى ئۆچۈرۈۋەتتىم .

ـــ مېنى يالغۇز سىزلا كۈتۈۋالامسىز ، مۇھتاشىم بېيك ، ـــ دېدى ئۇ .

ـــ ئاللامۇ بىز بىلەن بىللە ، ـــ دېدىم مەن ئۇنىڭ نېمە مەقسەتتە كەلگەنلىكىنى پەرەز قىلغاچ .

ئۇ چوقۇم فاۋاس ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى سەرنا بىلەن سۆز-لەشكىلى كەلگەن گەپ . بىراق ئۇلار سەھەر تۇرۇپ تۈگىمەس ئالدىراشلىقلىرى ئىچىگە بەند بولىدۇ ، ئازراقمۇ بوش ۋاقتى يوق . مۇبادا ئولفان بىلەن سۆزلەشمەكچى بولسا ، ئېھتىمال ھېچقانداق پايدىلىق ئىش يوققۇ دەيمەن . ئىككىمىز سۆزلەشسەكمۇ بولىدۇ ئەمەسمۇ .

ھەي ، بۇنىسى ناھايىتى ئېنىق ، سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ

هـاجىتى يوق . ئۇ چوقۇم ئولفان بىلەن قىزى راندانىڭ ئىشى توغرۇلۇق كەلدى .

ـــ قۇلىقىم سىزدە ، زەينەپ خانىم ، نېمە ئىش بار كەن ؟

ـــ سـىز دۇمبىسىدە پال باقىدىغان ئادەم ، مۇھتاشىم ، مېـ نىڭ قىزىم ھالاكەت گىردابىغا بېرىپ قالدى .

ـــ ئاللا ئۆز پاناھىدا ساقلايدۇ .

ـــ بـىز سىزنى بەكمۇ ھۆرمەتلەيمىز . بىراق ، يەنە قانچە لىك ساقلايمىز ؟

مەن بىر شۇملۇقنىڭ ئامراق نەۋرەمگە يېقىنلىشىپ كېـ لىۋاتقىنىنى سەزگەندەك بولدۇم .

ـــ زەينەپ خانىم ، ـــ دېدىم مەن ، ـــ راندان چوڭ بو ـ لۇپ قالدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە تەرىبىيە كۆرگەن ، ياخشى ـ ياماننى پەرق ئېتەلىگۇچىلىكى بار .

ـــ مـۇھەببەت كىشىنى تۇيۇق يولغا باشلايدۇ ، مۇھتاشىم بېك . سىز مۇھەببەتلىشىپ تۇيى قىلغانمىدىڭىز ؟ ئوغلىڭىز فاۋاس بېكمۇ مۇھەببەتلىشىپ تۇيى قىلغانمۇ ؟

ـــ بـىراق ، ئولفان بىلەن راندان ئىككىسىنىڭ مۇھەببىتى ھەقىقىي مۇھەببەت .

ـــ ئۇنداقتا بىز مۇھەببەتنىڭ ئۇلارنى نابۇت قىلىشىغا قول قوشتۇرۇپ قاراپ تۇرساق بولىدىكەن ـ دە ؟

مەن ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ ئارتۇق گەپ قىلمـ ىدىم . ئۇ سېمىز ئېكىەكلىرىنى مىدىرلىتىپ قويۇپ دېدى :

ـــ بىز ئۇلارنى بۇ تۇيۇق يولدىن قۇتقۇزۇۋالايلى ، ئاندىن تەقدىرگە تەن بېرەيلى . ھەر ئىككىلىسى كېيىن ئۆزىگە ماس كەلگۇدەك ئادەمنى تاپسا ئەجەب ئەمەس .

ـــ سۇلايمان بېكمۇ مۇشۇ ئۆيدىمۇ ؟

ـــ ئەلۋەتتە ، مەن ئۇنىڭ ئانىسى بولسام ، ئۇمۇ ئوخشاشلا ئۇنىڭ دادىسى ـ دە . ئولفاننىڭ ھالىغا قاراپ ئىچىمىز سىرىلىپ كېتىۋاتىدۇ ، ئۇ ياخشى يىگىت بولغاندىكىن بەختىنى تېپىشى كېرەك ئىدى .

ـــ تازىمۇ بىر تەلەيسىز بالىدە بۇ ، ـــ قوشۇپ قويدۇم مەن ئۆز ـ ئۆزۈمگە پىچىرلاپ دېگۈدەك .

ـــ بۇ ئىشتا ئاللادىن باشقا سىزگىلا ئۈمىد باغلىدىم جۇ-مۇ ، ـــ ئۇ ماڭغاچ شۇنداق دېدى .

ئاھ ، ئەتىگەندىلا تازىمۇ نەس باستىغۇ ! ئامراق ئادىمىم ئۇچۇن ۋاستىچى بولۇش تەقدىرىمگە پۈتۈلگەن ئوخشايدۇ . كۆڭلۈم تولىمۇ غەش ھالدا ساپادا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدىم . چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدا مەن بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدىم . چۈشتىن كېيىن ئولفان چىقىپ كېتىدىغان چاغدا ئۇنىڭغا دەيدىغان ئىش بارلىقىنى ئېيتتىم . ئويلىغىنىمدەكلا ئۇ مەن گەپ تېپىشتىن ئاۋۋال نېمە دېمەكچى بولغانلىقىمنى سېزىۋالالمىدى .

ـــ مەن سەن بىلەن كۆڭۈلسىز بىر ئىش توغرىسىدا سۆزلەشمەكچى ، مېنى ئەپۇ قىلامسەن ؟ ـــ سورىدىم مەن .

ئۇ گاڭگىرىغان ھالدا ماڭا تىكىلىپ قاراپلا قالدى ۋە كىنايە قىلغاندەك :

ـــ بارلىق سۆھبەتنىڭ ئاساسى ئاخىرقى ھېسابتا كۆڭۈل-سىزلىك بولىدىغۇ ، بوۋا ! ؟ ـــ دېدى .

ـــ راندان توغرىسىدىكى ئىش ئىدى ، ئولفان .

ئۇنىڭ چىرايى شۇ ھامان ئۆزگىرىپ كۆزلىرىدە مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرى چاقنىدى . مەن بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ھەممە گەپنى دېدىم . ئۇ گېپىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن جەينىكىنى ئەسكى ئۇستەلگە تىرەپ ، مۇشتلىرىنى چىڭ تۇگدى ۋە غەزەپ بىلەن :

ـــ بوۋا ، مەن تۇتقۇن قىلىنغان قاچقۇن بولۇپ قالدىمغۇ ، ئەمدى .

ـــ بىز بۇ ئىشنى سەزگۈرلۈك ، تەمكىنلىك بىلەن ئويلىنىپ باقايلى .

ـــ بوۋا ، سىزنىڭ پىكرىڭىزنى ئاڭلاپ باققۇم بار ، ـــ دېدى ئولفان .

ـــ ئۇلارنىڭ گېپىنىڭ ئاساسى بار ، بىز ئەمدى ئۇلارنىڭ دېگىنى بويىچە قىلمىساق بولمىدى ، ـــ دېدىم مەن ۋە سۆزۈمنى توختىتىۋالدىم .

ـــ راندان كىچىك بالا بولمسا يا ، ـــ دېدى ئۇ ئاچچىقلىنىپ .

ـــ شۇنداق . بىراق ، مۇشۇ پېتى كېتىۋەرسە ئۆمۈر بويى ساقلايدىغان ئوخشايمىز .

ـــ مېنىڭ بۇ ئىشنى دەپ كېچىلىرى ئۇخلىماي چىققىنىمۇ يوققۇ .

ـــ سېنى ھېچكىم ئەيىبلىمىدى .

ـــ ئەڭ ئاخىرقى قارارنى كىم چىقىرىدىكەن ، راندانمۇ ياكى ئاتا ـ ئانىسىمۇ ؟

ـــ ھازىر قارارنى سەن چىقىرىسەن .

ـــ مەنما ؟

ـــ يېشىڭ سېنى ساقلاپ تۇرمايدۇ . سەن ئەقىللىق يىگىت . ئۇنى قۇتقۇزۇۋالالايسەن . بەلكىم بۇ ئۆزۈڭنى قۇتقۇزغىنىڭ بولۇپ قالار . . . بۇ 5 ـ ئىيۇلدىكى بالا ـ قازا ، ئېچىۋېتىش ئۇچۇن بېسىلغان خاتا قەدەم . رۇسىيە ، ئامېرىكا ۋە باشقا بىر قىسىم يات قووۇمدىكى دۆلەتلەر پەيدا قىلغان قارا ھەم تۇم بىر يىپ ھازىرغىچە سۆزۈلۈپ كەلدى . . .

— مەن بۇنىڭغا قارشى تۇرسامچۇ؟

— قايسىسىنى توغرا دەپ قارىسىڭ شۇنداق قىلغىن ، — دېدىم مەن ئامالسىز .

— ماقۇل ، بوۋا ، — ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ مۇجمەل جاۋاب بەردى .

كەچتە فاۋاس بىلەن سەرنا بۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىدىن خەۋەر تاپتى . سەرنا ھاياجان ھەم غەزەپ ئارىلاشقان ھالدا :

— راندان ئەسلىدە بۇ ئىشقا قوشۇلۇپ كۆڭلىدە يوشۇرۇپ كەلگەن ئىكەن — دە ، — دېدى . فاۋاس ئوغلىنى ساقلانغىلى بولمايدىغان بۇنداق ئاقىۋەتتىن ھېزى بولۇشقا ئاگاھلاندۇرۇپ كەلگەنىدى .

— چاي ئىچىۋېرىش ئىككى ئادەمنىڭ بەختىگە ئولتۇردى ، — دېدى فاۋاس .

— بوۋا ، — دېدى سەرنا ، — سىز ئولفانغا ئوبدانراق نەسىھەت قىلىپ قويۇڭ . ئۇ سىزنىڭلا گېپىڭىزنى ئاڭلايدۇ . بىزنىڭ گېپىمىزنى يېمەيدۇ . ئۇ باشتىلا مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلىغان بولسا ، بۇگۈنگە كەلگەندە يۈزىمىز تۆكۈلمەيتتى .

قۇرئان كەرىمدىكى مۇنداق بىر ئىبارىنى سۆزە خىيالىمدىن كەچتى : « 〈 چاكىنلار قانداق نەرسە بىزنىڭ ئەسلى نىشانىمىزنى ئۆزگەرتىۋەتتى 〉 دەپ غەلۋە قىلسا ، سەن : 〈شەرق ، غەرب ھەممىسى ئاللانىڭ ئالقىنىدا ، ئاللا ئۆز ئىرادىسى بويىچە كىشىلەرنى توغرا يولغا يېتەكلەيدۇ 〉 دېگىن » .

ئولفان فاۋاس مۇھتاشىم

ھاۋا بۆلەكچە ئوچۇق ، ئانا تەبىئەتتە قەھرىتان قىشنىڭ ھېچقانداق ئىزناسى قالمىغانىدى . دۇنيادىكى جىمى دەرد — ئەلەم

مېنىڭ بېشىمغا چۈشكەندەك ئىدى . ئېھرام كۆكۈل ئېچىش زالىدىن باشقىراق بىر جايىنى تاپقان بولسام توغرا بولاتتى . چۈنكى بىزنىڭ ئەڭ گۈزەل ئەسلىمىلىرىمىز ئېگىزلىكىنىڭ چېتىگە جايلاشقان مۇشۇ جايدا قالغانىدى . ھەر قېتىم ئۇنىڭ تىنىق كۆزلىرى ماڭا تىكىلگەندە ، ۋىجدان ئازابىدا ئىلگىرىكىدىن نەچچە ھەسسە پۈچىلىنىپ كېتەتتىم . مېنىڭ ئويۇمچە ، ھېچقانداق ئادەم ھۆرمەتلەشكە ئەرزىمەيتتى . ھەرقانداق ئادەمنىڭ قىلغان ئىشىغا ، بەرگەن ۋەدىلىرىگە ئىشەنگىلى بولمايتتى . ھەتتا جان ـ جانىۋارلاردىن بۈلبۈل بىلەن قاغا ئوتتۇرىسىدىمۇ مۇشۇ ئۇدۇم قالغانىدى .

ئاھ ، ئايال دوكتور ، بەك يۇقىرى ئاۋازدا ئېيتماڭ ، سىز تەقۋادار ئانا بولۇپ قالدىڭىز . مۇھەببەت قاينىمى ئىچىدە مەست بولدىڭىز . كېلىڭ ، بىز راھەتلىنىپ ئولتۇرۇپ چاي ئىچەيلى . يا چاي ئىچىشنىڭ ھۇزۇرىدىن سىزلا بەھرىمەن بولۇڭ ، يا چاينىڭ ئاچچىقىنى مەنلا يۇتۇۋېتەي .

ئاللا سېنى سۆكۈت ئىچىدىن تارتىپ چىقارغاي ، ئىلاھىم .

مەن تۆپىلىكتىكى شالاڭ تىكىلگەن كوكس دەرەخلىرىنىڭ ئۇچىغا زەن سېلىپ قارىغاچ ئۇنىڭدىن سورىدىم :

ـــ ئاپىڭىزنىڭ بوۋامنىڭ قېشىغا بارغانلىقىنى بىلدىڭىزمۇ ، رانىدان ؟ ـــ ئۇ ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەندەك ئېرەنشىمەيلا دېدى .

ـــ ئانامغا بىردەم ئارامچىلىقمۇ يوق ، ـــ دېدى راندان مەنستىمەسلىك بىلەن ، ـــ دۇنيادا ھېچقانداق يېڭى نەرسە يوقكەن . . .

ـــ بۇ گېپىڭىزدىن قارىغاندا بىز بىرنەچچە يىل بۇرۇنلا توي قىلغانىكەنمىز ـ دە ، ـــ دېدىم مەن ئازاب بىلەن .

ـــ سىزنىڭ بۇنچىلىك ھاياجانلىپ كېتىدىغانلىقىڭىزنى

ئويلىماپتىمەن.

— بۇنداق بۇرۇقتۇرمىچىلىقتىن ئىچىم سىقىلىپ ئۆلەيلا دېدىم.

— ئۆزىمىزگە قارشى سادالارنى بۇرۇن جىق ئاڭلاپ تۇيۇپ كەتكەن.

— ئېيتىڭا، بىز يەنە قاچانغىچە ساقلىيالارمىز؟

— ۋاقتىنىڭ كارى چاغلىق.

— بىراق بىز خالايلى ياكى خالمايلى، ۋاقىت يەنىلا مۇھىم. يۈكۈم بەك ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتىدۇ.

ئۇ گېپىنى بۆلدى:

— سىزنىڭكىگە ئوخشاشلا مېنىڭ يۈكۈمۇ ئېغىر.

— مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، سىزنىڭ ئىستىقبالىڭىزنى نابۇت قىلىۋاتقانلىقىمنى ئېقرار قىلىشىم كېرەك.

— ئۇنداقتا سىزنىڭ ئىستىقبالىڭىز چۇ؟

— بۇ ئىككىسى ئىككى ئىش، ئەرلەر ئەللىك يېشىدا توي قىلسىمۇ بولىۋېرىدۇ.

— ئولفان، بىز تۇنجى كۆرۈشكەن چاغدىلا مەن سىزگە باغلىنىپ قالغانىدىم، — دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ تۇرۇپ. بۇ گەپنى دېگەندە ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى.

— بەلكىم ئۇ تۇنجى قېتىم شەخسىيەتچىلىك ئۇستىدىن غەلبە قىلغان ۋاقتىم بولغىيدى، — مەن بىردەم ئىككىلىنىپ شۇنداق دېدىم.

— ئاھ، خۇدا، ئەجەبا سىزنىڭ ئويلاۋاتقىنىڭىز راستىتىنلا... — ئالاقزادىلىك بىلەن ۋارقىراپ كەتتى ئۇ. ئۇنىڭ يەنە سۆزلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئازابلىق ھېسلىرىمنى يوشۇرۇپ ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدۇم:

ـــ مەن سىزنى بۇ بويۇنتۇرۇقتىن خالاس قىلىشنى قارار قىلدىم .

ـــ ئولفان . . . بۇ گېپىڭىزنى ئاڭلاپ مەن راستتىنلا چەـ دىيالمىدىم ، ـــ دېدى ئۇ يۇرىكى قاتتىق پۇچىلانغان ھالدا .

ـــ سىـزگە ئەمدى يوك بولمايدىغان بولدۇم . لېكىن سىز بۇ قارىشىڭىزنى قايتىدىن ئويلىنىپ بېقىڭ . . .

ـــ مەن ئەركىن ئادەممەن ، ھېچكىم ماڭا توسقۇنلۇق قىلالمايدۇ .

ـــ بـۇ ئىشنى قايتا ئويلىنىپ بېقىشىڭىزنىڭ بەكمۇ زۆرۈـ رىيىتى بار .

ئۇ ئازاب بـىلەن بىردەم ئويلىنىپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن :

ـــ بۇ شۇنداق توغرا بىر مەنتىقە بولسىمۇ ، مەن ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىۋاتىمەن ، ئەگەر ھەقىقىي مۇھەببەت مەۋجۇت دېيىلسە ، بۇ قاراش پۈت دەسسەپ تۇرالامدۇ ـ يوق . . . ـــ دېدى .

ـــ ھەرگىزمۇ مەندىن گۇمانلانماڭ ، ئەھۋالنى بەك مۇـ رەككەپلەشتۇرۇۋەتمەڭ ، مـۇھـەبـبـەتـمۇ بىر خىل قۇربان بېـ رىشقۇ . . . ـــ دېدىم مەن جىددىيلەشكىنىمدىن تېخىمۇ قىزىشىپ .

ـــ سىزنى قۇربان بەرگۈزۈشۈمنىڭ ھاجىتى يوق . . .

ـــ مەن قارار چىقىرىشتىن بۇرۇن ھەممە ئىشنى ئالدىن مۆلچەرلىگەن .

ـــ سـىز ئەڭ ياخشىسى مېنى ئىلگىرىلەش يولىڭىزدىكى تـوسـالغۇ دەپ بىلىڭ ، ـــ دېدى ئۇ كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا .

ـــ بۇنىڭغا ئاللامۇ يول قويمايدۇ ، راندان ، مەن ھەرگىزمۇ ئۆزۈمنى ئاقلاپ ئولتۇرمايمەن .

ـــ بىراق مەن سىزنىڭ مەن ئۈچۈن قۇربان بېرىشىڭىزگە قارشى .

— مەن مۇشۇنداق قىلىشنى قارار قىلىپ بولدۇم ، — دې-دىم مەن ئوچۇقتىن - ئوچۇق .

يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان قاراڭغۇلۇق بىلەن ئېغىر سۈكۈنات ئىككىمىزنى ئايرىپ تۇرماقتا ئىدى . ئىككىلىمىز تۆگۈلـ-گىنىمىزچە ئۆز جايىمىزدا تۇراتتۇق ، ئۈمىدسىزلىك بىزنى مەڭـ-گۈلۈك ئايرىۋەتكەنىدى . ھەتتا بىللە ئولتۇرۇشمىزمۇ مەنىسىنى يوقاتقانىدى .

— ئەمدى مېنىڭ بۇ يەردە تۇرىۋېرىشىمنىڭ ھاجىتى قالـ-مىدى ، — ئۇ ئاچچىقى بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ، دەرمانسىز ھالدا شۇنداق دېدى .

مەنمۇ ئورنۇمدىن تۇردۇم . شۇ تاپتا مەن يېلى چىقىپ كەتكەن توپقا ئوخشاش سالپىيىپ قالغانىدىم . بىز ناتونۇش ئا-دەملەردەك ئۆز يولىمىزغا راۋان بولدۇق . ئازاب مۇھەببەتتىن ئۈستۈن كەلگەنىدى . يول تۆگەي دېگەندە يوشۇرۇن غېرىبلىق كۆز ئالدىمدا گاھ كۆرۈنۈپ ، گاھ كۆرۈنمەي قالدى . يول بويى ھېچقايسىمىز بىر - بىرىمىزگە گەپ قىلىشمىدۇق . كونا بىنا ئې-چىدە ئايرىلار چېغىمىزدىمۇ بىر ئېغىز پاراڭ قىلىشمىدۇق . ئۆيگە كىرگەن چېغىمدا ئانام بىلەن دادام ھۇجرىلىرىغا كىرىپ كېتىش-كەن بولۇپ ، بوۋام ئۆزى يالغۇز تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇراتتى . مەن كېلىپ بوۋامنىڭ يېنىدا ئولتۇردۇم . بوۋام قىزىقسىنغان ھەم بىر شۇملۇقنى سەزگەندەك ماڭا بىر قاراپ قويدى ۋە دەرھال ھېچ ئىش بىلمىگەن قىياپەتتە دېدى :

— بىر ساراڭ ئايالنىڭ كىنوسى قويۇلۇۋاتىدۇ ، تايىنى يوقكەن . . .

— تايىنى بولمىسا نېمىشقا كۆرىسىز ؟

— يەنە بىر قانالدا نۇتۇق سۆزلىنىۋاتىدۇ .

ـــ ئۇنداقتا ، نېمىشقا ئۆچۈرۈۋەتمەيسىز ؟

ـــ ھەي ، قانالارنىڭ بولمىغىنىدىن بولغىنى ياخشى ئەمەسمۇ .

ـــ توي قىلىش ۋەدىمىزنى بىكار قىلىۋەتتىم ، ـــ دېدىم مەن .

بۇۋامنىڭ شۇ ھامان قوشۇمىلىرى تۇرۇلدى ، ئۇمىدسىز كۆزلىرىدىن ھەسرەت ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى . ئۇ دۇدۇقلاپ تۇرۇپ :

ـــ ئاللانىڭ سېنىڭ بۇ قېيىن ئۆتكەلدىن ئۆتۈشۈڭگە ئىلتىپات قىلىشىنى تىلەيمەن ، ـــ دېدى .

ـــ توي قىلىش ۋەدىمىز بىكار قىلىندى ، ھەممە ئىشىمىز بىراقلا تۈگىدى ، ـــ دېدىم مەن سوغۇقلا .

راندان سۇلايمان مۇبارەك

مەن ئالدىمغا چىققان ئانامنىڭ كۆزلىرىدىن چىرايىمنىڭ ئەكسىنى كۆرگەندەك بولدۇم . مەن داداممۇ ئاڭلىسۇن ، دەپ ئۇنلۇك ئاۋازدا ئانامغا :

ـــ سىزنى تەبرىكلەيمەن ، سىز ئاخىر مۇرادىڭىزغا يەتتىڭىز ، ـــ دېدىم .

ئانام سۈكۈتكە چۆمدى ھەم كۆز چاناقلىرى ياشقا تولدى ، بۇ چاغدا دادامنىڭ :

ـــ سېنىڭ ئاقىلانە قارىشىڭدىن مەن ھەمىشە خاتىرجەم ، ـــ دېگىنىنى ئاڭلىدىم .

ـــ دادا ، مېنى كىچىك بالا ئورنىدا كۆرمىسىڭىز قانداق ؟ ـــ دېدىم مەن ئاغرىنىپ .

ـــ سەن ھەرگىز پۇشايمان قىلمايسەن ، ئۇزۇن ئۆتمەي مەن ساڭا بۇ نۇقتىنى چۈشەندۈرۈپ قويىمەن ، ـــ دېدى دادام پەرۋاسىز ھالدا .

ـــ سەن تەقۇادار ئادەمغۇ ، تەقۇادارلار قورقماس كېـ لىدۇ ، ـــ ئانام تۇنجى قېتىم ئېغىز ئاچتى .

ـــ ئاناڭنىڭ دېگىنى توغرا ، راندان .

ھازىردىن باشلاپ ئۇ يۇزلەنمەكچى بولغان بۇ دۇنيا ئولفان قايتا مەۋجۇت بولمايدىغان ، چىداملىق بىلەن ياشايدىغان دۇنيا ئىدى . يېشىم بىر يەرگە بېرىپ قالغىنى ئۈچۈن جېنىم دەھشەت قىينىلىۋاتاتتى . مەن ئۆمىدسىزلەنگىنىمچە ئايالار دۇنياسىنىڭ دەرۋازىسىنى قاقماقتا ئىدىم . كۆز ئالدىمدا تۇرغىنى تېمىنىڭ ھاكـ لىرى چۈشۈپ كەتكەن ھۇجرا ، لىڭشىپ قالغان ئىككى كارىۋات ، ئالا ـ بۇلماچ سىرلانغان كىيىم ئىشكاپى ۋە تۆكلىرى چۈشۈپ كەتكەن ، زەن سېلىپ قارىسا ، ئاندىن گۈللىرىنى پەرق ئەتكىلى بولمىدىغان قوڭۇر رەڭلىك گىلەم ئىدى . ئاپام سەرناموُ تېرىككەك بولۇپ قالغانىدى .

ـــ سېنى تازا تەبرىكلىسەك بولغۇدەك ، ـــ دېدى ئاپام سوغۇقلا .

ئولفاننى ئويلىساملا ئاچچىقىم كېلەتتى . ئۇ ھەقىقەتەن مېـ نىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىكىدىنمۇ بەكرەك توخۇ يۇرەك ئىكەن . ئۇنىڭ پېشانىسىگە نېمىلا ئىش قىلسۇن مۇشۇنداق ئارىسالدى بولۇش پۈـ تۈلگەنمىكىن . ھەتتا چۈشكۈنلىشىپ چارىستان دېگەن ھېلىقى شاللاق خوتۇننىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتقانىدۇ تاينىلىق . ئەمەلىيەتتە ئۇ ئۆز مەسئۇلىيىتىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، قابىلىيەتسىزلىكىنى يوشۇرۇۋاتاتتى . ئۇ مۇشۇنداق قىلسام ، باشقىلارنىڭ خوتۇن ئېـ لىشقىمۇ قۇدرىتى يەتمەپتۇ ، دەپ زاڭلىق قىلىشىدىن قۇتۇلمەن ،

دەپ ئويلايتتى . مەن ئۆزۈمگە : « ئۇنىڭدىن قۇتۇلغىنىم ئۇچۇن خۇش بولۇشۇم ، بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىزمۇ بۇگۈنكىدەك ئېزىلەڭگۈ يۈرمەسلىكىم كېرەك » دېدىم . ئۇ مېنى تاشلىۋەتتى ، مەندىن يۈز ئۆرۈدى . ئولاندىن باشقا ھېچكىمۇ چىرايىمغا تەپچىپ چىققان قايغۇ ـ ئازابلىرىنىڭ سەۋەبىنى سوراپ قويمىدى . ئەمدى ئۇنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن قۇتۇلغىنىم ئۇچۇن تەنتەنە قىلسام ئەرزىيدۇ . بۇنىڭدىن كېيىن مەن ھېسسىياتىمنىڭ بوغۇشىغا ئۇچرىمايمەن ، سەگەكلىك بىلەن جاھانغا بېقىپ ئىش كۆرىمەن . مەن ئەمدى ئەركىن ئادەم ، بۇنىڭ ئۇچۇن ئۆزۈم تولىمۇ رازى . ئالىمنىڭ نېمە دېگىنىكىنە ئۇ ؟ ئاھ ، تۇغمەس ئازابلىرىم ! ۋاقىت راستىنلا سۆيگۈ يارىسىنى ساقايتالامدىغاندۇ ؟ قاچان ؟ قانداق قىلىپ ساقايتار ؟ لەنەت شۇنداق مۇھەببەتكە ! مۇھەببەت مېنى شۇنچە دەپسەندە قىلغانسېرى مەن مۇھەببەتنى شۇنچە كۆزگە ئىلمايدىغان بولۇپ كېتىۋاتاتتىم . ئاتا ـ ئانام قىلىۋاتقانلىرىنى قولىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۇچۇن قەستەن مەندىن ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتاتتى . غەلىبىنىڭ باشلىنىشى مەغلۇبىيەتتىن تۇغۇلىدۇ ، ئولغان قاچقان بولسا ، مەن ئازاد بولدۇم ، ئازابلىرىم تۇگىگۈچە باتۇرلۇق بىلەن بەرداشلىق بېرەي . مەن سەھەردىلا ئاممىۋى مۇناسىۋەت بۆلۈمگە كېلىپ ، ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتتۈم . ئۇنىڭغا ئىلگىرى ئوتتۇرىمىزدا ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەن ئادەتتىكى بىر خىزمەتدىشىمغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلىشنى ، پەرۋاسىز قىياپەتكە كىرىۋېلىشنى ئۆزۈمگە جېكىلەپ تۇردۇم .

ئېيتماقچا ئوڭاي بولغىنى بىلەن ئۇنى كۆرۈشۈم بىلەن قايغۇ ـ ئازابلىرىمۇ تەڭلا قوزغالدى . تۇنۇگۈن ئاخشامنى ئۇ قانداق ئۆتكۈزگەندۇ ؟ ماڭا ئوخشاش ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەنمىدۇ يا كى باش چۆكۈرۈپ خورۇلداپ ئۇخلىغانمىدۇ . بەلكىم تازا را-

هەتلىنىپ قالغاندۇ تاينىلىق . سىرىمىز چوقۇم ئاشكارىلىنىپ قالغان گەپ ، ئاممىۋى مۇناسىۋەت بۆلۈمىدىكىلەر يالغاندىن بولسىمۇ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ قويغان بولۇشتى . ھېچكىم ئارتۇق بىرنېمە دېمىدى . بەلكىم ئىلگىرى سۆيگۈنىدىن ئايرىلىپ كەتكەنلەر كۆڭلىدە تازا خۇش بولۇشۇۋاتقاندۇ . بۇنداق كىشىلەر ھەمىشە باشقىلارنىڭ بەختسىزلىكىدىن ئۆزلىرىنىڭ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرىدۇ . چاقىرىلىش نۆۋىتى ماڭا كەلگەندە مەن ئەنۋەر ئالىمنىڭ ئىپادىسىنىڭ باشقىچە كەسكىن ئىكەنلىكىنى بايقىدىم . بىراق مەن خوشلىشىدىغان چېغىمدا ئۇ ماڭا :

ـــ بولغان ئىشتىن خەۋەر تاپتىم ، بەكمۇ ئەپسۇسلىنىمەن ، ـــ دېدى .

مەن ئۇندىمىدىم . ئۇ يەنە :

ـــ ئىشىكلارنىڭ ھامان شۇنداق بولىدىغانلىقىغا كۆزۈم يەتكەن ، ئاخىر ئويلىغىنىمدەك بولدى ، ـــ دېدى .

ئاندىن ئۇ يەنە ئۇرغۇلۇق ئاۋازدا قوشۇپ قويدى :

ـــ سىزگە ئوخشاش بۇنداق قىزلار ئۆزىنىڭ چىقىش يولىنى قۇرۇق ۋەدىلەرگە باغلاپ قويسا بولمايدۇ . سىز تېخىچە ئۆزىڭىزنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى ھېس قىلالمىغاندەك قىلىسىز .

مەن يەنىلا ئېغىزمۇ ئۇندىمىدىم . ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇردى :

ـــ بىر چاغلاردا مەن ھەرقانداق مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق يولى بولىدۇ ، دېمىگەنمىدىم . مەن شۇ چاغدىلا مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى پەرەز قىلغان . بارلىق شەيئى ھامان يوقىلىدۇ ، بۇنىڭغا ئازاب چېكىشنىڭ ھاجىتى يوق . مۇھەببەت ئىشىمۇ ئوخشاشلا بۇ خىل قانۇنىيەتتىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ .

ئاخىرىدا ئۇ ئاخىرىنى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىپ :

ـــ راندان قىزچاق ، مېنىڭ سىزگە بىر سەممىي نەسىھـ
تىم بار ، بىزنىڭ ئەقىل ـ ئىدراك دەۋرىدە ياشاۋاتقىنىمىزنى مەڭگۈ
ئۇنتۇمىزدىن چىقارمالىڭ . پەقەت ئەقىل ـ پاراسەتكىلا تايىنىش كېـ
رەك . ئەقىل ـ پاراسەتتىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى قۇرۇق
گەپ . . .

پاراڭلىشىۋاتقان چاغدا ئۇ ئاردىكى پەردىشەپنى ئۇنتۇپ
ھايا‌سىزلارچە ماڭا تىكىلىپ تۇرۇۋالدى . ئۇنىڭغا بۇرۇنقىدەكلا
ئېرىپ كەتمىدىم . بىراق ، ئەمدى ئۇنى نورمالسىز ، غەلىتە ئادەم
قاتارىدا كۆرۈپ يۈرمەسلىكىم مۇمكىن . كەچتە دادام ماڭا :

ـــ كۆڭلۈمدىكىنى دېسەم ، راندان ، ئۇ سېنى راستتىنلا
ياخشى كۆرگەن بولسا ، ھەرگىز سېنى تاشلىۋەتمەيتتى ، ـــ
دېدى .

دادام ھەممە نەرسىگە بىر تەرەپلىمىلىك ، مەنستىمەسلىك
بىلەن قارايدىغان ئادەم ئىدى . ئۇ تىرناق ئاستىدىن كىر كو‌ـ
چىلاپ ، بىرەر ياخشى ئىشنىڭ يامان تەرىپىنى تېپىپ چىقمىغۇچە
بولدى قىلمايتتى . كۆڭلۈمدە دادامنىڭ كۆزقارىشىغا مايىل بول‌ـ
ساممۇ يەنىلا :

ـــ ئۇنىڭ ئەمدى تىل ـ ئاھانەتنى كۆتۈرەلمىگۈچىلىكى
قالمىدى . ھېلىمۇ ئازاب ـ ئوقۇبەتنىڭ قۇربانى بولۇپ كېتەي
دېدى . ئۇنىڭ مەن سىزگە قارىغاندا ئوبدانراق چۈشىنـ
مەن ، دادا ، ـــ دېدىم .

ـــ ئىشەنچىم كامىل ، سەن چوقۇم بەختلىك
بولالايسەن ، ـــ دېدى دادام كۈلۈپ تۇرۇپ .

مەن ئارتۇقچە بىرنېمە دېمىدىم . دادام يەنە :

ـــ مۇھەببەت توردىن بۇرۇنراق قۇتۇلساق ، تەقدىرىمىز
ئەقىل ـ پاراسەتكە باغلىنىدۇ . بۇنداق ئەھۋالدا باشقىلارنىڭ پىكـ

رىنى كۆپرەك ئاڭلاپ قويغانىنىڭ زىيىنى يوق ، ـــ دېدى .
دادامنىڭ بۇ گېپىگە بەكمۇ ئاچچىقىم كېلىپ :
ـــ ئۇ مېنىڭ شەخسىي ئىشىم ، ـــ دېدىم .
ـــ ياق ، سىزنىڭ ئىشىڭ ئوخشاشلا ھەممىمىزنىڭ ئىشى ، ـــ دېدى دادام .
ئولفان ئۇزۇن مۇددەتلىك مەنپەئەتى ئۈچۈن ئازاب تارتىۋاتقان چاغدا بىز يېڭى بىر تۈرمۇشقا خۇشاللىق بىلەن قەدەم قويدۇق .

مۇھتاشىم زايىت

بارلىق ھەمدۇسانا ئاللاغا مەنسۇپ ، ئولفاننىڭ ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ھەممە ئىشلار ئوڭۇشلۇق بولۇۋاتىدۇ . ھەر ئون بەش كۈندە بىر يەر ـ جاھاننى گۈلدۈرلىتىپ چىقىدىغان بوراننى دېمىگەندە بۇ يىل باھار ھەرھالدا ياخشى كەلدى . ھەي ، ئولفان ، بۇ ئازابلىرىڭنى قاچانمۇ ئۇنتۇيالارسەن ! بارلىق ھەمدۇسانا ئاللاغا مەنسۇپتۇر . كۈنۈم بۇگۈنمۇ يەنە ئىلگىرىكىدەك ئىبادەت قىلىش ، قۇرئان ئوقۇش ، تاماق يېيىش ، ناخشا ـ مۇزىكا ئاڭلاش ۋە تېلېۋىزور كۆرۈش بىلەن ئۆتۈۋاتىدۇ . ئادەم سەكسەن ياشلارغا كىرگەن چېغىدا مېھمان خالايدىغان بولۇپ قالىدىكەن . ئاھ ، خۇدا ، ماڭا ياخشى كۈنلەرنى ئاتا قىلغايسەن . ئاھ ، خۇدا ، بەندىڭنى قابىلىيەتسىزلىك ۋە ئازابتىن خالىي قىلغايسەن . شەپقەت نۇرۇڭنى دېيانەت يولىنى تۇتقان ئائىلىلەرنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىغىچە چاچقايسەن . ئۆيىمىزگە بەرىكەت ئاتا قىلغايسەن . ئاللانىڭ زېمىنى گۈزەل ، بۇ پاك تۈپراق ھەرقانداق ئىپلاس ئەرۋاھلارنى ئۆز قوينىغا سىغدۇرمايدۇ .

كۆك ئاسماندىن ، نىل دەريادىن ، دەل ـ دەرەخلەر ـ دىن ، توپ ـ توپ كەپتەرلەر ئارىسىدىن يېقىملىق بىر ئاۋاز كېلىدۇ : « يەر ـ زېمىنىنىڭ ئايرىلىدىغان بولۇشىدا ، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئالمىشىشىدا ، دېڭىزلاردىكى ئىنسانلارغا ئاسانلىق ياغدۇرۇپ بېرىۋاتقان پاراخوت ـ كېمىلەردە ، ئاللانىڭ مەرھىمىتى بىلەن ياغقان يامغۇر ـ شەبنەملەردە يۇمشىغان يەرلەردە ، زېمىندىكى ھاياتلىق كۆچكە ئىگە بولغان نەرسىلەردە ، شامال يۆنىلىشىنىڭ ئۆزگىرىشىدە ، يەر بىلەن زېمىندىكى بەختسىزلىكلەرنىڭ تىزگىنلىنىشىدە دانىشمەنلەرنىڭ سانسىزلىغان قەدىم ئىزى بار . » مۇبادا مەن مۇشۇ يېشىمدا بۇ دۇنيادىن ئايرىلالمىغان بولسام ، نەقەدەر بەختلىك بولغان بولاتتىم ـ ھە ، بىراق مەن بۇ دۇنيادىن خاتىرجەم ئايرىلالمايمەن . دىنغا قارىغۇلارچە ئېتىقاد قىلىدىغان دەۋرلەر كىشىنى تۆگىمەس ئەسلىمىلەر قوينىغا غەرق قىلىدۇ ۋە كۆز ئالدىمىزدىن كەتمەيدۇ . ئارقىدىن بۇ دەۋرنىڭ ئورنىنى سەزگۈرلۈك بىلەن گۈمانغا قارشى كۈرەش قىلىش دەۋرى ئىگىلىدى ، ئۇنىڭ كەينىدىن دىن بىلەن قارشىلىشىش ھەم دىن بىلەن قارشىلىشىشقا قارشى كۈرەش قىلىش ، بۇ خىل كۈرەش روھىنى قورقماي مەدھىيىلەش دەۋرى يېتىپ كەلدى ، ئاندىن ئۇنىڭ ئورنىنى ئەقىل ـ پاراسەت بىلەن جاھان باشقۇرۇش ھەم ئۇنىڭغا قارشى تۆگىمەس مۇنازىرىلەرنى قانات يايدۇرۇش دەۋرى باستى . ئېتىقاد ھەم ئۈمىد دەۋرى ئەڭ ئاخىرىدا يېتىپ كەلدى . ئۆلۈم ئەڭ ئاخىرقى خەتەر بولۇپ قالدى . ئۆلۈم بىلەن پىچىرلىشىپ سۆزلىشىش چىدامليق ئادەملەرنىڭ يۈكىنى يېنىكلەتتى . ئەجەل ھەر ۋاقىت ماڭا تەھدىت سېلىپ تۇرىدۇ . بۇنداق ۋاقىتتا مەن ئەجەلگە ئىنتايىن خۇشخۇيلۇق بىلەن : « پىشىپ قالغانلىرىنى ئۈزۈڭ ، ئۇ پىشتى » دەيمەن . بىر قېتىم مەن ئولغان بىلەن بىر يېڭى كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە

تىياتىرى توغرۇلۇق پاراڭلىشىپ قالدىم . ئولفان ماڭا :

ـــ بوۋا ، سىزنىڭ مۇشۇنچىلىك تىمەن تۇرۇپ بەرگىنىڭىزنى تەبرىكلەيمەن ، ـــ دېدى .

ئۇنىڭ بۇ گېپىگە بەكمۇ ئاچچىقىم كەلدى ۋە :

ـــ قارا بۇ گېپىڭنى ، مۇشۇنچىلىك تۇرغىنىمدىن رازى بولمايدىغاندەك گەپ قىلمىسەڭمۇ ، ئولفان ، ـــ دېدىم .

ئۇ ئوڭايسىزلانغىنىدىن قاتتىق كۈلۈپ كەتتى ۋە ئارتۇق گەپ قىلمىدى . مەن :

ـــ ھاياتنىڭ ئاخىرقى مەزگىلى بولىدۇ . ئۇ بولسىمۇ ئادەم سەكسەن ياشلارغا كىرگەن ۋاقتىتۇر . مەن ھايات تېغىنىڭ سەكسىنىچى پەلەمپىيىگە قەدەم قويغان چېغىمدا ۋەتىنىمنىڭ بارلىق ئازاب ـ ئوقۇبەتلىرىنى ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىغا قالدۇرۇشقا ھوقۇقلۇق ئىكەنلىكىمگە ئىشىنىمەن ، ئۆزۈم بولسا ياخشى كۈتۈنىمەن . ئەمدى مېنىڭ ياخشى كۈتۈنىدىغان ۋاقتىم كەلدى . مەن ساڭا بۇرۇنلا مەسئۇلىيەتىنى ئۈستۈگە ئېلىشنى ئۆگەتكەن ، مەن يەنىلا ساڭا شۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويايي ، سەن ئازاب چېكىپ ئۆمرۈڭنى بالدۇرلا خورىتىۋەتمە . قەلبىڭگە قەيسەر قەھرىمانلىق روھى چوڭقۇر ئورناشسۇن . سەن كىشى كۆڭلىنى تىنچسىز قىلىدىغان دەۋرنى بېشىڭدىن ئۆتكۈزدۈڭ . ئەمدى يەنە كىشىنى ئازاب ـ ئوقۇبەتكە دۇچار قىلىدىغان ، گاڭگىرىتىدىغان دەۋرنى بېشىڭدىن ئۆتكۈزۈۋاتسەن . ئۆزۈمگە كەلسەم ، مەن پەقەت شۇنچىلىكلا دېيەلەيمەن . ئۇچ ئوقۇغۇچۇمنىڭ مىنىستىر بولغىنىنى مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم .

ـــ سەن مۇشۇلارنىمۇ ئۆزۈڭنىڭ ساخاۋەتلىك ئىشى دەپ ھېسابلامسەن ، بوۋا ؟ ـــ ئولفان قاتتىق كۈلۈپ كەتتى .

مەنمۇ ئىختىيارسىز كۈلۈپ تاشلىدىم ۋە :

— سىلەرنىڭ تاللاشقا تېگىشلىك يولۇڭلار تېخىرقاش ئەمەس ، بەلكى قەھرىمانلىق ، — دېدىم .

مەن ئۇنىڭ يەلكىسىنى مېھرىبانلىق بىلەن قېقىپ تۇرۇپ سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم :

— مەجبۇرىيىتىڭنى ۋاقتىدا ئۇستۇڭگە ئالغىن . شۇنداق قىلساڭ ، ئۆمۈر مۇساپەڭنى بېسىپ بولغان چېغىڭدا ئاللانىڭ دەرگاھىغا كۆڭلۈڭ يورۇق ھالدا بارالايسەن .

مۇبادا ئاللا مەردلىك بىلەن ئىلتىپات قىلىپ قالسا ، مەن بۇرۇنراق ئۇنىڭغا بىر بىنا ۋە بىر سوۋغا تاپقان بولاتتىم . بىراق ، ھازىر ئارمىنىمغا تۇشلۇق دەرمان يوق ، خىياللىرىم خىيال پېتىلا قالىدۇ ، خالاس . ئولفان ئازاب ۋە جاراھەتكە بەرداشلىق بېرىۋاتىدۇ . بىراق مەن ئىبادەت قىلىشتىن باشقىنى بىلمەي ، كۆزلىرىمنى چەكچەيتكىنىمچە ، قول قوشتۇرۇپ قاراپ تۇرۇۋاتىمەن . مەن رازانىڭ دادىسى سۈلايمان مۇبارەكنىڭ ماڭا قىلغان كىنايىسىنى ئەسلەپ قالدىم :

— ئەجەبا سەن ھېيلىگەرلىك بىلەن بېچارە قىياپەتكە كىرىۋېلىپ ، شالاق ھەم نومۇسسىز ۋاقىتلىرىڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ؟

مەن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ دېدىم :

— مەن بىلەن ئۇلۇغ ئىگەم ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنىڭ ئورنىنى ۋەھىمە ئىگىلىدى .

— شەيتانىنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ قىلمىغان بۇزۇقچىلىقىڭ ، ئەسكىلىكىڭ قالمىدى ، ئەمدى قېرىغىنىڭدا ئاللانىڭ مەرھىمىتىنى تىلەۋاتامسەن ؟

— گەرچە ئۇ بىر نومۇسسىزلىق دەۋرى بولسىمۇ ، مەن يەنىلا ئۇنى بىر گۈزەل ئەسلىمە دەپ قارايمەن .

ئۇ ئۇنلۇك ئاۋازدا مەسخىرە قىلىپ دېدى :

ـــ ھەي ، قاراڭلار ، كۆپچىلىك ! سىلەر بۇنداق بىچارە شەيخنى كۆرگەنمۇ . . .

ـــ خۇمپەر ، جۆيلۇمە . تۇرمۇش مۇساپەمدە بىر نەرسە-لەرنى توغرا چۈشىنىش دەرىجىسىگە يېتىپ بولغانمەن . خۇددى ھېلىقى ناخشىدا « مېنى سۆيىدىغانلار نەقەدەر كۆپ ، پەقەت سەنلا مېنى باش ئەگدۈرەلەيسەن » دېيىلگەنگە ئوخشاش ، مەن بۇ ناخشىدىن بىر خىل سىرلىق روھنى چۈشەندىم .

ئۇ قاقاقلاپ كۈلگىنىچە سورىدى :

ـــ سەن ھېلىقى « سەن مېنى چىشلىۋالدىڭ » دېگەن ناخشىدىن نېمىنى چۈشەندىڭ ؟

ـــ بوپتۇ ، ھازىرچە قانچىلىك مازاق قىلساڭ قىلىپ تۇر . دىيانەتلىك ھەم تەربىيە كۆرگەن بىر ئادەمنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئىنتىلىدىغىنى ئاللاغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاددىي بولسىمۇ ئىبادەت قىلىش .

ـــ مۇھتاشىم ، ـــ قاتتىق ۋارقىرىدى سۇلايمان مۇ-بارەك ، ـــ مەن ئىسپاتلاپ بېرەلەيمەن . سەن ئىبراھىم كېچىلىك كۈلۈبى ۋە ئەتكەسچىلەر مەركىزىنىڭ چوڭ خوجايىنى ئەمەسمىدىڭ .

ئولفاننىڭ زادى ماڭا قانداق قارايدىغانلىقىنى ھەقىقەتەنمۇ بىلمەيتتىم . ئۇ زادى : « بوۋام مېنى مۇشۇنچىۋالا ئازاب ـ ئوقۇ-بەتكە دۇچار قىلغان » دەپ قارامدىغاندۇ ؟

ـــ ئولفان ، ئازابلىرىڭنى تەڭ تارتىشىپ بەرگۈم بار .

ئۇ ئاچچىقلانغان ھالدا دېدى :

ـــ ئەمەلىيەتتە قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ئۆزۈممۇ بىلەلمەيۋاتىمەن .

— دۆلەت هامان بىر كۈنى تىنجيدۇ .

— دۆلەت ئەمىن تاپقۇچە مەنمۇ يەتمىش ياشلارغا كىرىپ قالىمەن ، — مەن ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ دېدىم ، — ئاللانىڭ ئاجايىپ مۆجىزىلىرىنى سىلەر بىلەلمەيسىلەر .

— ھەي بوۋا ، سىلەر پاساھەتلىك سۆزلەردىن بىردىنلا نىجاتلىق يۇلتۇزى تاپالايسىلەر ـ ھە .

— ئۇلۇغ ، 30 ـ يىللاردا مەن ئوقۇغۇچىلارنى دەرس تاشلاشقا كۈشكۈرتكەنلىك جىنايىتىم بىلەن جان بېقىش ئىمكانىيىتىمدىن مەھرۇم قالغانمەن . ئۇ چاغدا مەن بىر ئائىلىنىڭ ئىگىسى بولۇپ قالغانىدىم : ئۆيدە بىر توپ بالىلار ۋە نامراتلىقتىن يالىڭاچ قالاي دەپ قالغان ئەزالىرىم بار ئىدى . مەن بىر شەخسىي ئاچقان تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە بېرىپ نامرات ئوقۇتقۇچى بولدۇم . مائاشىم بەك ئاز ئىدى . دوستلىرىمنىڭ ئىچىدە بىر مىلىچمال سوۋدىگىرى بار ئىدى . شۇ نېسىگە بەرگەن نەرسىلەرگە تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرەتتىم . توپتوغرا بىر يىل يېسى پۇرچاق يېدۇق . ئىشەنمىسەڭ داداڭدىن سوراپ باقساڭ بولىدۇ . . .

ئۇ خۇشياقا ـ خۇشياقماس سۆزلىرىمگە قۇلاق سالدى ، ئارقىدىن چېچىلغان ھالدا دېدى :

— مەن ئۆزۈمدىن ئۆزۈم يىرگىنىۋاتىمەن .

— بۇ دەل سېزىمچانلىقىدە يېڭى ئىلگىرىلەش بولۇۋاتقانلىقىدىن ، — دېدىم مەن ئۇمىد بىلەن .

— بەلكىم مەن يېڭىدىن گۇمران بولۇش يولىغا مېڭىۋاتقاندىمەن ، — دېدى ئۇ .

— ئۆلۈمنى تىلىغا ئالمايلى ، — دېدىم مەن قىزغىنلىق بىلەن .

— ئۆلۈمۇ بىر ھايات ، — دېدى ئۇ .

قۇرئان كەرىمدىكى مۇنداق بىر ئابزاس سۆزە ئېسىمگە كەلدى :« توغرا يول تۇتقانلار ئۆزىنىڭ روھىغا توغرا يول كۆرسىتىپ بېرىدۇ . نىشانىدىن ئاداشقانلار ئەرۋاھلارنى تۇيۇق يولغا باشلاپ قويىدۇ » .

ئولفان فاۋاس مۇھتاشىم

قەلبىم ئازابلىنىپ ، غۇرۇرۇم دەپسەندە قىلىندى . كوچىلاردا ئۆيدىن قوغلانغان ئىتتەك لاغايلاپ يۈرىمەن . قۇش پېيى قەھۋەخانىسى ئادەمنىڭ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان جاي ئىدى . مەن قەھۋەخانىغا كىرىپ ئولتۇرۇپ بىر ئىستاكان قەھۋە بۇيرۇتقاندىن كېيىن ئەتراپىمدىكى كىشىلەرنىڭ سۆھبىتىگە قۇلاق سالدىم . بۇ يەر بۇرۇنقى قەھرىمانلارغا ـــ ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگەن كىشىلەرگە ، كەمبەغەللەر ھەم يېتىم ـ يېسىرلارغا ئۈمىد بېغىشلاش ئۈچۈن سېلىنغان مۇقەددەس جاي ئىدى . بۇ يەر يەنە غەلبە ھەم تىنچلىق قەھرىمانلىرىنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىدىغان جاي ئىدى . غەلبە ئەسلىدە بالىلار ئويۇنى ، تىنچلىق ئەسلىدە تەسلىم بولۇش دېمەكتۇر . مۇنازىرە ساداسى ئىسرائىلىيە سايەھەتچىلىرىنىڭ قۇلاق تۈۋىدە جارانلايتتى . مەن ئانلاۋاتىمەن ، خۇشال بولۇۋاتىمەن ، ئۆزۈمنى خېلى خاتىرجەم بولۇپ قالغاندەك سېزىۋاتىمەن . ئەگەر خالىسىڭىز ، كۆلەڭگە پارتىيىگە قاتنىشىڭ ، ئۇنىڭ شوئارى پەقەت « رەت قىلىش » دېگەن سۆزدىنلا ئىبارەت . ئەگەر پارتىمىز سىزنى زېرىكتۈرۈپ قويسا ، چوڭ كوچىلارغا قارىۋېلىڭ ، مەغلىداپ ئۆتۈشۈپ تۇرۇۋاتقان كىشىلەرنىڭ رىتىمى تېز ، ئۇزۇلمەي داۋام قىلىدىغان ھەرىكەتلىرىنى كۆزىتىڭ . روھى سولغۇن چىرايلارنىڭ كەينىگە نېمە يوشۇرۇنغانلىقىنى قىياس قىلىڭ . ئەرلەر ، ئاياللار ، بالىلار ، ھەتتا ھاملىدار ئاياللارمۇ ئۆيدە

قبلىشنى خالىمايدۇ . ھازىر ئادەم ئۆيدىن بىر چىقسا يا تراگېدىيە يا كومېدىيە كۆرىدىغان بولۇپ قالدى . ئۆي جاھازىلىرى ماگـ زىنى ، كىيىم ـ كېچەك ماگىزىنلىرى كىشىلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن شۇنچىلىك قىستا ـ قىستاڭ بولۇپ كەتكەن . نەچچە مىللەتنىڭ كىشىلىرى مۇرىسىنى مۇرىسىگە تىرەپ بۇ مىللەت ئارىسىدا يا ـ شاۋاتقاندۇ ـ ھە ؟ خەلق مەيدانىدىكى كۈچلۈك چىراغ نۇرى كۆزنى چاقنىتىپ ، نېرۋىنى ھاياجانلاندۇرىدۇ . نېرۋىنى ھاياجانغا سالىدىغان نەرسىلەردىن يەنە چەت ئەللىك سايا ھەتچىلەرنىڭ ئۈستەللىرىگە تىزىپ قويۇلغان مىنېرال سۇلارمۇ بار تېخى . بىز نېمە ئىچسەك بولار ؟ ! تاكسىلارنىڭ ئىچىدىكى بالا تەگكۈر ئۈنـ ئالغۇلاردىن ئالىتاغىل ناخشا ـ مۇزىكىلار ئەتراپقا تارىلىپ تۇرىدۇ . مەن ئەتراپىمدىكى دەرەخلەر بىلەن بىنالارغا ئېرەنسىزلەرچە قاراپ تۇراتتىم . قەيەردىكى ئۇنىئالغۇدىن چىقتىكىن ، ئەيتاۋۇر بىر چاغدا قـۇلاقنى يارغۇدەك نۇتۇق ئاۋازى ئاڭلاندى . بۇنىڭ بىلەن تەڭ يالغان ـ ياۋىداق گەپ ـ سۆزلەر ھاۋادىكى چاڭ ـ توزان ئىچىدە غايىب بولدى . ئۆلەيلا دېدىمغۇ بۇ زېرىكىشلىكتىن . . . يەنىلا كىشىلەرنىڭ مۇنازىرىسىگە قۇلاق سالغىنىم تۇزۇكتەك قىلىدۇ . كىچىك بىر دۆڭە خارابىلا يۇز مىڭ پوندقا يارايدىكەن . ئىلىم ـ پەن جىنايەتچىلىرى ئۇنىۋېرسىتېت ئىچىدە ئېقىپ يۈرۈشىدۇ . مىليونېرلاردىن قانچىسى باردۇر؟ ئۇرۇق ـ تۇغقانلار ، قىز ـ ئوـ غۇللار ، پارازىت قۇرتلار ، ئەتكەسچىلەر ، پاھىشىلەر ، سۈننىي مەزھىپىدىكىلەر ۋە شىئە مەزھىپىدىكىلەرمۇ بار تېخى . بۇ يەردە كۆتكۆچىلەر ، ئاياغ سۈرتكۈچىلەر كوچا خەۋەرلىرىنى تارقىتىدۇ . ئاچار چىلىق ؟ قاچان ئاچارچىلىق بولىدىكەنە ؟ پاراخورلۇق كۆـ زىگىزنىڭ ئالدىدىلا ئويئوچۇق يۇز بېرىۋاتىدۇ . كۈچلۈكلىرى باشقىلارنىڭ يەرلىرىنى ئىگىلىشۋاتىدۇ . گۈرۈھ باشلىقلىرى بولسا

قوللىرىدا يەر بېجى تالونىنى تۇتۇپ تۇرۇشىدۇ . كىم چىقىپ دە-
نىي مەزھەپتىكىلەرنى مالىمان قىلالايدۇ ؟ ئىلگىرىكى خەلق يېغىن-
لىرى ئېچىلىدىغان بۇ جاي ئەمدىلىكتە ناخشا زالىغا ئۆزگەرتىل-
دى . كىرەكسىز تاشقى پېرىۋوت ئىمپورتى ، رەڭگارەڭ پىشلاقلار ،
يېڭىلىنىپ تۇرىدىغان بانكىلار ھەممىسى بار . بۇگۈن بىر تال
تۇخۇم نەچچە پۇلدۇ ؟ ئېھرام كۆكۈل ئېچىش زالىدا كېلىن
سوۋغىسى تارقىتىلىدۇ . توي ۋەدىسىنى بىكار قىلغانلىقىمىزنى
مەركىزىي ئامانلىق ساقلاش قىسمىدىكى ئەسكەرلەر ئاڭلىغان
چاغدا مەسچىت ئىمامى نېمە دېگەندۇ ؟ چوڭ بىر كوچىدا بىرمۇ
ئاممۇى ھاجەتخانا يوق . بىز نېمىشقا ئۆي جاھازىلىرى تولۇق بىر
ئۆينى ئىجارىگە ئالمايمىز ؟ ئۇ ناھايىتى كەتسە بىر مەغلۇپ بولغان
ئارتىسقۇ . ئىراقنىڭ ئاتوم رېئاكتورى بازىسى قانداق پارتلاپ
كەتكەندۇ ؟ بىر ئايال چوڭ كوچىدىن كەلگەن پېتى قەھۋەخانە-
نىڭ كەينىدىكى پاھىشخانىغا كىرىپ كەتتى . كىشىلەرنىڭ
ۋاراڭ - چۇرۇڭى دەرھال بېسىقىپ قالدى . ئۇلار كۆڭلىدە ئۇ ئا-
يالنىڭ يوغان ساغرىسى بىلەن پاخاللىشۋاتقان پۇلنى سېلىشتۇرما
قىلدى . تاماشا كۆرۈپ تۇرغانلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرى : « ئۇ ئا-
يال ئۆزىنىڭ دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيىسىگە ماتېرىيال توپلاۋا-
تىدۇ ، بەك ئاق كۆكۈل ئايال ئۇ » دېدى كېيىپلا . بىر ياش
بەچچىۋاز مۇقىم كىرىم ساھەسىدە بەچچىۋازلىقنى يولغا قويسا ھەم
مۇھەببەت كىرىزىسىنى ھەل قىلغىلى ھەم پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا
قويغىلى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا تەكلىپ بەردى . داۋىنىڭ كې-
لىشىمى بىكار قىلىنمىسا بىزگە ئۆلۈمدىن ، ئەرەبلەرنىڭ قوينىغا
قايتىپ بېرىشتىن ، قايتىدىن قورال كۆتۈرۈپ مەڭگۈ ئۇرۇش قە-
لىشتىن باشقا يول قالمىدى . كۆنۈككەن خېرىدارلارنى خۇدا
ئۇرسۇن ! بولدى . . . بولدى . . . بىكار تەلەپ ئادەم ئۇچۇن

ۋاقىت تولمۇ تەستە ئۆتىدىكەن . سەندىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇش ئۈچۈن قىلغان تىرىشچانلىقلىرىم بىكارغا كەتتى ، راندان ، دىل يارىسىنىڭ ساقايمىقى تەس ئىكەن . مەن بۇ كېسىلنىڭ ساقايماس كېسەلگە ئايلىنىپ قېلىشىدىن بەكمۇ ئەنسىرەۋاتىمەن . مەن ئۇنىڭ ئازاب ـ ھەسرىتىدىن تەسەللى تاپىمەن ، دەپ ئويلاپتىكەنمەن ، ئەمەلىيەتتە بۇنداق بولمىدى . كەچلىك تاماق ئۈستىدە ئاتا ـ ئانام بىلەن دەرقەمتە ئولتۇرغان چېغىمدا ئۇلارنىڭ خاتىرجەملىكىگە ھەسەت قىلغۇم كېلىدۇ . خىزمەتنىڭ ئالدىراشلىقى ئۇلارنىڭ خىلمۇخىل ئازابقا دۇچار بولۇشىغا ئىمكان بەرمىگەندى . ئۇلار خىزمەتكە بېشىچىلاپ كىرىپ كېتىشكەنىدى . بۇ مەن پەقەت خىيالىمغا كەلتۈرۈپ باقمىغان ئاجايىپ ياخشى ئىش ئىدى .

ـــ ئەمدى ئۆزۈڭ ۋە دۆلەت توغرىسىدا گەپ قىلىپ بىزنىڭ بېشىمزنى ئاغرىتمىغىن ، سەن ئۇچۈن تارتقان ئازابلىرىمزمۇ يېتىپ ئاشىدۇ . ئۆزۈڭنىڭ ئىشلىرىڭنى ئۆزۈڭ ھەل قىلغىن ، دۆلەتنىڭ ئىشلىرىنى ئاللا ئۆزى بىر تەرەپ قىلار ، ـــ ئۇلار ئۇزۇپلا شۇنداق دېدى .

مەن ئىختىيارسىز ئىلگىرىكى چىرايىدىن مېھرىبانلىق يېغىپ تۇرىدىغان دادامنى ئەسلەپ قالدىم .

ئۇ ئىنقىلاب ئۈچۈن شوئار توۋلاپ مەغلۇپ بولدى ، ئېچىۋېتىلگەن دەۋرگە كەلگەندە بىراقلا تۇگەشتى . مەن دادامنىڭ :

ـــ ئۇ ۋاقىتلاردا ھەتتا چاچ ياسىغۇدەك ، تىرناق ئالغۇدەك ۋاقىتمۇ يوق ئىدى ، ـــ دېگىنىنى ئاڭلىغانىدىم . مەن يەنە دادامنىڭ بوۋامغا :

ـــ ئېچىرقاپ كەتكەن قورسقىمنى بىردەم بولسىمۇ ئارام تاپسۇن دەپ ئاپتوبۇستىكى قىستاڭچىلىقتا سەرنانى چىڭ قۇچاقلىۋالدىم ، ـــ دېگىنىنى ئاڭلىغانىدىم .

بىر قېتىم دادام ماڭا :

ـــ جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا بارىمەن ، بايرام كىيىپ قالدى ، قىلىدىغان ئىشلار دۆۋىلىنىپ كەتتى . مۇنچىغا چۈشۈش ، تەزىيە بىلدۈرۈش ، ئەپۇ سوراش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە ۋاقىت كېرەك . مەن تېخى بىرەر سائەت ۋاقىت ئېشىپ قالسا بەلكىم سوزۇپ بىر يېتىۋالارمەن ، دەپ ئويلاپ يۈرسەم ، سىنىڭ يەنە شۇ دۆلەتنىڭ غېمىنى يەپ يۈرگىنىڭ نېمىسى ، ـــ دېدى .

ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان ئوقۇغۇچىلار لىق تولۇپ كەتكەن يىغىن زالىدا مۇئەللىمىز ئەلى سەمىغ بىلەن كۆرۈشۈپ قالدىم . مەن : « مۇئەللىم ، توي ئىشىمىز يوقاپ چىقتى » دېدىم . ئۇ بۇنىڭغا قارشى تۇرۇپلا قالماي ، يەنە تېخى ئۇ مېنىڭ راندان بىلەن كۆرۈشۈپ بېقىشىمنى تەۋسىيە قىلدى . « ياق ، مۇئەللىم ، ئەمدى سۆزلەشكۈدەك يېرىمىز قالمىدى . مەن سىزگە ۋەدە بېرەي ، بۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۇنىڭ بىلەن ھەرگىزمۇ سۆزلەشمەيمەن » دېدىم . قارىسام ، مەھرۇز رېئاللىقتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ ھەم ئۆرپ ـ ئادەتتىن ھالقىغان ئۇسۇللارنى ئىشلىتىپ ئىشنى ھەل قىلىپتۇ . ئۇ زامانىنىڭ رايىنى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇپ ھامان مەقسىتىگە يېتەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . ئۇ قانداق قىلغانكەنە ؟ ئۇ تۇرۇبا ئوڭلاش ھۇنىرىنى ئۆگەنگەنىدى . ئۇ پروفېسسور بولۇش تەكلىپىنى تۇنجى بولۇپ رەت قىلغان ئادەم ئىدى . مەن ئۇنىڭ ئىشخانىسىنىڭ ئەھۋالىنى سورىۋىدىم ، ئاخىر تەستە بىر كۇلۇپ قويۇپ :

ـــ مەن سايمان ساندۇقۇمنى كۆتۈرۈپ ماڭغاچ : « سۇ تۇرۇبىسى رېمونت قىلىمەن » دەپ ۋارقىرايمەن ، تۇرۇبىسى بۇزۇلغانلار شۇ ھامان قېشىمغا چېپىپ كېلىشىدۇ . شۇنىڭ بىلەن مەن بىردەمدىلا سابىر بايدىنمۇ بەكرەك بېيىپ كېتىمەن ، ـــ دېدى . ماڭاي دەپ تۇرۇشۇمغا ئۇ مېنى چاقىرىپ :

— مەن سېنىڭ « باش ئېگىش » دېگەن يېڭى بىر خىل دىنغا كىرىشىڭنى تەشەببۇس قىلمەن ، — دېدى .

ئەنۋەر ئالىم بىلەن يالغۇز قالغان چېغىمدا ، ئۇ :

— مەن بىر كىمنى ئەپسۇسلىنىمەن ، بىراق سەن توغرا قىلدىڭ . ئەمدى دۇنيا ساڭا ئىللىق چىراي ئاچىدۇ ، — دېدى .

بىرنەچچە ھەپتىدىن كېيىن ئەنۋەر ئالىم ماڭا داج كوچىسىدىكى ئۆيىگە بېرىشىمنى ، ئۇ يەردە جىددىي بىر خىزمەتنى بىر تەرەپ قىلىدىغانلىقىمنى ئېيتتى . ئىش تۇغقاندىن كېيىن ئۇ مېنى ئۆيىدە كەچلىك تاماق يەپ كېتىشكە تەكلىپ قىلدى . بۇنداق بولۇشنى بۇرۇنلا قياس قىلغانىدىم . چارىستانىنىڭمۇ بىر بىلەن بىللە تاماق يەيدىغانلىقىدىن ھەيران قالمىدىم . چارىستان قىسقىلا قىلىپ مېنىڭ توي ۋەدىمنى بىكار قىلىۋەتكىنىمگە ئەپسۇسلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈردى ، ئاندىن ھازىر مودا بولۇۋاتقان ناخشا ـ مۇزىكىلار توغرىسىدا توختىمايلا ۋاتىلدىغىلى تۇردى . ئەنۋەر ئالىم بىزنى ئاڭلىسۇن ، دەپ مودا بولۇۋاتقان ھەر خىل ئۇنىئالغۇ لېنتىلىرىنى قويۇپ بەردى .

— قارىغاندا ، سىزمۇ ناخشا ـ مۇزىكىغا ئامراقكەنسىز ـ ھە ، بېك ، — دېدىم مەن .

— ھەئە ، ئانچە ـ مۇنچە ئاڭلاپ قويىمەن ، — تۇزلا جاۋاب بەردى ئۇ .

چارىستان ئىككىمىز پات ـ پات ئوغرىلىقچە كۆز بېقىشىپ قويساتتۇق . كۆزلىرىمىزدىكى مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرىنى ھېچقايسىمىز يوشۇرۇپ قالالمايتتۇق . ئۇ مۇلايىملىق چىقىپ تۇرىدىغان تىنىق كۆزلىرىنى پات ـ پات مەندىن ئېلىپ قاچاتتى ؛ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ جەزبىدارلىقىنى كۆز ـ كۆز قىلسا ، تۇرۇپ يەنە بۇرۇنقى تەمكىن ھالىتىگە قايتاتتى . ئۇ خۇددى ماڭا : « مەن بىر دىيانەتلىك ئايال-

مەن ، بىراق ئۆزۈمنىڭ جەلپكارلىقىمنى يوشۇرۇشقا ئامالسىزمەن . سىز مېنىڭ بۇ ياشتىكى ئاياللىق گۈزەللىكىمدىن ھۇزۇر ئالالامـسىز ؟ » دەۋاتقاندەكلا قىلاتتى . بۇنداق ئىشلارغا كەلگەندە مەن تازىمۇ بىر ئۇچىغا چىققان شەھۋەتپەرەس ئىدىم . بەلكىم ئۇ مېنى تېخى ئىش كۆرمىگەن بالا قاتارىدا كۆرىدىغاندۇ . بىراق مەن بولسام ئېچىرقاپ كەتكەن بۆرىدەك كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن ئۇزۈمەيتتىم . ئەگەر ئۇ مېنىڭ ئاشنام بولۇشنى خالسا ئىدى ، ئۇ چاغدا يەلكەمنى بېسىپ تۇرغان بېسىمىمۇ يوقايتتى . بىراق بۇ ئويلىرىم قانداق قىلىپ ، قاچان ، قەيەردە ئەمەلگە ئاشار ؟ ئەنۋەر ئالىم :

ـــ چارىستان ئۇچۇن سېلىنۋاتقان يېڭى داچا ئەڭ كېچىكىدىمۇ بىر ئاي ئىچىدە پۈتۈپ بولىدۇ . ئۇ شۇ چاغدا بىراقلا كۆچۈپ كېتىدۇ . بۇ ئۆيدە ئۆزۈم يالغۇز قالىدىغان بولدۇم ـ ده ، ـــ دېدى .

مەن ئۇنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا :

ـــ نېمە ئۇچۇن سىڭلىڭىز بىلەن بىللە كۆچۈپ كەتمەيسىز ، بېك ، ـــ دەپ سورىدىم .

ـــ مەن پات يېقىندا توي قىلىمەن . شۇڭا ، ئاۋۋال ئۆينى تەييار قىلمىسام بولمايدۇ ، ـــ دېدى ئۇ .

راندان سۇلايمان مۇبارەك

ئۇمىد ـــ ۋاقىت دېمەكتۇر . ۋاقىت ئادەمگە ھايات ئاتا قىلالايدۇ ، ئوخشاشلا ئەجەلمۇ ئېلىپ كېلىدۇ . باكتېرىيىلەر ھامان بىر كۈنى ئۆلۈپ تۈگەيدۇ . ئەنە شۇ چاغدا سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلگەن چىرايلار قايتىدىن يۈز كۆرۈشىدۇ . ئاللا ئىخلاسمەن بەندىلىرىنى ھەرگىز تاشلىۋەتمەيدۇ . ئەمدى ئىككىمىز بىر ئىشخا-

نـدىكى خىزمەتداشلاردىن بولۇپ قالدۇق . ئىلگىرى تالاي قېتىم-لىق شېرىن سۆيۈشۈشلەردىن مەست بولۇشۇپ بىر ـ بىرىمىزگە ئېجىل بولۇشۇپ كەتكەن بولساق ، ئەمدىلىكتە خىزمەت ئۈستىدە بـىرلىكتە سۆزلىشىدىغان ، ئىشلارنى ئورتاق كېڭىشىدىغان ئىشداشلارغا ئايلاندۇق . بەزىدە مەن ئۇنىڭ ماڭا ئوخشاشلا بېچا-رىلىشىپ قالغانلىقىنى كۆرەتتىم . مەن ئەمدى ئۇنى ئەيىبلەپ ئول-تۇرمايمەن ، شۇنداقلا ئۇنى ھۆرمەتلىمەيمەن . يېڭى بىر ئادەم تۇرمۇشۇمغا بۆسۈپ كىردى ، ئۇ بولسىمۇ ئەنۋەر ئالىم . ئىشكىتىن كىرگەن چېغىمدا ئۇ بېزەكلىك بىلەن مېنى قارشى ئالدىۇ ، مەن بىلەن چاقچاقلىشىدۇ . مېنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى ئوچۇق ـ ئاشكارا ئىزھار قىلىدۇ . مەن ئۇنىڭغا چىشىمنىڭ ئېقىنى كۆرسەت-مەسلىكنى ، تەلىپىنى رەت قىلىشنى ئويلاۋاتىمەن ، ئۇنىڭدىن باشقا ئانام ئۇزۇندىن بېرى پىلانلاپ كېلىۋاتقان پەيتىمۇ پىشىپ يېتىل-دى . بىز ياتاق ئۆيدە ئولتۇرغاندا ، ئانام ماڭا :

ـــ ئىبراھىم بېك ساڭا يەنە قايتىدىن توي تەلىپى قويۇشقا تەييارلىنىۋاتقاندەك تۇرىدۇ ، ـــ دېدى .

ئىبراھىم دېگىنى ئالتۇن تاۋلاش زاۋۇتىنىڭ خوجايىنى بولۇپ ئوتتۇرا ياش ئادەم ئىدى . ئىككى يىل ئىلگىرى ئۇ ماڭا توي قىلىش تەكلىپى قويغاندا ، مەن رەت قىلىۋەتكەنىدىم . ئانام مېنىڭ نارازى بولغانلىقىمنى كۆرۈپ :

ـــ ئالدىڭنى توسۇپ تۇرغان نەرسە قالمىغاندىكىن ، ئەق-لىڭ بىلەن ئىش كۆرۈپ ، بەختىڭنى تاپساڭ ياخشى بولاتتى ، داداڭ ئىككىمىز مۇشۇنداق ئويلاۋاتاتتۇق ، ـــ دېدى .

ـــ ئۇ بىر بويتاق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە دادامدەك ئادەم تۇر-سا ! مەن ئۇنىڭ بىلەن قانداقمۇ توي قىلاي .

ـــ ئۇنداق دېگىنىڭ بىلەن ئۇنىڭ پۇلى بار ، سېنى مۇشۇ

تـۇرقۇڭ بىلەنلا ئەمرىگە ئالماقچى ، ــ ئانام بۇ گەپلەرنى چىن كۆڭلىدىن چىقىرىپ دەۋاتاتتى .

ــ سودىلىشىدىغان ئىش بولمسا بۇ .

ــ بۇنداق ياخشى پۇرسەتنى قولدىن چىقىرىپ قويساڭ ، ئىككىنچى قېتىم ئېرىشەلمەيسەن جۇمۇ .

ــ مەن توي قىلىشقا ئالدىرىمايمەن ، ــ چىرقىرىدىم مەن .

ــ ۋاقىت ساقلاپ تۇرمايدۇ ، بالام . . . ــ دېدى ئانام ھېسداشلىق ئاڭاھىدا .

ــ مەن تارىختىكى بىرلا قېرى قىز ئەمەستۇرمەن ، ــ دېدىم جان ـ جەھلىم بىلەن قارشى تۇرۇپ .

دادام بىر ئېغىزمۇ ئۇندىمىدى . ئەمەلىيەتتە مەن ھەقىقىي ئېچ ـ سىرىمنى ئاشكارىلاشنى خالىمىغانىدىم . مەن ئۆزۈمنىڭ مەۋجۇتلۇقۇمنى تەكىتلەيمەن ، غۇرۇرۇمنى يوقىتىش بەدىلىگە ياشىمايمەن . پۇلىمۇ ، ئابرۇي ـ ئىناۋىتىمۇ بار ئادەملەرلا ھەقىقىي ئادەم بولۇشقا مۇناسىپ ، ئەنۋەر ئالىم بۇ شەرتلەرنىڭ ھەممىسىنى ھازىرلىغان . مۇبادا ئۇنىڭ ناچار تەرەپلىرى بولغان بولسا ، ئاللىبۇرۇن كىشىلەرنىڭ ئاغزىغا چىقىپ بولغان بولاتتى . ئەقەللىسى ئۇنىڭ سىرتقى تۇرقى ئادەمنىڭ دىققىتىنى ئۇيدانلا جەلپ قىلىدۇ . ياش پەرقىنىڭ كارايىتى چاغلىققۇ . مۇھەببەتكە كەلسەك ، ھازىرقىدەك دەۋردە پەقەت ئەخمەق ئادەملەرلا مۇھەببەتكە ئىنتىلىدۇ . بىر كۈنى چۈشتىن بۇرۇن ئۇ مېنىڭ دوكلاتىمنى تەستىقلاپ بولغاندىن كېيىن ، ماڭا :

ــ بۈگۈن پىكرىڭىزنى ئاڭلاپ باقسام بولىدىغاندۇ ، ــ دېدى .

بـۇنـى ئاڭلاپ يۈرىكىم جىغىدە قىلىپ قالدى . ئۆزۈم قـ

ياس قىلغان ئىشنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى تۇيغاندەك بولدۇم .

— نېمە ئىش توغرىسىدىكى پىكىرنى دەيسىز ، بېك ؟ — سورىدىم مەن .

— مەن سىزگە توي قىلىش تەلىپىنى قويماقچىدىم ، سىز بۇنىڭغا قانداق قارايسىز كىن ؟ مەن ئىش كۈتۈلمىگەن يەردىن چىققاندەك ئۇندەمەي تۇرۇۋالدىم .

— بەلكىم مەن مۇھەببەت پاراڭلىرىنى قىلىشقا تازا ماھىر ئەمەستۇرمەن ، بىراق ھەقىقەتەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن ، مەن ئۇنداق تۇتۇرۇقسىز ھەمدەم خىيال ئادەملەرگە ئوخشىمايمەن . گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دېسەم ، سىزلا ماڭا ھەقىقىي مۇناسىپ كېلىدىكەنسىز . . . — دېدى ئۇ .

— بۇ ئىش بەك تۇيۇقسىز بولۇپ قالدى ، — دېدىم مەن پىچىرلاپ دېگۈدەك .

— بۇ ئىشتا ئۇزۇن مۇددەتلىك مەنپەئەتىڭىز ئۈچۈن ئوبدان ئويلانغىنىڭىزمۇ مۇۋاپىق . بىراق ئۆزۈم توغرىسىدا ئازراق بىر نېمە دېيىشكە رۇخسەت قىلىڭ . ماڭا ئوخشاش ئادەملەر ئۆزى ئۈستىگە ئېلىشقا تېگىشلىك مەسئۇلىيەتتىن ھەرگىزمۇ ئۆزىنى چەتكە ئالمايدۇ ھەم ئاسانلىقچە تويغا تۇتۇش قىلمايدۇ .

— رەھمەت ، مەن ئاۋۋال ئويلىشىپ باقاي .

كەچتە بۇ ئىشنى ئاتا ـ ئانامغا دېدىم . ئانام قىلچە ئىككىلەنمەيلا :

— ئاللانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى شۇنداق ئوخشايدۇ ، — دېدى .

— بۇ ئىشقا سەن قوشۇلغان بولساڭ ، بىزمۇ قوشۇلىمىز ، — دېدى دادام .

ئانام بىلەن يالغۇز قالغان چېغىمدا ، مەن ئانامدىن :
ـــ بىز ئۇنىڭغا نېمىمۇ بېرەلەرمىز ؟ ـــ دەپ سورىدىم . ئۇ
ھەسرەتلەنگەن ھالدا :
ـــ دادامنىڭ بەرگۈدەك ھېچ نەرسىسى يوق . ئۆزۈمگە
كەلسەم ، بىرنەچچە تال زىننەت بۇيۇمۇم بولىدىغان ، شۇلارنى
سېتىپ ، قىز مېلىنىڭغا ئەپلەپ ـ سەپلەپ بىر نەرسە قىلارمىز . ئەگە
ياخشىسى ئەمەلىي ئەھۋالنى ئۇنىڭغا دېگىن . . .
دەرد ـ ئەلەمنى باشتىن كەچۈرۈپبېرىپ نومۇسچانلىقىمۇ
يوقالدى . ھەتتا بۇ ھال پەرزەندىنكىدىنمۇ ھالقىپ كەتتى . مەن
ھەقنىقي ئەھۋالنى ئۇنىڭغا دېيىش قارارىغا كەلدىم . بىراق ، ھەم-
مىنى دەپ يۈرۈشۈمنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى . چۈنكى ئۇ بۇرۇن-
دىنلا ھەممە ئەھۋالىمدىن تولۇق خەۋەردار ئىدى .
ـــ ئۆي جاھازىلىرى دېگەندەك ئىشلاردىن سىزنىڭ غەم
يەپ يۈرۈشىڭىزنىڭ ھاجىتى يوق . ئۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆ-
زۈم ئورۇنلاشتۇرىمەن ، ـــ ئۇمۇ ماڭا ئوخشاشلا ئوچۇق ـ يورۇق
جاۋاب بەردى .
بۇنىڭغا ئەلۋەتتە قوشۇلاتتىم . ئۇ يەنە :
ـــ بىلىشىمىز كېرەككى ، ۋاقىت بەكمۇ قىممەتلىك .
ئىشلارنىڭ ئىمكانقەدەر تېزرەك پۈتكىنى ياخشى ، ـــ دېدى .
توي چېيىمىز بىزنىڭ ئۆيدىلا ئۆتكۈزۈلدى . توي چېيىغا
بىز تەرەپتىن پەقەت ئانام ۋە بىرنەچچە ئاچامىلا قاتناشتى . ئۇ تە-
رەپتىنمۇ پەقەت ئۇنىڭ سىڭلىسى چارىستان بىلەن ياشىنىپ قالغان
بىر ئاكىسى قاتناشتى . ئاستىنقى قەۋەتتىكى كونا قوشنىمىز ئۆيىدە
بولمىغاچقا ، قاتنىشالمىدى . چارىستان ماڭا ئالماستىن كۆز قويۇل-
غان قىممەت باھالىق بىر ئالتۇن بۇلاپكا سوۋغا قىلدى . تېيىمدا
ئۆزۈمنى شۇنچە تۇتۇۋالغاندەك قىلسامۇ ، ئىچىمدە ئىنتايىن جىد-

دىلىشىپ كېتىۋاتاتتىم . مەن شۇ تاپتا ئۆزۈممۇ ھەسەت قىلغۇدەك گۈزەل چىرايىم بىلەن ئۆز رولۇمنى ئېلىۋاتاتتىم . ئاچام سەنايى بىلەن ئۆيدە يالغۇز قالغان چېغىمدا ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي ھۆڭـ رەپ يىغلىۋەتتىم . بۇنىڭدىن ھەيران بولغان ئاچام كۆزلىرىنى يو-غان ئېچىپ ماڭا تىكىلىپ قاراپلا قالدى ۋە :

ـــ ئېھتىمال بۇ كۆڭۈلسىز ئۆتمۈشۈڭنىڭ خاتىرىسى بو-لۇپ قالار ، ـــ دېدى .

ـــ مەن ھاياتىمدىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسەمنى يوقىتىپ قويدۇم ، ـــ دېدىم مەن ئېسىمدەپ تۇرۇپ .

ئاچام ھېچقاچان ماڭا بۇگۈنكىدەك تەسەللى بېرىپ باقمـ غانىدى . ئۇ :

ـــ بۇ قارىشىڭغا قوشۇلمايمەن . ھەممە ئىشنى ۋاقىت ئىسـ پاتلايدۇ ، ـــ دېدى .

مۇھتاشىم زايىت

نەچچە قەۋەت قېلىن پولنىڭ ئۈستىدە رايانغا چاي ئىچـ كىۋزۈلۈۋاتاتتى . ئولفان كالتە يەڭ كۆڭلەك بىلەن ئۆزۈن ئىشتان كىيىۋالغانىدى . قاۋۇل بىلەكلىرىدىن كۈچ ـ قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇراتتى . ئالدى ئېچىلىپ قالغان كۆڭلىكىدىن قاپقارا مەيدە تۈكـ لىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئازابلىق چىرايىغا يول ـ يول قورۇقلار ، يـاشلىق باھارىنىڭ گۈزەللىكى ۋە قايغۇ ـ ھەسرەت تېپىپ چىققا-نـدى . تازا نەس باسقان مۇشۇنداق پەيتتە ، ئۇ كۆڭلىدە نېمـ لـەرنـى ئويلاۋاتقاندۇ ؟ بۇ خىل ئازابنىڭ تەمىنى ئازابلىق ھېسسـ يات ئەكس ئەتتۇرۇلگەن شېئىرلاردىنلا سەزگىلى بولاتتى . مەن نېمە دېسەم بولار ؟ كۆزۈمنى پارقىرىتىپ كۈلۈپ قويۇشتىن باشقا نېمە قىلالايمەن دەيسىز . ئۇ ئىلگىرىكىگە ئوخشاشلا قوللىرىنى

پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ :

ــ ئۆزىڭىزنى كۆپرەك ئاسراڭ ، بوۋا ، ــ دەپ خوشلاشقىنىچە چىقىپ كەتتى .

مەن بىر ئوچۇم لازا يۇتۇۋالغاندەك ، پۇتۇن ئەزايىمغا ئوت كەتكەندەك بولۇپ قالدىم . ئىبادەت ئۇچۇن تەييارلانغان كۇجە ـ ئىسرىقلارنى ، ئۆزۇمنى يىراققا ــ ئازابلىق بىر دۇنياغا تاشلىۋەتتىم .

يەر ئاستىدا خاتىرجەم ئۇخلاۋاتقان دىلكەش دوستلىرىم ، سىلەر نېمىدېگەن كۆپ ـ هە ، سىلەرنى بەكمۇ سېغىنماقتىمەن . لېكىن . ئېنىقراق سەۋەبىنى تاپالمىدىم . نەچچىلىگەن دانىشمەن ، ئەۋلىيالار سىلەردىن بالدۇر ئۆلۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، ئۇلار شۇ تۇپراقتا تۇرمۇشنىڭ ئەڭ گۈزەل نەرسىلىرىدىن بەھرىمەن بولۇشۇۋاتىدۇ . نېمە ئۇچۇن ئۆتكەن ئىشلار يانار تاغ پارتلىغاندەك روھىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن شىددەت بىلەن ئېتىلىپ چىقىدۇ ؟ ئىنقىلابنىڭ شوئارى بېڭىۋاشتىن ياڭرىماقتا ، بېقىندىلىق ئۆلۈمدىن ياخشىراق . خەلق پادىشاھتىن ئۇستۇن تۇرىدۇ . قاھىرەنى ئاھ ـ زار سادالىرى قاپلاپ كەتتى . ئىلگىرىكىلەرنىڭ ئۇلۇغلۇقى بىلەن مەغلۇبىيىتى ، ۋارىسلىق قىلغۇچىلارنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە چۇشكۇنلۇكى سېلىشتۇرما بولۇپ قالدى . ئەسەبىيلىك ئارىلاشقان ئاچارچىلىق بىلەن قەرز بىراقلا يوپۇرۇلۇپ كەتتى . ئاھ ، مېنىڭ رەھمەتلىك دوستلىرىم ، سىلەر نېمىدېگەن كۆپ ! سىلەر كېسەلگىمۇ ھەتتا ئۆلۈمگىمۇ پىسەنت قىلمايسىلەر ، سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى بەزىلەر زەنجۇبىل سۇيىنى بىراندىغا ئارىلاشتۇرۇپ ئىچىشىپ ، شەھەرلەردە ئايالالارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاشماقتا ؛ بەزىلەر قىمار سورۇنلىرىدا جېننىنى تىكىپ تۇرۇپ ، يەنە بامدات نامىزىنى ئوقۇماقتا ؛ يەنە بەزىلەر ئۆزىنى ئاي نۇرى سايە تاشلاپ تۇرغان نىل

دەريا سىغا تاشلۇبلىشتى ، نەشە قاچىلانغان يەلكەنلىك كېمىلەر ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرۈشمەكتە . ئەمەلدىن قالغان ئاساسىي قانۇننى خاتىرىلەش كۇنى مەرتۇسى بار ياشلار ئېتىقاد ۋە تاش بىلەن قوراللىنىپ ، ھەربىي ، ساقچىلار بىلەن قارشىلاشتى . شۇ قېتىملىق جەڭنى مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم ، ۋېنزىلدىغان ئوق ئاۋازلىرىنى ، ياشلارنى سۈر - توقاي قىلىۋاتقانلارنىڭ ئاياغ تۇيۇشلىرىنى ئاڭلىدىم . رەھمەتلىك دوستلىرىم ، سىلەر نەقەدەر كۆپ . سىلەر رەقىبىڭلارنى نەقەدەر پەس كۆرىسىلەر - ھە ! مەن ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتنى پۈتتۈرۈپ ، گرامماتىكا ئوقۇتقۇچىسى بولغان بوۋامنى ئەسلەپ قالدىم . بوۋام ھەتتا مومامغا گەپ قىلىغاندىمۇ ئۆلچەملىك ئەرەب تىلىدا سۆزلەيتتى . ئۇ ئۇرۇق - ئەۋلادلىرىغا قالدۇرۇپ كەتكەن ئەقىل - ئىدراك تا ھازىرغىچىمۇ قىممىتىنى يوقاتمىدى . ئالجىغان نەۋرىلىرىڭلار جىنايەت پاتقىقىغا پېتىپ ، زېمىننىڭ داشقالىلىرىغا ئايلىنىپ قالدىمۇ ئەمدى ؟ سىلەر نېمە ئۈچۈن پەرزەنتىڭلارغا پۇل ھەم خاتىرجەملىك قالدۇرۇپ كەتمەي ، بىزنى ھالاكەت ، كۆك نامراتلىق ، قەرزدارلىق يولىغا باشلاپ قويىسىلەر ؟ ئىنقىلابنىڭ يۈز بېرىشى سىلەر ئۈچۈن بەخت ، بىز ئۈچۈن ئاچچىق ئازابمىدى يا ؟ ئاھ ، خۇدا ، ماڭا قانچىمۇ جاسارەت ئاتا قىلارسەن ؟ قاچانمۇ بۇ دۇنيا ۋە بۇ دۇنيانىڭ ھەممە نەرسىسىدىن قۇتۇلۇشۇمغا ئىمكان بېرەرسەن ؟ يەنە تېخى ئاشۇ تەستە ئېرىشكىلى بولىدىغان مۆجىزىلەر قاچانغىچە ساقلىنىپ قالار ، دەپ ئويلاۋاتىمەن . قاچانمۇ كۆكتە پەرۋاز قىلىپ ، دېڭىزلاردا مېڭىپ يۈرگۈدەك بولارمەن ؟ قاچانمۇ مەن ئاشۇ زالىم پادىشاھنى يەنجىپ ، دۇنيانى ئۇنىڭ زورلۇق - زومبۇلۇقىدىن ئازاد قىلارمەن ؟ ئەمەلىيەتتە ، بۇ ئەقلىغا سىغمايدىغان ئەمەلىيەت . چۈنكى بۇ ئەمەلىيەت ئاسىيلىق ۋە شەخسىيەتچىلىكنى ئۆزىگە

يۇقتۇرۇۋالغاچقا ، كىشىلەر ئۇنى ئاجايىپ زور مېھىر ـ شەپقەت ، دەپ قاراشقا ئامالسىز كېلىۋاتىدۇ . مەن شۇ تاپتا ئۆزى ئىچىدە ئۇيان ـ بۇيان ماڭغاچ ، كۆڭلۈمدىكى ئاچچىق غەزەپلىرىمنى چىقىرىش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمەن . خوشلىشىۋاتقاندەك بىر خىل تەرزدە ئۆزى جاھازىلىرىنى تەكشۈرۈۋاتىمەن . ئۇزۇن ئۇرۇندۇقنىڭ كەينى تەرىپىنىڭ ئوتتۇرىسىغا سەدەپتىن ھىلال ئاينىڭ رەسىمى ئويۇلغان ، شۇ ھىلال ئايغا پارس يېزىقىدا قارا رەڭلىك قىلىپ مۇنداق بىر جۈملە ھېكمەت يېزىلغان : « چىداملىق بولۇش ـــ ئارزۇ ـ ئۈمىدنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشنىڭ يولى » . بۇ قانداق چىداملىقتۇ ، ئىگەم ؟ بىز ھېلىمۇ شۇنچە يىل چىدىدۇق ، تاكى سەۋر ـ تاقىتىمىز ئىپلاسلىققا ، ئارزۇ ـ ئۈمىدلىرىمىز ئېغىر كېسەلگە ئايلانغانغا قەدەر چىدىدۇق . مەن بىر ئىستاكان ئارپىبەدىيان سۈيىنى ئىچكەندىن كېيىن يەنە ئورنۇمغا قايتىپ كېلىپ ئولتۇردۇم . كالپۇكلىرىم ئارىسىدا كۆلۈمسىرەش پەيدا بولىدى . كۆلۈمسىرەش ؟ ! كۆلۈمسىرەش قاپقاراڭغۇ دۇنيادىن قانداق چىقىدىغاندۇ ؟ ئازابلىق قارامللىقتا يوقالغان بۇ كۆلۈمسىرەش ئۆزىنىڭ گۈزەل ، ئەمما ئالجىغان زامانىدىن ، ئېتىقاد بۆسۈپ ئۆتكەن قاشالاردىن ، گۈزەل قىزنىڭ خۇشبۇي ھىدىدىن ، ياش بوغۇنلار ئارىسىدىكى قارام سەركەردىلەردىن كەلگەنلىكىنى ئېيتىدۇ . ئۇلارنىڭ كۆلكە سادالىرى بوشلۇقتا جاراڭلىماقتا . ئاۋاز قوبۇل قىلىش ئاپپاراتلىرىمۇ بۇ كۆلكە سادالىرىنى يەر يۈزىگە قايتۇرۇپ كېلىشكە ئامالسىز قېلىۋاتىدۇ . جۈمە رۇدا ئانىدىن تۇغما ھالەتتە ئۇسسۇل ئوينىغاچ ، « يۈزدىن ئارانلا ئەللىكى قالدى » دېگەن ناخشىنى توۋلىماقتا . بىكاردىن ـ بىكار كۆلكە ـ چاقچاقنى تەرك ئەتكەنلەرنىڭ كېچىلىك ئارامىنى بۇزماقتا . ئۇ يەردىكى پاھىشىلەر ۋە جالاپلارنىڭ پېشانىسىدىن چېچەنلىك ھەم ساداقەت چاقناپ تۇ-

رىدۇ . ئۇلار كىچىك پېئىللىق بىلەن بىزگە : « ئەجەبا بىز سە-
لەرنىڭ ئاشۇ ئۇلۇغ ھۆكۈمرانىڭلاردىنمۇ مېھرىبان ئەمەسمۇ ؟ بىز
ئۆزىمىزنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە سىلەرنى ھۇزۇرلاندۇرىمىز ،
ئۇلار بولسا پەرزەنتلىرىنىڭ خۇشاللىقى ئۈچۈن سىلەرنى قۇربان
قىلىۋاتىدۇ » دېدى . ئۇ دۇنيالىقىڭلار جەننەتتە بولسۇن ، جۇمە
رۇدا ، داھلوبا ، ھۇمە تاجىيە ھەم تۇيۇق يولغا كىرىپ قالغان بار-
لىق قىز ـ ئوغۇللار ! بىز سىلەرنىڭ تۆھپەڭلارنى تېخى ئېتىراپ
قىلمىدۇق . ۋاقىت ھاياتىمىزنى خورىتىۋاتىدۇ . نامراتلىق ۋە مەغ-
لۇبىيەت يەلكىمىزنى بېسىپ تۇرىدۇ ، رەھمەت . جاھاننى ئىس ـ
تۈتەك باسقان ئاشۇ رەڭگارەڭ كېچىلەردە بارلىق تىرىشچانلىقلا-
رىمىز ھەم پىلانلىرىمىز باشقىلار ئۈچۈن بولدى . ئۆزىمىز بىرەر
چىشلەم بولكا بىلەنلا قانائەتلەندۇق . باشقىلارنىڭ كۆز ئالايتىش-
لىرى ، دۈشمەنلىرىمىزنىڭ تاماشىمىزنى كۆرۈپ تۇرۇشى ، مانا
بۇلار ھېلىقى كۈلۈمسىرەشنىڭ بىزگە دېيدىغان گەپلىرى . بۇ
كۈلۈمسىرەش ئەڭ زۆرۈر بولغان چاغلاردا چىقىدۇ ، تەلۈلەشكەن
ۋاقىتلاردا ھەمدە يۈرەكنى سەدپارە قىلىدىغان كۆلەڭگە ئاستىدىلا
چىقىدۇ . بۇ كۈلۈمسىرەشتە پۈشايمانلىق ھېسسىياتى ئېغىر بولە-
دۇ ، باشقىلارنىڭ ئىلتىپات قىلىشىنى تىلەش ھېسسىياتى چەكسىز
بولىدۇ . بۇلاڭچىلار ئولجىلىرىنى بۆلۈشۈۋاتقان چاغدا ، قېشىغا
بېرىپ ئۇلاردىن نېمىلەرنى قىلىشقا رۇخسەت قىلىدىغانلىقىنى ، نې-
مىلەرنى قىلىش كېرەكلىكىنى قايتىلاپ سوراش ئازابىنى تولىمۇ
ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىدۇ . مەن ئاللادىن بارلىق مۆجىزە يارىتقۇچىلار ۋە
بارلىق بىلىملىك زاتلارنىڭ تېزرەك چىقىپ ، بۇ ئۇزۇن تۈننىڭ
زۇلمەتلىك قاراڭغۇلۇقىنى تارقىتىۋېتىشىنى تىلەيمەن . كارىۋاتقا
چىقاي دەپ تۇرسام فاۋاس بىلەن سەرنا ھۇجرامغا كىرىپ كەلـ
دى . فاۋاس مەندىن :

ـــ سىزنىڭچە ئـولـفـان قـانـداق قىلسا بولار ؟ ـــ دەپ سورىدى .

مەن ئۆزۈمنى تەمكىن تۇتۇپ :

ـــ ھەممە ئىش ناھايىتى نورمال كېتىۋاتىدۇ ، ئولفان قەيـسەر بالا ، ئۇ چوقۇم بۇ قېيىن ئۆتكەلدىن خاتىرجەم ئۆتۈپ كېتەلەيدۇ ، ـــ دېدىم .

ـــ ئۇ ھازىر ئەركىن بولۇپ قالدى ، خالىغانچە ئۆز يولىدا ماڭسا بولىدۇ ، ـــ دېدى سەرنا .

ـــ ئۇنتۇپ قالماڭلار ، قارارنى ئۇ ئۆزى چىقىرىدۇ .

مەن ئۇخلاپ قېلىشتىن ئىلگىرى ئولفاننىڭ يېنىمغا كىرىـشىنى شۇنچە ئۈمىد قىلاتتىم . تۇيۇقسىز يېڭى بىر خىيال كاللامغا كـەلـدى . ئەمەلىيەتتە ، بۇنى ئويلاپ يۈرگىنىمگىمۇ خىلى بولغا-نـدى . ئۇ بولسىمۇ « ئادەم چوقۇم بۇ دۇنيانى سۆيۈشى كېرەك ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا بۇ دۇنياغا زىيادە چوقۇنۇپ كېتىشتىن خالىي بولۇش كېرەك » دېگەن بىر ئوي ئىدى . مەن يەنە ئۆز ـ ئۆزۈمگە : « نەچچىلىگەن يېقىن دوستلىرىم بۇ دۇنيادىن كېتىپ قالدى ، ئەجەبا مېنىڭ ئەۋلادلىرىمنى توختىماي نابۇت قىلىۋاتقان بۇ دۇنيادا مەرھۇم دوستلىرىم بىلەن خىيالىي ئالاقە قىلىپ كې-تىۋاتقىنىمغا ئۇزۇن بولغانمىدۇ ؟ » دېدىم .

ئولفان فاۋاس مۇھتاشىم

مەن ئاخىر ئۆزۈمگە ئەڭ چوڭ غەيرەت بېرىپ ، رائدانىڭ ئىش ئۈستىلىنىڭ ئالدىغا كەلدىم ۋە قوللىرىمنى كېرىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا :

ـــ سىزنى سەمىمىيلىك بىلەن تەبرىكلەيمەن ، ـــ دېدىم .

ـــ رەھمەت ، كېلەر قېتىم تەبرىكلەش نۆۋىتى سىزگە

كېلىدۇ ، ــ ئۇ ماڭا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن غۇدۇراپ دېگۈدەك شۇنداق دېدى .

مېنىڭ ھېچكىمنىڭ ۋاقتىنى ئالغۇم يوق ئىدى . مەن ئۇ-نىڭغا يېقىن سۈرۈلۈپ ، پەس ئاۋازدا :

ــ سەممىيلىك بىلەن ئېيتسام ، مەن ئەسلىدە سىزنىڭ ئىكاھ ئىشىدا تېخىمۇ بەختلىك بولۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلاتتىم ، ــ دېدىم .

ــ بۇ گېپىڭىزنىڭ تويۇم بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار ؟ ــ سورىدى ئۇ قەستەن .

ــ راست . . . مەن سىزنى تېخىمۇ بەختلىك نىكاھقا ئې-رىشكەن بولسا توغرا بولاتتى ، دەۋاتىمەن .

ئۇ چۈشىنىكسىز بىرنى كۆلۈپ قويدى ۋە :

ــ بۇمۇ سىزنىڭ ياخشى كۆڭلىڭىز ، ــ دېدى .

مەن ئىچىمدە تۇرمۇشنىڭ بۇ بېتىنى مەڭگۈلۈك ئۇرۇۋۈە-تسەم بولغۇدەك ، دەپ ئويلاپ قالدىم . بىز بۇ ئازابلىرىمىزغا تاكى بىز ئۆنى ئەسلىمىمىزدىن مەڭگۈلۈك چىقىرىۋەتكەنگە قەدەر بەرداشلىق بېرەيلى . ئەگەر مەن بۇ ئازابلىرىمغا باش ئەگكەن بولسام ، چوقۇم سىراڭ بولۇپ قالغان بولاتتىم . دىرېكتورنىڭ ئىشقا كېلىپ بولغىنىنى ئاڭلاپ مەن دەرھال ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم ۋە ئۇنىڭغا :

ــ ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم ، مەن سىزنى تەبرىكلەش ئۈچۈن كىرگەنىدىم ، ــ دېدىم .

ــ ئەگەر سىز بۇ ئىشتىن قول ئۈزمىگەن بولسىڭىز ، مەن ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا يېقىنلىشالمايتتىم ، ــ دېدى ئۇ دوستانىلىك بىلەن .

ــ سىز ئىزچىل توغرا قىلىپ كەلدىڭىز .

ـــ رەھمەت ، كېلەر قېتىم سىزنى تەبرىكلەيمىز . ھازىردىن باشلاپ سىزمۇ مەنپەئەتىڭىز توغرۇلۇق ئويلىنىپ قويۇڭ . . .

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم . ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى :

ـــ سىز پەقەت سەممىيلىك بىلەن ئويلانسىڭىزلا ، يولىڭىز ھامان ئوچۇق بولىدۇ .

ـــ تازىمۇ سەممىي ئاگاھلاندۇرۇش بولدى بۇ ، بېك ، ـــ مەن شۇنداق دەپ چىقىپ كېتەي دەپ تۇرۇشۇمغا ، ئۇ :

ـــ سىڭلىمنىڭ ھاۋالىسى بويىچە سىزنى سىڭلىمنىڭ يېڭى داچىغا كۆچەكنلىك شەرپىي ئۆچۈن ئۆتكۈزۈلىدىغان چاي ئولتۇرۇشىغا تەكلىپ قىلىمەن ، ـــ دېدى .

ھەقىقەتەن توغرا ، بۇ دەل مېنىڭ ئالدىمغا قويۇلغان يول ئىدى .

ـــ تەكلىپىڭىزنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىمەن ، ـــ دېدىم مەن .

كۆڭۈلۈمدىكى ئويلىرىم ئاشكارىلىنىپ قالىدىغان ئىش بولىسىمۇ ، مەن بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلدىم . كەچ سائەت ئالتىلەر بەلەن مەن يېڭى ئادرېس بويىچە يۈرۈپ كەتتىم . ھاۋا ئىسسىق ئەمما نەمخۇش ئىدى . بۇ داچا ئەنۋەر ئالىم تۇرۇۋاتقان بىنادىن ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى . داچىنىڭ سىلىنىشى باشقىچە نەپىس بولۇپ ، ئەتراپىنى بۇككىدە دەل ـ دەرەخلەر ، چىرايلىق گۈللۈكلەر ئوراپ تۇراتتى . مەن مېھمانخانىغا كىرىپ ئولتۇردۇم . ئوتقاشتەك قىپقىزىل تامغا ماي بوياق رەسىم ئېسىلغانىدى . بېشىدىن ـ ئايىغىغىچە ئاپئاق كىيىنىۋالغان چارىستان بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا ئولتۇردى . گۈزەل فىگۇرىسى ئۇنى تېخىمۇ جەزبىدار كۆرسىتىۋەتكەنىدى .

ـــ بۇگۈنكى ئولتۇرۇشقا پەقەت ئۇچىمىزلا قاتنىشىمىز ، ـــ دېدى ئەنۋەر ئالىم ، ـــ سىز ئۆيىمىزگە چاقىرىلغان تۇنجى مېھمان .

چارىستان مۇلايىملىق بىلەن :

ـــ خىزمەتداشلىرىڭىز ئىچىدىن ئولفاندىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى ئەخلاقسىز ، دىتىمغا ياقمايدۇ ، ـــ دېدى .

مەن ئۇنىڭغا مىننەتدارلىقىمنى بىلدۈردۈم . ئەنۋەر ئالىم بولسا كۈلۈپ تۇرۇپ :

ـــ ئولفانغا تازىمۇ جايىدا باھا بەردىڭ ، ـــ دېدى .

بىز چاي ئىچىشكەچ يوغان بىر تورتنى يېيىشكە باشلىدۇق . ئەنۋەر ئالىم يەنە ئېغىز ئاچتى :

ـــ كىشىلەر كۈندىن ـ كۈنگە كۆچىيىپ كېتىۋاتقان دىنىي مەزھەپ توقۇنۇشى توغرىسىدا سۆزلىشىۋاتىدۇ .

ـــ بۇ نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ ؟ ـــ سورىدى چارىستان .

ـــ ھۆكۈمەت نېمە ئۈچۈن قىلىدىغاندۇ ؟ ـــ سورىدىم مەنمۇ .

ـــ كىشىنى ئارامدا قويمايدىغان كۈنلەرغۇ بۇ ، ـــ دېدى ئەنۋەر .

چارىستان ماڭا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن تارتىنغان ھالدا :

ـــ سىلەر بۇ بىر ئەۋلاد كىشىلەر نېمىدېگەن بىچارە ـ ھە ، ـــ دېدى .

ـــ يەنە تېخى كىشىلەر بىگۇناھ قارىلىنىۋاتىدۇ ، ـــ بىزارلىق ئىلكىدە قوشۇپ قويدۇم مەن .

ئەنۋەر ئورنىدىن تۇرۇپ :

ـــ بىرنەچچە يەرگە جىددىي تېلېفون ئۇرماقچىدىم ، كەچۈرۈڭلار ، بىردەمدىلا كىرىمەن ، ـــ دەپ چىقىپ كەتتى .

چارىستان ئىككىمىز يالغۇز قالغان چاغدا ، ئۇ ماڭا چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن تىكىلىپ پەس ئاۋازدا :

ـــ سىزگە ئوخشاش ئادەملەر ھەرقانداق بەختتىن بەھرە-مەن بولۇشقا مۇناسىپ . . . ـــ دېدى .

مەن ئۇنىڭدىن :

ـــ سىز نېمىنى كۆزدە تۇتۇۋاتىسىز ؟ . . . سىياسىنى كۆزدە تۇتۇۋاتامسىز ياكى مېنىڭ تراگېدىيەمنى كۆزدە تۇتۇۋا-تامسىز ؟ ـــ دەپ سورىدىم . كۆزلىرىم ئىختىيارسىز ئۇنىڭ بەدە-نىگە تىكىلدى . مەن خىجىلدىن بېرى ئۇنى ئاشنا قىلىۋېلىشنى ئويلاپ كېلىۋاتاتتىم . مەن شۆلگىيىمنى يوتقاچ ، ئۇنىڭغا :

ـــ مەن سىز بىلەن مۇشۇنداق يالغۇز ئۇچرىشىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن ، ـــ دېدىم پىچىرلاپ دېگۈدەك .

ـــ سىزگە ئوخشاش پەزىلەتلىك ئادەم بىلەن يالغۇز تۇر-سام مەنمۇ خۇش بولىمەن ، ـــ دېدى ئۇمۇ تارتىنىپ تۇرۇپ .

كۆكرىكىمدىن ئېتىلىپ چىققان بىر خىل ئىللىق سېزىم سېكۇنت ئىچىدە يەنە غايىب بولدى . ئۇنىڭ مېغىزلىق گەپلىرىنى ئاڭلاپ پەلىپەتىش خىيالىلىرىم نەگىدۇر يوقالدى . ئۇ يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ :

ـــ مەن ئۆزۈمنى ھۆرمەتلەيمەن ، شۇنداقلا غۇرۇرلۇق ئا-دەملەرنىمۇ ھۆرمەتلەيمەن ، ـــ دېدى .

مەن ئۈمىدسىز كەيپىياتىمنى يوشۇرۇپ تۇرۇپ :

ـــ بۇ گەپلىرىڭىزدىن بەكمۇ خۇش بولدۇم ، ـــ دېدىم .

ـــ قانداقلا چاغدا كەلسىڭىز ، سىزگە ئۆيىمىزنىڭ ئىشىكى ئوچۇق ، مەن سىزنى خىلى چۈشىنىپ قالدىم . بىراق ، سىز تې-خىچە ماڭا بولغان چۈشەنچىڭىزنى سۆزلەپ باقمىدىڭىز ، ـــ دېدى چارىستان .

راندان سۇلايمان مۇبارەك

مەن ئەنۋەر ئالمىنىڭ تويىنى تېزرەك قىلۋېتىش تەلىپىنى كېچىكتۈرۈشكە سەۋەب تاپالمىدىم . توي مۇراسىمى چارىستان خانىمنىڭ داچىسىدا ئۆتكۈزۈلىدىغانغا بېكىتىلدى . دادام توي مۇراسىمىغا قاتنىشالمايدىغانلىقىنى ئېيتتى . توي مۇراسىمى داغدۇغىسز ئۆتكۈزۈلگەن بولسىمۇ ، لېكىن ھاراقلار ئۇستەلگە توشقۇچە تىزىۋېتىلگەنىدى . توي مۇراسىمىغا قاتناشقۇچىلارنىڭ ھەممىسى شىركەتتىكى يۇقىرى دەرىجىلىك خىزمەتچى خادىملار ۋە كارخانىچىلىق ساھەسىدىكى قابىل كىشىلەر ئىدى . مەن يۇزۈمگە تويلۇق چۈمبىلى ئارتىۋالغانىدىم . ھەقىقەتەن مەن ئىبادىتىمدە مۇئەپپەقىيەت قازىنىشنى تىلىگەنىدىم ھەم مۇئەپپەقىيەت قازىنىشقا بەل باغلىغانىدىم . قەلبىمدە مېنىڭ بۇ يېڭى تۇرمۇشۇمغا ماس كېلىدىغان بىر خىل سەمىمىي ئارزۇ مەۋجۇت ئىدى . مېھمانلارنىڭ ئىچىدە ئولفانىڭمۇ بولۇپ قېلىشىدىن بەكمۇ ئەنسىرىگەنىدىم . تەلىيىمگە ئۇ كەلمىدى . قەلبىمدە مۇھەببەتتىن قىلچىلىك ئەسەرمۇ قالمىغانىدى . بۇنىڭغا چىداشلىق بەرگۈدەك ھالىممۇ يوق ئىدى . ناۋادا بۇگۈن ئولفان ئەنۋەر ئالمىنىڭ ئورنىدا تويى بولغان يېگىت بولۇپ قالغان بولسا ، ئۇ زادى قانداق قىلار ئىدى ؟ بۇ ئۆمرۈمدە مەن ئۆزۈمنى ئولفاندىن باشقا ئادەمگە مەنسۇپ ئەمەس ، دەپ قاراپ كەلگەنىدىم . ئاھ ، لېكىن ئىش ئۇنىڭ ئەكسىچە بولدى . پەقەت ئەنۋەرنىڭ ھامان بىر كۈنى مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ھېس قىلسامىلا ، ماڭا شۇنىڭ ئۆزى كۈپايە ئىدى . تويدىن كېيىن بىرنەچچە كۈنگىچە تويىمىزنى مۇبارەكلەپ كەلگەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى ، بولۇپمۇ مېنىڭ تۇغقانلىرىم بىلەن ئۆيۈمدىكىلەر جىقراق كەلدى . بىراق شۇنچە كۆپ ئەرلەر كېلىپ نېمە قىلىش

ماقچىكىنە ؟ ئۇلار سوۋغا ـ سالام كۆتۈرۈپ كېلىشەتتى . بىز ئۇلارغا زىيادە ھۆرمەتتە بولۇق . مېھمانلارنىڭ ئايىغى كېچە ـ كېچىلەپ ئۇزۇلمەيتتى ، ھەتتا بەزىلىرى بىزەكلىشىپ كەتكىلى ئۇنمايتتى . ھەمىشە مېھمانلارغا ئالسىلا ـ باقسىلا ، دەپ تەكەللۇپ قىلۇبرىش مېنى بەكمۇ بىزار قىلۇەتكەندى . شۇنىڭ بىلەن مەن ئەنۋەرگە :

ـــ سىزنىڭ تىجارەتچى دوستلىرىڭىز نېمانداق جىق ، ـــ دېدىم .

ئۇ بەك ئوچۇق ـ يورۇق بولغاچقا ، كىشىلەر ئۇنىڭغا ئامراق ئىدى .

ـــ ئۇلار مېنىڭ كەلگۈسىدىكى ئىشلىرىمغا ياردەم بېرىدۇ ، ـــ دېدى ئۇ .

ـــ سىز نېمىنى كۆزدە تۇتۇۋاتىسىز ؟ ـــ چۈشەنمىگەن ھالدا سورىدىم مەن .

ـــ مېنىڭ ھازىرقى بۇ ۋەزىپەمنى كىچىك خىزمەتچىلەرلا نەزەرگە ئېلىشى مۇمكىن . بىزنىڭ ھەقىقىي كەلگۈسىمىز شەخسىي كارخانىلار ۋە كىشىنىڭ مەنسەپ ـ ئابرۇيىنى ئۇچقاندەك ئۆرلىتىدىغان خەتەر داۋامىدا بارلىققا كېلىدۇ . بۇ ئادەملەرگە ھەرگىز سوغۇق مۇئامىلىدە بولماڭ !

ـــ بۇ گەپچە ئۇلارنىڭ ھەممىسى خىزمەت توغرۇلۇق كېلىشىمەن ـ دە ! بۇنىڭدىن مەن سىزنىڭ پۇل مۇئامىلە ئىشلىرىغا بەك ئىشىنىدىغانلىقىڭىزنى بىلدىم ، ـــ دېدىم مەن .

ـــ بىردىنبىر يولمۇ مۇشۇ ، بۇنىڭدىن باشقا يول يوق . مال باھاسى ئۇچقاندەك ئۆرلەپ كەتكەن بۇنداق دولقۇندا ھەرقانداق ئادەمگە ئىشەنگىلى بولمايدۇ ، ـــ دېدى ئەنۋەر ئوچۇقلا .

مەن ئەتراپىمنى بىر قەۋەت قويۇق چۈشكۈنلۈك تورى چىرمىۋالغاندەك ھېس قىلدىم . ئۇ زوق ـ شوق بىلەن

سۆزلەشكە باشلىدى :

ـــ ھازىرقىدەك ئەھۋال ئاستىدا كىشى جىق بايلىق توپلىۋالمىسا ، ئاللامۇ ئۇنى قۇتلۇقلىمايدۇ . . .

ـــ ھازىرقى پۇللىرىمىز تۇرمۇشىمىزنى ئارامخۇدا ئۆتكۈزۈشىمىزگە يەتەمدۇ ؟

ـــ ئارامخۇدا ياشاش ؟ . . . قەدىرلىكىم ، بىز ھازىر ئىنتايىن رەھىمسىز بىر رىقابەت ئۇستىدە تۇرۇۋاتىمىز .

ئۇ ئىچىمدە ئۆزىگە قارشى ئىكەنلىكىمنى ئەسلا ئويلىمايتتى ، ئوچۇقتىن ـ ئوچۇقلا ماڭا : « مېنىڭ ئالدىڭىزدىكى تۇرقۇم مۇشۇلا ، سىز ماڭا قانداق قارايسىزكىن ؟ » دېدى . بۇ دۇنيادا ئۇ پەقەت ئۆزىنىڭ قارا نىيىتى ۋە شەخسىي ئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنىلا ئويلايتتى . ئۇ مۇشۇ ئارزۇ ـ ئىستەكلىرى ئۈچۈن كۈنىگە نەچچە يۈز قېتىم باش ئۇراتتى . بىراق ئۇنىڭ كۆڭلىدە مېنى ئويلايدىغانغا ئورۇن يوق ئىدى . ھەتتا ئۇ ئىچ ـ پۈشۈقىنى چىقىرىش دېگەنلەرگە پىسەنتمۇ قىلىپ قويمايتتى . بۇ خۇددى ئۇچۇق ئاسماندا چاقماق چېقىپ ، تۇرۇپلا شارقىراپ ياغقان يامغۇرغا ئوخشاش بەك ئۇشتۇمتوت بولۇپ كېتىۋاتاتتى . بۇنداق ۋاقىتلاردا مەندە مۇھەببەت دېگەن نەرسە ئەسلا قالمايتتى . ئۇشتۇمتوت مەن ئۆزۈمنى باھاسىزلا سېتىۋېتىلگەن قۇلدەك ھېس قىلىپ ، بەكمۇ ئۈمىدسىزلەندىم . بەلكىم ئەھۋال بۇنىڭدىنمۇ بەتتەرەك بولار . ئۈمىدسىزلىكىمنى ئاشكارىلاشقا يۈزۈمۇ قالمىغانىدى . باشتا مەن ئۆزۈمنى ئەنۋەرنىڭ تۇرمۇشىدا خېلى مۇھىم ئورۇن ئىگىلەيمەن ، دەپ ئويلىغانىدىم . كېيىن مەن ئۆزۈمنىڭ ۋاقتى كەلگەندە ئازراق قىممىتى بار ۋاستىگە ئايلىنىدىغانلىقىمنى بايقىدىم . مېنىڭ بۇ ئۆيدىكى ۋەزىپەم مېھمانلارنى كۆزىتىش ، ئۇزىتىش ، ئۇلارغا ھەمراھ بولۇپ پاراڭلىشىش ، چاي دەملەش ، چاي توشۇشلا ئىدى .

دى . ئۇ تېخى بۇنىڭغا رازى بولماي كەچلىك خىزمەتنى ئۇزۇپ قويۇپ،ېرىشكە بولمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، ماڭا مېھمانلارنى ئۇزىتىش ۋەزىپىسىنىمۇ تاپشۇردى .

ـــ بۇ سىزنىڭ ئاممىۋى مۇناسىۋىتىڭىزنىڭ داۋامى ، ـــ دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ .

ـــ بىراق ئۇلار بىلەن ئارىمىزدا قىلچىلىك ئورتاقلىق بولمىسا ، ـــ دېدىم مەن ئۇنىڭ گېپىگە رەددىيە بېرىپ .

ـــ بۇ تەرىپى مۇھىم ئەمەس . سىز چېچەنلىكىڭىزنى ئىشقا سېلىپ ، مېھمانلارنى ياخشى كۈتسىڭىز ، شۇنىڭ ئۆزى كۇپايە . ئىككىمىز شىركەتنىڭ شېرىكلەشكەن پايچىلىرى ، بىر پايچى يەنە بىر پايچىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ . بولۇپمۇ بۇ قېتىم ئىككىمىزگە تازا پايدا تېگىدۇ . . .

ـــ بازارنىڭلا گېپىنى قىلىدىكەنسىز ، ـــ مەن غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم . بۇ مېنىڭ شېرىن ئاي جەريانىدىكى تۇنجى ئاچچىقلىنىشىم ئىدى ، ـــ مەن سىزدىن بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاي-مەن دەپ ئويلىمىغان .

ـــ گەپنى دەرقەمتە ئۇلتۇرۇپ دېيىش ياخشى ئەمەسمۇ ، ـــ دېدى ئۇ مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ .

ئۇنىڭ مەسخىرىلىك كۈلكىسى جېنىمغا تەگدى ، ئۆزۈمنى خۇددى ئېگىز قىيادىن چۈشۈپ كەتكەندەك ھېس قىلدىم . ھاراق ئىچىشىپ بولمىغۇر گەپلەرنى قىلىشىپ بەزدەك قاراپ ئولتۇرۇشقان ئەرلەرنىڭ ئارىسىدا مەن بەكمۇ يالغۇزسىرايىتتىم . بىر قېتىم ئەنە ۋەرنىڭ دوستلىرىنى كۈتۈۋېتىپ ، تولىمۇ تېتىقسىز بىر چاقچاقتىن ئېسىمگە كەلدىم ۋە شۇئان ئىچىمدىن بىر خىل يوشۇرۇن غەزەپ ئېتىلىپ چىقتى .

ـــ سىلەر تەكشىلىپ قاپسىلەر ! ـــ دېدىم توكۇلۇق بىلەن

لىەن . ئۇلار ھەيرانلىقىدىن ئاغزىنى كاككۇكتەك ئاچقىنىچە ماڭا قاراپلا قالدى .

— ئەمدى ئىچمەڭلار ! — دېدىم قاتتىق غەزەپ بىلەن .

— بىز سەل تاپتىن چىقىپ كەتتۇقمۇ ، قانداق ؟

— ھەئە ، سىلەر تاپتىن چىقىپ كەتتىڭلار ، — دېدىم مەن پەرۋاسىز ھالدا .

— ھەرقاچان بۇ گەپ كەشتىلارنى توغرىلاڭلار دېگەندەك بەلگىسىغۇ دەيمەن ؟

— سىلەر بىلەن تالىشىپ ئولتۇرغۇم يوق ، — دېدىم مەن تېخىمۇ غەزەپلىنىپ .

ئالاھەزەل يېرىم كېچىگە يېقىن ئەنۋەر قايتىپ كەلدى . ئۇ مېنى كۆرۈشى بىلەن تەڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ ، مېھرىبانلىق بىلەن كۆزىنى مەندىن ئۈزمەي سورىدى :

— ئىشلار جايىدىدۇ ؟ !

— نېمىسى جايىدا بولاتتى ؟ بۇ دېگەن ئۆي ، قاۋاقخانا ئەمەس . . .

— نېمە بولدى سىزگە ؟

— بىر ئېغىز گەپ قىلسام ، ئۇلارنى قوغلىۋەتتىم . قالغان ئىشلار ئۆزىڭىزگە چۈشىنىشلىك . . .

ئۇ گەپ ـ سۆز قىلماي ئالدىمدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇردى ، ئاندىن دۇدۇقلاپ تورۇپ :

— بىنا ئۆرۈلۈپ كېتىپتۇ ، — دېدى .

— ئاشۇ لۇكچەكلەرنى بېسىۋالغىيدى ، ئىلاھىم ، — دېدىم مەن قەھرىلىك ئاۋازدا .

— ئۇمىدسىزلىك . . .

— ئەجەبا سىز مېنى چۈشىنىشنى خالىمامسىز ؟ — دېدىم

مەن ئاچچىقىمغا پايلىماي .

ئۇ باشقىچە بىر خىل تەمكىنلىك بىلەن :

ـــ مەن سىزنى مېنى خېلى چۈشىنىدىغۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن . . . ـــ دېدى .

ـــ مەن ھەقىقەتەن سىزنى چۈشىنىپ بولالمىدىم . سىز بەك غەلىتە ئادەمكەنسىز ، ـــ دېدىم مەن كەسكىنلىك بىلەن .

ـــ گەپ بىر ـ بىرىمىزنى خاتا چۈشىنىپ قالغانلىقىمىزدا ، ـــ دېدى ئۇ ئىلگىرىكى تەمكىنلىكىنى بۇزماي .

ـــ خاتا چۈشىنىپ قېلىش دېدىگىنىمۇ ؟ !

ـــ بۇ تەرىپىنى توغرا مۆلچەرلىمەپتىمەن . . .

ـــ قارىماققا سىز ئىنتايىن خۇش پېئىل كۆرۈنىسىز !

ئۇ « ئاچچىقلانماڭ » دېگەن مەنىدە قولىنى پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ :

ـــ ياق . . . ياق . . . بۇ گەپنى دېيىشىگىنىڭ ھاجىتى يوق ، مەن ئۆمرۈمدە ئەزەلدىن ئاچچىقلىنىپ باقمىغان ، ـــ دېدى .

ـــ ئەمەلىيەتتە بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ قالدىغۇ . . .

ـــ ئۆزىگىزنى بېسىۋېلىڭ ، خاتالاشقان بولساق ، تۈزەتسەكلا بولىدىغۇ . . .

ـــ مەن كېتىمەن ، ـــ دېدىم مەن ئىلگىرىكى قارارىم بويىچە .

ـــ بۇنچە ئالدىراپ نېمە قىلىسىز ؟ تاڭ ئاتسۇن . . .

ـــ بۇ ئۆيدە بىر مىنۇتمۇ تۇرغۇچىلىكىم قالمىدى .

ـــ بوپتۇ ، ئىختىيارىڭىز ، ھەرگىز ئاچچىقلانماڭ ، ـــ دېدى ئۇ ئامالسىز .

مۇھتاشىم زايىت

« ئاللا ۋاپاسىز ئادەملەرنى ياخشى كۆرمەيدۇ » . ھەي ،

قانداق قارار چىقارغىنىڭ بۇ ؟ ! 5 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنىلا باشلانـ غان ئىنقىلابنى 9 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى پاكپاكىز تۇغىتىۋەتمەكچىـ ما ؟ سەن بارلىق مىسرلىقلارنى ، مۇسۇلمانلارنى ، قىبتىلارنى ، پارتىيە ئىچىدىكىلەرنى ، مۇتەپەككۇرلارنى تۇرمىگە تاشلىماقچىـ مۇ ؟ ئەركىن مەيدانلاردا پەقەت پۇرسەتپەرەسلەرلا قالدى ، يەنە شۇلارغا ئىچ ئاغرىتامسەن ، ئۆز بېشىمچە ئادەم ؟ « كىمكى بۇ دۇنيادا كۆز ئالدىدىكى نەرسىسىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ، كۆرمىگەن قىياپەتكە كىرىۋالسا ، شۇ كىشى ئۇ ئالەمدە كور بولىدۇ ، يولدىن ئازىدۇ » مەن سادات زاھلۇر ئۇچۇن ئۇيۇشما بىناسى ئالدىدا ھەيكەل تىكلەنگەن كۈنلەرنى ئەسلەپ قالدىم . ئۇ كۈنى پۇرسەتـ پەرەسلەر دەبدەبە بىلەن پادىشاھ ئوردىسىغا قاراپ ئىلگىرىلىگەـ نىدى . سەن نېمىشقا مىسرنىڭ كونا پاجىئەلىك تراگىدىيىسىنى يېڭىۋاشتىن ئويناپ چىقماقچى بولسەن ؟ مەن جاپاكەش خەلق ئامىمىسىنىڭ ئۇستىدىن مۇستەبىتلىك يۈرگۈزۈلگەن دەۋرنى ئەسـ لەپ قالدىم . 1919 ـ يىلدىكى ئىنقىلاب چۇشمۇ ياكى ئەپسانىمۇ ؟ ! (ئېلىشىش مەيدانىدىكى قەھرىمان ھەقىقىي باتۇر ئەمەس ، ھەقـ قىي باتۇرلار بېشىغا كۈن چۇشكەندە ئۆزگەرمىگەن ئادەمـ لەردۇر) . ئاھ ، ئەتە سېنىڭگە زادى نېمىلەر يوشۇرۇنار ؟ تۇنۇگۈن مەن ئەڭ كونا ، شۇنداقلا ئەڭ ئاخىرقى دوستۇمدىنمۇ ئايرىلىپ قالدىم . ئىككىمىزنىڭ دوستلۇقى يەتمىش يىل داۋام قىلغانىدى . بىز تۇنجى قېتىم باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ بوسۇغىسىدا تۇيۇقسىز ئۇچرىشىپ قالغانىدۇق . ئەگەر قېرىپ كەتمىگەن بولسا . . . ھە . مەن ئۇنىڭ دەپنە قىلىنىش مۇراسىمىغا قاتنىشىش ئويىدا ئولفانىڭ بىلىكىگە ئېسىلىپ تولىمۇ تەستە ئۇ يەرگە بارـ دىم . دەپنە ئىدارىسىنىڭ زالىدا مەن ئۇنىڭ قەھۋەخانا ، قاۋاقخانا ، ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسى ، تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشى ، توي قاـ

تارلىقلاردىكى كۆرۈنۈشلىرى ئېلىنغان فىلىمنى كۆردۈم . بۇ ئۇ-
نىڭ يۈزى ، ئۇنىڭ تەبەسسۇمى ، سەن ئەڭ ئاخىرقى بىر يۈمۇرنى
ئاڭلىغانمىدىڭ ؟ سەن ئەڭ ئاخىرقى ئاغرىنىشنى ئاڭلىغانمىدىڭ ؟
ئافالى بىلەن زامراك پۈتبۈل ئەترىتى ھەققىدە دەتالاش قىلغان
ۋاقتىمزنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، بىز ئەزەلدىن قىزىرىشىپ قالمىغان .
شۇنداقمۇ ؟ ئازراق سۇ ئىچىپ گېلىڭنى نەمدىۋالغىن . . . ھەي ،
نېرۋا ياخشىلاش شىرنىسىنى ئىچىشنى ئۇنتۇپ قالما . سېنىڭ 9 ـ
ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىكى ئوبزورۇڭنى ئاڭلىيالمىغان بولسامۇ ، ئۇ-
نىڭدا نېمىلەر يېزىلغانلىقىنى بىلىمەن . مەن ئايەتلەرنى ئوقۇشنى
باشلىۋەتتىم : « بارلىق شەيئىلەر ھامان ئۆلىدۇ » . ئەزرائىل ناھا-
يىتى تېزلىك بىلەن غەلىتە ھىجايىنىچە مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ
توختىدى . ئالدىراقسانلىق قىلماڭ ، ئالدىڭىزدا يەنە بىر قەدەم بار .
كونا دوستۇمنىڭ ئۆلۈمى مېنىڭ ئۆلۈمۈمنىڭ رېپېتېتسىيەسى .
مەن مېيىت يۇيۇش ، كۆمۈش ، ئۇزىتىش ئىشلىرىنى خىيالەن كۆز
ئالدىمغا كەلتۈردۈم . ئاندىن ئۆزۈمنىڭ مۇسىبەت خەۋىرىنى ئو-
قۇشقا باشلىدىم : « مۇھتاشىم زايىت مائارىپ سېپىدىكى پېشقەدەم
ئەربـاب ، ژەتەنپەرۋەرلىك ھەربىكتېنىڭ مەرد ئوغلانى » . ئۇ سې-
نىڭ ئېسىڭدىمۇ ؟ سەن ئۇنى بۇ دۇنيادا مەۋجۇت ئەمەس ، دەپ
قارايتتىڭ . بارغانچە ئۇنتۇغاق بولۇپ كېتىۋاتقان بولسامۇ ، مەن
ھەممىدىن رازى . توغرا ، بۇ كىشىلىك ھايات ئۇزۇندەك قىلغىنى
بىلەن ئىنچىكىلەپ قارىسىڭىز ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئۆتۈپ
كېتىدۇ . مۇھەببەت ، زوراۋانلىق ، غەزەپ ، ئۇمىد ـ ئارزۇ ، ھەتتا
ئۆلگۈچىلەرمۇ بەك كۆپىيىپ كەتتى . تاۋۇتۇڭنىڭ ئالدى ـ كەي-
نىدە مېڭىپ يۇرگەن بولسامۇ ، تاۋۇت ئىچىدە مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا
كەتكەن سەن بىلەن ھېچقانداق پەرقىمىز يوق . دوستۇمنىڭ
ئوغلى قىزغىنلىق بىلەن تىنچ ـ ئامانلىق سورىغاندىن كېيىن :

« دادام سەكراتتا يېتۈپتىپ سىزگە سالام دېيىشمنى تاپىلىغانىدى » ــ دېدى .

كەچتە ئوغلۇم فاۋاس مېنى ئەيىبلەپ :

ــ بۇ يېشىكدا ئەمدى بۇنداق مەجبۇرىيەتلەرنى ئۆتىمەسەكمۇ بولاتتى ، ــ دېدى .

ــ بۇگۈن مەن « ئۆيىگىزدىكى ئائىلە سايمانلىرىنى قانداق رېمونت قىلىسىز » دېگەن بىر كىتاب سېتىۋالدىم . باھاسى ئانچە قىممەت ئەمەس ، بۇ كىتابنىك ئىشلىتىلىش قىممىتى بەك يۇقىرى ، ــ دېدى سەرنا .

ــ ھۆكۈمرانلارغا مۇناسىۋەتسىز كىتابلارمۇ بارمىكەن ؟ ــ دەپ سوردى ئولفان .

ــ قالايمىقان سۆزلىمە ، بولمىسا سەنمۇ تۇتقۇن قىلىنغان ئادەملەرگە ئوخشاش ئاقۇبەتكە قالسەن . . . ــ دېدى فاۋاس .

ــ ئەلى سەمىغ مۇئەللىم تۇرمىگە كىرىپ قاپتۇ . دوستۇم مەخمۇد مەھرۇزمۇ شۇنداق بوپتۇ ، ــ دېدى ئولفان ھاياجانلىنىپ .

مەن ئارىدىكى قاتمالليقنى ئوڭشاش ئۈچۈن :

ــ بىگۇناھلارغا زىيانكەشلىك يېتىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ھازىر سوراق قىلىشقا ئەمدى ماقۇل بولدى ، ــ دېدىم .

ــ بوۋا ، سەن تېخىچە ئاشۇ ئۆسمەك گەپلەرگە ئىشىنىپ يۈرەمسەن ؟

ئولفان ئىككىمىز يالغۇز قالغان چاغدا ، مەن ئۇنىڭغا :

ــ مۇشۇ باتۇرلۇقۇڭ بىلەن قېيىن ئۆتكەلدىن ئۆتۈپ كېتىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن ، ــ دېدىم .

ــ قېيىنچىلىق كۆپ ، لېكىن ھەيۋىمىز ئاجىز . تىغ ــ تىغنى ئېگىۋەتتى ، ــ دېدى ئولفان مەسخىرە ئاھاڭدا .

ئولـفان ئورنـدىن تۇرۇپ تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈۋەتكەندىن كېيىن يېنىمدىكى ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇردى :

ـــ بوۋا ، مەن ھەرقانداق مەخپىيەتلىكنى سىزدىن يوشۇرۇشنى خالىمايمەن .

مەن ئۇنىڭ گېپىگە قىزىقسىنغان ھالدا جىممىدە قۇلاق سالدىم .

ـــ راندانىڭ ئېرى ئەنۋەر ئالىم ماڭا : « سىڭلىم بىلەن توي قىلغىن » دەۋاتىدۇ ، ـــ دېدى ئۇ .

ـــ بۇ راستمۇ ! ماڭا ئىشنى ئېنىقراق دېگىنە . . .

ـــ ئۇ بـــر تـــۇل ئـــايال ، مەندىن يىگىرمە ياش چوڭ ، بەك باي . . .

ـــ رەڭگىرويى قانداقراق ؟

ـــ ئويلىغىنىڭىزدەك ئەمەس ، رەڭگىرويى بولىدۇ . ئۆزىمۇ كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر .

جىممىدە ئولتۇرۇپ قالغىنىمنى كۆرۈپ ، ئۇ مەندىن :

ـــ بـــۇ ئـــشقا قانداق قارايسىز ، بوۋا ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ بۇ ئادەتتىكى ئىش ئەمەسكەن . ئەڭ ياخشىسى باشقىلارنىڭ ئارىلاشمىغىنى تۈزۈكتەك قىلىدۇ ، ـــ دېدىم مەن ئۇڭايسىز ھالەتتە .

ـــ بـــراق ، سىزنىڭ پىكرىڭىزنى ئاڭلاپ باقسام بولاتتى .

ـــ ئۇنى ياخشى كۆرەمسەن ؟

ـــ ياق ، لېكىن ئۆچمۇ ئەمەس .

ـــ نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم . . .

ـــ مۇنداق بىر گەپ تارقالغانىكەن . . .

ـــ مـــەن ئۇنـــڭ تەقدىرىنى بەلگىلەش ھوقۇقىغا ئىگە ئەمەس . مەن باشقا بىر دۇنياغا مەنسۇپ ئادەممەن . بىر دۇنيا يەنە

بىر دۇنيانىڭ ئۇستىدىن مۇستەبىتلىك يۈرگۈزسە ، بۇ ئاقىلانىلىك بولمايدۇ ، ــ دېدىم مەن .

ــ بىراق مەن ئەزەلدىن بۇنداق ئىشلاردىن ئۆزىنى قاچۇرغانلىقىمنى كۆرمىگەن . . .

مەن بىردەم جىممىدە تۇرغاندىن كېيىن :

ــ بۇ پىلاننىڭ ئارتۇقچىلىقىنىمۇ ، كەمچىلىكىنىمۇ سەل چاغلىغىلى بولمايدۇ ، ھازىرقى ئەھۋالنىڭدىن قارىغاندا ، بۇ پىلانـنىڭ ئارتۇقچىلىقى يېتەرسىزلىكىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغاندەك قىلىدۇ ، ــ دېدىم .

ئۇ چۈشىنىكسىز بىر تەرزدە كۈلۈپ قويغاندىن كېيىن زەردىلىك ئاۋازدا :

ــ مەن ئۆزۈمگە ئاسىيلىق قىلىشنى رەت قىلىمەن ، ــ دېدى .

ئۆزۈمنى يالقۇنلۇق قەلبىمدىن زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇ ئېتىلىپ چىققاندەك ھېس قىلدىم . ئاخىر يەنىلا ئۇنىڭدىن :

ــ بىر قارارغا كېلىشتىن ئىلگىرى ئەستايىدىللىق بىلەن ئويلاندىڭمۇ ؟ ــ دەپ سورىدىم .

ــ ھەئە .

ــ ئالدىنقى قېتىم جىق رىيازەت چەكتىڭ . بۇ قېتىم خۇدا بەختىڭنى بېرەر ، ــ دېدىم مەن .

مەن ئىچىمدە : « ھەنەق پەيغەمبەر ، مۆجىزىلىرىڭنى روياپقا چىقارغىن » دېدىم .

ئولفان فاۋاس مۇھتاشىم

ئورنۇمدىن تۇرۇپ سىرتقا چىقاي دەپ تۇرۇشۇمغا ، بوۋام مەندىن :

ـــ ئاڭلىدىڭمۇ ، ئولفان ؟ ـــ دەپ سوراپ قالدى .
مەن تەئەججۇپ ئىلكىده بوۋامغا قاردىم .
ـــ راندان ئېرى بىلەن ئاجرىشىپ كېتىپتۇ ، ـــ دېدى بوۋام .
ئۆزۈمنى بىردىنلا شىددەتلىك كەلكۈنده ئېقىپ كېتىۋاتقاندەك سەزدىم . ئىچىمدىن ھەم بىر خىل ھەيرانلىق ھەم بىر خىل خۇشاللىق ئېتىلىپ چىقىۋاتاتتى .
ـــ ئۇلارنىڭ شېرىن ئېيى تېخى تۇغمىگەنىدىغۇ ؟ ـــ ۋارقىرىدىم مەن .
ـــ ئەتىگەن ئاناڭ شۇنداق دەيدۇ .
ـــ نېمە بولۇپ ئاجرىشىپ كېتىپتۇ ؟
ـــ ھەرقاچان تۇرمۇشتا كېلىشەلمىگەن چېغى . . .
ئاخىرىدا بوۋام مەن بىلەن خوشلىشۋېتىپ :
ـــ كۆرۈشكەن چېغىڭلاردا قۇلقىڭغا بەك ئۇشتۇمتۇت ئاڭلانمىسۇن دەپ ئەسكەرتىپ قويۇۋاتىمەن ، ـــ دېدى .
يول بويى يۈرىكىم دۈپۈلدەشتىن توختىمىدى . بىردە ئازابلانسام ، بىردە خۇشال بولاتتىم . خۇشاللىقىمدىن ھەتتا نەپەسىمۇ قىسىلىپ كەتتى . مەن رانداننىڭ ئىنتايىن بىچارە ، سول غۇن بىر ھالەتته ئىشخانىدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم . پۈتۈن ئىشخانىنى بىر خىل مەيۈسلۇك كەيپىياتى قاپلىغاندەك ئىدى . ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ تۇرۇپ : « مەن . . . » دەپ گېپىمنى باشلىشىمغا ، ئۇ :
ـــ رەھمەت ، ـــ دەپ مېنى سۆزلىگىلى قويمىدى .
ـــ ئىشىنىڭ نەتىجىسى بۇنداق بولماسلىقى كېرەك ئىدى .
ـــ كۆپ رەھمەت ، ئارتۇق سۆزلىمىسىڭىز قانداق ، ـــ دېدى ئۇ تەمكىنلىك بىلەن .

خەقلەر ئۇنىڭ كەينىدىن بىرمۇنچە سۆز ـ چۆچەكنى تارقىتىپ يۈرەتتى . مەن : « ئەنۋەر ئالىم ئەرلىكتىن قالغان ئادەم ئىكەن ، يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغاندا توي قىلغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇنداق بولىدۇ » . « ياق ، ياق ، ئۇ دېگەن بىر بەچچىۋاز ، سىلەر ئۇنىڭ قوللىرىنىڭ ھەرىكىتىگە ئىنچىكىلىك بىلەن قارىگىلار » . « مېنىڭچە ، مەسىلە ئۇنىڭ ئايالىدىمىكىن . بۇتەكلا بىر ئايالغۇ ئۇ ، تاشقى قىياپىتى گۈزەل بولسىلا ھەممە جەھەتتىن ياخشى بولىدۇ ، دەپ قارىماڭلار » . « ئېيتمىشلارغا قارىغاندا ، ئاكا ـ سىڭىل ئىككىسى ئوتتۇرىسىدا غەيرىي بىر مۇناسىۋەت بار ئىمىش » دېگەندەك ھەرخىل غەلىتە گەپلەرنى ئاڭلايتتىم . بۇلارنى ئاڭلاپ قەلبىم بەكمۇ ئازابلاندى . مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن راندان ، ئىلگىرىكىگە ئوخشاشلا ياخشى كۆرەمەن . ياق ، بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ياخشى كۆرىمەن . تولىمۇ ئېغىر بەختسىزلىككە ئۇچرىغانلىقىڭىزنى ئازاب ئىچىدە كۆردۈم ، مېنىڭ قەلبىم بىلەن سىزنىڭ دەپسەندە قىلىنغان غۇرۇرىڭىز مەھكەم باغلانغان . مەن ئەنۋەر ئالىمنىڭ ئۆيىدە بىر مەخپىيەتلىكنى سېزىپ قالدىم . مەن ئۇنىڭغا بەكمۇ ئەپسۇسلىنىدىغىنىمنى بىلدۈرۈدۈم . ئۇ مەسخىرە قىلغاندەك بىر نەزەردە ماڭا زەن سېلىپ قارىدى ۋە پىچىرلاپ تۇرۇپ :

ـــ رەھمەت ، ـــ دېدى .

ئۇنىڭ سەممىي نىيىتىمدىن گۇمانلانغانلىقىنى دەرھال چۈشەندىم .

ـــ بۇ ئىشتىن بەكمۇ ئەپسۇسلىنىمەن ، ـــ دېدىم مەن .

ـــ ئەپسۇسلانغۇدەك ھېچ ئىش يوق .

ئۇ مەن سۇنغان ھۆججەتلەرگە مۇندىقلا قاراپ قويۇپ ئارتۇق گەپ قىلمىدى . چارىستان خانىمنىڭ كۆرۈشۈش تەلىپىنى

هېچ ئىككىلەنمەيلا قوبۇل قىلدىم . ئەمدى چارىستان خانىمدىن ئىگىلىگەن تەپسىلاتلارنىڭ راست ـ يالغانلىقىغا ھۆكۈم قىلالايتتىم . ئۇ تويى بولىدىغان قىزدەك چىرايلىق ياسىنىۋالغانىدى .

ـــ تەكلىپ قىلمىسام ، مېنى كۆرگىلى كەلمەمتىڭىز ؟ ـــ دېدى ئۇ مېنى ئەيىبلەپ .

ـــ سىزنى بىئەپ ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويماي ، دەپ كەلمىگەنىدىم .

ـــ تازىمۇ يوقىلاڭ باھانە بولدى ـ دە ، بۇ تەرىپى سىزنىڭ كۆڭلىڭىزگە ئايان .

ئۇ ماڭا بىر ئىستاكان مۇز سېلىنغان ھاراقنى سۇنغاندىن كېيىن :

ـــ مۇنداق بىر خىيالىم بار ئىدى ، ـــ دېدى .

مەن تەشۋىش ئىلكىدە ئۇنىڭغا قاراۋېتىپ ، گېپىنى داۋاملىق ئاڭلاشقا مەجبۇر بولدۇم .

ـــ ئاكامنىڭ قولى بوشىمىدى . شۇڭا سىزنى مېنىڭ ئىشلىرىمغا ۋاكالەتچى بولۇپ بېرەرمىكىن دېگەنىدىم . سىزنىڭچە بولامدۇ ؟

« ماڭا توزاق قويۇۋاتىدىغۇ بۇ » دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزگەچ ئالمان ـ تالمان ئېغىز ئاچتىم :

ـــ بۇنداق قىلساق ، ئاكىڭىز خاپا بولىدۇ .

ـــ بۇ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئويى .

ـــ ئويلىنىپ باقاي ، ـــ دېدىم مەن تەڭقىسلىقتا قېلىپ ، ـــ بىرى ماڭا ماگىستىرلىقتا ئوقۇش تەكلىپىنى بەرگەنىدى .

ـــ ئىشقۇ بەك ئاددىي ، بىراق ئىشەنچلىك بىر ئادەمگە ئېھتىياجلىق بولۇپ قالدۇق .

ـــ سىزگە تېزلا جاۋابىنى بېرىمەن .

ئۇ تۇيۇقسىز ماڭا ئىلگىرىكى ئورۇنلىرىدا كۆرگەن ـ بىلگەن ھەم ئۆزى مۇھىم دەپ بىلگەن ئىشلىرىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى . ئۇ :

ـــ كىشىلەر مېنى « ئېرىنىڭ مال ـ دۇنياسىنى كۆزلەپ تويۇ قىلدى » دەپ تىللىشىدۇ ، ئەمەلىيەتتە ، دادام مېنى ئۆزۈمدىن ئوتتۇز ياش چوڭ ئاشۇ ئادەمگە ياتلىق قىلغان . شۇنداق تۇرۇقلۇقمۇ يەنە ئۇنىڭ بىلەن ئۆمرۈمنىڭ يېرىمىنى تىنچ ـ خاتىرجەم ئۆتكۈزدۈم . « كىمكەن دېسە ، چارىستانكەن » دېگۈچىلىكىم بار .

ـــ سىزگە ھەقىقەتەن قايىلمەن ، ـــ مەن بىر خىل ئۇ ـ مىدىسىزلىك ئىلكىگە چۈشۈپ قالدىم ، ئۇ بۇنى سەزمىدى . بىر ـ ئازدىن كېيىن تاغدىن ـ باغدىن سۆزلەشكە باشلىدىم :

ـــ ئەنۋەر بېكمۇ كىشىنىڭ قايىللىقىنى قوزغايدىغان ئادەم ، تەلىيى كەلمىگەن يېرىلا بار شۇ . . .

ئۇ ئارامسىزلىق ئىلكىدە ماڭا قاراپ قويۇپ :

ـــ سىز ئۇنىڭغا ئېچىنىۋاتامسىز ياكى ئايالىغمۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ ئۆتكەن ئىش ئۆتتى . بولدى ، بۇ توغرۇلۇق سۆزلەشمەيلى ، ـــ دېدىم مەن ئاتتىن چۈشسەممۇ ئۇزەڭگىدىن چۈشمەي .

ـــ بۇ راستمۇ ؟ !

ـــ بۇ ئاددىي بىر پاكىتقۇ .

ـــ ئەمىسە ياخشى ، باشقىلارنىڭ غېمىنى قويۇپ تۇرۇپ ، يەنىلا ئۆزىمىزنىڭ غېمىنى قىلايلى !

چارىستان مېنى يامان يەردىن قىستىغاچقا ، نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم .

ـــ سىزگە ئايان ، ئوخشاشلا ماڭىمۇ ئايان ... ـــ ئۇنىڭ

ئەگىتمەي ئۇدۇللا ئېيتقان ئاشۇ سۆزلىرى بىلەن تەڭ مەن ئەنۋەر ئالمىنى ئەسلەپ قالدىم .

ئارقىدىن ئۇ يەنە سەل ھاياجانلانغان ھالدا :

ـــ پاك ـ غۇرۇرلۇق ئايال بولغاندىكىن ئۆز بەختىمنى ئىزدىشىمگە ھەقلىقمەن ، ـــ دېدى .

دېمىم يەنە ئىچىمگە چۈشۈپ كەتتى ، ھەتتا بۇرۇقتۇرمىلىققا ئۆزۈمۇ چىدىمايى ئاخىر ئېغىز ئاچتىم :

ـــ قارىشىڭىزنى ھۆرمەتلەيمەن . . . ناھايىتى توغرا ئېيتتىڭىز .

ـــ سىز پۇشايمان قىلمايسىز ، مەن سىزنى مەڭگۈ كۈتىمەن ، ـــ دېدى ئۇ بىر خىل مەستخۇشلۇق ئىلكىدە .

راندان سۇلايمان مۇبارەك

ئۇچ جۈپ كۆز ئىزتىراپ ئىلكىدە بىر ـ بىرىگە تىكىلمەكتە ئىدى . مەن ، دادام ، ئانام بىر ـ بىرىمىزگە تىكىلىپ قارايتتۇقيۇ ، يەنە ھايال ئۆتمەي كۆزىمىزنى ئېلىپ قاچاتتۇق .

يېرىم كېچىدە ئانام مېنىڭ بۇ ھالىتىمنى كۆرۈپ ، بەكلا قورقۇپ كەتتى . چىرايىدا مېنىڭكىگە ئوخشاشلا چەكسىز بىر ھەسرەت ئالامىتى ئەكس ئەتكەنىدى . دادام يوتقانغا پۈركۈنۈپ تاتلىق خورەككە چۈشۈپ كەتكەندىن كېيىن ئانام ئاستاغىنا مەندىن :

ـــ راندان ، بۇ زادى نېمە ئىش ؟ ـــ دەپ سورىدى .

بىز مېھمانخانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇراتتۇق ، يىغلىپ قالغان دەردلىرىمنى ئانامغا بىراقلا تۆكۈپ بەردىم :

ـــ ئاجرىشىش تەلىپىنى ئۇ قويغان !

مەن ئىشىنىڭ جەريانىنى ئانامغا يېتىدىن ـ يېڭىسىغىچە سۆزلەپ بەردىم . دادام ھەقىقىي ئەھۋالنى ئەتىگەنلىك تاماقتىن كېيىنلا چۈشەندى . مەن دادامغا :

ـــ بىز كېلىشەلمىدۇق . . . ـــ دېدىم .

ئانام دادامغا مېھمانلارنىڭ ھاراقنى كۆپ ئىچىدىغان ئىشىنى سۆزلەشكە باشلىدى . دادام ئاچچىقتىن پوكاندەك قىزىرىپ كەتتى . مەن دادامغا :

ـــ ئاچچىقلانماڭ ، ئاچچىقلانسىڭىز سالامەتلىكىڭىزگە تەسىر يېتىدۇ ، ـــ دېدىم .

ـــ مەن ھەممىنى چۈشەندىم . ئەگەر سالامەتلىكىم يار بەرگەن بولسا ، ئۇنى ئەدەپلىمەي قويمايتتىم ، ـــ دېدى دادام غەزەپ بىلەن .

ـــ ھاجىتى يوق ، دادا ، ئۇ سەممىي ئىكەن . ئۆزىنىڭ مەغلۇپ بولغانلىقىنى تېزلا ئېتىراپ قىلدى .

ـــ نېمىدەپ باشتا ئۇنى ياخشىراق چۈشەنمىگەنسەن ؟

ـــ ھەممە كىشىنىڭ مەخپىيىتى بولىدۇ ، ئەلۋەتتە مەنمۇ ئالدانغىنىمنى ئېتىراپ قىلمەن .

ـــ ئەڭ ياخشىسى بىز بىر ئادۋوكات تەكلىپ قىلايلى .

ـــ ئۇنداق قىلساق چاۋىمىزنى ئۆزىمىز چىتقا يايغان بولىمىز ، يەنە دېسەم ، ئۆزۈمگە تېگىشلىك نەرسىلەرنى ئېلىشىمغا ئۇ ئىككىلەنمەيلا ماقۇل بولدى .

ـــ ئۇ خۇمپەر غەيۋەتچىلەرنى كۆشكۈرتۈپ ، كەينىڭدىن گەپ تاپماس ـ ھە ؟

ـــ ئىشىنىمەنكى ، ئۇ تېزلا بارلىق ئىشلارنى پاكپاكىز ئۇنتۇپ كېتىدۇ .

ئىشداشلىرىمدىن ھېچقايسىسى كېلىپ مېنىڭ ئارامىمنى

بۇزمىغان بولسىمۇ ، لېكىن مەن ھەمىشە بېسىقىپ قالغان ئاشۇ ئىشلار تۈيۈقسىز ئوتتۇرىغا چىقىپ قالىدىغاندەك ھېس قىلاتتىم . بولۇپمۇ مېنىڭ ئولفانغا بەكمۇ ئاچچىقىم كەلگەنىدى ، بىر قېتىم ئىككىمىز يالغۇز قالغاندا ، ئۇ ماڭا ئاستاغىنا :

ـــ مەن ئىنتايىن ئازابلىنىۋاتىمەن ، ـــ دېدى .

ـــ نېمىشقا ؟ ـــ دەپ سورىدىم توڭلۇق بىلەن .

ـــ بەلكىم ۋىجدانىم ئازابلىنىۋاتقان بولسا كېرەك .

ـــ بۇ ئىشلار سىز بىلەن مۇناسىۋەتسىز .

ئۇ يۇزىنى بۇراپ :

ـــ مەن يەنىلا سىزنى ياخشى كۆرىمەن ، ـــ دېدى .

ـــ سادىغاڭ كېتەي ، ئەمدى مېنىڭ بۇ گەپنى ئاڭلىغۇم يوق ، ـــ دېدىم مەن زەردە بىلەن .

ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئىچىمنى بىر خىل تىت ـ تىتلىق چىرمىۋالدى . ھەتتا ئاچچىقلىنىشقىمۇ رايىم بارمايدىغان بولۇپ قالدى . ئۆزۈمگە ھەم ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قېلىۋاتاتتى . بىرئاز-دىن كېيىن كاللام سەگەكلەشكەندەك ھېس قىلدىم . مەن ئۆزۈمگە : « ئۇنىڭ بىلەن چارىستانىنىڭ مۇناسىۋىتى تەرەققىي قىلىپ زادى قايسى باسقۇچقا يەتكەندۇ ؟ ئۇ ھامان بىر كۈنى چارىستان بىلەن راستتىنلا توي قىلارمۇ ؟ نېمىدېگەن غەلىتە ـ ھە ، بەلكىم بۇ ئايال ئاكسىدىن ياخشىراقتۇ » دېدىم . مەن ئۇ ئايالنىڭ بىرەر يامان تەرىپىنى سەزمىدىم . ئۇ ئولفاننى ياخشى كۆرىدۇ . بۇنىڭغا قىلچە گۇمانلىنىش كەتمەيدۇ . ئۇ ئولفاننى قالتىس ياخشى كۆ-رىدۇ . . . ھەر ئىككىلىمىزنىڭ ئۆز يولىمىزغا مېڭىشىمىزنى كىم ئويلىغان ؟ يۈكسەك غايىلىرىمىزنىڭ بىر ئوچۇم توپىغا ئوخشاش سوروڭلۇپ تۇگەيدىغانلىقىنى كىم ئويلىغان ؟

بىر كۈنى ئىشتىن چۈشۈشكە يېقىن ئۇ ماڭا ئاستاغىنا :

ـــ سىز بىلەن پاراڭلاشقۇم ، پىكىر ئالماشتۇرۇپ باققۇم بار ، ـــ دېدى .

مېنىڭمۇ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇم بار ئىدى . شۇڭا مەن ئۇنىڭ گېپىگە باشقىچە ئىنكاس بىلدۈرمىدىم .

ئىبراھىم كۆڭۈل ئېچىش زالىغا كەلدۇق . ئۇ يەردە چاي ئىچكەچ گۇشتان يېدۇق . بىر - بىرىمىزگە كۆز ئۇزمەي قارايتتۇق .

ـــ قانداق قىلاي دەڭاتىسىز ؟ ـــ دەپ سورىدى ئۇ مەندىن .

ـــ مېنىڭ پىلانىمۇ ، تۇرمۇشقا بولغان ئارتۇق ئارزۇ - تەلىپىمۇ يوق ، مۇشۇنداق ياشىسامۇ ئادەم ناھايىتى خاتىرجەم بولىدىكەن ، ـــ دېدىم مەن سەمىمىيلىك بىلەن .

ـــ مەنمۇ شۇنداق ، بىراق بوۋامنىڭ دېيىشىچە ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە . . . ـــ مەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتىم :

ـــ بولدى ، بوۋىڭىزنىڭ ھېكمەتلىك سۆزلىرىنى دېمەيلا قويۇڭ ، ھەممىسى شۇ ئاتام ئېيتقان بايىقى . سىز چارىستان بىلەن قاچان توي قىلىسىز ؟

ئۇ قوشۇمىلىرىنى تۇرۇپ قويۇپ ، قايتۇرۇپ سورىدى :

ـــ كىم شۇنداق دەيدۇ ؟

ـــ سوراشتۇرۇپ بىلدىم .

ـــ مەن ئۆزۈمنى ساتمايمەن .

ـــ ئۇنداقتا مەن ئۆزۈمنى سېتىپتىمەن - دە ؟

ـــ ياق ، ئىككىمىزنىڭ ئىشىنى بىر تاياقتا ھەيدىگىلى بولمايدۇ . ئايال كىشى ئۆزىدىن چوڭ ئەرگە تەگسە ئەجەبلەنگۈدەك يېرىمۇ يوق . لېكىن . . .

ئۇ سىنچى نەزەر بىلەن چىرايىمغا قاراۋەتتى :

ـــ نېمە سەۋەبتىن ئاجرىشىپ كەتتىڭىز ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ھەقىقىي ئەھۋالنى ئۇنىڭغىلا دېگۈم بار ئىدى .

ـــ سىز ماڭا بۇ سىرنى ھەرقانداق ئادەمگە ئاشكارىلىماسلىققا ۋەدە بېرەلەمسىز ؟

ـــ نام ـ ئابرۇيۇم بىلەن قەسەم قىلاي .

مەن تېخى بايىلا كۆكرەك قەپسىمنى بېسىپ تۇرغان ئازابلىرىمنى ئاشكارىلىدىم . ئۇ شۇھامان ژارقىراپ كەتتى :

ـــ ئۇ نېمىدېگەن ئېپلاس !

ـــ ئەمدى ئاچچىقلانسىڭىزمۇ بەرىبىر . ۋەدىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماڭ .

ـــ بۇنداق بولارىنى پەقەت ئويلىماپتىكەنمەن .

ـــ تۇرمۇشتا بۇنداق ئىشلارغا ئەجەبلىنىپ كەتكۈچىلىكىمۇ يوققۇ .

مۇھتاشىم زايىت

چۈشۈمدە مەن دادامنى ، ئانامنى ۋە ئاچام مەھسەرنى كۆردۈم . . . قارىغۇدەك بولسام ، ئۇلار بىللە دەسسەپ تۇرغان شار بېشىمدىن ئۇچۇپ كەتكۈدەك . ئەجەبا مېنىڭ ۋاقىت ـ سائىتىممۇ توشقانمىدۇ ؟ ئەجەبا مەن قېرىنىڭ دۆلەتتىن تارقىتىلىدىغان پېنسىيە پۇلىدىن مەھرۇم قالىدىغان ۋاقتىم كەپتۇ ـ دە . سۇلايمان مۇبارەك ، سەن قانچىلىك ھەسەت قىلساڭمۇ مەيلى ، مەن يەنىلا ئىنتايىن تىنىمەن . ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام : « ۋاپادەك بىر خىل كېسەللىك كىشىلەرنىڭ جېنىنى ئالىدۇ » دېگەنىدى . پەيغەمبەر ھەقىقەتەنمۇ راست دەپتىكەن .

ئاھ خۇدا ، ئاجىز بەندەڭ ھازىرلىق كۆرۈپ قويدى ، ئەجەل سائىتىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشقا ھەر ۋاقىت تەييار ، ئۇ ئەزرائىلنى خۇشال كۈتۈۋالدۇ . تەقدىرگە تەن بېرىدۇ . ئاھ خۇدا ، ئۆز ئەجىلىمدە ئۆلۈشۈمنى نېسىپ قىلغايسەن . باشقىلارغا يۈك بولۇپ قېلىشىمدىن خالىي قىلغايسەن . سېنىڭ ماڭا ئاتا قىلغان ئۇزۇن ئۆمرۈڭگە تەشەككۈر ئېيتىپمۇ ئېيتىپ بولالمايمەن . سۈيقەستچىلەر تولۇپ كەتكەن بۇ دۇنيادا مەن ھېچكىمگىمۇ زىيان يەتكۈزمىدىم . بۇنىڭدىن ئۆزۈمۈمۇ رازى . مەن سېنىڭ كۆرسەتمەڭ ھەم ئەلچىلىرىڭ بىلەن پەيغەمبەرلىرىڭنىڭ تەلىمىدە يەتمىش نەچچە يىللىق ئۆمرۈمنى ئۆتكۈزدۈم . بۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ سېنىڭ ماڭا ئاتا قىلغان شاراپىتىڭدىن قانغۇدەك بەھرىمەن بولدۇم . بۇ دۇنيانىڭ ئاچچىق قايغۇ ـ ئەلىمىنىمۇ يەتكۈچە تېتىپ كۆردۈم . نامازمېنى چېنىقتۇردى . ئويۇن ـ تاماشا ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقاردى ، ھالال يېمەكلىكلەردىن قانغۇدەك يېدىم .

بايرام كۈزنىڭ شەبنەملىرىنى ئەكېلىپ ئۈستۈمگە چاچتى . ئاپئاق بۇلۇتلار زەڭگەر رەڭلىك نىل دەريا‌سى ۋە دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان ئاسمان ـ پەلەك دەرەخلەرنىڭ ئۈستىدە سۈدەك لەيلەپ يۈرىدۇ . بۇ ۋەيران بولغان بۇ ئائىلىنىڭ تۇرمۇشىدىكى نەچچە كۈننىڭ ئىچىدىكى بىرلا كۈن ، خالاس . فاۋاس خاتىرجەم ھالدا كۆڭلەكلىرىنى كىيىۋاتىدۇ ، سەرنا چاچلىرىنى تاراۋاتىدۇ ، ئولفان بولسا سەيلە قىلغىلى چىقىش ئۈچۈن ساقال ئېلىش بىلەن ئاۋارە . مەن ئۇلارغا سەپسالغاچ ، كۆتۈرەڭگۈ ھالدا :

ـــ بالىلىرىم ، بىز ئاخىر جەم بولۇپ ، بىر ئائىلىگە ئوخشىدۇق ! ـــ دېدىم .

ـــ بۇ ھېرىپ ھالدىن كەتكەن سەييا‌ھنىڭ بىردەم ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن توختىغىنىدەكلا بىر ئىش ، ئەگەر مۇشۇنداق

لەنتى هاۋا بولمىغان بولسا ، بىز فولبا رايونىغا بېرىپ كېلەتتۇق ئەمەسمۇ ، ــ دېدى فاۋاس .

ــ زامانىغا ماس كەلمىگەن خىيالغۇ بۇ . كېسىپراق ئېيتساڭ ، بۇ بىر ساراڭلارنىڭ خىيالى .

ــ قانغۇدەك ئۇخلۇۋېلىش بايرام بىزگە ئاتا قىلغان خاسىيەتلىك نەرسە بولدى ، ــ دېدى سەرنا كۈلۈپ تۇرۇپ .

ــ سەنچۇ ، ئولفان ؟

ــ پىيادە قەھۋەخانىغا بارىمەن .

ــ گەپدانلىق قىلمەن دەيدۇ ــ دە ، بۇ ، ــ دېدى فاۋاس كۈلۈمسىرەپ .

ــ بۇگۈن دەل غەلىبە خاتىرە كۈنى ، ــ دېدىم مەن .

ــ غەلىبە بىلەن تۇرمە ، ــ دېدى ئولفان مەسخىرە بىلەن .

مەن ئۇنىڭ گېپىگە قايىل بولۇپ :

ــ ئۆزگەرمەيدىغان نەرسە يوق ، يېڭى نەرسىلەرنىڭ بارلىققا كېلىشى شۇبھىسىز ، ــ دېدىم .

ــ شۇنداقمۇ ؟ . . . ياشسۇن سەۋر ــ تاقەت !

فاۋاس چۈش كۆرۈۋاتقاندەكلا گەپ قىلدى :

ــ چوڭ نېفىتلىك تېپىلدى ياكى قۇملۇقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر دەريا بايقالدى دېسەكمۇ بولىدۇ .

ــ ياكى بولمىسا ئىنقلاب پارتلىدى دېسەكمۇ بولىدۇ ، ــ دېدى ئولفان .

ــ ئىنقلابنىڭ يەنىمۇ بەكرەك بۈزغۇنچىلىققا ئۇچرىغاندىن باشقا ، ئارزۇلىغۇدەك يەنە نېمىسى قالدى ؟ ــ سورىدى فاۋاس .

ــ يەكچەشمىنىڭ كۆزىنى قويۇۋېتىش ! ــ دېدى ئولفان .

ئۇلار ئىنقىلاب توغرىسىدا سۆزلەشكىنى بىلەن ئىنقىلابنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەيتتى . ئۇلار بۇرۇن ئىنقىلاب دېگەننى ئاڭلاپ باقمىغانىدى . پەقەت يالاڭما ناتىقلار ئۇلارغا ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان بىر ھېكايىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى . قابىلىيەتسىز ئو-قۇتقۇچىلار كاززابلارچە چىقىرىلغان « 1919 ـ يىلىدىكى ئىنقىلاب نېمە ئۈچۈن مەغلۇپ بولدۇ ؟ » دېگەن تېما بويىچە دەرس سۆز-لەشكە باشلىغانىدى . ھەي ، لەنىتى ئەۋلادلار ، سىلەردە ئازراق خىجىل بولۇش دېگەن نەرسە بارمۇ ؟ ھەي ، يىغلىش لاگېرىدىكى جاللاتلار ، رەھىم ھۆكۈمرانى نىلىنىڭ غالچىلىرى .

ئولىفان ئۆزىنىڭ ھەم پۈتۈن بىر ئەۋلاد كىشىلىرىنىڭ ئۈ-مىدسىزلىكىنى يۈدۈگىنىچە ، قوللىرىنى سىلكىشىلىگەن ھالدا ئى-شكىتىن چىقىپ كەتتى ، سەرنا تېلېۋىزورنى ئېچىپ :

ـــ تەبرىكلەش يىغىنىنى كۆرەيلىچۇ ، ـــ دېدى .

يىغىن مەيدانىنىڭ تەنتەنىلىك كەيپىياتىدىن كىشىلەر ۋە-تىنىدىن پەخىرلىنىش ھېس قىلاتتى . يىغىن مەيدانىدا زۇكۇتۇڭ پەيدا بولۇشى بىلەن تەڭ ، ئەتراپ خۇددى رامزان ئېيىنىڭ 27 ـ كۈنىدىكى « خاسىيەتلىك كېچە » گە ئوخشاش يوروپ كەتتى . زۇكۇتۇڭ ئۈچسىغا باش قوماندانلىق كىيىمى كىيىۋالغان ، قولىدا سەۋلىجان تۇتۇۋالغانىدى . قوغدىغۇچىلىرى نېمە دېسە « لەببەي » دەپ ئۈنىڭ ئالدىدا پەيدا بولاتتى .

ـــ قاراڭلار ، ئۈنىڭ گىدىيىپ كەتكىنىنى ، نېمىدېگەن ھاكاۋۇر . . . ـــ دېدى سەرنا تۇزىگىلا .

ـــ بۇگۈن دېگەن ئۈنىڭ كۈنى تۇرسا ، ـــ دېدىم مەن .

ـــ ئۇ ناھايىتى بەختلىك ، مۇشۇنداق قىلىشقا ھەقلىق . . .

فاۋاس گېپىنى تۈگەتكەندىن كېيىن مۇنداق دەپ قوشۇپ قويدى :

ـــ 9 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىن بېرى ئۇنىڭ ئوغرىلىغانلىرى ئاز ئەمەس .

يەردىكى ، ئاسماندىكى پاراتنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن يەنە بولۇشى تەس ئىدى .

ـــ بىز ئۇ چاغلاردا ئارمىيە ئەسكەرلىرىنى پەقەت خاتىرە كۈنىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن ئېچىلغان كۈنلەردىلا كۆرەلەيتتۇق ، ـــ دېدىم مەن ئۆتمۈشنى ئەسلەپ .

ـــ قارا سېنى ، دادا . بۇ باشقا بىر دۇنيا تۇرسا . . .

ـــ قىيىقىزىل يۈزلىرى خۇددى ئەگىلىك سۈرتۈۋالغاندەك كۆرۈنىدىكەن ، ـــ دېدى سەرنا قاقاقلاپ كۈلۈپ تۇرۇپ .

ئەسكەرلەر رەت ـ رېتى بىلەن مەيداندىن ئۆتۈۋاتاتتى . ۋاقىت بەكمۇ ئاستا ئۆتۈۋاتقاندەك قىلاتتى . ھارغىنسىدىنمۇ ياكى ئازابلىق خىياللاردىنمۇ ئەيتاۋۇر چوڭقۇر خىيالغا پاتتىم . ئاجايىپ بىر پەيتتە مەن تۇيۇقسىز ئېسىمگە كەلدىم . تارىخ ۋە دەۋرنىڭ داۋرىگى قۇلاقنى پاكى قىلىۋېتەتتى . ئۇلار ماڭا : « ۋەقە يۈز بەردى . سەن تارىخنىڭ بەتلىرىدىن ئۇلارنى بىر ـ بىرلەپ ئوقۇپ چىققان » دېدى . ئۇ ئەمدى ياتاق ئۆيدە يۈز بېرىۋاتىدۇ . تۇرۇپلا تېلېۋىزورنىڭ كىچىككىنە ئېكرانى لاپىلداپ ، تۇتۇقلىشىپ كەتتى . ئادەتتە بۇنداق ئەھۋال كۆرۈلمەيتتى . تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازى ئېگىز ـ پەس چىقىپ ، بىردەمدىن كېيىن بىراقلا يوقىدى ، بىز نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەيلا قالدۇق .

ـــ فاۋاس ، تېلېۋىزوردىن چاتاق چىققانمىدۇ ، يا ؟

ـــ تېلېۋىزوردىكى گەپ ئەمەس . . . مەنمۇ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەيلا قالدىم . . .

ـــ كۆڭلۈم دەككە ـ دۈككىدە بولۇۋاتىدۇ . . . چوقۇم بىر ئىش بولدى . . . ـــ دېدى سەرنا ئالاقزادىلىك بىلەن .

ـــ قانداقمۇ ئۇنداق ئىش بولسۇن . . . ـــ دېدى فاۋاس .
ـــ ئەجەبا . . . ؟
ـــ نېمە ئىش بولغىنىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ . بىراق ، دادا ، نېمە ئىش بولغانلىقى ئۇزۇن ئۆتمەي ئايدىڭلىشىدۇ . . .
مەن چىن يۈرىكىمدىن ئاللادىن تىلەشكە باشلىدىم :
ـــ ئاھ خۇدا ، بىمەزگىل ھەمدەم بولغىن ، بىزدىن ئايرىلمىغىن . . .

ئولفان فاۋاس مۇھتاشىم

ھەرقانداق بىر بايرام ، مەيلى ئۇ بىرەر سائەت داۋاملاشسىمۇ بىزنىڭ غەم ـ ئەندىشىمىزنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ . بىراق ، ھەربىر ئىشكىنىڭ بىر تال ئاچقۇچى بولغىنىدەك بۇ قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن ؟ نېمە دەرياسى ماڭا نېمە دەۋاتقاندۇ ؟ دەل ـ دەرەخلەر ماڭا نېمە دەۋاتقاندۇ؟ تېزرەك قۇلاق سېلىپ ئاڭلاپ باقايچۇ . ھە ، ئۇلار : « ھەي ئولفان دېگەن بايقۇش ، قويە سېنىڭ گادايلىقىڭنى . راندان دوستلۇق ھەم پاراڭلىشىش كەيپىياتى ، بىر خىل ئاشكارىلىغىلى بولمايدىغان مۇھەببەت رامكىسى ئىچىدە قېشىڭغا قايتىپ كەلمەكتە . بۇ پولات ۋە ئۇمىدسىزلىكتىن ئىبارەت ئىككى تۇۋرۇك تىرەپ تۇرغان بازا ئۇستىگە قۇرۇلغان ، ئۇلى چىڭ مۇھەببەت . ئاشۇ ئۇلنى شېرىن بىر چۈش ئوراپ تۇرىدۇ . ھەربىر لەرچە قەدەم تاشلاپ تېزرەك ئىلگىرىلىگىن » دەۋاتقاندەك قىلىدۇ . بۇگۈن ئارمىيە بايرىمى ، ھەي ، قەھۋەخانىغا گەپدان ، ئۇزۇن قۇلاق ئادەملەر لىق تولغان . ئۇلار رېئاللىقتىكى ھەرقانداق نەرسىدىن رازى بولمايدۇ . ئەمما ، ھېچقانداق ھەرىكەت قوللانمايدۇ . بىز بىر ئۇستەلنى چۆرىدىشىپ ئولتۇرىمىز . ئۇستەلگە كىمدۇر بىرى ئېلىپ كەلگەن رادىئو قويۇلغانىدى . 6 ـ ئاي

نىسىڭ 5 ـ كۈنىدىن كېيىن يەنى ، سابىق زۇڭتۇڭ ئۆزىنىڭ مەغـ لۇپ بولغانلىقىنى جاكارلىغان ئاشۇ كۈنىمۇ مۇشۇنداق ئەھۋال بـولغانىدى . مېنىڭ تۇنجى ئاڭلىغان سۆزۈم : « مەغلۇبىيەت پاتـ قىقىغا پاتقان سابىق زۇڭتۇڭمۇ غەلبە قۇچاق ئاچقان بۇ قېتىملىق زۇڭـتۇڭىمىزدىن ئۈلۈغراق » دېگەن گەپ بولدى . بۇ گەپلەردىن مەن ئىلگىرى بوۋامنىڭ ماڭا دېگەن مۇنداق بىر سۆزىنى ئويلاپ قالدىم . بوۋام ماڭا : « بىز مەغلۇبىيەتتىنمۇ بەكرەك غەلىبىگە ئىنـ تىلىدىغان بىر مىللەت . ئۇزۇن يىللىق قايتا ـ قايتا مەغلۇبىيەتتىن قـەلبىمىزنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى بىر خىل ئاچچىق ئازاب بىلەن تـ نىپ كەتتى . قايغۇلۇق ناخشا ـ مۇزىكىلارغا ، ئېچىنىشلىق تراگېـ دىيىلەرگە ھەم ئۇلۇغ قەھرىمانلارغا ئامراق بولۇپ قالدۇق . دا ـ ھىيلىرىمىزنىڭ ھەممىسى قۇربان بولدى . مۇستاپا كامال ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئۇرۇش قىلىپ ، كېسەل سەۋەبى بىلەن قۇربان بول ـ دى . مۇھەممەد خالىد سۇرگۈنده قۇربان بولدى . سائاد زاغلۇلمۇ ئوخشاشلا سۇرگۈنده قۇربان بولدى . مۇستاپا نۇرخاس زىيان ـ كەشلىككە ئۇچرىدى . كامىل 5 ـ ئىيۇل قۇربان بولدى . پەقەت جـاھانغا پاتماي قالغان مۇشۇ غالىبىيەتچىلەرلار كونا رامكىنى بۇ ـ زۇپ تاشلاپ ، بىزگە ئۆز غەلىبىسى ئارقىلىق جەڭ ئېلان قىلدى . قـەلبىمىزدە يېڭى ـ يېڭى ھېس ـ تۇيغۇلارنى پەيدا قىلدى . بىز ـ دىن ئەۋلادمۇئەۋلاد داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئۇدۇمنى ئۆزگەرتىشنى تەلەپ قىلغىنى ئۈچۈنلا ، بىزنىڭ لەنىتىمىز ۋە نەپرىتىمىزگە ئۇچرىدى . كەينىدىن ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ غەلىبىسى بىلەن ماختـ نىپ ، جاھانغا پاتماي كەتتى . بىراق ئۇنىڭ ئازاد قىلىش ئېڭى بىزگە نامراتلىق بىلەن چىرىكلىكتىن باشقا نەرسىنى قالدۇرمىدى . مانا بۇ دەل مەسلىنىڭ نېگىزى » .

قـەھۋەخانىدىكى خېرىدارلار رادىئودىن غەلىبە خاتىرە كۈـ

نىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى ھەققىدىكى خەۋەرلەرنى بېرىلىپ ئاڭلاۋاتاتتى . بىز بولساق يەنىلا شۇ تۈتروقسىز تالاش ـ تارتىش بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزمەكتە ئىدۇق . تۈيۇقسىز چىققان غەيرىي ئاۋاز دىققەتنىمىزنى تارتتى . دېكتورنىڭ : « ئاسىيلىق . . . ئاسىيلىق . . . » دەپ ۋارقىرىغىنىنى ئاڭلىدۇق .

ئالاقزادىلەشكەن كىشىلەر گۈرىدە رادىئونىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى . دەل شۇ پەيتتە خەۋەر تۈگەپ ، ناخشا ئاڭلىتىلىشقا باشلىدى .

ـــ نېمە ئىش چىققاندۇ ؟

ـــ چوقۇم بىر ئىش يۈز بەرگەن گەپ .

ـــ ئۇ « ئاسىيلىق ، ئاسىيلىق » دەپ نەچچە قېتىم تەكرارلىدى ـ يا ؟

ـــ قەست قىلىپتۇ ـ دە .

ـــ كىمگە ؟

ـــ تازىمۇ بىر بىمەنە گەپقۇ بۇ . . .

ـــ ناخشىدا شۇنداق بىر بېشارەت بار . . .

ـــ پەرەز دېگەن بەربىر پەرەز ـ دە .

ـــ بىردەم تەخىر قىلايلى !

ئۆيگە قايتىش خىياللىرىمۇ بىر چەتتە قالدى . قېلىپ قېلىشقا ئۇندەۋاتقان بىر خىل ھېسسىيات بىزنى ھەقىقىي ئەھۋالنى ئۇقۇشقا ئولگۇرمىگەن بۇ سىرنى ئېنىقلاشقا تېخىمۇ بەك قىزىقتۇرۇۋاتاتتى .

بىز كەچلىك تاماق ئۈرىندا ئۇششاق ـ چۈششەك نەرسىلەرنى يېگەچ كۆتۈشكە باشلىدۇق . كىشى كۆڭلىنى ۋەھىمىگە سالىدىغان بىردەم كۈتۈشتىن كېيىن دېكتور ئىشقا ئاشمىغان بىر قەستلەش دېلوسىنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى ، زۇكۇتۇك يېغىن مەيدا-

نـدىن ئايرىلىشى بىلەن تەڭ قوغدىغۇچى قىسىملارنىڭ ئەتراپىنى پۈتۈنلەي قامال قىلغانلىقىنى ئۇقتۇردى. ئاندىن ناخشا ئاۋازى يەنە كۈچىيىپ كەتتى.

ـــ ئەسلىدە مۇنداقكەن ـ دە.

ـــ نېمە شۇنداقكەن؟

ـــ كاللاكلارنى ئىشلىتىپ باقمامسىلەر!

ـــ بەزى پاكىتلارنى يوشۇرغىلى بولمايدۇ، جۇمۇ!

ـــ بىراق، پاكىتنىڭ ئاشكارىلىنىشىنى كېچىكتۈرگىلى بولىدۇ.

ـــ سۈيىقەستچىلەر نېمە ئادەملەردۇر؟

ـــ دىنىي مەزھەپتىكىلەردىن باشقا يەنە كىم بولماقچىتى؟

ـــ بىراق ئۇ ئەسكەرلەر بىلەن مۇھاپىزەتچىلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرغان تۇرسا.

ـــ قۇلاق سېلىڭلار، دۆلەت ناخشىسى ئاكلىنىۋاتىدۇ...

رادىئودىن يېڭى خەۋەرلەر ئاكلىنىۋاتاتتى. خەۋەردە: «زۇكتۇكنىڭ يېنىك يارىلانغانلىقى، ھەمدە دوختۇرخانىدا كۆكۈل قويۇلۇپ كۈتۈنۈۋاتقانلىقى» دېيىلگەنىدى. ھەر خىل ئېھتىماللىقلار قەلبىمىزدىن كېچىپ ئۆلگۈردى. ۋاقىت توختاپ قالغاندەك، ئەتراپتىكى نەرسىلەرنىڭ رەڭگى ئۆزگەرگەندەك بولدى. ئارقىدىن كۆز ئالدىمىزدا تونۇش بىرخىل چىرايلار پەيدا بولدى.

ـــ ئۇ يارىلانغان بولسا، كېيىن قانداق بولدىكىنە؟

ـــ سىلەر ئەمدى تۇرمىگە كىرىشكە تەييارلىق كۆرۈپ قويساكلار بولغۇدەك.

ـــ مۇقەررەر كى، ئاق تېررورچىلارنىڭ قىلغان ئىشى بۇ.

ـــ ئۇ ساقايغاندىن كېيىن چوقۇم ئۆچ ئالىدۇ.

ـــ دۆلەت ناخشىسىدىن كېيىن قۇرئان كەرىم ئاڭلىتىلارمۇ ؟
ۋاقىت بەك ئاستا ئۆتۈۋاتقاندەك قىلاتتى . ئاخىر مۇنداقلا دەپ قويغان گەپلەر راستقا ئايلىنىپ ، دېگەندەكلا قۇرئان كەرىم ئاڭلىتىلىشقا باشلىدى . دەسلىپىدە ھەممە كىشىلەر داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى . راستتىنلا مۇشۇنداق بولۇشىدىن كىشىلەر چۆچۈگىنىدىن غال ـ غال تىترەيتتى . بۇ راستمىدۇ ؟ ! ئۇ راستتىنلا تۇگەشكەنمىدۇ ؟ . . . كىم ئويلىغان دەيسىز ؟ بىز نېمىشقا بەزىدە مۆجىزىلەرگە ئىشىنىپ قالىدىغاندىمىز ؟ نېمىشقا دۇنيادا ئۆلۈمدىن باشقا يەنە پاكىتنىڭمۇ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىدىغاندىمىز ؟ ئەزرائىل ، پەقەت ئەزرائىللا ھەقىقىي دىكتاتورا يۇرگۈزگۈچى . ھۆكۈمەت تارماقلىرى ئىشىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نەتىجىسىنى ئېلان قىلدى . كىشىلەر بۇنىڭغا زادى نېمە دەيىشەر ؟ مەن ئەتراپىمدىكى كىشىلەرنىڭ نېمە دەيىشىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ باقماقچى بولدۇم ۋە كىشىلەر توپىغا قۇلاق سالدىم . قولىدىن ئىش كەلمەيدىغانلار پەقەت ئاللاغىلا ئىشىنىشى كېرەك . ئاللا مەڭگۈ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ . دۆلەت سەل قارىغىلى بولمايدىغان ئېغىر خەتەرگە دۇچ كەلدى . مەيلى ئۇ قانداق خاتالىق ئۆتكۈزۈشىدىن قەتئىينەزەر بۇنداق ئاقۇبەتكە قالماسلىقى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ غەلىبە خاتىرە كۈنىدە بۇنداق ئىش يۈز بەرمەسلىكى كېرەك ئىدى . سۇيىقەست . . . بۇ چوقۇم ئەتراپلىق پىلانلانغان سۇيىقەست . بىر قېتىملىق بالا ـ قازا ئارقىلىق . . . ئەزرائىل ئۇنىڭ تەلۈلىكىگە خاتىمە بەردى . مەيلى قانداقلا بولمىسۇن ، ئۇنىڭمۇ كېتىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالغان . بۇ دۆلەتنى مۇردا ئورنىدا كۆرىدىغانلارغا بېرىلگەن جازا ، ياق ، بۇ سىرتتىن پىلانلانغان سۇيىقەست . ئۇ بۇنداق ئاقۇبەتكە قالماسلىقى كېرەك ئىدى . لېكىن ، بولغۇلۇق بولدى . ئۇمۇ بىر لەنەتگەردى ئىدى . قاتىل ئاخىر ئۆلتۈرۈلدۇ .

قاتىل ھازىرچە جېنىنى ساقلاپ قالسىمۇ ، ھامان جەھەننەمگە ئۇزايدۇ . بىر ئىمپېرىيىمۇ ھەش ـ پەش دېگۈچە چاك ـ چېكىدىن بۆسۈلۈپ كەتتى . ئاشۇ تېررورچىلار ئەمدى قانداق قىلماقچىدۇ ؟ مەن ئورنۇمغا كېلىپ ئولتۇردۇم . ئازاب ، قورقۇش ، خۇشاللىق ئارىلىشىپ كەتكەن ھەر خىل زىددىيەتلىك ئىنكاسلار قەلبىمنى تاتىلىماقتا ئىدى . مەن ئۆزۈمنىڭ چۈشىنىپ يېتەلمەيدىغان بىر خىل ھېسسىيات ئىلكىدە ھەر خىل ئېھتىماللىقلارنى قىياس قىلىدىم . قاتماللاشقان ھەم بىر قېلىپقا چۈشۈپ قالغان تۇزۇمنىڭ پاچاقلىنىشىغا ، پايانسىز دالىلاردا قىيغىتىپ ئوينىشىغا شۇنچە تەشنا ئىدىم . تېزرەك كەلگىن ، ئەتە ، سەن بۇگۈندىنمۇ بەكرەك ئىپلاس بولساڭمۇ كەلگىن .

قالايمىقانچىلىق ئۈمىدسىزلىككە ئوخشايدۇ . قىرغىنچىلىق ۋەھىمىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ . بۇ زەربە تەختىنى تەۋرىتىپ ، پولات ئىستىھكاملارنى ۋەيران قىلدى . ئەتراپقا تۈن پەردىسى يېپىلدى . مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ چوڭ كوچىغا قاراپ مەقسەتسىزلا مېڭىشقا باشلىدىم . تالاش ـ تارتىش مېنى چارچىتىپ ، ھالىمنى قويمىغا نىدى . مەن كوچىلاردا ئايلىنىپ يۈرۈشنى شۇنچىلىك خالايتتىم . يولدىن ئۆتۈۋاتقان ھەربىر كىشىنىڭ چىرايىدىن ئۆلۈم ۋەھىمىسى قالدۇرغان قورقۇنچنى كۆردۈم . تۈيۇقسىز ئۆزۈمنىڭ چارىسىزلىقىنى داچىسى ئالدىدا تۇرغانلىقىمنى سەزدىم . ئەنۋەر ئالىمنىڭ پىكاپى ئىشىك ئالدىدا تۇراتتى . پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدا ھاياجان ئوتلىرى لاۋۇلداپ يېنىشقا ، قاتىللىق ئىستىكى كۈچەيىشكە باشلىدى .

راندان سۈلايمان مۇبارەك

نېمىدېگەن كىشىنى چۆچۈتىدىغان خەۋەر بۇ ، ئەجەبا

قەستلەشتىن باشقا يول يوقمىكىنە ؟ ئۇنىڭ خوتۇن ـ بالىلىرىدا نېمە گۇناھ ؟ مەن ئۇنىڭ مۇرىتى ئەمەس . بىراق ئۇ مۇنداق ئاقـ ۋەتـكە قالماسلىقى كېرەك ئىدى . مەن خېلى بۇرۇنلا قىلتاققا چۈشكەنىدىم . ئۇ مېنى يېڭىۋاشتىن ئاممىۋى مەسىلىلەرگە كۆڭۈل بۆلىدىغان قىلىپ قويغانىدى . قەست قىلىش ئىنتايىن ئېپلاس ۋاستە ھەم ئاللانىڭ ئىرادىسىگىمۇ خىلاپ ، ئانام سىياسىي بىلەن كارى يوق ئادەملەرگە ئوخشاش تولا يىغلاۋېرىپ ، ئاۋازىمۇ پۈتۈپ كـەتكەنىدى . ياتاق ئۆيىدىكى كەيپىيات ئالدىنقى بىرنەچچە كۈنـ دىكىدىنمۇ بـۇرۇقـتـۇرمـا ئـىـدى . مەن دادام بىلەن پىكىر ئالـ ماشتۇرۇۋاتاتتىم .

ـــ تىرىكلەرنىڭ پىكرى ئۆلۈكلەرنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلانـ مايدۇ ، ـــ دېدى دادام .

ئۇ پىلدىرلاپ قالغان كۆزلىرى بىلەن ماڭا ئۇزاققىچە تىكـ لىپ تۇرغاندىن كېيىن قوشۇپ قويدى :

ـــ دۆلەتنى تەلۇلىنىڭ قاپلىدى ، راندان . ناخشىدا ئېيتىلـ غان « مەن نېمىشقا دىنغا ئىشەنمەيمەن » دېگەن كۈنلەر قاچان كېلەر ؟ ئۇلار بىزنى 14 ـ ئەسىردىن ئىلگىرىكى زامانلارغا سۆرەپ بارماقچى .

ئۇ بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن يەنە دېدى :

ـــ بىلىمەن ، سەن مېنىڭ كۆزقارىشىمغا ئەسلا قوشۇلمايـ سەن . ئۇلارغا قانداق مۇئامىلە قىلساڭلار ، ئۇلارمۇ سىلەرگە شـۇنداق مۇئامىلە قىلىدۇ . بىراق ، ئىككىمىزنىڭ ئازراق ئوخشاشـ لىق تەرىپىمىز بار . ئۇ بولسىمۇ ئىككىلىمىز سۈيىقەستكە قارشى تۇرىمىز . . .

بۇ بىزنىڭ ئورتاق مەۋقەيىمىزگە ئەڭ يېقىن بولغان بىر سىزىق .

هەي ئولفان ، سىز زادى قەيەردە ؟ سىز ئۇنى ياخشى كۆرمەيسىز ، بىراق ئۇنىڭ بۇ ئاقىۋەتكە قالغانلىقىدىن خۇش بولامسىز ؟ بۇسۇغىمىزغا دەسسىمىگىلى خېلى ئۇزۇن بولغان ئولـ ئان ئويلىمىغان يەردىن يۈرەكلىك بىلەن ئۆيگە ئۇسۇپلا كىرىپ قالدى . بۇنىڭدىن ئۇنىڭ بىر مۇددىئاسىنىڭ بارلىقى بىلىنىپ تۇراتتى . بىز دەرھال تاماقخانىغا كىرىپ ، تاماق ئۇستىلىنىڭ يېـ نىدىكى ئىككى ئورۇندۇقتا يېقىن ئولتۇردۇق . مەن ئۇنىڭدىن :

ـــ سىز شۇ چاغدا قەيەردە ئىدىڭىز ؟ ـــ دەپ سورىدىم .

ئۇنىڭ قورۇنۇپ ئولتۇرۇشلىرى مېنى ۋەھىمگە سالدى .

ـــ بۇ توغرۇلۇق سۆزلەشمەيلى ، سۆزلەشكۈدەك يېڭى نەرسىمۇ يوق . گېپىمنى زەن قويۇپ ئاڭلاڭ . . . ـــ دېدى ئۇ .

ـــ سىز گە نېمە بولدى ؟

ئۇ ماڭا تۆۋەندىكى سەرگۈزەشتلىرىنى سۆزلەپ بەردى :

ـــ بۇگۈن ئاخشام ئۆزۈممۇ تۇيمايلا چارىستانىنىڭ داچـ سىنىڭ ئالدىغا بېرىپ قاپتىمەن . قارىسام ، ئەنۋەر ئالىمنىڭ ماشـ ىنىسىمۇ شۇ يەردە تۇرۇپتۇ . مەن ئۆيگە ئۇسۇپ ئۇدۇللا كىرىۋەر ـ دىم . ئەڭ ئاۋۋال ئەنۋەر ئالىم : « ياخشى كەپسىز » دەپ توۋلىغـ ىنىچە چىقىپ كەلدى . « رەقىبلەر تار يولدا ئۇچرىشار » دېگىنى شۇ بولسا كېرەك . مەن بىردىنلا خۇدۇمنى يوقىتىپ ئۇنى : « ۋۇ ئېپلاس » دەپ تىللىغانچە ، كۆكرىكىگە بىر مۇشت سالدىم . ئۇ سەنتۈرۈلگىنىچە بېرىپ يەرگە يىقىلدى . دەل شۇ چاغدا چارىسـ تانىنىڭ قاتتىق ۋارقىرىشىدىن ئۇنىڭمۇ بۇ يەردە ئىكەنلىكىنى بىلـ دىم . چارىستان : « تولا لۇكچەكلىك قىلما ! » دېدى ۋە ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزدى . چارىستان قاتتىق ھاسىراپ كەتكەن ئەنۋەر ئا ـ لىمنى يۆلەپ ھوجرىسىغا ئەكىرىپ كەتتى . مەن ئەس ـ ھوشۇمنى يوقىتىپ ، جايىمدا مەڭدىگىنىمچە تۇرۇپ قالدىم . ئون بەش مـ

نۇتتىن كېيىن چارىستان ئۆگسۈلى ئۆچكەن ، ئالاقزادە بولغان هالدا مېهمانخانىغا يېنىپ كىرىپ ۋارقىرىدى :

« نېمە قىلىپ قويغىنىڭنى بىلەمسەن ، تەلۈە ! »

مەن ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلگىنىمچە جايىمدا ئۇن ـ تىنسىز تۇرۇپ قالدىم . ئۇ كۆزلىرى ياشقا تولغان هالدا دۇدۇقلاپ تۇرۇپ : « سارائ ، نېمە قىلغىنىڭ ئۇ ؟! نېمىشقا ئاكامنى ئۆلتۈرىسەن ؟ » دېدى . ئۇ هارغىن بىر هالەتتە بېشىنى قاماللىغىنىچە ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپلا قالدى . ئەنە شۇ چاغدا مەن ئاستا ـ ئاستا ئېسىمگە كېلىپ ، نېمە ئىش قىلىپ قويغىنىمنى بىلدىم . مەن : « ساقچى چاقىرىڭ ، تەقدىرىم مۇشۇنداق ئوخشايدۇ . . . » دېدىم ئاخىر .

ئۇ قىمىرلاپمۇ قويمىدى . كۆز ئالدىمدىكى بۇ مەنزىرىدىن تېزرەك قۇتۇلۇشنى ئۈمىد قىلاتتىم .

« ساقچى ئىدارىسىگە ئۆزۈم بېرىپ مەلۇم قىلاي . . . » دېدىم مەن .

ئۇ چۈشىنىكسىز تەرزدە قولىنى بىر شىلتىپ قويۇپ : « مۇشۇ يەردە جىم تۇر » دېدى پىچىرلاپ دېگۈدەك . ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئەسەبلىرىم چىڭقىلىپ كېتىۋاتاتتى . « نېمىگە ساقلايمەن ؟ » دېدىم مەن . « ساقلاپ تۇر دەيمەن » دېدى ئۇ ئاستاغىنا .

ئۇ مەندىن كۆزىنى ئېلىپ قېچىپ كەينىگە بۇرۇلدى ۋە ئاستاغىنا : « ئۇنىڭ يۈرىكى ئاجىز ئىدى » دېدى .

ئۇ نېمە ئۈيلاۋاتقاندۇ ؟ گۇمانسىراش ئىچىدە قەلبىمدە بىر خىل ئۈمىد نۇرى چاقنىغاندەك بولدى .

« بىراق ئۇنى مەن . . . »

« ئازراقمۇ تاياق يېگەننىڭ ئىزى يوق . . . » دېدى ئۇ

تەمكىنلىك بىلەن .

بۇ گەپتىن ئۇنىڭ جىددىي ھالەتتە قانداق قىلىشنىڭ پىلانىنى سوقۇۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى . مەن مەڭدىگىنىمچە ئۇنىڭ چىرايىغا سەپسالدىم . مەن راستتىنلا ئۇنىڭ بۇ خىل تەبىئىتىدىن غەلىتىلىك ھېس قىلىۋاتاتتىم . بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا بۇ مەڭگۈ يەشكىلى بولمايدىغان بىر تېپىشماققا ئوخشايتتى . قانداق ئايالدۇ بۇ ! مېنىڭ شۇ تاپتىكى ھېسسىياتىم سۆدا ئېقىپ كېتىۋاتقان تۇيۇقسىز بىر نەرسىنى تۇتۇۋالغان ئادەمنىڭ خۇشاللىقىغا ئوخشايتتى .

« دوختۇردىن ھېچنېمىنى يوشۇرۇپ بولغىلى بولمايدۇ ـ ده » دېدىم مەن . « بۇنىڭ بىلەن چاتىقىڭ بولمىسۇن » دېدى ئۇ ئىشەنچ بىلەن . كۆزلىرىمىز بىر ـ بىرىمىزگە ھاياسىزلارچە تىكىلەتتى . « ئەلۋەتتە ، سېنى نېمىشقا قۇتقۇزۇۋالغىنىم ئۈزۈكگە ئايان » دېدى ئۇ . « مەن ھېچ ئىشەنمىگەن ھالدا بېشىمنى لىڭشىتىپ ، ئۇنىڭغا مىننەتدارلىقىمنى بىلدۈردۈم . ئۇ مەندىن : « ساڭا ئىشەنسەم بولامدۇ ؟ » دەپ سورىدى . مەن نام ـ ئابرۇيۇمنى شېپى كەلتۈرۈپ ئۇنىڭغا ۋەدە بەردىم . . .

ئولفان ماڭا ئىشىنىڭ جەريانىنى سۆزلەپ بولغان چاغدا ، مەن قاتتىق بىر ئۇمىدسىزلىك ئىلكىدە قالغانىدىم .

ـــ سىز نېمىشقا مەخپىيەتكىزنى ماڭا ئېيتىپ بېرىسىز ؟ ـــ دەپ سورىدىم مەن .

ـــ ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق مەخپىيەتلىك يوق ، راندان ، ـــ دېدى ئولفان .

ـــ سىز مېنى دەپ شۇنچە يۈرەكلىك بىلەن بۇ جىنايەتنى ئۆتكۈزۈپسىز ، بۇ پېشكەلچىلىكتىن قۇتۇلسىڭىز بولاتتى ، ـــ دېدىم مەن ئازابلانغان ھالدا .

ـــ بۇ سىزنىڭ يۈرەك سۆزىڭىزمۇ ؟

ـــ ئەلۋەتتە ، مەن ھەرگىزمۇ سىزنى ھالاكەت يولىغا ئىتتىرسەم بولمايدۇ .

ـــ يۇرىكىمدىكى ئىچ ـ سىرلىرىمنىڭ ھەممىسى تۆگىمىدى . مەن داچىدىن ئايرىلىپلا ئۆزۈمنى « تازىمۇ بىر يارىماس ئادەمكەنمەن » دەپ تىللىدىم . ئۆزۈمنىڭ ئاشۇنداق قارار چىقارغىنىمدىن پۇشايمان قىلدىم . ئارىسالدىلىق ئىچىدە قېشىڭىزغا كېلىپ ، ھەممىنى سىزگە ئىقرار قىلدىم . . . ـــ دېدى ئۇ ھايا-جانلانغان ھالدا .

ـــ كۆڭلىڭىزنى چۈشەندىم ، بىراق سىزنىڭ قارارىڭىزنى ئەيىبلىمەيمەن ، ـــ دېدىم مەن ھېسداشلىق قىلىپ .

ئۇنىڭ تەرسالىقىدىن كۆڭلۈم دەككە ـ دۈككىگە چۈشتى .

ـــ لېكىن مەن ئۆزۈمنىڭ پىلانىغا قارشى يول تۇتىمەن ، ـــ دېدى ئولفان .

ـــ سارا ئۇلىققۇ بۇ .

ـــ سارا ئى بولسام بولمامدىمەن .

ـــ بىرەر مۆجىزە يۈز بېرەرمىكىن دەپ ئويلىماي ، ـــ دېدىم مەن يېلىنىش ئاھاڭىدا .

ـــ نېمە بولسا بولمامدۇ !

ـــ سىز پۇشايمان قىلمىسىز .

ـــ ياق ، مەڭگۈ پۇشايمان قىلمايمەن .

ـــ بىراق ، مەسىلىنى بۇنداق ئاددىي چاغلىسىڭىز بولمايدۇ .

ـــ مەن چارىسىزلىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ، ھەممىنى ئېيتىمەن ، ـــ دېدى ئولفان ئورنىدىن تۇرۇپ .

ـــ بۇنداق قىلمىسىڭىز بولمايدۇ .

ـــ ئەمدى قارارىمدىن يانمايمەن ، ـــ دېدى ئۇ كېتىۋېتىپ .

مۇھتاشىم زايىت

ئولفان كەتكەندىن كېيىن مەن چەكسىز غېرىبلىق ئىلكىدە قالدىم . مېنىڭ ۋە فاۋاس بىلەن سەرنانىڭ ئازابلىرى تۈگەيدىغاندەك ئەمەس . ئەمما ، ئەتراپىمىزدىكى دۇنيا يېڭىچە بىر دەۋرنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈۋاتاتتى . ھەيرانمەن ، راندانغا نومۇس ۋە ئىزانى قايرىپ قويۇپ ، نەۋرەمنى ئاقلىغۇدەك جاسارەت نەدىن كەلدىكىن ؟ ھېلىمۇ ياخشى جەسەت تەكشۈرۈلگەندىن كېيىن « ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلگەن » دېگەن ھۆكۈم چىقىرىلدى . بۇ يىللارمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ . نەۋرەم بۇرۇن كۆرۈپمۇ باقمىغان كۈنلەرنى كۆرۈپ تۇرمىدىن چىقىدۇ . ئاشۇ يەردە كۆرگەن ـ بىلگەنلىرى ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ بوران ـ چاپقۇنلىرىدىن ئوڭۇشلۇق ئۆتۈشىگە ،مۇرادىغا يېتىشىگە ياردەم بېرىدۇ . ئېھتىمال مەن ئەمدى ئۇنى كۆرەلمەسمەن . ئۇ تۇرمىدىن چىقىپ بۇ ئۆيدە ئۆزى چىن كۆڭلىدىن سۆيگەن ئادەمى بىلەن ۋىسال تاپقان چاغدا ، مەن قارا تۇپراقنىڭ قۇرۇبانىغا ئايلانغان بولىمەن . ئاھ ، پانىي ئالەم مېنى ئۆز قوينىدا بەكرەك ئۇزۇن تۇرغۇزۇۋەتكەنمىدۇ ؟ مەن ئولفاننىڭ ئىشنى ئۇقۇشماستىن مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتىممىكىن ؟!

راست ، ئەمدى مېنىڭ شېرىن خىيالدىن ، ئۇمىددىن ۋاز كەچمەي سىرلىق بوشلۇققا ئۆلمەس ئابىدە تىكلىگەن ئادەملەرنىڭ ئارىسىغا قېتىلىدىغان ۋاقتىم كەلگەن ئوخشايدۇ .

(« دۇنيا كلاسسىك پوۋېستلىرى خەزنىسى » نامىلىق خەنزۇچە مەجمۇئەنىڭ « ئەرەب ، ئافرىقا ئەسەرلىرى » تومىدىن تەرجىمە قىلىنغان .)

مۇمتاج ماهال مەقبەرىسى

غالىي پروساند تەبرىيار (ھىندىستان)

پاتىگۇل مىجىت تەرجىمىسى

1 . پارسلار

ھىندىستانىنىڭ داڭلىق شەھىرى ئاگرادا قەد كۆتۈرگەن مۇمتاج ماهال مەقبەرىسى ئۇچ يۈز نەچچە يىللىق تارىخقا ئىگە . تا بۈگۈنگىچە ، ئۇنىڭ داڭقىنى ئاڭلىغان ساياھەتچىلەر ھەر كۈنى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كېلىپ بۇ مەقبەرىنى تاۋاپ قىلىپ قايتىشماقتا . بۇ تاۋاپچىلارنى قىزىقتۇرىدىغىنى مەقبەرىنىڭ ھەيۋەتلىك گۈزەل تاشقى كۆرۈنۈشى ۋە دۇنيادا جۈپتى يوق مەرمەرلىق ئابىدىسى ئىكەنلىكى بولۇپلا قالماستىن ، ئەڭ مۇھىمى ، مەقبەرىنىڭ ئاستىدا مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەن خانىش مۇمتاج ماهال ۋە موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ ئوردىسى ــ پۈرەن قەلئەسىدە يۈز بەرگەن ، كىشىنى ئۆزىگە تارتىدىغان ئاجايىپ ـ غارايىپ سىرلىق كەچۈرمىشلەردۇر . . .

بۇ ھېكايە ئون ئالتىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ، يەنى ھىندىستان تارىخىدا ئەڭ گۈللەپ ـ ياشنىغان دەۋردە يۈز بەرگەن . ئەينى چاغدا ، ھىندىستان موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ پادىشاھى ئەكبەر شاھنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا ئىدى . دۆلەت چېگرىسى غەر-

بني شمال تەرەپتىن ھىندىقۇشقىچە سوزۇلغان بولۇپ ، ئەينى زا-
ماندىكى كابولمۇ موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىدا ئىدى . ئۇ-
نىڭ نېرىسىغا ئۆتسە پارس ئىمپېرىيىسىنىڭ چېگرىسى ئىدى .
سودىگەرلەرنىڭ توختىماي قاتنىشى ئارقىسىدا ، ئىككى دۆلەت
ئوتتۇرىسىدىكى سىياسىي ، ئىقتىساد مۇناسىۋىتى قويۇقلاشقانىدى .
ئۇ چاغدىكى ھىندىستان باي ـ باياشات ، گۈللەپ ياشنىغان بىر
دۆلەت ئىدى . شۇڭا ، ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى
كىشىلەر ئائىلىسى بويىچە پۇل تېپىش مەقسىتىدە بۇ يەرگە كۆ-
چۈپ كېلەتتى . جان بېقىشنىڭ بىرەر يولىنى تېپىۋالسا ، مەڭگۈ-
لۈك ئولتۇراقلىشىپ قالاتتى . ھىندىستان سانسىزلىغان نامرات ،
سەرگەردان ۋە ئۈلارنىڭ بالا ـ چاقىلىرى پاناھلىنىدىغان جايغا
ئايلىنىپ قالغانىدى .

شۇ چاغلاردا ، پارىستىن ھىندىستانغا كېلىپ ئولتۇراقلاش-
قانلارنىڭ ئىچىدە غىياسىدىن بەگ ئىسىملىك بىر ئادەم بار ئىدى .
ئۇ تېھرانلىق بولۇپ ، دادىسى ھەمزە مۇھەممەد شەرىف ئەينى
چاغدىكى خۇراسان ئەمىرى مۇھەممەدخان داغۇرنىڭ ۋەزىرى
ئىدى . مۇھەممەدخان داغۇر ئىستىداتلىق ھەم ئادىل ئەمىر بولۇپ ،
ھەمزە مۇھەممەد شەرىف ئۇنىڭغا سادىقلىق بىلەن خىزمەت قىلات-
تى . مۇھەممەدخان ۋاپات بولغاندىن كېيىن ھەمزە مۇھەممەد شە-
رىف خۇراساندىكى خىزمەتتىدىن ئىستېپا بېرىپ تېھرانغا كەلگەن ۋە
تېھران پادىشاھى دىھاماسىب سافىلنىڭ خىزمىتىدە بولغان . شۇ-
نىڭدىن ئېتىبارەن ، ئۇ تېھراندا ئولتۇراقلىشىپ قالغان . ئۇ ئوردا-
دىكى چوڭ ـ چوڭ ئىشلارنى يول ـ يولى بىلەن بىر تەرەپ قە-
لىپ ئۆزى ، ئەقىل ـ پاراسىتىنى نامايان قىلغانلىقى ۋە شاھقا سا-
دىقلىق بىلەن خىزمەت قىلغانلىقى ئۈچۈن ، تېھرانغا يېقىن يەزد
شەھىرىگە ھاكىملىققا تەينىلەنگەن . شۇنىڭ بىلەن شەرىف

تېھراندىن يەزد شەھىرىگە كۆچۈپ كەلگەن ۋە 1577 ـ يىلى ئا-
لەمدىن ئۆتكەن .

شەرىپىنىڭ ئىككى ئوغلى بولۇپ ، چوڭىنىڭ ئىسمى ئا-
غاداشىر ، كىچىكىنىڭ ئىسمى غىياسىدىن بەگ ئىدى . دادىسى
ئۆلۈگەندىن كېيىن ئاغاداشىر دادىسىنىڭ ھاكىملىقىنى ئۆتكۈزۈۋالـ
غان . ھوقۇق ـ مەنپەئەت ، مال ـ مۈلۈك دەۋاسى ئاغا ـ ئىنى
ئىككىسىنى ياتلاشتۇرۇۋەتكەن . ئاغاداشىر دادىسىدىن قالغان دۇنـ
يانى ئۆزىلا يۇتۇۋېلىش ئۈچۈن ، ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ غىياسـ
دىننى ئۆيدىن قوغلاپ چىقارغان .

غىياسىدىننىڭ يا ھوقۇقى ، يا پۇلى يوق بولۇپ ، ئۆيدىن
ھەيدەپ چىقىرىلغاندا ھېچنېمىسى يوق يالاڭتۆش ئىدى . شۇڭا ،
ئۇ جان بېقىش ئۈچۈن كىشىلەرگە ئەگىشىپ تېھرانغا كەلدى .
ھەرىان قاتراپ جان باققۇدەك ئىش تاپالمىغاچقا ، تېھراندىن ئاي-
رىلىشقا مەجبۇر بولدى .

يولدا ئۇ ھىندىستانغا كېتىۋاتقان چوڭ كارۋانغا ئۇچراپ
قالدى . كارۋان بېشى سەردار مالىك مەسئۇد ئىسىملىك كىشى
ئىدى . ئۇ چارمانشاھ ئىسىملىك سودىگەر ئارقىلىق كارۋان بېشـ
لىـن رەھىم ـ شەپقەت تىلەپ ، ئۆزىنى ھىندىستانغا ئالغاچ كې-
تىشنى تىلىدى . كارۋان بېشى مەسئۇد ئۇنىڭ ئاكىسى ئۆيدىن
قوغلاپ چىقارغان ، بارار ـ تۇرار يېرىنىڭ تاينى يوق بىر بىچارە
ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ كارۋان سې-
پىگە قوشۇۋالدى .

ئۆيدىن قوغلانغان غىياسىدىن بويتاق ئەمەس ، ئۇنىڭ ئا-
ئىشە ئىسىملىك ئايالى ، ئاسىف ، شاكىر ئىسىملىك ئىككى ئوغلى
بار ئىدى . بۇلاردىن باشقا يەنە زېرىنە ئىسىملىك قىزىمۇ بار ئى-
دى . ئائىشە تولىمۇ گۈزەل چوكان ئىدى ، ئەمما غىياسىدىننىڭ

نەزىرىدە ئۇ ئۇنىڭغا بەخت ئەمەس ، ئەكسىچە بەختسىزلىك ، ئاۋارىچىلىك ئېلىپ كېلەتتى .

كارۋان قەنىدەھارغا يېتىپ كەلگەندە ، غىياسىدىننىڭ ئايالى يەنە بىر قىز تۇغدى . تەتۇر قىسمەت ، نامراتلىق ، سەپەر جاپاسى ئۇنى بۇ بالىنى بېقىشقا ئامالسىز ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغانىدى . بالا ئىڭكىلەپ يەرگە چۈشۈشى بىلەن تەڭ ، ئۇ بۇ قىزىنى يول يېقىسىغا تاشلاپ ماڭدى . ئەمما ، بالىدىن ئايرىلىش ئازابىغا چىدىمىغان ئانىنىڭ ئاھ ـ زارىغا چىدىماي يەنە كەينىگە قايتىپ قىزىنىڭ قېشىغا كەلدى .

ئۇ قىزىنى تاشلاپ قويغان يەرگە كەلگەندە ، يۈز بەرگەن ئەھۋالغا قاراپ يېقىسىنى تۇتتى . غايەت زور بىر يىلان بوۋاقنى ئورىۋېلىپ ئۇنى قوغداۋاتاتتى . غىياسىدىننىڭ قىزىغا يېقىنلاشقىنىنى كۆرگەن يىلان ئاستا سوزۇلۇپ كېتىپ قالدى . ئۇ قىزىنى باغرىغا مەھكەم باسقىنىچە كارۋان سېپىگە قايتتى ۋە قىزىنى پەرىيادى تېخى بېسىلمىغان ئانىنىڭ قۇچىقىغا سېلىپ بەردى . ئۇ بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بەرگىنىدە ، ئائىشە ھەم خۇشال ، ھەم ھەيران بولغان ھالدا قىزىنىڭ يۈمران مەڭزىگە سۆيۈپ قانمىدى . نامراتلىق ئېلىپ كەلگەن غەم ـ قايغۇنى بىردەملىك بولسىمۇ ئۇنتۇغان ئەر ـ خوتۇن قىزىنىڭ ساق ـ سالامەت تۇرغىنىدىن ۋە ئۇ ئۇچرىغان قىسمەتتىن چەكسىز سۆيۈندى . شۇنداق قىلىپ ، بىر ئائىلىدىكى ئالتە جان ئادەم سەپرىنى داۋام قىلدى .

غىياسىدىن قىزىغا مېھرىنسا دېگەن ئىسىمنى قويدى . بۇ مېھرىنسا كېيىن موغۇل ئىمپېرىيەسىنىڭ شاھى جاھانگىرشاھنىڭ ئامراق خوتۇنى نۇرجاھانغا ئايلاندى .

كارۋان قەنىدەھاردىن ئايرىلىپ داۋاملىق ئالغا ئىلگىرىلەپ ھىندىقۇش ئېگىزلىكىنىڭ ئاغزىدىن ئۆتۈپ ، ھىندىستاننىڭ غەربـ

بىي شىمال چېگرىسىدىن ھىندىستان تەۋەسىگە كىردى .

كارۋان سېپىدىكى سودىگەرلەرنىڭ بەزىلىرى شۇ جايىنىڭ ئۆزىدىلا سودا ـ سېتىق قىلغىلى قالدى ، بەزىلىرى لاھورغا قاراپ ماڭدى . مەسئۇدنىڭ قول ئاستىدىكىلەر بولسا ئۇدۇل موغۇل ئىمپېراتورى ئەكبەرشاھنىڭ پايتەختى بولغان ئاگراغا قاراپ يول ئالدى . كارۋان بېشى مەسئۇد ھەقىقەتەنمۇ غىياسىددىننىڭ ئەڭ چوڭ شاپائەتچىسىگە ئايلاندى . ئۇ يول بويى ئۇلارنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىپ ، ھېچنېمىنىڭ خىجالەتچىلىكىنى تارتقۇزمايلا قالماستىن ، بەلكى ئەكبەرشاھ بىلەن كۆرۈشكەن چېغىدا ، ئۇنى پادىشاھقا تونۇشتۇردى . چارمانشاھمۇ ئەكبەر شاھقا ئۇنىڭ سەمىمىي ، سادىق ھەم ئىقتىدارلىق ئادەم ئىكەنلىكىنى ، ئاكسىنىڭ ئۆيىدىن قوغلاپ چىقارغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى . ئەكبەرشاھنىڭ ئەتراپىدا ئادەم كەمچىل بولغاچقا ، ئۇ غىياسىددىننى ئېلىپ قېلىپ ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارنى بېجىرىدىغان بىر خىزمەتكە قويدى .

ئائىلىسىنىڭ تۇرمۇشى كاپالەتكە ئىگە بولغان غىياسىددىننىڭ خۇشلۇقى چەكسىز ئىدى . ئۇ پادىشاھنىڭ ئۆزىگە كۆرسەتكەن شاپائىتىگە لايىق جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن ، جان ـ دىلى بىلەن ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىش نىيىتىگە كەلدى . گەرچە ، ئۇنىڭ ئەمىلىنى چوڭ بەگ ـ غوجىلارنىڭكى بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمىسىمۇ ، ئەمما كۈندىكى ئۈچ ۋاخ تاماقنىڭ غېمىدىن قۇتۇلغان ، تېھراندىكى قورسىقى تويغۇدەك تاماق كۆرمىگەن ئېچىنىشلىق كۈنلىرى كەلمەسكە كەتكەندى .

جاپانى يەتكۈچە تارتقان غىياسىددىن ھازىرقى كۈنلىرىنىڭ قەدرىگە يېتىپ بەجانىدىل ئىشلىدى . ئۇنىڭ كارامەت ئىستىدات ئىگىسى بولۇپلا قالماي ، ئۆزىگە چەكسىز سادىقلىقىنى پەملىگەن

ئەكبەرشاھ ئۇنىڭغا مەرھەمىتىنى ياغدۇرۇپ ۋەزىپىنى ئۆستۈردى . تېھراندىكى سەرگەردان ئەمدى موغۇل خانلىقىنىڭ ئەمەلدارىغا ئايلاندى .

2 . شاھزادىنىڭ مۇھەببىتى

غىياسىدىن بەگ ئاگراغا كۆچۈپ كەلگەندىن كېيىن تۇر-مۇشى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىپ كەتتى . كەلگۈسىدىكى تەخمۇ گۈزەل تۇرمۇشنى قەلبىگە پۈككەن غىياسىدىن بەگ موغۇل ئىمپېرىيىسى ئۈچۈن جان ـ دىل بىلەن ئىشلەش ئىرادىسىگە كەلدى . شۇنىڭ بىلەن تەڭ ، ئۇ يەنە پارسلارنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى ، ئۆزگىچە يۇقىرى ھۈنەر ـ سەنئىتى ۋە گۈزەل ئەخلاق ـ پەزىلىتىنى ھىندىستانغا ئېلىپ كەلگەنىدى . ئۇ موغۇل خان ئۇر-دىسىدىكى مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلەر ، سىرلىق ئىشلارنىڭ تېگىگە بارغانسېرى چوڭقۇر چۆكۈپ ، ئائىلىسىدىكىلەرنىمۇ بۇ يېڭى مۇ-ھىتقا ئاستا ـ ئاستا كۆندۈردى .

ئەكبەرشاھنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى ، ئۇ يېڭىدىن بىنا قىلغان پايتەخت فەتھپۇر ـ سىكرى شەھرىگە قارايلا بىلگىلى بولاتتى . ئۇ كونا پايتەخت ئاگرانى تاشلاپ ، تارىختا مىسلى كۆرۈلۈپ باقـ-مىغان غايەت ھەيۋەتلىك يېڭى شەھەرنى بەرپا قىلدى . كونا پاي-تەختى ئاگرا بىر مەزگىل سۇيىقەستچىلەرنىڭ ئۇۋىسىغا ئايلىنىپ قالغان ، ۋەتەن ئاسىيلىرى قارا نىيەت ۋەزىر ـ ۋۇزرالار بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ خانىداندا قالايمىقانچىلىقلارنى پەيدا قىلغان . ئەكـ-بەرشاھ شۇلاردىن نېرى تۇرۇش ئۈچۈن بولسىمۇ ، ئاگرا شەھـ-رىگە نەچچە ئىنگلىز چاقىرىم كېلىدىغان سىكرى كەنتىدە يېڭى پايتەخت قۇرغانىدى . ئۆزىنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان قولغا كەلتۈرگەن غەلىبىسىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن ، ئۇ بۇ يېڭى

پـايتەختكە فەتھپۇر ① ـ سېكرى دەپ نام بەردى . ئەكبەر شەھەر سېپىلىگە زەپەر دەرۋازىسى ئورناتتى . شەھەر ئىچىگە ھەشەمەتلىك ئوردا ـ ساراي ، ھەرەم ـ قەسرلەر ، مەسچىت ـ گۈمبەزلەرنى سالدۇردى . بەش قەۋەتلىك ئىمارەت ئېگىزلىكىدە مەريەم كۆزەتـ خانىسى ۋە ھەيۋەتلىك جامە ياساتتى . بۇلاردىن باشقا يېقىن ۋەـ زىرلىرى بىر بال ، ئەبۇلفازل ، فىشلارغا ئاتاپ خاتىرە ساراي سالـ دۇردى . بۇ قۇرۇلۇشلار تا ھازىرغىچە ئۆزگىچە ھۇنەر ـ سەنئـ تى ، گۈزەل قىياپىتى بىلەن جاھان ئەھلىنىڭ ئەقلىنى لال قىلىپ تۇرماقتا . شۇنچە يىللاردىن بېرى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن زىيارەتچىلەر بۇ جايلارنى تاۋاپ قىلماقتا .

گەرچە ئەكبەرشاھنىڭ خەزىنىسىدە پۈتكۈل ئىمپېرىيىنىڭ ھەددى ـ ھېسابسىز بايلىقى ياتسىمۇ ، ئۇ بۇلارغا قانائەت قىلماس ئىدى . شۇڭا ، ھەر ھەپتىنىڭ ئاخىرى ئاگرادىكى خان سارىيى ـــ پۇرەن قەلئەسىدە ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە شاھلىق بازىرى ئاچقانىدى . بۇ بازار مەخسۇس ئەكبەرشاھ ۋە خان جەمەتىنىڭ كۆڭلىنى ئېچىشى ئۈچۈنلا ئېچىلغانىدى . ئەكبەرشاھ خان جەمەتى ۋە ئەمەلدار ـ بايلارنىڭ خوتۇن ، بالا ـ چاقىلىرىدىن باشقا ھەرقانداق ئادەمنىڭ بۇ بازارغا كىرىشى مەنئى قىلىنىدۇ ؛ بازاردىكى بارلىق دۇكانلاردا خانىم ـ قىزلار مال ساتىدۇ ؛ بۇ بازاردا ھەممە ئايال چۈمپەردىسىنى ئېلىپ تاشلايدۇ ، دەپ قارار چىقارغانىدى . ئەكبەرشاھنى خۇشال قىلىشنى بۇرچى ھېسابلايدىـ غان ساراي ئەھلى چىرايلىق قىزلارنى تاللاپ ، ئۇلارنى ياساپ ـ جابدۇپ دۇكانلارغا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇلتتى پورەكلەپ ئېچىلىۋاتقان غۇنچىگە ئوخشاش نازاكەتلىك بۇ قىزلار ئەكبەر شاھنىڭ زوق ئېلىشى ئۈچۈن تاتلىق كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرىشاتتى .

① فەتھپۇر ـــ زەپەر شەھىرى دېگەن مەنىدە .

بۇگۈن پەرىزاتلار يەر يۈزىگە چۈشكەندەك بىر كۈن بولدى. خانىش ـــ خان ئاغچىلار كېنىزەكلەرنىڭ ھەمراھلىقىدا، بۇ بازارغا يەڭگىل قەدەملەر بىلەن كىرىپ كېلىشتى. ئەكبەرشاھ ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا خۇددى ياشلىقنىڭ باھالىغۇچىسىدەك قىزلارنىڭ ھۆسنى ـ جامالىنى تاماشا قىلغاچ، كۆڭلىگە چىكىت ئۇرۇپ كېتىۋاتاتتى. شاھلىق بازار قاينام ـ تاشقىنلىقتا چۆمگەن، ھەممە يەر دۇر ـ جاۋاھىرلارغا تولغان، خۇشبۇي مۇشكى ـ ئەنبەرلەرنىڭ پۇرىقى دىماغنى ياراتتى. بۇ يەر قىزلارنىڭ ئۆز گۈزەللىكىنى نامايان قىلىدىغان گۈلزارلىقتا ئايلانغانىدى. بەزى قىزلار تولغان ساغرىلىرىنى تولغاپ چىكىپ دەسسەپ ماڭسا، بەزى قىزلار لىغىرلاپ تۇرغان كۆكسىلىرىنى توسۇش ھەلەكچىلىكىدە ئىدى. يەنە بەزى قىزلار نازۇك بارماقلىرى بىلەن چىكىسىگە چۈشۈپ قالغان چىكە چاچلىرىنى كەينىگە قايرىپ، ئۇرغاقتەك قاشلىرى، بۇلاقتەك كۆزلىرىنى يەنمۇ ئېنىقراق كۆرسىتىش كويىدا ئىدى. بەدىنىگە چېپىدە كېلىدىغان كۆڭلەك كىيىپ، بېشىغا نېپىز ياغلىق سالغان، قۇلاق ـ بويۇن، بىلەكلىرىگە قىممەت باھالىق بېزەكلەر تاقىغان بۇ قىزلارنىڭ بەدىنىدىن گۈللەرنىڭ ھىدى كەلسە، پۈت بېغىشلىرىغا سېلىۋالغان كولدۇرمىلاردىن ياشلىق ناۋاسىغا تەڭكەش بولغاندەك يېقىملىق ھەم رەتىملىق سادا كېلەتتى. ئۇلار گۈلدىن گۈلگە قونۇپ يۈرگەن رەڭدار كېپىنەكلەردەك ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى. تۇرۇپلا ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ گۈزەل ھۆسنىگە زوقلانغاندەك قاراپ قېلىشاتتى ـ دە، دەرھال ئۆزلىرىنى تۇزەپ، ھېچنېمە كۆرمىگەندەك بەللىرىنى تولغاپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى، تۇرۇپلا بارماقلىرىنى چىشلەپ، يېنىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن نېمىلەرنىدۇ ئىما قىلىشىپ، سۇركىلىشىپ دېگۈدەك ئۆتۈشۈپ كېتەتتى. مانا بۇ پۇتۈن

دۇنياغا داڭقى كەتكەن ئەكبەر شاھ بازىرى ئىدى .

غىياسىدىن بەگ ئوردىدىكى خىزمەتلەرنى سەممىي ـ سا-
دىقلىق بىلەن كۆزگە كۆرۈنگۈدەك ئىشلىگەچكە ، ئەكبەر شاھ ئۇ-
نىڭدىن تولىمۇ رازى ئىدى . ئۇ سادىقلىقى ۋە تالانتىغا تايىنىپ ،
ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا باش غوجىدار بولدى . قىسقىسى ،
قانداقلىكى ۋەزىپە ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلسا ، ئۇ كۆڭۈل تىنغۇدەك ئادا
قىلاتتى . ئۇ ئەتراپلىق بىلىم ئىگىسى ، شېئىر ، خۇشخەت ما-
ھىرى ئىدى . ئادەملەرگىمۇ ئوچۇق ـ يورۇق ، سەممىي مۇئا-
مىلە قىلاتتى .

ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى ئاسىق ئۆي ـ ئوچاقلىق بولغان ،
ئوردىدا ئەمەل تۇتقانىدى . كىچىك ئوغلى شاكىر پارس خانىنىڭ
قېشىدا خىزمەتتە ئىدى . چوڭ قىزى زېرىنە ئەرگە تەگكەن ،
پەنجاپلىق سەركەردە ئېرى بىلەن بىللە لاھوردا تۇراتتى . كىچىك
قىزى مېھرىنسا بالاغەتكە يەتكەن ، ئېچىلىش ئالدىدىكى غۇنچىدەك
ھۆسنىگە تولغانىدى ، پۈتۈن تۇرقىدىن ياشلىق نۇرى جۇلالىنىپ
تۇراتتى . غىياسىدىن بەگنىڭ ئائىلە مىزانى بويىچە ، ئۇ ئەمدى
ياتلارغا كۆرۈنمەسلىك ئۈچۈن ئۆيدىن تالاغا چىقمايتتى .

قەپەستىكى قۇشتەك قانات ـ قۇيرۇقى بوغۇشلانغان مېھ-
رىنسا ئەتىدىن ـ كەچكىچە غەمكىن يۇرەتتى . دادىسى شاھ سار-
يىغا كەتكەن ، ئانىسى تەڭتۇش خېنىملار بىلەن مۇڭداشقىلى
چىقىپ كەتكەن چاغلاردا ، مېھرىنسانى تېخىمۇ غېرىبلىق باساتتى .
ئۇ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن ، كىتاب ئوقۇپ ، كەشتە تە-
كىپ باقاتتى ، ئەمما ھېچبىرىگە دېققىتىنى يېغالمايتتى ، نامەلۇم بىر
تىت ـ تىتچىلىق ئۇنىڭ يۈرىكىنى تاتلايتتى .

ئۇ بۇ بۇرۇقتۇرمىچىلىققا زادى چىدىيالمىغان چاغلىرىدا ،
ئۆيدىن غىپپىدە چىقىپلا ئاكىسى ئاسىفنىڭ ئۆيىگە باراتتى . ئا-

سەنئەك ئايالى موغۇل خانلىقىدىكى بىر ۋەزىرنىڭ قىزى ئىدى . ئۇلارنىڭ ئاجۇمنىد بانۇ ئىسىملىك بىر قىزى بار ئىدى . ئۇ چاغلاردا ئۇ تېخى كىچىك ئىدى . ئىككى ئۆينىڭ ئارىلىقى يىراق بولمىغاچقا ، مېھرىنسا بانۇنى ئۆيىگە ئېلىپ كېتىپ ، ئۇنىڭغا شاھزادە بىلەن ساھىبجامالالار ھەققىدىكى چۆچەكلەرنى ئېيتىپ بېرەتتى . مېھرىنسا تەسەۋۋۇر كۈچىگە باي قىز بولۇپ ، بانۇ ئۇ-نىڭ چۆچەكلىرىنى ئاڭلاپ قانمايتتى .

ئوردىدا بىرمۇ مۇراسىم ئۆتكۈزۈلسە ، ئەكبەر شاھ غىياسى-دىن بەگ ئائىلىسىدىكىلەرنى تەكلىپ قىلاتتى . شۇڭا ، مېھرىنسامۇ ئانىسىغا ئەگىشىپ شاھ ھەرەملىرىگە كىرىپ ـ چىقىپ يۈرەتتى . ھەر قېتىم ئۇ دۇر ـ جاۋاھىرلار ئىچىدە باي ـ بايىاشات ياشاۋاتقان خانىش ـ مەلىكىلەرنى كۆرگەندە ، ئىختىيارسىز ئۇلار بىلەن گۈ-زەللىك تالاشقۇسى كېلىپ قالاتتى . ئۆزىنىڭ ئۇلاردىن چەندان گۈزەل ئىكەنلىكىنى ، ئەمما ئۇلاردا بار قىممەت باھالىق بېزەكلەر ، ئېسىل كىيىم ـ كېچەكلەر ، شاھ ئائىلىسىگە خاس سالاپەت ۋە ھەممىگە قادىر ھوقۇقنىڭ ئۆزىدە يوقلۇقىنى ئويلىغىنىدا ھەسەت ئوتلىرى ئىچىنى ئۆرتەيتتى . مۇراسىم باشلىنىپ پادىشاھ خانىشى بىلەن كىرىپ كەلگەندە ، ئىككى چەتتە قول قوشتۇرۇپ تۇرغان ئوردا ئەھلى بېشى يەرگە تەگكۈدەك تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ ، شاھ ۋە خانىش شەنىگە ھەمدۇ سانالار ئوقۇيتتى . مېھرىنسامۇ بەگ ـ غوجا قىزلىرىنىڭ قاتارىدا تەزىم بەجا كەلتۈرگەچ ئىچىدە : « كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەنمۇ مۇشۇنداق سەلتەنەت ئىگىسىگە ئايلانسام ـ ھە . . . » دەپ ئويلايتتى ـ دە ، ئۆزىنى خانىش قىيا-پىتىدە كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ شېرىن خىيالىدىن مەست بولۇپ كېتەتتى .

ياش ھەم گۈزەل مېھرىنسانىڭ قەلبى گۈزەل ئارزۇ ـ ئار-

مانلىرىنىڭ ئىستىكىدە ئوت بولۇپ ياناتتى . بۇ جەھەتتە ئۇ باشقا قىزلارغا ئوخشمايتتى . ئۇ شان ـ شۆھرەتكە ، نام ـ ئاتاقتا ھېرىس ئىدى .

مانا بۇگۈنمۇ ئۇ شاھ سارىيىدىكى بەزمىدىن قايتىپ كېلىپلا ئۇششۇك تەگكەن غۇنچىدەك تۇگۈلۈپلا قالدى . ئۇ بىردىنبىر چىرايلىق كىيىمىنى سېلىۋېتىپ ھۇجرىسىغا كىردى . ئەينەكتىكى پەرق ئۇرۇپ ئېچىلىۋاتقان گۈلدەك ھۆسىننى كۆرگەندە ، ئۆز ـ ئۆزىگە مەستلىكى كېلىپ ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى . ئۇنىڭ دولقۇنلاۋاتقان دېڭىزنى ئەسلىتىدىغان قارا چاچلىرى يەلكىسىگە يېيىلغان ، ھېسسىياتقا باي ئۇيناق كۆزلىرى يېنىپ تۇرغان ، گىلاستەك قىزىل نېپىز لەۋلىرى لەئلى تاشتەك سۇزۇك چىرايىغا ھۆسن قوشۇپ تۇراتتى . ئۇنىڭ كۆكسىمۇ تولۇپ ، خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ قالغانىدى . قىسقىسى ، ئۇنىڭ پۈتۈن تۇرقى ، ھەربىر نەپىسىدىن ياشلىق باھارىنىڭ ئوت يالقۇنى ئۇرغۇپ تۇراتتى . بۇ خۇشاللىق ، سۆيۈنۈش ئۇرۇنغا بارمىدى . ئۆزى بۇ دۇنيادا تەڭدىشى يوق چىرايلىق بولغان بىلەنمۇ ، چىرايىدىن باشقا جەھەتلەردە مەلىكىلەردىن كۆپ تۆۋەن تۇرىدىغىنىنى ئويلاپ ، ئەلەم بىلەن خورسىنىپ قويدى ، ئارقىدىنلا تىلىگىنىمگە چوقۇم يېتەمەن ، دەپ نىيەت قىلدى . دەل شۇ چاغدا ، ئانسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ ئۇنىڭ خىيال يېپى ئۈزۈلدى . ئۇ مىسكىنلىككە تولغان ھۇجرىسىدىن چىقىپ ئانسىنىڭ قېشىغا كەلدى . قىزىنىڭ مەيۈس قىياپىتىنى كۆرگەن ئانا يۇرىكى ئاغرىغان ھالدا :

ـــ قىزىم ، يالغۇز ئۆيگە بېكىنۋېلىپ غەمكىن يۇرسەڭ سالامەتلىكىڭدىن ئايرىلىسەن . كەچكىچە مۇڭلىنىپ يۇرگىنىڭ نېمىسى ؟ ئويناپ ـ كۈلۈپ يۇرمەمسەن . ئەرگە تەگكىنىڭدىن كېيىن ھېچ ئىش ئۆز ئىختىيارىڭدا بولمايدۇ ، ھەممە ئىشتا ئېرىڭ

نىڭ رايىغا باقمىغان گەپ . قىز بالا دېگەن شۇنداق يارىلىپ قاپتىكەن . . . ـــ دېدى .

ھىندىستاننىڭ نوياىبر كۈنلىرى كۈندۈز تولىمۇ قىسقا بو-لۇپ ، سالقىن غەربىي شىمال شامىلى توختىماي چىقىپ تۇراتتى . بىر كۈنى ، مېھرىنسا بىر دوستىنىڭ ئۆيىگە ئويىنغىلى بېرىپ ، نا-مازشام ئارا بانۇ بىلەن ئالدىراپ ئۆيىگە قايتتى . چوڭ يولغا چىقىپ بىر دەمدىن كېيىنلا يىراقتىن چېپىپ كېلىۋاتقان ئاتلارنىڭ ئۇپۇر ـ تۇپۇرى ئاڭلاندى . مېھرىنسا ئۇچىسىغا پەرىجە ئارتىپ ، يۈزىگە چۈمبەل سالغان ، بانۇ شارۋار ئىشتان بىلەن كالتە كەمزۇل كىـ يىۋالغاندى . موھۇل خانلىقىنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى كېلىۋاتقا-نىنى كۆرگەن مېھرىنسا قورقىنىدىن بانۇنىڭ قولىدىن تارتىپلا يول بويىدىكى ئەسكى ئۆيىنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالدى . كۆزىنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە يېتىپ كەلگەن ئاتلىقلار گۈلدۈرلەپ ئۆتۈپ كەتتى . ئاتلىقلار ئۆتۈپ كەتتىغۇ ، دەپ ئويلىغان مېھرىنسا بانۇ-نىڭ قولىدىن يېتىلىگىنىچە يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ خاتىر-جەم ماڭدى . ئويلىمىغان يەردىن ، چېپىپ كېلىۋاتقان يەنە بىر ئاتلىق كۆرۈندى . بۇ چەۋەندىز يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا بەخىرامان كېتىۋاتقان ئىككى قىزنى كۆرۈپ ، شامالدەك تېز چېپىپ كېتىۋاتـ-قان ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتتى . قىزلار ئاتنىڭ ئاستىدا قېلىشقا قىل قالدى . غەزەپ ئاچچىقى كەلگەن چەۋەندىز ئېتىدىن سەكرەپ چۈشتى ـ دە ، مېھرىنساغا ۋارقىراپ كەتتى :

ـــ ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ ؟ ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ بۇ يەردىن ئۆتكىنىنى كۆرمىدىڭمۇ ؟

قورقۇپ كەتكەن مېھرىنسانىڭ تىلى گەپكە كەلمىدى . ئۇ چۈمبەل ئىچىدىن ئۆزگىچە سالاپەتكە ئىگە بۇ چەۋەندازغا سەپ-سالدى . ئۇنىڭ تەقى ـ تۇرقى ، كىيىم ـ كېچىكىدىن خانلىقنىڭ

مۇھىم ئادىمى ئىكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ گەپ قىلماي جىم تۇرغىنىنى كۆرگەن چەۋاندار :

ـــ مەيلى ، گەپ قىلىشنى خالىمىساڭ ، مەن بۇ قىزنى ئا-پىرىپ پادىشاھقا تاپشۇرۇپ بېرەي ، ئۇ نېمە قىلسا قىلسۇن . . . ـــ دېدى ـ دە ، بانۇنىڭ قولىدىن سۆرەپ ئاتقا ئارتىشقا تەمشەلدى .

نېمە قىلارىنى بىلمەي قالغان مېھرىنسا ئۇنىڭ قولىغا ئېسىـ لىۋالدى . ناتونۇش بىر قىزنىڭ قولىنىڭ قولىغا تېگىشى ئۇنى ئېسەنگىرىتىپ قويدى ، ئۇ بانۇنى يەرگە قويدى ، مېھرىنسامۇ قو-لىنى چۈشۈردى . چەۋەنداز ئېغىز ئاچاي ، دەپ تۇرۇشىغا بىر توپ ئاتلىق كەينىگە يېنىپ كېلىپ ئۇلارنى ئورىۋالدى .

ـــ مىڭبېشى ، ئەسكەرلەرنى باشلاپ يول ئېچىپ تۇ-رۇڭلار . مەن كەينىڭلاردىنلا يېتىپ بارىمەن ، ـــ دېدى ھېلىقى چەۋەنداز .

ـــ باش ئۇستىگە ، شاھزادە ئالىيلىرى ، ـــ دېدى مىڭـ بېشى تەزىم قىلىپ ، ئاندىن ئاتلىقلارنى كەينىگە سېلىپ چېپىپ كەتتى .

ـــ ئىسمىڭىز نېمە ؟ ـــ دەپ سوردى شاھزادە بانۇدىن .

ـــ ئىسمىم بانۇ ، ئاجۇمىند بانۇ ، ـــ زىل قوڭغۇراقتەك ئاۋازدا جاۋاب بەردى بانۇ .

ـــ بۇ كىم ؟

ـــ ھاما ئاچام .

بايىقى ئاتلىقنىڭ بۇ چەۋەندازنى شاھزادە ، دېگىنىنى ئاڭـ لىغان مېھرىنسا ئېچىدە ، ئۇ شاھزادە بولسا ئارتۇق گەپ قىلماي يولىمىزغا ماڭغىنىمىز تۈزۈك ، بولمىسا بالاغا قالىمىز ، دەپ ئوي-لىدى . شاھزادە بانۇدىن يەنە گەپ سورىماقچى بولۇۋىدى ، مېھـ رىنسا بانۇنىڭ قولىدىن تارتقىنىچە تېز ـ تېز قەدەم ئېلىپ كېتىپ

قالدى . شاهزاده مىيقىدا كۆلۈپ قويۇپ ئېتىغا مىنىپ قامچا ئۇردى .

مېھرىنسا قورقۇپ ، جېنى بوغۇزىغا كەپلىشىپ قالغاندەك بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ ، كېلىشكەن چەۋەندازنىڭ قولىغا قولى تەگكىنىنى ئويلىغىنىدا يۈرىكى خۇشال تېپىچەكلەپ كېتەتتى . يات ئەركەكنىڭ قولى تۇنجى قېتىم قولىغا تەگكەن ، يەنە كېلىپ ئۇ بىر شاھزادىنىڭ قولى تۇرسا ئۇنىڭ تەن ـ جېنى ئەلۋەتتە يايرايدۇ ـ دە ! ئۇ ئۆيگە يېتىپ كەلگەن چېغىدىمۇ ھاياجاندىن تەپچىرەپ چىققان تەر تامچىلىرى پېشانىسىدە يالتىرايتتى .

نەچچە ئايدىن كېيىن ئەكبەرشاھنىڭ پەرمانى بىلەن ئۇر-دىدا توققۇز كېچە ـ كۈندۈز مەرىكە ئۆتكۈزۈلدى . باي ـ غو-جىلار ، ئەمەلدار ـ تۆرىلەر ئاۋام خەلقىگە ۋاكالىتەن مەرىكىگە قاتـ ناشتى . غىياسىدىن بەگمۇ ئايالى بىلەن قىزى مېھرىنسانى ئېلىپ مەرىكىگە باردى . ئۇزى ئەر مېھمانلار قاتارىغا ئۆتۈپ ئولتۇردى . قىزى بىلەن ئايالىنى خانىش ، مەلىكىلەر قاتارىغا ئالدى . بىرەمـ دىن كېيىن چوكلار ئۆز پارىكىغا چۈشۈپ كەتكەندە ، مېھرىنسا تەكتۇشلىرى بىلەن ئويۇنغا چۈشتى .

تەبرىكلەش مۇراسىمى تولىمۇ داغدۇغىلىق ئۆتۈۋاتاتتى . مـەلىكىلەر بىلەن مېھرىنسا قارىغۇ مۇشۇك ، چاشقان ئويۇنىنى ئويـ نىدى . نۆۋەت مېھرىنسىغا كەلگەندە ، ئۇنىڭ كۆزى بىر پارچە لاتا بـىلەن ئېتىپ قويۇلدى . قىزلار : « مانا مەن ! » ، « مانا مەن ! » دېگىنىچە ھەر تەرەپكە قاچاتتى . كۆزى باغلانغان مېھرىنسا قايسى تەرەپتىن ئاۋاز كەلسە ، شۇ تەرەپكە قوللىرىنى سوزغىنىچە ئۆزىنى ئۇرۇشقا باشلىدى . دەل شۇ چاغدا ، بۇ يەردىن شاھزادە سەلىم ئۆتۈپ قالدى . قىزلار جەمجىتقىنا يول بوشاتتى . ھېچنېمىدىن بىخەۋەر مېھرىنسا بىلەكلىرىنى كەرگىنىچە كېلىپلا شاھزادە سەـ

لىمنى مەھكەم قوچاقلىۋالدى . ئۇ بىرنېمە دەي ، دەپ تۇرۇشىغا بىر قىز ئاستاغىنا :

ــ ئېھتىيات قىلىڭ ، ئەدەپسىزلىك بولمىسۇن ، تۇتۇۋالغىنىڭىز شاھزادە سەلىم ! ــ دېدى .

ئۆزىنىڭ شاھزادىنى قوچاقلاپ تۇتۇۋالغىنىنى ئاڭلىغان مېھرىنسا ئىزادىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇپ كېتىپ ، كۆزىدىكى لاتىنى ئېلىۋېتىپلا بېشىنى كۆتۈرۈشكىمۇ جۈرئەت قىلالماي قېچىپ كەتتى .

سەلىم يېنىدىكى قورۇقچىسىدىن :

ــ بۇ قىز كىم ؟ ــ دەپ سورىدى .

ــ ئالىيلىرى ، ئۇ غىياسىدىن بەگنىڭ قىزى .

ــ پەرىزاتكەنغۇ ئۇ ! ــ شاھزادە خۇددى سېھرلىنىپ قالغاندەك تا ئۇنىڭ قارىسى يىتكۈچە قاراپ قالدى .

بىر كۈنى ، سەلىم بىر باھانىلەر بىلەن غىياسىدىنىڭ ئۆيىگە باردى . شاھزادىنىڭ مۇبارەكقەدەمىنىڭ ئۆيىگە يەتكىنىدىن ھەيرەتتە قالغان ئائىشە نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالدى . ئۇ دەرھال مېھرىنسانى چاقىرىپ ، ئۇنىڭغا بۇ ئېسىلزادە مېھمانىنى ئوبدانراق كۈتۈشنى تاپىلىدى ، قايسى كۈنى چوڭ يولدا ئۇنىڭغا قاتتىق تەنبىھ بەرگەن كىشىنىڭ دەل مۇشۇ شاھزادە ئىكەنلىكىنى مېھرىنسا بىر قاراپلا بىلىۋالدى . ئۇ شاھزادىنى ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن مېھمانخانا ئۆيگە باشلىدى . ئۇ بۇرۇلۇپ چىقىپ كېتەي ، دەپ تۇرۇشىغا ، شاھزادە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ ، كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان گۈزەل ھۆسنىگە تىكىلىپ تۇرۇپ :

ــ نەگە بارىسىز ؟ ــ دېدى .

شاھزادىنىڭ تۇيۇقسىز ھەرىكىتىدىن ھەم خۇشال بولغان ، ھەم ئۇيالغان مېھرىنسا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى .

ـــ ئالـيلىرىغا چاي دەملەپ كىرەي دېۋىدىم ، ـــ يۇرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ ، چىرايىنى خىجىللىق قاپلىغان مېھرىنسا ئاران مـۇشۇ گەپنى قىلالىدى . ئۇنىڭ قولى تېخىچە شاھزادىنىڭ ئالقـىنىدا ئىدى .

ـــ ماڭا ھېچ نەرسە كېرەك ئەمەس ، سىز بىلەن بىرىدەم گەپلىشۈالاي .

سـەلىم مېھرىنسانى تارتىپ ئولتۇرغۇزۇپ ، ئىشق ـ مۇھەبـبىتىنى قىلچىمۇ يوشۇرماستىن ئىزھار قىلدى . مېھرىنسا خان سـاـرىيىنىڭ شان ـ شۆھرىتى ۋە سەلتەنىتىگە ئەزەلدىن ھەۋەس قـىلاتتى . يەنە كېلىپ سەلىمنىڭ كېلىشكەن قەددى ـ قامىتىگە ، ئۇنـىڭغا شۇ قەدەر ئاشىقلىقىغا قاراپ ، ئۇمۇ شاھزادىگە كۆڭۈل بەردى .

شۇ كۈنىدىن كېيىن ئىككىسى پات ـ پات ئۇچرىشىپ تۇردى . دەسلەپكى ئۇچرىشىشلار سەلىم شاھزادە ئۇچۇن كۆڭۈل خـۇشـى بولسىمۇ ، ئەمما مېھرىنسا بىلەن ئۇچرىشىشى كۆپەيگەنـسېرى ، ئۇنىڭغا بولغان مېھىر ـ مۇھەببىتى كۈندىن ـ كۈنگە چوڭقۇرلاپ بىقارارلىق دەرىجىسىگە يەتتى .

بـىر كۈنى ، پۇرەن قەلئەسىدە يەنە خانلىق بازار بولدى . بۇ بازار كۈنىگە ئەكبەرشاھ ئالاھىدە تەييارلىق كۆردى . بۇ ئۇنىڭ ۋە خانىش ـ ئاغچىلىرىنىڭ كۆڭۈل ئاچىدىغان يېرى ئىدى . چۈنكى ، سۈيقەستچىلەرنىڭ قەست قىلىشىدىن ھەزەر ئەيلەپ ، ئۇ ئاگرا شەھىرىدە خالىغانچە ئايلىنىپ يۈرەلمەيتتى . ئادەم بولغانـدىكىن ، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىمۇ مۇھەببەت ـ نەپرەت ، دوستلۇق ۋە خۇشاللىق تەڭ ھۆكۈم سۈرەتتى . پەقەت ھەپتىدە بىر كېلىدىغان مۇشۇ بازار كۈنىدىلا ئۇ تۇگىمەس ئوردا ئىشلىرىدىن قول ئۈزۈپ ، ئەركىن ـ ئازادە يۈرەلەيتتى . پەقەت مۇشۇ كۈنىلا ئۇ ئاددىي ئادەم

سۈپىتىدە ئۆزى ياخشى كۆرگەن نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ ئۆز كۆڭلىنى خۇش قىلالايتتى .

ئەكبەرشاھ بىلەن بىللە ۋەلىئەھدى سەلىمۇ بار ئىدى . ئۇ دادىسى بىلەن بىردەم بىللە ئايلىنىپلا ، غىپپىدە ئۆزىنى چەتكە ئالدى . ئۇ بىر جۈپ كەپتەرنى تۇتقان ھالدا ئايلىنىپ يۈرەتتى . توساتتىن ، ئۇنىڭ كۆزى تەشتەك ، قۇتىلار تىزىلغان دۇكانىنىڭ قېشىدا تۇرغان مېھرىنساغا چۈشتى ـ دە ، خۇشاللىقىدىن نەچچە ئاتلاپلا ئۇنىڭ قېشىغا باردى . ئالدىدا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولۇپ قالغان شاھزادىنى كۆرگەن مېھرىنسا قورقانلىقىدىنمۇ يېكى ئىزا تارتقىنىدىنمۇ ، ئىشقىلىپ شۇركىنىپ كەتتى . ئۇ بۇ-گۈن پەرىجە ـ چۈمبىلىنى ئارتماي چىققاچقا ، ئايدەك جامالى بە-لەن لالىدەك قامىتى ئادەمنى تېخىمۇ ئۆزىگە تارتاتتى . ئۇ سەلىم-نىڭ ئۆزىدىن سورىغان سوئاللىرىغا « ھەئە » ، « ياق » تىن باشقا جاۋاب بېرەلمەيتتى . شۇ ئەسنادا ، سەلىم شاھ ئاتىسىنىڭ كې-لىۋاتقىنىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى ۋە قولىدىكى كەپتەرلەرنى مېھرىنسانىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپلا تىكىۋەتتى . ئەكبەر شاھ رەڭمۇرەڭ بېزەلگەن دۇكانلارنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان قىزلارغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ ، بەزى دۇكانلارغا كىرىپ كۆرۈپ بېقىپ ، ئاندىن يۈرۈپ كەتتى . ئۇ كەتكەندىن كېيىن سەلىم مۆكۈۋالغان پېتىدىن چىقىپ يەنە مېھرىنسانىڭ قېشىغا كەلدى . ئۇنىڭ قولىدا پەقەت بىر دانىلا كەپتەر تۇرغىنىنى كۆرۈپ ئالدىراپ سورىدى :

ـــ يەنە بىرى قېنى ؟

ـــ ئۇچۈپ كەتتى ، ـــ مېھرىنسا ئەمدى ئۆزىنى خېلىلا تۇتۇۋالغاندى .

ـــ قانداق ئۇچۈپ كەتتى ؟ ـــ سەلىم يەنە سورىدى .

ـــ مانا مۇشۇنداق ئۇچۈپ كەتتى ، ـــ مېھرىنسا شۇ گەپ

بىلەن تەڭ قولىدىكى كەپتەرنىمۇ قويۇۋەتتى .

ئۇنىڭ سەبىي ، تاتلىق قىلىقىنى كۆرگەن سەلىمنىڭ يۈرىكى پېژىلداپ كۆيدى . ئۇ ئۇنىڭغا بىرنېمە دەي ، دەپ تۇرۇشقا ، قېرىنشىقاندەك بىر قىز كېلىپ مېھرىنسانى باشلاپ كەتتى .

خانلىق بازاردىكى ئۇچرىشىشتىن كېيىن سەلىم مېھرىنسانى بىردەم كۆرمىسە چىدىيالمايدىغان بولۇپ قالدى .

ئىككىسىنىڭ بىر ـ بىرىگە مۇھەببەت قويۇپ مەھپىي ئۇچرىشىپ يۈرۈشلىرىنى بىر مەزگىل ھېچكىم سەزمىگەن بولسىمۇ ، ئاخىر يەنىلا ئاشكارىلىنىپ قالدى . ئەكبەرشاھ ئايغاقچىلىرىدىن ئوغلىنىڭ مۇھەببەت قاينىمىغا چۆكۈپ كەتكەنلىكىنى ئۇقتى . ئۇ ئادەتتىكى بىر ۋەزىرنىڭ قىزىنىڭ كەلگۈسىدە موغۇل ئىمپېرىيەسىنىڭ خانىشى بولۇپ قېلىشىنى ھەرگىزمۇ خالىمايتتى . شۇغىنىسى ، سەلىم ئۇنىڭ بىر تاللا يۈرەك پارىسى بولغاچقا ، ئۇنى ئەيىبلەشكە ياكى تەقىب ئاستىغا ئېلىشقا كۆڭلى ئۇنىمايتتى . جىق باش قاتۇرۇشلاردىن كېيىن ئاخىر ئۇ قىزىنىڭ دادىسىنى ھۇزۇرىغا چاقىرىپ كەلدى ۋە قىزىنى ئاگرادىن يىراق بىرەر يۇرتقا ئەرگە بېرىۋېتىشكە بۇيرۇدى . غىياسىدىن بەگ ھازىرچە ئېپىدە لايىقىنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتىۋىدى ، ئەكبەر شاھ :

ـــ ئۇنداق بولسا ، بۇ توي ئىشىنى مەن ئويلىشاي ، سىز بېرىپ تەييارلىقىڭىزنى قىلىۋېرىڭ ، ـــ دېدى .

پادىشاھنىڭ قەتئىي نىيەتكە كەلگىنىنى سەزگەن غىياسىدىن بەگ ، شاھ ئەمرىنى قوبۇل قىلدى .

ئەكبەرشاھنىڭ ئويىچە ، سەلىم تەخت ۋارىسى بولسىمۇ ، تېخى ياش ، نادان ئىدى . ياشلىق باھارىنىڭ ئۇرغۇشىغا ئەگىشىپ ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن پات ـ پات مۇھەببەت پىراقلىرى يېنىپ تۇراتتى . ياش ئاشىق ـ مەشۇقلارنىڭ يەڭگىل

تەك كېلىدىغانلىقى ، قىزىپ كەتكەندە دېمەسلىككە تېگىشلىك گەپ ـ سۆزلەرنى دەپ سېلىپ ، قىلماسلىققا تېگىشلىك ئىشلارنى قىلىپ سالىدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى . بىرلا يېرى ، مېھرىنسا ـ نىڭ ئىشىنى ئۇققاندىن كېيىن سەلىمنىڭ ئۆزىگە قارشى توپلاڭ كۆتۈرۈشىدىن ئەنسىرەيتتى . شۇڭا ئۇ ئەتراپلىق ئويلىنىپ ، ئاخىر راجە مەن سىنخنى ھۇزۇرىغا چاقىرىپ ئۆز خىيالىنى ئېيتتى . ئۇ ـ نىڭغا ، چېگرىدىكى توپلاڭنى تىنجىتىش باھانىسى بىلەن ئۇنى يىراقلارغا ئېلىپ كېتىشنى بۇيرۇدى . ئەتىسى مەن سىنخ سەلىم بىلەن بىللە چېگرىغا لەشكەر تارتتى .

سەلىم دادىسىنىڭ ئۆزى يولغا چىققان كۈنىلا ئەلىقۇلىنى ھۇزۇرىغا چاقىرىپ ، ئۇنى مېھرىنساغا ئۆيلىنىشكە بۇيرۇيدىغانلى ـ قىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . ئەلىقۇل پېرىسىيلىك بولۇپ ، باللىقىدا ئۇنى پارس شاھى ئىسمائىل II بېقىۋالغان ، ياشلىق دەۋرىگە قەدەم قويغاندىن كېيىن ھىندىستانغا كەلگەن . ئۇ لاھورغا كەلگەندە ، بۇ يەردە توختاپ ئۆتمەكچى بولغان ئەكبەر ـ شاھقا ئۇچراپ قالغان ۋە ئۆزىنىڭ تارىخىنى سۆزلەپ بېرىپ ئۇ ـ نىڭدىن خىزمەت تەلەپ قىلغان . ئەكبەرشاھ ئۇنى قېشىدا ئېلىپ قالغان . شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ، ئەلىقۇل ئەكبەر شاھقا سەمىمىي ـ سادىقلىق بىلەن خىزمەت قىلغان ، ئەكبەرشاھمۇ ئۇنى ئەڭ يېقىن ئادەملىرى قاتارىغا ئالغانىدى . ئەلىقۇل بىلەن مېھرىنسا توي قىلـ غاندىن كېيىن ئەكبەرشاھ ئۇلارنى ئاگرادىن يىراق بىرەر جايغا ئېۋەتىۋېتىشنىڭ كويىغا چۈشتى . بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئەلـ قۇل بېنگالغا بەگ قىلىپ ئەۋەتىلدى .

موغۇل خانلىقىدا ، كۈچلەرنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلاش ئۈچۈن ، شاھ دۆلەتنىڭ سىياسىي ئورگانلىرىدىكى ۋەزىر ، سەر ـ كەردىلەرنى شاھمات ئۇرۇقى ئورنىدا يۆتكەپ ئىشلىتەتتى . ئۇ ـ

نىگدىن باشقا ، خانىدانغا قاراشلىق ۋەزىر ياكى بەگلەر ، ئۆز پەرـ زەنتلىرىنىڭ نىكاھ ئىشىنى پادىشاھنىڭ ئىجازىتىسىز قىلالمايتتى . پادىشاھ قانداق ئورۇنلاشتۇرسا ئۇلارغا ئەلھۆكمىللا دېيىشتىن ئۆزگـە چارە يوق ئىدى . شۇڭا ، سەلىم شاھزادىنى چىن كۆڭلـ ىدىـن ياخشى كۆرگەن مېھرىنسامۇ شاھ ئەمرىنى ۋاجىپ ، دەپ بـ لىپ ، ئۆزى سۆيىمەيدىغان ئەلىقۇل بىلەن بىللە ئاگرادىن ھەسرەت بىلەن ئايرىلدى .

3 . ئاتىسىغا قارشى ئىسيان كۆتۈرۈش

ئادەمزاتسىز چۆل چېگرىدا سەلىم شاھزادىنىڭ ئىچى بەكمۇ سىقىلدى . جەڭ مەيدانلىرىدىمۇ ئۇ مېھرىنسانىڭ ئىسمىنى زىكرى قىلىپ يۈردى . ئىشق ئوتىدا كۆيۈپ كاۋاپ بولۇپ كېتىۋاتقان سـەلىمنىڭ قانات ياساپ ئۇچۇپ ئۇنىڭ قېشىغا چۈشكۈسى كېـ لەتتى . ئەمما ، شاھلىقنىڭ مۇشكۈل ۋەزىپىسى يەلكىسىدىن بېسىپ تۇرغاچقا ، ئارمىنى ئارمان پېتى قېلىۋەردى .

شاھزادە سەلىم جەڭلەردە زەپەر قۇچۇپ ، ئاخىر ئاگرا غا قـايىتتى . مېھرىنسا بىلەن يۈز كۆرۈشىدىغانلىقىنى ھەربىر خىيالىغا كـەلتۈرگەندە ، ئۇنىڭ يۈرىكى شوخ تېپىچەكلەيتتى . خانلىق بازاردا مېھرىنسا بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان چېغىنى ئۇ ھاياتىدىكى ئەڭ بەختلىك چاغلار ، دەپ بىلەتتى . ئەمما ئۇ مېھرىنسانىڭ توي قىلىپ يىراق بېنگالغا كەتكىنىنى ئاڭلىغاندا ، بىرى بېشىدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيۇۋەتكەندەك ئەندىكسىپ كەتتى ، يۈرىكى پـ چاق بىلەن تىلغاندەك ئېچىشىپ ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى .

ياش شاھزادە مۇھەببەتتە تۇنجى زەربىگە ئۇچرىدى . مو ـ غۇل خانلىقىنىڭ قولىنى نەگە سوزسا شۇ يەرگە يېتىدىغان تەخت

ۋاربسى تۇرۇپ ، سۆيگەن يارىغا ئىرىشەلمىگىنى ئۈنىڭغا قاتتىق ئەلەم قىلدى . مېھرىبانىنى ئەلقۇلغا زورلاپ ئېلىپ بەرگەن كىشىنىڭ باشقا ئادەم ئەمەس ، بەلكى شاھ ئاتىسى ئىكەنلىكىنى بىلگىنىدە ، ئۇنىڭ غەزەپتىن ئۆتى يېرىلغۇدەك بولدى ، يۈرىكىدە ئاتىسىغا قارشى غەلىيان قوزغالدى . سەلىم يۈرىكىدىكى ئازابىنى بېسىش ئۈچۈن ئۆزىنى مەجنۇن ، ھاراق ، ئەپيۇنغا ئوخشاش زەھەرلىك چېكىملىكلەرگە ئۇرۇشقا باشلىدى .

ئەكبەرشاھ بۇنى ئۇققاندىن كېيىن ئوغلىغا كۆپ نەسىھەت قىلدى . ئەمما ، سەلىم ئۇنىڭ گەپلىرىنى پىسەنتىتىگىمۇ ئېلىپ قويمىدى . بولمىغان يېرىگە كەلگەندە ، ئەكبەر شاھ دۆلەت سوراشتەك چوڭ ھوقۇقنى سەلىمگە ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، بۈيۈك ھەم ئېغىر مەجبۇرىيەتنى ئارتىش ئارقىلىق ئۇنى تىزگىنلىمەكچى بولدى . ئەمما ئۇنىڭ بارلىق تىرىشچانلىقلىرى بىكار كەتتى .

بۇ ھەقىقەتەنمۇ ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك بىر ئىش ئىدى . يەر ـ جاھاننى بويسۇندۇرغان شۇنچە قۇدرەتلىك شاھ بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە ، ئۆزى تىلەپ تاپقان پەرزەنتىنى ئىزىغا سالالمايۋاتاتتى ، شۇنداق قۇدرەتلىك پادىشاھلىقنىڭ ۋارىسى بولغان بىر شاھزادە سۆيگەن قىزىغا ئىگە بولالمىغانىدى .

ماينىڭ ئىچىدىكى بۆرەكتەك ئەزىز چوڭ بولغان سەلىم تېخى يېقىنغىچە نېمىنى خالىسا شۇنىڭغا ئېرىشىدىغىنىغا قەتئىي ئىشىنىپ كەلگەن ، ھالا بۇگۈنگە كەلگەندە ، ئۇ ئۆزىنىڭ قۇدرەتىگە بەكمۇ ئىشىنىپ كەتكىنىنى سەزدى . بەزىدە ئۇ شاھ ئاتىسى ئۇلۇغ ئەكبەر شاھنىڭ ئۆزىنى مەشۇقىدىن ئايرىۋەتكەنلىكىگە ئەشەنگۈسى كەلمەي قالاتتى . بۇنداق چاغلاردا ، ئۇنىڭ ئېسىگە باللىق چاغلىرى ، شاھ ئاتىسىنىڭ ئۆزىنى مېھرىبانلىق بىلەن « شەيخ » دەپ ئەركىلىتىشلىرى كېلىۋالاتتى . « شەيخ » ئۇنىڭ

باللىق چېغىدىكى ئەركىلەتمە ئىسمى ئىدى .

سەلىمنىڭ بۇ دۇنياغا كېلىشىدە بەكمۇ قىزىقارلىق ھېكايە بار . ئەكبەر شاھ توي قىلىپ نەچچە يىللارغىچە پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەن . ئۇ تەختكە چىققىنىغا ئون ئۈچ يىل بولدى دېگەندە ، خانىش جاد ھەبەي ئىبغىر بوي بولغان . ئەكبەر شاھ تەقدىر ـ قىسمەتكە ۋە خۇداغا ئىشىنىدىغان پادىشاھ بولغاچقا ، ئايلىنىڭ ئىككى قات ئىكەنلىكىنى ئۇققاندىن كېيىن ئۇنى ئېلىپ فەتىپۇر ـ سىكرىگە ىبرىپ ، داڭقى بار ئۆلىما ، شەيخ سەلىمگە تاۋاپ قىلغان ۋە ئاللادىن بىر ئوغۇل پەرزەنت تىلىگەن . ئەكبەر شاھنىڭ تەلـ يىگە ، مىلادى 1569 ـ يىلى خانىش پاخلانەك بىر ئوغۇل تۇغـ قان . ئەكبەر شاھ سەلىم شەيخكە بولغان ئىخلاسىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ، ئوغلىغا ئۇنىڭ ئىسمىنى قويغان . ئۇ ئوغلى ئۈچۈن كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزگەن . سەلىم كارامەت ئەتتىۋارلىق چوڭ بولغان . ئەكبەر شاھ شەيخ سەلىمگە بولغان سىغىنىشى ۋە ھۆرمىتىنى بىلـ دۈرۈش ئۈچۈن ، سەلىمنى ئەركىلىتىپ « شەيخ » دەپ ئاتىغان .

ئەكبەرشاھ ئوغلىنى ئىستېداتلىق ئىز باسار ، ئەلەمدىمۇ ، قەلەمدىمۇ بار ھۆكۈمران قىلىپ چىقىش ئۈچۈن ، ئۇنىڭغا كىتابى بىلىملەرنى بەرگەندىن سىرت ھەربىي ، سىياسىي بىلىملەرنىمۇ ئۆگەتكەن . ئەمما ، راھەت ئىچىدە ياشاپ كۆنۈپ قالغان سەلىم جاپا چېكىپ چىنىقىشنى خالىمايتتى . ئەكبەر شاھ بىلىم ـ ئىلىمدە كامالەتكە يەتكەن ئابدۇرەھىم خانىخاننى سەلىمنىڭ ھامىيسى ۋە ئۇستازى قىلىپ بەلگىلىدى . يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سەلىم پەن ـ مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئىگىلەش بىلەن بىرگە ياشـ لىق دەۋرىگە قەدەم قويىدى . ئەكبەر شاھ ئوغلىنىڭ بەكمۇ ئىشـ قىۋاز چوڭ بولغىنىغا قاراپ 1584 ـ يىلى ئۇنىڭغا بىھاگۆەن داسنىڭ قىزى مەن بەينى ئېلىپ بەردى . مەن بەي سەلىمگە خۇسراۋ ئىـ

سىملىك بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى . 1585 ـ يىلى سەلىم يەنە راجە بھاردىمالنىڭ قىزىغا ئۆيلەندى .

ئاتاقلىق زەردار ئائىلىلەرنىڭ ئىككى قىزىغا ئۆيلەنگەندىن كېيىنمۇ سەلىمنىڭ گۈزەل ئاياللارغا بولغان مەپتۇنلۇقى ئاشسا ئاشتىكى ، كېمەيمىدى . سەلىم گۈزەل ئاياللار قاينىمىدا ئۇزۇپ يۈرگەن بىر چاغدا مېھرىنسانى ئۇچراتتى ۋە ئۇنىڭغا ھەممىدىن بەك باغلىنىپ قالدى . بۇ باغلىنىش بېرىپ ـ بېرىپ بېغى ئۇزۇلمەس مۇھەببەتكە ئايلانغانىدى .

ئاگراغا قايتىپ دادىسىنىڭ مېھرىنسانى زورلاپ ئەرگە بېرىپ يىراق ئەلگە كەتكۈزۈۋەتكىنىدىن قاتتىق غەزەپكە كەلگەن سەلىم ئاخىر دادىسىغا قارشى تۇغ كۆتۈردى . شۇ زامانىدىكى داڭلىق تارىخچى بەدەنىۋى ئۇنى ئاستىرتىن كۈشكۈرتتى . ئەمما ، سەلىمنىڭ ئىسيانى مەغلۇپ بولدى . مەغلۇبىيەت سەلىمنى سەل پەسكويغا چۈشۈرگەندەك كۆرۈنسىمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ قەلبىدىكى غەلىيان تېخى بېسىقمىغان ، قىساس ئوتلىرى تېخى ئۆچمىگەنىدى . مىلادى 1599 ـ يىلى ئەكبەر شاھ جەنۇبقا لەشكەر تارتىپ ماڭغاندا ، ھىندىستاننىڭ شىمالىنى باشقۇرۇشتەك چوڭ ھوقۇقنى سەلىمگە تاپشۇرۇپ بەردى . شاھ ئاتىسىنىڭ يوق پۈرسىتىدىن پايدىلىنىپ تۇغ ـ ئەلەم تىكلەپ ئۆزىنى شاھ ئاتاش نىيىتىگە كەلگەن سەلىم يەنە بىر قېتىم شاھ ئاتىسىغا قارشى قوزغالدى . ئۇ ئاگرا شەھرىنى قولغا ئالماقچى بولۇۋىدى ، لېكىن بۇنى ئەمەلگە ئاشۇرالمىدى . مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن ئاللاھئابادقا قېچىپ بېرىۋېلىپ ، پۇتۇن مەملىكەتكە مۇستەقىللىق ئېلان قىلدى .

ئۇ چاغدا ، ئەكبەرشاھ جەنۇبىي ھىندىستاندىكى كانتېيسگە ھۇجۇم قىلىۋاتاتتى . سەلىمنىڭ ئىككىنچى قېتىم ئۆزىگە قارشى قوشۇن قۇرغىنىنى ئاڭلاپ ئۇ قاتتىق ئازابلاندى .

1601 ـ يىلى ئاخىراغبر ، پالار ، كانتېيىس قاتارلىق جايلاردا زەپەر قۇچۇپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇ ئىسيانكار ئوغلىنى تەسلىم بولۇشقا ئۈندىدى . سەلىم تەخت ۋارىسى تۇرۇپمۇ شاھ ئاتىسىنى تەختتىن تارتىپ چۈشۈرۈشكە ئالدىراپ كەتكەنىدى . ئەكبەرشاھ ئۇنىڭغا قوشۇنىنى تارقىتىۋېتىش بۇيرۇقىنى چۈشۈرگەن بولسىمۇ ، سەلىم ئوتتۇز مىڭ ئەسكىرىنى باشلاپ ئاگرا‌غا كىردى . ئەكبەر‌شاھ ئۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلىشنىمۇ ، ئەسكەر تارتىپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى قوبۇل قىلىشنىمۇ رەت قىلدى . تەلپىكى يەرگە چۈشكەن سەلىم ئامالسىز يەنە ئاللاھئابادقا قايتىپ كەتتى .

سەلىم شۇنچىلىك ئاسىي ـ گۇناھكار بولسىمۇ ، ئەكبەرشاھ يەنىلا ئۇنى سۆيەتتى . ئۇ ئوغلىنى بۇ يولدىن قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن ئىشەنچلىك ۋەزىرى ئابۇ‌فازىلنى جەنۇبتىن چاقىرتىپ كېلىپ ، سەلىمنى يامان نىيىتىدىن قايتۇرۇش ئۈچۈن ئاللاھئابادقا ئەۋەتتى . بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان سەلىم بەكمۇ قورقتى ۋە ئەبۇ‌فازىل ئاللاھئابادقا كەلگۈچە ئۇنى كۆزدىن يوقىتىش سۇيىقەستىنى پىلانلىدى .

1602 ـ يىلى سەلىمنىڭ قول ئاستىدىكىلەر ئەبۇ‌فازىلنى ئاللاھئابادقا كېلىۋاتقان سەپىردە قەتلى قىلدى . ئەكبەرشاھ ئوڭ قول ۋەزىرىنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلىغىنىدا ئازابتىن تولغىنىپ كەتتى ۋە ھەسرەت بىلەن :

ـــ شاھزادىنىڭ تەختكە چىقىش نىيىتى بولسا مېنىلا ئۆلتۈرۈۋەتسە بولماسمىدى ، ـــ دېدى .

بۇ ئىش شاھنىڭ يۈرىكىنى ئېزىۋەتتى ھەم سالامەتلىكىگىمۇ تەسىر قىلدى . خانلىقنىڭ مۇستەھكەم تۈۋرۈكلىرى بولغان ۋەزىرلىرى ، يېقىن دوستلىرى ئۇ ـ بۇ سەۋەبلەر بىلەن قارا يەرگە كىرىپ كېتىۋاتاتتى . ھالا بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە ، ئەبۇ‌فازىلمۇ

ئۇنى تاشلاپ كەتتى. بۇ روھىي زەربىنى ئۇ كۆتۈرەلمىدى، تېنى كۆندىن - كۈنگە ئاجىزلاپ كەتتى. خانىشنىڭ يىغلاپ - قاقشىشى بىلەن ئاتا - بالا ئەپلىشىپ قالدى، ئەمما سەلىم شاھ ئاتىسى بىلەن يارىشىش ئۈچۈن ئاگرا غا كەلمىدى. يەنىلا ئاللاھنى بادتا ئۆزىنى شاھ ئاتاپ تۇرىۋەردى.

ئوردىدىكى ئىككى چوڭ كۈچنىڭ ۋەكىللىرى ئەزىز كۆكە بىلەن راجە مەن سىنخ سەلىمنىڭ قوپاللىقلىرىدىن پايدىلىنىپ ئۇنىڭ تەخت ۋارىسلىق ئورنىنى سەلىمنىڭ ئوغلى خۇسراۋغا تارتىپ ئېلىپ بېرىش كويىغا چۈشۈشتى. خۇسراۋ مەن سىنخنىڭ نەۋرىسى، ئەزىز كۆكەنىڭ كۈيئوغلى ئىدى. مەن بەي ئوغلى خۇسراۋنىڭ ئېرىنىڭ تەخت ۋارىسلىق ھوقۇقىنى تارتىۋالماقچى بولغىنىنى ئاڭلاپ بەكمۇ ئازابلاندى. ئۇ ئېرىنى سۆيەتتى، يۈرەك پارىسى بولغان ئوغلىغىمۇ كۆيەتتى. ئۇ ئېرىنىڭ ۋارىسلىق ھوقۇقىدىن ئايرىلىپ قېلىشىنى ھەرگىز خالىمايتتى. شۇڭا، ئوغلىغا كۆپ قېتىم يالۋۇردى، ئەمما خۇسراۋنىڭ قولىغا ئانىسىنىڭ ھەسرەت - نادامەتلىرى كىرمىدى. ئېرى بىلەن ئوغلىنى يارىشتۇرۇشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىگە كۆزى يەتكەن ئاتا، ئاتا - بالا قىرغىنچىلىقىنى كۆزۈمۈ كۆرمىسۇن، دەپ 1604 - يىلى زەھەر ئېچىپ ئۆلۈۋالدى.

سەلىم مەن بەينى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ ئۆلۈمى سەلىمگە قاتتىق ئېغىر كەلدى. ئايالىنىڭ قارىسىنى تۇتۇش ئۈچۈن، ئۇ تۆت كۈنگىچە ئاغزىغا بىر كاپام غىزا سالمىدى، بىر يۇتۇم سۇ ئىچمىدى. ھېچنېمىدىن تەپتارتمايدىغان، يولۋاستەك ھۆركىرەپ يۈرۈيدىغان سەلىم بېسىقىپلا كەتتى. ئوغلىنىڭ ئۆزىگە قىلغان سۇيىقەستى، ئايالىنىڭ ئۆزىنى ئولتۇرۇۋېلىشى، ئۇنى ھەققە بويۇن ئېگىشكە مەجبۇر قىلدى. ئاخىر بىر كۈنى، ئۇ

ئاگـراغا ، شاه ئاتسىنىڭ قېشىغا قايتىپ بېرىپ ئۇنىڭ ھۆكۈمرانـ لىقىغا بويسۇندى .

سەلىم ئەكبەر شاھتىن گۇناھىنى تىلىگەن چاغدا ، ئەكبەر شاه ئوغلىنىڭ قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتىپ ئۇنىڭغا بـاغـرىـنـى كەڭ ئاچتى ۋە ئۇنى بۇرۇنقىدەكلا ئەركىلـ تىپ « شەيخ » دەپ ئاتىدى . ئاتىلىق مېھرى ھەممىنى بېسىپ چـۈشـتى . مەن سىنىڭ بىلەن ئەزىزىنىڭ خۇسراۋنى تەختكە چىقـ ىرىش نىيىتىمۇ ئىشقا ئاشمىدى .

1605 ـ يىلى ، ئەكبەر شاه كېسەلدىن ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى . دوختۇرلار ئۇنى ساقايماس كېسەل بوپتۇ ، دەپ ھۆكۈم قـىلدى . ساناقلىقلا كۈنلىرىنىڭ قالغىنىنى سەزگەن ئەكبەر شاه بارلىق ۋەزىر ـ ۋۇزرا ، بەگ ـ ئەمەلدارلىرىنى يىغىپ ، شۇلارنىڭ ئالدىدا شاھلىق تاجىسى ، شاھلىق شەمشىرى ۋە شاھلىق تونىنى ئامـراق ئوغلىغا تاپشۇردى ۋە ئۇنى تەخت ۋارىسىم ، دەپ تەنتەنـ لىك جاكارلىدى . 1605 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ 17 ـ كۈنى ، دۇنياغا داڭـلـىق ، سەلتەنەتى ئالەمگە مەشھۇر بۇ خاقان ئالەمدىن ئۆتتى .

ئەكبەرشاه ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن سەلىم نۇرىددىن مۇھەممەد جاھانگىرشاه نامى بىلەن تەختكە چىقتى . ئۇ تەختكە چىقىپلا ، خەلقنى ئەمىن تاپقۇزۇش ئۈچۈن ئىككى تۈرلۈك مۇراجىئەتنامە ئېلان قىلدى . ئۇنىڭ خەلقنى ئەمىن تاپقۇزۇش يو- لىدا قىلغان ئىشلىرىنىڭ ئىچىدە ھەممىدىن بەك جىڭغا توختايدىـ غىنى « ئادالەت زەنجىرى » ئىدى . جاھانگىرشاه پۈرەن قەلئەسـ ىنىڭ ئىچىگە چوڭ بىر قوڭغۇراق ئاستۇردى ، قوڭغۇراققا تۇتاشقان زەنـجىرنىڭ بىر ئۇچىنى پۈرەن قەلئە تېمىنىڭ سىرتىغا ساڭگىلـ تىپ قويدى ۋە ئادالەتنى ياقلاشنى تەلەپ قىلغۇچىلار بولسا ، قوڭغۇراقنى چېلىپ ماڭا ئىلتىجا قىلسۇن ، ئۇلارنىڭ ئاھۇ ـ زارى

ماڭا دەرھال يەتكۈزۈلسۇن ، ئۇلارغا ھېچكىم دەخلى ـ تەرۇز قىلـ مىسۇن ، دەپ پەرمان چۈشۈردى . شۇنىڭ بىلەن بۇ شاھنىڭ ئادالەتنى ياقلايدىغانلىق خەۋىرى پۈتۈن ئەلگە پۇر كەتتى .

جاھانگىرشاھ تەختكە چىقىپ ئۈزۈن ئۆتمەي چوڭ ئوغلى خۇسراۋ يەنە ئاسىيلىق تۇغىنى كۆتۈرۈپ چىقتى . ئەكبەر شاھ تەختتىكى چاغدىلا ئۇ ئاتىسىنىڭ تەختكە ۋارىسلىق قىلىش ھوقۇقـ قىنى تارتىۋالماقچى بولۇپ مەغلۇپ بولغانىدى . ئەمما ئۇنىڭ موـ غۇل خانلىقىنىڭ پادىشاھى بولۇپ ، جىمى ھوقۇق ـ بايلىقنى چاڭگىلىدا تۇتۇش نىيىتى يۈرىكىدە بەكمۇ چوڭقۇر يىلتىز تارتقاـ نىدى . شاھ ئاتىسىنىڭ مېھرى ، ئۇنىڭ بۇ خاتا قىلمىشلىرىغا قارشى تۇرۇشى ، ئاسىيلىقنىڭ ئاقىۋىتى ، مەغلۇپ بولغاندىن كېـ يىن ھاياتىنىڭ خەۋپكە ئۇچرىشى ، ھېچنېمە ، ھېچنېمە ئۇنىڭغا كـار قىلمىدى . ئۇ نىيىتىدىن قەتئىي يانمىدى . بىر كۈنى ، خۇسراۋ سىگنىدارادىكى بوۋىسى ئەكبەر شاھنىڭ قەبرىسىنى زىـ يارەت قىلىمەن ، دېگەن باھانە بىلەن بىر قىسىم ئاتلىق ئەسكەرـ لەرنى باشلاپ ئاگرادىن چىقىپ كەتتى .

كۈن غەربكە قىيسىيپ ، ئاستا ـ ئاستا قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى . خۇسراۋ قول ئاستىدىكىلەرگە ئاگراغا قايتماي دېھلىغا قاراپ مېڭىش بۇيرۇقىنى چۈشۈردى . دېھلىغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن ئۇ ئەسكىرىي كۈچىنى كۆپەيتىپ نەچچە ئون مىڭغا يەتـ كۈزدى . ئۇنىڭ كۈچى بارغانسېرى زورىيىشقا باشلىدى . ئۇ ئامانـ لىقىغا تېخىمۇ بەكرەك كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ، دېھلىدىن لاھورغا يۆتكەلدى . لاھورغا كېلىپ ئۆزۈن ئۆتمەي ، ئۇ مۇستەـ قىللىق ئېلان قىلدى . ئۇ شېك مەزھىپىنىڭ بەشىنچى پىر ـ ئۇسـ تازى ئارجۇمەنىنى زىيارەت قىلىپ ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ غەلىبە قىلـ شىغا مەدەت بېرىشىنى تىلىدى .

جاھانگىر شاھنىڭ بۇ ئىشقا بەكمۇ غەزىپى كەلدى . يامان يولدىن يان ، ۋاپادار بالا بول ، دەپ ئوغلىغا كۆپ قېتىم نەسىھەت قىلدى ، خۇسراۋ ئۇنىڭ گەپلىرىگە پىسەنت قىلمىغاندىن كېيىن ئەسكەر ئەۋەتىپ باستۇردى . ئۇ ئۆزىنىڭ ئەڭ قابىل سەركەردىسىنى لاھورغا ئەۋەتتى . خۇسراۋ ئۇنىڭغا قارشى جەڭگە ئاتلاندى ـ دە ، تارمار بولۇپ كابولغا قېچىپ بېرىۋالدى . جاھانگىر شاھنىڭ ئەسكەرلىرى ئىز بېسىپ قوغلاپ مېڭىپ ئۇنى تىرىك قولغا چۈشۈردى .

جاھانگىر شاھ ئۇرۇش ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولۇپ تۇرۇش ئۈچۈن ، باربگاھىنى لاھورغا قۇرۇپ پەنجاپ ئالدىنقى سېپىدىكى ئۇرۇشقا ئۆزى يېتەكچىلىك قىلىپ تۇردى . خۇسراۋ قولغا چۈشۈپ ، گۇناھكار سۈپىتىدە ئۇنىڭ ئالدىغا يالاپ ئەكېلىندى . بۇ قېتىمقى غەلىبىدىن ئۇ تولىمۇ رازى بولدى . ھەرقانداق شەكىلدىكى ئاسىيلىقلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ، ئۇ خۇسراۋ تەرەپدارلىرىنىڭ كاللىسىنى كېسىپ سازايى قىلدۇردى . شاھزادە خۇسراۋنىڭ ئىككى كۆزى ئويۇلۇپ ، ئۆزى زىندانغا تاشلاندى . شېئىر مەزھىپىنىڭ بەشىنچى پىر ـ ئۇستازى قەتلى قىلىندى . خۇسراۋنىڭ بىرنەچچە يېقىن گۇماشتىسى ئۇركىگەن ئاتقا سۈرەتلىپ ، لاھور كوچىلىرىدا سازايى قىلىپ ئۆلتۈرۈلدى . جاھانگىر شاھ باشقىلارغا ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن ، شۇ زامانداا ئەڭ ئېغىر جازا ھېسابلىنىدىغان بۇ يېڭى جازا ئۇسۇلىنى قوللانغانىدى .

جاھانگىر شاھ ئۆز ئوغلىنى باستۇرغاندىكى ئاشۇنداق ئىرادە ۋە رەھىمسىزلىك ، ئۇ ئاسىيلىق قىلغان چاغدا ئەكبەر شاھنىڭمۇ ۋۇجۇدىدا كۆرۈلگەن بولسا ، ھىندىستاننىڭ تارىخى يەنە باشقىچە يېزىلغان بولاتتى . شۇغىنىسى ، ئەمەلىيەت پۈتۈنلەي ئۇنىڭ ئەكسىچە ، ئەكبەر شاھ ئاتىلىق مېھرى ، كەڭ قورساقلىقى بىلەن جا-

هانگىر شاھنىڭ ھەممە گۇناھلىرىدىن كەچكەن بولسا ، جاھانـ
گىر شاھ ئوغلى خۇسراۋغا قىلچىلىك كەڭچىلىك قىلمىدى . ئەمە-
لىيەتتە ، ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ ئۆزىگە قارشى چىقىشى ، ئۇنىڭمۇ دا-
دىسىغا قارشى تىغ كۆتۈرگەنلىكىنىڭ قىساسى ئىدى . دادىسىغا
قارشى بايراق تىكلەپ ، دادىسىنى قانچىلىك ئازاب ۋە ۋەھىمىگە
سالغان بولسا ، ئۆز ئوغلىنىڭمۇ ئۆزىگە شۇنچىلىك ئازاب ۋە ۋەھىمە
سېلىشى ، ئۆزىنىڭ دادىسىغا قىلغانلىرىنىڭ ئوغلىدىن ئەينەن يې-
نىشى ئۇنىڭ خىيالىغمۇ كېلىپ باقمىغانىدى . دادىسى ھاكىمىيەت
يۈرگۈزۈۋاتقاندا ئۇ قولىغا كەلتۈرۈشنى ئارزۇ قىلغان ھوقۇق –
ئابرۇيىنى ، ئۇنىڭ دەۋرىگە كەلگەندە ئوخشاشلا ئۇنىڭ ئوغلىمۇ
قولىغا كەلتۈرۈشنى ئارزۇ قىلغانىدى . ئوخشىمايدىغان يېرى ، جا-
ھانگىر شاھ مۇھەببەت يالقۇنىدىن غەزەپكە كېلىپ دادىسىغا قارشى
تىغ كۆتۈرگەن . ئەمما ، خۇسراۋ ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەيلا قالماس-
تىن ، ئەكسىچە ئۇنىڭ روھىمۇ ، جىسمىمۇ بەربات بولدى . ئادەم
دېگەن شۇنداق نېمە . مەيلى ئۇ ئېسىلزادە ياكى پەس ئادەم بول-
سۇن ، ھامان ئۆز خاتالىقلىرىنى يېپىشقا ، باشقىلاردىن ئۆتكەن
سەۋەنلىك ، خاتالىقلارنى بولسا كۆپتۈرۈپ ، چوڭايتىپ
كۆرسىتىشكە ئادەتلەنگەن .

خۇسراۋ توپىلىڭى تىنجىتىلغاندىن كېيىن جاھانگىر شاھ
بۇ قېتىمقى سەپەردىن تولىمۇ مەمنۇن بولدى . ئۇ ئاگرا غا شاد –
خۇراملىق ئىچىدە قايتىپ كەلدى . بۇنىڭدىن كېيىن موغۇل خان-
لىقىنىڭ ھوقۇق ۋە بايلىقى ئۇنىڭ قولىدا تېخىمۇ مۇستەھكەم
تۇراتتى .

ئۇ چاغدا ، غىياسىدىن بەگ يەنىلا ئوردىدا ۋەزىرلىك ۋە-
زىپىسىنى بۇرۇنقىدەكلا بەجانىدىللىق بىلەن ئۆتەۋاتاتتى .
بىر كۈنى ، جاھانگىر شاھ ۋەزىرلىرى ۋە قورۇقچىلىرىنىڭ

ھەمراھلىقىدا پۇرمەن قەلئەسىنى كۆزدىن كەچۈردى . ئۇ ئەكبەر-شاھ خانلىق بازىرى ئاچقان يەرگە كەلگەندە ، ئىختىيارسىز توخ-تاپ ، خۇددى يىتتۈرۈپ قويغان نەرسىسىنى ئىزلىگەندەك ئەتراپقا باقتى . ئۇنىڭ كۆزىگە بىر گۈزەل قىزنىڭ سىيماسى گاھ كۆرۈ-نۈپ ، گاھ يوقاپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈندى . بۇ قىز باشقا بىرى ئەمەس ، دەل كېچەيۇكۈندۈز ئۇنىڭ يادىدىن چىقمايدىغان مېھ-رىنسا ئىدى . ئۆتكەن ئىشلار بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتە-كەندە ، ئۇ ئۆزىنى شاھزادە سەلىم ۋاقتىغا قايتىپ ، مەشۇقى بىلەن مۇھەببەتلىشىۋاتقاندەك سەزدى . مېھرىنسانىڭ تاتلىق تەبەسسۇم-لىرى ، قۇشتەك يەڭگىل قەدەم ئىلىشلىرى ، چىن قەلبىدىن ئېتە-لىپ چىققان ئوتلۇق قەسەملىرى ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقان شە-رىن مىنۇتلار شاھقا ھېلىلا بولۇپ ئۆتكەن ئىشتەك بىلىندى . ئۇ كاللىسىنى سىلكىۋېتىپ ، ئەس - ھوشىنى تاپقاندىن كېيىن ، ئۇ ئىشلارنىڭ ئەمدى كەلمەسكە كەتكىنىنى ئويلىدى - دە ، چەكسىز ھەسرەت دېڭىزىغا چۆكتى . گەرچە ئۇ چاغلاردا ئۇ تېخى بىر شاھزادە بولسىمۇ ، ھەقىقىي بەختنىڭ تەمىنى تېتىغانىدى . ھازىر ئۇ ھەممىگە قادىر پادىشاھ بولدى ، ئەمما دەردكە مۇپتىلا بولدى . ئۇنىڭ مۇھەببەتكە تەشنا يۈرىكىدە مەڭگۈ پۈتمەيدىغان يارا قالدى .

ئۇ بىردىنلا يېگانىلىكنى خالاپ قالدى - دە ، ۋەزىرلىرىگە كېتىۋېرىشنى ئېيتىپ ، ئۆزى مېھرىنسانىڭ ئوت - پىراقى ئىچىدە قالدى .

نامازشام ئارا ، ئۇ كۆزدىن كەچۈرۈشنى تۈگىتىپ ئوردىغا قايتقان چاغدا ، چىرايى سۇرلۇك تۇس ئالغانىدى . قارىغاندا ، ئۇ بىرەر ئىشتا بىر قارارغا كېلىپ بولغاندەك قىلاتتى .

مېھرىنسا بىلەن ئېرى ئەلىقۇل ئۆز تەۋەلىكىدە ئارامبەخش

تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتاتتى . جاھانگىر شاھ موغۇل خانلىقىنىڭ تەختىگە چىققاندا نۇرغۇن باي ـ غوجىلارغا نام ـ ئاتاق تارتۇق قىلغان . شۇلارنىڭ قاتاردا ، ئەلقۇلغا « ئافغان شىرى » دېگەن ئاتاقنى بەرگەنىدى . ئۇ ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن دەسلەپكى بىر ـ ئىككى يىل ئىچىدە ، ھېچكىم ئەلقۇلنىڭ سەممىيىتىدىن گۇمانلانمىدى . بىراق ، 1607 ـ يىلى پادىشاھ « ئافغان شىرى » كۆپ قېتىم شاھ پەرمانىغا بويسۇنتاۋلىق قىلىپ ، ئەمدى شاھقا قارشى تۇرۇپ سىلاڭ كۆتۈرۈش تەييارلىقىغا چۈشتى ، دېگەن مەلۇماتنى تاپشۇرۇۋالدى . شۇنىڭ بىلەن ، ئۇ قۇتبەددىن ئىسىملىك يېقىنىنى بېنگالغا بېرىپ ئەھۋال ئىگىلەشكە ، ناۋادا ئەلقۇلنىڭ راستتىنلا ئۆزىگە قارشى چىقىش نىيىتى بولسا ، ئۇنى قولغا ئېلىپ ئاگراغا ئېلىپ كېلىشكە ئەۋەتتى . بۇ ئىشنى بېجىرىشتە توسالغۇغا ئۇچرىماسلىقى ئۈچۈن ، جاھانگىرشاھ ئۇنى بېنگالنىڭ بەگلىكىگە تەيىنلىدى . قۇتبەددىن بېنگالغا بارغاندىن كېيىن ئەلقۇلنىڭ شاھقا بولغان سادىقلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئىسپاتلارنى ئېلىپ ئۆزىنىڭ ئالدىغا كېلىشىنى تەلەپ قىلىپ ئادەم ئەۋەتتى . ئەلقۇل قۇتبەددىنىڭ ئالدىغا نۆۋەتتە كەلمىدى ، ئۇنىڭ سوئاللىرىنىمۇ جاۋابسىز قالدۇردى . ئەلقۇلنىڭ ھاكاۋۇرلۇقى قۇتبەددىنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى . شۇڭا ئۇ ئەلقۇلغا ئوبدانراق ساۋاق بېرىپ قويۇش نىيىتىگە كېلىپ ، ئەلقۇلنىڭ قەسىرىگە ئۆزى باردى ۋە ئۇنىڭدىن خانلىققا سادىقەتمەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان دەلىل ـ ئىسپاتلارنى كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلدى . ئەلقۇل بۇنداق گۇمانلارنىڭ ئاساسسىز يوقلۇقىنى ، بۇ ئۆزىگە قىلغان ئەڭ چوڭ ھۆرمەتسىزلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى . ئىككىسى سۆھبەتتە ئولتۇرغان بىر چاغدا ، قەھر ـ غەزىپىنى باسالمىغان ئەلقۇل توساتتىن قۇتبەددىنغا قىلىچ ئۇردى . ئەلقۇل ئاقىۋىتى يامان بىر ئىش قىلىپ قويغىنىنى ھېس

قىلىپ قاچماقچى بولغانىدى ، لېكىن ئۇلگۈرەلمىدى . قۇتبىددىن ئىك مۇھاپىزەتچىلىرى ئۇنى قورشۋالدى . ئۇ شۇلارنىڭ قىلىچ لىرى ئارىسىدا جان بەردى . ئۇنىڭ ئۆلگىنىدىن خەۋەر تاپقان جاھانگىر شاھ ئەلىقۇلنىڭ تۇل قالغان ئايىلى مېھرىنسانى ئاگراغا قايتۇرۇپ كېلىش پەرمانىنى چۈشۈردى . ئەلىقۇلنىڭ قىلىچى يامان يېرىگە سانجىلغان قۇتبىددىن ساقىيالماي ، نەچچە كۈندىن كېيىن جان ئۈزدى . قۇتبىددىننىڭ ئۆلۈمىدىن بىرنەچچە كۈن كېيىن بېنگاللىق ئەمەلدارلار مېھرىنسانى ئاگراغا ئېلىپ كەلدى .

4 . ئۆمۈرلۈك ھەمراھ

جاھانگىرشاھ موغۇل خانلىقىنىڭ تەختىگە چىققاندىن كېيىن بۇ ئەل تېخىمۇ گۈللەپ ياشىنىدى . ئەمما ، جاھانگىرشاھنىڭ يۈرىكىنى زېدە قىلغان ھېلىقى ئىش ئۇنىڭ زادى ئېسىدىن چىقمىدى . بۇ زېدە ئاغزى پات ـ پات ئېچىلىپ ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئاغرىتاتتى . جاھانگىرشاھ ئىشق ـ مۇھەببەتكە تەشنا ئىدى ، ئەمما دۆلەتنى باشقۇرۇش ، ئىدارە قىلىش ئۇنىڭدىنمۇ مۇھىم ئىدى .

كەچكى شەپەقنىڭ ئاداققى نۇرلىرى ئۇپۇققا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى . جاھانگىرشاھ ھېلىلا كېڭەشتىن چىققانىدى . ئىچى سىقىلىپ تۇرغان شاھ تىنچ بىر يەرنى تېپىپ ئولتۇرۇش ئۈچۈن ئۆزى يالغۇز پۈرەن قەلئەسىنىڭ غەرب تەرىپىگە قاراپ ماڭدى . پۈرەن قەلئەسىگە يېقىن جەمنە دەرياسىنىڭ بويىغا كېلىپ دەريا سۈيىگە قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتى . سالقىن شامال ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزىنى سۆيۈپ ئۆتەتتى . ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيى قىرغاقتا بوش ئۇرۇلۇپ رېتىملىق ئاۋاز چىقىراتتى . قارشى قىرغاقتىكى ئاگرا شەھرى بىر كۈنلۈك قاينام ـ تاشقىنلىقتىن ئەمدى ئارامىغا چۈشكەنىدى . خان ئوردىسى بولغان پۈرەن قەلئەسىنىڭ

ئەتراپىدا كۆزەتچىلىك قىلىۋاتقان ئەسكەرلەرمۇ ئەمدى پۈت ـ قولىنى سوزۇپ ئۇھ ، دېيىشكەنىدى . شەھەر سىپىلىنىڭ ئۈستىدىكى ئەسكەرلەر موغۇل خانلىقىنىڭ يۈرىكى بولغان پۇرەن قەلئەسىنى قوغداش ئۈچۈن ئۆياقتىن ـ بۇياققا توختماي مېڭىپ تۇراتتى . بايلىق ۋە شانۇ شەۋكەتنىڭ نىشانى بولغان ، گۆھەر كۆز قويغان تاج شاھنىڭ بېشىدا جۇلالىنىپ تۇراتتى . ئۇ خىيال دەرياسىغا شۇنچىلىك چوڭقۇر شۇڭغىنىكى ، ئاخىرقى يورۇقلۇقنىڭ قانچىلاردا قارالىغۇلۇققا ئالماشقىنىنى سەزمەيلا قالدى . ئۇنىڭ ئۇرۇدىغا قايتقۇسى كەلمەي ، بىر كېنىزەكنى ئايالىرىنىڭ بىرى بولغان شەمشادنى چاقىرىپ كېلىشكە ئەۋەتتى . بىردەمدىن كېيىنلا شەمشاد ئۇنىڭ ئالدىدا هازىر بولدى . ئۇ ئۇنىڭغا لەپپىدە بىر كۆز تاشلىغاندىن كېيىن ئالدى تەرەپتىن كۆزىنى ئۈزمەستىن دېدى :

ـــ مەي ئەكېلىپ ، ماڭا بىر قەدەھ قۇيۇپ بەر ، بۇگۈن سەن ماڭا بىردەم كېنىزەكلىك قىل !

ـــ ئالىيلىرى شادلىنىدىغان ئىشلا بولسا باش ئۈستىگە ، شاھىم ، ـــ شەمشاد كەينىگە بۇرۇلۇپ مەي ئەكېلىشكە كەتتى .

شەمشاد ياش هەم گۈزەل بولۇپ ، ئوردىغا كىرىپ شاھقا تۇقال بولغىنىغا تېخى نەچچە ئايلا بولغانىدى . ئۇنىڭ دادىسى ئوردىدا ۋەزىر ئىدى . بىر كۈنى شاھ ئۇنىڭ قىزىغا نەچچە قېتىم ئارتۇق قاراپ قويۇۋىدى ، شاھقا ياخشى كۆرۈنۈش ئۈچۈن ، ئۇ قىزىنى دەرهال شاھقا تارتۇق قىلدى . جاھانگىر شاھ ئۇنىڭ چىرايلىقلىقىغا ۋە سەبىي ، ئوماقلىقىغا قاراپ ، ئۇنمۇ توقاللىرىنىڭ ئارىسىغا قېتىۋالدى .

هايال بولماي شەمشاد مەي بىلەن قەدەھ كۆتۈرۈپ قايتىپ كەلدى ـ دە ، شاھقا قەدەھ تۇتتى . شاھ قەدەھنى ئېلىپ بىر تەنەقتىلا ئىچىۋەتتى . ئۇ بوشىغان قەدەھنى شەمشادقا سۇنۇۋېتىپ :

ـــ بۇگۈنكى مەينى قەيەردىن ئېلىپ كەلدىڭ . نېمانداق كۆچى يوق ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ شاھىم ، كۆنده ئالدىغان يەردىن ئېلىپ كەلدىم . مەن . . . ـــ شەمشاد دۇدۇقلاپ كەتتى . مەينى خاتا ئەكەلگەن ئوخشايمەن ، شاھ مەندىن نارازى بولدى ، ئەمدى تۇغىشىدىغان بولدۇم ، دەپ ئويلىغان شەمشادنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى .

شەمشادنىڭ ئۇركىگەن كېيىكتەك تۇرقىغا قاراپ ، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ مەقسىتىنى خاتا چۈشىنىپ قالغانلىقىنى پەملىگەن پادىشاھنىڭ مېيقىدا كۈلكە پەيدا بولدى . ئۇ خاپا بولۇش ئۈياقتا تۇرسۇن ، شەمشادقا ئىچى كۆيگەن ھالدا ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ :

ـــ قورقما ، شەمشاد ، سېنى خاتا قىلدىڭ ، دېمىدىم . بۇگۈن ئاغزىمدىكى ئۆزگىرىشكە قاراپ شۇنداق دېدىم ، ـــ دېدى .

ـــ ئالىيلىرىنىڭ گېپىگە . . . يەنىلا . . . چۈشىنەلمىدىم ، ـــ دېدى شەمشاد تىترىگەن ھالدا .

ـــ شەمشادىم ، بۇگۈن بۇ مەي ماڭا تەسىر قىلمايۋاتىدۇ . شۇنچە ئىچسەممۇ كەيپ بولاي دېمەيۋاتىمەن . . . يەنە بىر قەدەھ قۇيغىنا . . .

جاھانگىر شاھنىڭ ئاۋازىدىن مىسكىنلىك ، ھەسرەت تۆكۈلۈپ تۇراتتى . ئۇ شەمشادنىڭ قولىنى ئاستا قويۇۋەتتى . بۇرۇن شەمشاد پادىشاھنىڭ بۇنداق غەمكىن ھالىتىنى كۆرۈپ باقمىغان . ئۇ دېگەن سۆزلۈك ، سالاپەتلىك بىر شاھ ئىدى . بەزىدە ئۇ شەمشادنىڭ ئالدىدا ئەرلىك سالاھىيىتى بىلەن پەيدا بولسىمۇ ، يەنىلا پادىشاھلىق سالاپىتىدىن چۈشمەي مۇئامىلە قىلاتتى . شاھقا ئىتائەت قىلىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان شەمشادنىڭ ۋۇجۇدى پادىشاھنىڭ بۇ ھالىدىن لەرزىگە كەلدى . ئۇ قو-

روُنغان هالدا :

— ئەمسە ، بوُ مەينى يەنە نېمىشقا ئىچىلا ، شاھىم ، — دېگەچ شاھقا مەي قوُيدى .

جاھانگىر شاھ ئوُ تەكلىگەن مەينى ئالماستىن ئوُنىڭ چىراـ يىغا تىكىلگىنىچە قولىنىڭ بېغىشىدىن توُتتى .

— شەمشاد ، مەي ـ شاراب ئادەمنى مەست قىلىدوُ ، ئايال كىشىمۇ ئادەمنى مەستخوُش قىلىدوُ . دەپ باقە ، بوُ ئىككىسىدىن قايسىسى بەكرەك كوُچلوُك مەست قىلىدوُ ؟

شەمشاد بوُنىڭغا نېمىمۇ دېيەلمىسوُن ، ئوُ گەپ قىلماستىن قارا كوّزلىرىنى خانغا تىكتى .

— سوئالىمغا نېمىشقا جاۋاب بەرمەيسەن ؟

— مەن سىلىنىڭ ئىتائەتىمەن قوُللىرى ، سىلىنىڭ ئالدىـ لىرىدا مەن نېمىمۇ دېيەلەيتتىم ، — شەمشاد كوّزلىرىنى شاھنىڭ كوّزلىرىدىن ئوُزمەيتتى .

— بوُمۇ مېنىڭ يوشوُروُن ئازابىم . ھەممە ئادەم مېنى شاھ دەپ بېشىغا ئېلىپ كوّتوُرىدوُ ، لېكىن ئالدىمدا بىرەرىمۇ چىن كوّڭلىدىكى گەپنى قىلمايدوُ ، ماڭا قاراپ چىن كوّڭلىدىن چىقىـ رىپ كوُلەيدوُ . مەن ئوُلارنىڭ ئارىسىدا بوُروُختوُرمىلىق ھېس قىلىمەن . . . سەنمۇ شوُنداق قىلىۋاتسەن . . . بوُ نېمە ئوُچوُن . . . بىر دەپ باقە ؟

— ئوُنداق ئەمەس ، ئالىيىلىرى ، ھەرگىز ئوُنداق ئەمەس . . . ھەممە كىشى سىلىگە خوُشاللىق تىلەيدوُ ، مەڭگوُ خوُشاللىق تىلەيدوُ ! — كوّڭلى سەل جايىغا چوُشوُپ ، خېلى يوُرەكلىك بولوُپ قالغان شەمشاد نەچچە ئېغىز بولسىمۇ شاھنىڭ ھالىغا يېتىدىغان گەپلەرنى قىلىۋالدى .

— ئوُنداق بولسا ، سورىغان سوئالىمغا جاۋاب بەرگىن .

مەن سېنىڭ قارىشىڭنى ئاڭلاپ باقماقچى .

ـــ ئىشقى بار ئەرلەرگە گۈزەل نازىنىنلار مەيدىنىمۇ كۆچـ
لۈك ، شېرىن ، جەلپ قىلارلىق بىلىنىدۇ . بۇنداق ئەرلەر ئىشق ئوتىغا مۇپتىلا بولدىمۇ ، بولدى ، ئۇ ئوتنى ھەرگىز پەسەيتەلمەيـ
دۇ ، كۆيۈپ تۇرسىمۇ ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇرىدۇ . ئەمما ، مەي ـ شارابنىڭ خۇش كەيپلىكى بىردەمچىلىكلا ، ئۇ ناھايىتى قىسقا ۋاـ
قىت ئادەمنى خۇش قىلىپ ، ھەممە خاپىلىقنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ .

ـــ شەمشادىم ، جاۋابىڭدىن ئۆرگىلەي . ئەقلىڭگە بارـ
كاللا ، بايىقى گېپىمنىڭ مەنىسىگە ئەمدىغۇ چۈشەنگەنسەن ؟ ـــ جاھانگىر شاھنىڭ چىرايىغا كەمدىن ـ كەم كۆرۈلىدىغان كۈلكە يامرىدى ، ـــ بۇگۈن مەن بۇرۇنقى تۇرمۇشۇمدا پەيدا بولۇپ يەنە غايىب بولغان بىر قىزنىڭ ئىشق ـ پىراقىدا ئۆرتىنىۋاتىمەن . شەمشاد ، ئەكەل ، يەنە بىر قەدەھ كەلتۇر !

شەمشاد مەينى قۇيۇپ بېرىۋەردى ، شاھ قەدەھلەپ ئىچـ
ۋەردى . جاھانگىر شاھ يەنە ئىچەلمىگۈدەك ھالغا كەلگەندىلا شەمـ
شاد بولدى قىلدى .

ـــ بولدى ، خوجام ، جىق ئىچكەننىڭ تەن ساقلىقىغاـ
پايدىسى يوق .

ـــ ماقۇل ، شەمشاد ئىچمەي ، يۇر ، ھەرەمگە قايتايلى ، ـــ جاھانگىر شاھ ئورنىدىن تۇرۇپ شەمشادنىڭ مۇرىسىگە ئېسىلىپ ماڭدى .

ھەرەمدىكى توقال ـ ئاغىچىلارنىڭ شەمشادقا ھەسەتخورـ
لۇقى تۇتتى . چۈنكى ، بۇگۈن پادىشاھ ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ ، ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ ، ئۇنى چەكسىز شۆھرەتكە ، ئىپتىخارغا ئىگە قىلغانىدى . ئۇلار ، بۇگۈن شەمشادنىڭ كۈنى تۇغۇلدى ، كۈنـ
دۈزمۇ ، كېچىمۇ شەمشادقا مەنسۇپ بولدى ، دەپ ئىچ ـ

ئىچىدىن ئۆرتىنىشتى .

جاھانگىرشاھ جىق ئىچكىنى بىلەن مەست بولمىغانىدى . ئۇنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي ، خىيالىدا تۇرمۇشۇمدا ئۆزگىرىش بولارمۇ ؟ يەنە بۇرۇنقىدەك مۇھەببەت ۋە گۈزەللىكتىن بەھرىئالالارمەنمۇ ، دېگەن خىيال ھۆكۈم سۈرەتتى . شۇنچە يىللاردىن كېيىن ئاشۇ مېھرىنسا ــ « ئافغان شىرى » نىڭ تۇل قالغان ئايالى ، شاھ ئوردىسى ــ پۈرمەن قەلئەسىگە قايتىپ كېلىپ ، ئۇ-نىڭغا يېقىنلا يەردە ياشاۋاتاتتى . بۇرۇنقى مېھرىنسا بىلەن ھازىرقى مېھرىنسانىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاسمان ـ زېمىن پەرق بار ئىدى .

ئاشۇ كۈنى ، مېھرىنسا بېنگالدىن ئاگراغا قايتىپ كېلىپ پۈرمەن قەلئەسىگە قايتىدىن قەدەم باسقاندا ، جاھانگىر شاھ ھۈجـ-رىسىنىڭ دېرىزىسىدىن ئۇنى يىراقتىن كۆرگەنىدى . مېھرىنسانىڭ رەڭگىرروھى سولغۇن ، قەدەملىرى سۆرۈلۈپ كېلەتتى . ئەلىقۇل-دىن يېتىم قالغان قىزى لەيلى ئۇنىڭ قولىغا مەھكەم ئېسىلۋالغا-نىدى . قارىلىق كىيىمى كىيىۋالغان مېھرىنسا ئىلگىرىكىدىن كۆپ جۈدەڭگۈ كۆرۈنەتتى . ئۇنىڭ بۇنچە مىسكىن ھالىنى كۆرگەن شاھ ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ تەسەللى بەرمەكچى بولدى ، لېكىن نېمە ئۈچۈندۇ ئۇنداق قىلىشقا پېتىنالمىدى . . .

جاھانگىرشاھ ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ ئەسلىمىسىگە چوڭقۇر چۆككەنىدى .

ئۇنىڭ بۇرۇنقى تۇرمۇشى بىلەن ھازىرقى تۇرمۇشىدىكى ئۆزگىرىش نېمىدېگەن زور ـ ھە ! ئۇ ياشلىق دەۋرىدە ، سەلىم ئاتىلىپ يۈرگەن چاغلىرىدا ، ئەركىنلىك بىلەن بەخت دېگىزىدا ئۈزۈپ يۈرەتتى . ئۇ نېمىنى ئارزۇ قىلسا ، شۇ ئارزۇسىغا چوقۇم يېتەلەيتتى . ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مېھرىدە ياغنىڭ ئىچىدىكى بۆ-رەكتەك ياشايتتى ، ئۇ ئاتىسىغا دېگىنىنى قىلدۇراتتى . ئۇ شاھ ئا-

تىسىغا قارشى چىققان ، ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلغانىدى . ئەمما ، كەڭ قورساق ئاتىسى ئۇنىڭ بارلىق گۇناھلىرىدىن ئۆتۈپ ، ئۇنى كەچۈرۈۋەتكەنىدى . ئۇ تاجۇتەختكە ، شانۇشەۋكەتكە ، مال ـ دۇنياغا ئېرىشتى . ئەمما بۇلارغا ئېرىشىش بەدىلىگە ئەڭ قىممەتلىك نەرسىسىدىن ئايرىلدى . ئۇ ياشلىقىدا سۆيگەن مېھرىبانىسىنى مۇھەببەتسىدىن ، ئۆمرىدە ئەڭ تەلپۈنگەن بەختىدىن ئايرىلىپ ، ئەيش ـ ئىشرەتلىك ، كەيپ ـ ساپالىق تۇرمۇشقا ، موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ شاھلىقىغا ئېرىشتى . بۇ خىل تۇرمۇش ئۇنىڭ نەپسىنى سىقىپ ، بېشىنى قاپاق قىلمۇەتتى . روھى ـ كەيپىياتىنى چۈشكۈنلەشتۇرۇۋەتتى . يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ شاھ ئوردىسىنىڭ شان ـ شەرىپىنى قوغداش ئۈچۈن ، يۇرتىنى سىقىدىغان بەزى ئەمر ـ ئەھكاملارغا بويسۇنۇشقا مەجبۇر ئىدى . چۈنكى ، شاھ جەمەتىنىڭ قائىدە ـ تۈزۈملىرى قاتتىق ھەم شەپقەتسىز ئىدى .

جاھانگىرشاھ كاللىسى ئېلىشىپ ، پىكىرلىرى قالايمىقانلىشىپ ، ئاخىر ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى .

ئۇنىڭ ئارىمىنى بۇزماسلىققا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ، ئۇنىڭ ھۇجرىسىنىڭ ئەترابىنى قوروقچى ئەسكەرلەر قوغداۋاتاتتى . ئەمما ئۇنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە قوزغالغان بۇ غەلياننى تىنجىتىشقا ھېچكىمنىڭ پاراسىتى ھەم قۇدرىتى يەتمەيتتى ، تىنجىتىش تۈگۈل چۈشىنىشكىمۇ ھېچكىم قادىر ئەمەس ئىدى .

جاھانگىرشاھ شاھلىق بۇرچىنى ئالدىراش ئادا قىلىۋاتاتتى . ئاۋام خەلق يىغىلىدا ئۇ پۇقرالارنىڭ ئاھ ـ زارىغا قۇلاق سالاتتى ؛ ئوردا كېڭىشىدە ، دۆلەتنىڭ چوڭ ـ كىچىك ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈپ يولبورۇقلار ببرەتتى . لېكىن ، ھەر ئاخشىمى جاھانىي تىنچلىق قاپلىغاندا ، ئۇ ئىچىدىكى پىغان ـ ھەسرەت ، يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر جايىدا كۆيۈپ ، ئۇنى ئۆرتەۋاتقان ئىشق ئوتىنى

بىسىش ئۇچۇن ئۆلگۈدەك ئىچىپ مەست بولاتتى .

بىر كۈنى ، بىر كېنىزەك جادەمبەينىڭ ئاغرىپ قالغىنىنى ، ئۇنىڭ پادىشاھ بىلەن كۆرۈشكۈسى بارلىقىنى خەۋەر قىلىپ كىردى . جاھانگىر شاھ قولىدىكى ئىشلارنى ئالدىراش بىر تەرەپ قىلىۋېتىپ ھەرەمگە باردى . جادەمبەي چوغ ـ كاۋاپ قىزىپ ياتاتتى . ئۇ ئوردا تېۋىپىنى چاقىرىشقا ئادەم ئەۋەتتى . جادەمبەيگە بىردەم ھەمراھ بولۇپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۆز ھوجرىسىغا قايتىش ئۈچۇن قوزغالدى .

كېلىۋېتىپ ، ئۇ بىر ئۆينىڭ ئىشىك ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ توختاپلا قالدى . ئۇ ئارىسالدىلىق ئىچىدە يا ئۆينىڭ ئىچىگە ، يا ئالدىغا قەدەم ئالالمىدى . ئاخىر بىر نېمىتكە كەلدى ـ دە ، بوسۇغىدىن ئاتلىدى .

ـــ مەرھابا ، ئالىيلىرى ! ـــ جۈدەڭ بىر چوكان ھالسىز گەۋدىسىنى سۆرەپ قوپۇپ شاھنىڭ ئالدىغا چىقتى .

ـــ مېھرىنسا ، ياخشى تۇرۇۋاتامسىز ؟ دۆلەت ئىشلىرىدىن قول ئۈزەلمەي قېشىڭىزغا كېلەلمىدىم .

ـــ بىر تۇل خوتۇن قانداق تۇرماقچىدى ، شاھىم ، بۇ ئۆزلىرىگە مەلۇم . ئۆزلىرى ئوبدان تۇرۇۋاتاملا ؟

ـــ ئۆتكەن كۈنلەرنى ئۇنتۇپ كېتىڭ . ھازىر سىز خان ئوردىسىدا تۇرۇۋاتىسىز ، ـــ شاھ كارىۋاتنىڭ لېۋىدە ئولتۇردى .

ـــ ئېرىمنىڭ ئۆلۈمىدىن يۈرىكىم زېدە بولدى ، بۇ زېدە ئۇنچە ئاسان ساقايمايدۇ ، شاھىم ! ئىككىمىز ئۆلگۈچە ئايرىلمايمىز ، دەپ ۋەدىلەشكەن . ئۇ مېنى تاشلاپ كەتتى ، ئۇمىد چىرىغىمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ئۆچتى ، ـــ دېدى مېھرىنسا ھەسرەت بىلەن .

ـــ تۇرمۇشىڭىزنى يېڭىۋاشتىن باشلاڭ . بەخت بىلەن

خۇشاللىق ئالدىگىزدا ، مېھرىنسا ! ـــ شاھ ئۇنىڭغا مېھىر بىلەن تىكىلىپ تۇرۇپ تەسەللى بەردى .

ـــ جانابىي ئالىيلىرى ، باللىقىمىزدا باغلانغان رىشتىمىز مەن توي قىلغاندىلا ئۈزۈلگەن . ناۋادا ، ئۇ چاغلارنى يەنىلا ئېسىمىزدىن چىقارماي يۈرسەك ، ھەر ئىككىمىز ئازابلىنىمىز . ئۇنىڭدىن كۆرە ، ئۇ مۇھەببىتىمىزنى كۆڭۈللىرىدىن پاك ـ پاكىز چىقىرىۋەتكەنلىرى تۈزۈك . . .

ـــ ياق ، مېھرىنسا ! ھەرگىز بولمايدۇ ، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن ! بۇرۇنقى شاھزادە سەلىم ، بۈگۈنكى پادىشاھ سەلىم ، خالاس ! مەن سىزگە ئويلىنىش پۇرسىتىنى كەڭ بېرىمەن ، ـــ جاھانگىرشاھ سۆزىنى تۈگىتىپ مېھرىنسانىڭ ھۇجرىسىدىن تېز ـ تېز قەدەم تاشلاپ قايتىپ چىقتى .

ئوردىدا ئۇنى كۈتۈپ تۇرغان ئۇسسۇلچى قىزلار پىرقىراپ ئۇسسۇلغا چۈشتى ، ئەمما شاھنىڭ ئۇلاردىن زوق ئالغۇدەك ھەپ سىلىسى يوق ئىدى . ئۇنىڭ ئىچىنى بىرنېمە تاتلىغاندەك بىئارام بولاتتى . كېنىزەكلەر ئۇنىڭغا كەينى ـ كەينىدىن قەدەم تۈتۈشقا باشلىدى . ئاخىر ئۇ شېرىن مەي بىلەن لەززان ئۇسسۇلدىن مەست بولۇپ ، جاھانىنىڭ خاپىلىقلىرىنى بىرپەس بولسىمۇ ئۇنتۇدى .

پادىشاھ بولغان ئادەم ئىشق ـ مۇھەببەتنى دەپ ئۆزىنى تاشلىۋەتسە بولمايتتى . دۆلەتنىڭ چوڭ ـ چوڭ ئىشلىرى ئۇنىڭغا قاراشلىق ئىدى . راجپۇتلارنىڭ[1] ئۇنىڭغا قارشى قوزغىلىشى ئۇ ـ نىڭ ئەڭ چوڭ باش ئاغرىقى ئىدى . جاھانگىرشاھ ئۇلارنىڭ ئۇيۇشقاندىكى كۈچ ـ قۇدرىتىنى ئوبدان بىلەتتى . شۇڭا ئۇلار تەشكىللىنىپ ئۇيۇشۇشتىن ئىلگىرى ، ئۇلارنى تەلتۆكۈس يوقىتىش كېرەك ئىدى .

---

[1] راجپۇتلار ـــ ھىندىستاننىڭ شىمالىدىكى بىر مىللەت .

جاهانگىر شاھ پەم ـ پاراسەتلىك ، باتۇر ، ئىشەنچ-لىك ئادەمنى سەركەردە قىلىپ راجىپۇتلارنىڭ توپىلى-ڭىنى تىنىجىتىش نىيىتىگە كەلدى . ئۇ قاتتىق ئويلا-نىپ ئاندىن كېيىن ئاخىر شاھزادە پەرۋاز بىلەن ئاسىپنى ھۇزۇ-رىغا چاقىردى .

ئەتىسى پەرۋاز بىلەن ئاسىپخان خان ھۇزۇرىدا ھازىر بولدى . جاھانگىر شاھ ئۇلارغا :

ـــ مۇنداق ئىش ، پەرۋاز ، ئاسىپ ، مەن سىلەرنى مايۋالغا يۇرۇش قىلدىغان قوشۇنغا سەركەردە قىلىپ تەيىنلىدىم . مايۋال-نىڭ تارىخى سىلەرگە مەلۇم . ماخارانا پرودابو دەۋرىدىن تارتىپ مايۋال بىز بىلەن دۇشمەنلىشىپ كەلدى . خىرد جىلغىسىدىكى جەڭدە ، شاھ ئاتام ماخارانانى يەر بىلەن يەكسان قىلغان بولسا-مۇ ، لېكىن راجپۇتلارنىڭ قارشىلىقى قىلچە پەسەيگىنى يوق . راجپۇتلار خانىدانى قاتتىق زەربىگە ئۇچرىغان بولسىمۇ ، مەن ئۇنى ئۇزۇل ـ كېسىل يوقىتىپ ئۆزۈمگە قارىتىشنى ئويلايمەن . سىلەر بۇ مۇشكۇل ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چى-قالامسىلەر ؟ ـــ دېدى .

ـــ پەرمانىڭىزنى جان ـ دىلىمىز بىلەن ئورۇنلايمىز ، ـــ دېدى پەرۋاز تولۇق ئىشەنچ بىلەن .

ـــ سىزنىڭ پىكرىڭىز قانداق ؟ ـــ شاھ ئاسىپقا سىنچى كۆزلىرى بىلەن تىكىلدى .

ـــ شاھ ئەمرى ۋاجىپتۇر . شاھزادە بىلەن مۇرىنى ـ مۇ-رىگە تىرەپ كۈرەش قىلىپ ، موغۇل خانلىقى ئۈچۈن جېنىمنىمۇ ئايىمايمەن .

ـــ ھەببەللى ! ھازىر مايۋالغا ئاتلىنىڭلار ، خوش خەۋىرىڭلارنى كۈتىمەن . ھە ، راست ، ئاسىپ ، بۇگۈندىن ئې-

تۇارەن سىز ئاسىنخان ① بولۇپ ئاتالدىڭىز . مېنىڭ ئۇمىدىمنى يەردە قويماسسىز .

جاھانگىر شاھنىڭ گەپ ـ سۆزلىرى كەسكىن ، چىرايىدا شاھلىق سەلتەنىتىگە خاس سۇر ـ ھەيۋە ئەكس ئېتەتتى .

ئاسىنخان شاھقا بېشى يەرگە تەگكۈدەك تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ ئۆز تەشەككۈرىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن شاھزادە پەرۋاز بىللەن بىللە شاھ ھۇزۇرىدىن قايتىپ چىقتى .

ئاسىنخان مېھرىبانلىنىڭ ئاكىسى بولۇپ ، موغۇل خانلىقى ئۈچۈن دادىسى غىياسىدىن بەگ بىلەن ساداقەتمەنلىك بىلەن خىزمەت قىلىپ كېلىۋاتاتتى . شۇنچە يىللار قىلغان خىزمىتىنىڭ ئەجرىگە ، بۇگۈن ئۇلار شاھنىڭ كاتتا ئىلتىپاتىغا ئېرىشكەنىدى . بۇنىڭدىن ئاسىنخاننىڭ قەلبى چەكسىز شادلىققا چۆمۈلدى . تەقدىر ئۆزىنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەس قوللىرىنى سوزۇپ ، ھەربىر ئادەمنىڭ قىسمىتىنى بەلگىلەيتتى . ئاسىنخان تەلەيلىك ئىدى .

جاھانگىرشاھ مايۋالنى قولغا كىرگۈزۈش جەڭ پىلانىنى بەلگىلىدى . ئۇنىڭ مەقسىتى بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقۇش ئىدى . بىر تەرەپتىن ئۇ مايۋالنى ئىگىلەپ ، يەر ـ زېمىننى كېڭەيتىشنى ، يەنە بىر تەرەپتىن مېھرىبانىنى تېزرەك قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئاتىسى بىلەن ئاكىسىنى ئالقىنىغا ئېلىشنى ئويلايتتى .

ئەتىسى ئۇ پۇرەن قەلئەسىنىڭ روجىكىدىن پەرۋاز بىلەن ئاسىنخاننىڭ زور قوشۇنىنى باشلاپ ھەيۋەت بىلەن ئاتلانغىنىغا قاراپ ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنگەن ھالدا : « بۇگۈن ئاكىسىنىڭ خانلىق ئۇنۋانىغا ئېرىشىپ ، موغۇل ئارمىيىسىگە سەركەردە بولۇپ

① خان ـــ ھىندىستاندا مۇسۇلمانلار ئىچىدىكى ئاق سۆڭەكلەرگە بېرىلىدىغان نام ـ ئاتاق .

جەڭگە ئاتلانغانلىق خوش خەۋىرىنى مېھرىنسانغا خەۋەر قىلاي ، بۇ خەۋەرنى ئاڭلىسا ، ئۇنىڭ مىسكىن چىرايىغا خۇشاللىق يامراپ ، بۇنداق قىلىشىمدىكى مۇددىئايىمنى چۈشىنىپ ، مەندىن مىننەتدار بولار » دەپ ئويلىدى .

شۇ كۈنى كەچتە ، شاھ يالغۇز مەي ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، قەلبىدىكى غەم ـ غۇسلىرىنى نېرى ھەيدىدى . شاھبانۇم ئۇنىڭغا تـوختىماي مەي قۇيۇپ تۇردى . كەيپى خېلى كۆتۈرۈلۈپ قالغان شاھ ئۇنىڭغا :

ـــ شـاھبانۇم ، بېرىپ مېھرىنسانغا ئۇنىڭ ئاكىسىنىڭ خانـلىق نەسەبىگە ئېرىشكىنىنى ، موغۇل قوشۇنىغا سەركەردە بولۇپ مايۋالغا ئاتلانغىنىنى خەۋەر قىلىڭ ، ـــ دېدى .

شاھبانۇم مېھرىنسانىڭ تۇرالغۇسىغا بېرىپ بۇ ئىشتىن ئۇنى خـەۋەردار قىلدى . تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ خەۋەردىن مەڭدەپ قالـغان مېھرىنسا ئىچىدە : « شاھ نېمىشقا بۇنداق قىلغاندۇ ؟ ماڭا بولغان مېھرىنى بىلدۇرۇش ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلغانمىدۇ . . . » دېگەنلەرنى ئويلاپ كەتتى .

شاھزادە پەرۋاز بىلەن ئاسىفخان مايۋالغا ھۇجۇم قىلدى . ئەمما ، كۆزلىگەن مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلمىدى . زېمىنى كەڭرى ، تـاغ ـ دەريا ، قويۇق ئورمانلار بىلەن قاپلانغان مايۋال قوغدىنىشقا تـولـىمۇ ئەپلىك ئىدى . راجپۇتلار ئارمىيىسى بۆكتۈرمە جەڭ قىـلىش ئارقىلىق ، موغۇل ئارمىيىسىنى ئىلگىرى باستۇرمىدى . بۇ-نىڭدىن خەۋەر تاپقان جاھانگىرشاھ ، قوشۇننىڭ پايتەختتىن بەك ئۇزۇن ۋاقىت ئايرىلىپ تۇرۇشىنى راۋا كۆرمەي ئۇلارنى چاقىرتىپ ئەكـىلىۋالدى . ئۇ ئاساسلىق قوشۇننىڭ پايتەختتە يوق پۇرسىتى-دىن پـايـدىـلـىـنىپ سۇيىقەستچىلەرنىڭ توپلاڭ قوزغىشىدىن ئەنسىرەيتتى .

بۇ قېتىمقى جەڭنىڭ مەغلۇبىيىتى جاھانگىر شاھنىڭ خاپىلىقىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇۋەتتى . يەنە بىر كۈنى ئۇ يالغۇز مەيئىچىپ ئولتۇرۇپ ، ئۆزىگە مەي قۇيۇپ بېرىۋاتقان شاھبانۇمغا مۇنداق دېدى :

ـــ يەنە بېرىپ مېھرىنساغا ، ئاكىڭنىڭ مەغلۇبىيىتىدىن شاھىمىز غەزەپلەندى . بۇ زىيانلارنىڭ ، موغۇل خانلىقىنىڭ ئىزىزەت ـ ئابرۇيىنىڭ يەرگە ئۇرۇلغانلىقىنىڭ بەدىلىگە ئۇنى قاتتىق جازالماقچى ، دەپ ئېيتىڭ . مېھرىنساغا يەنە . . . شاھىمىز بولدىلا . . . ئۇنىڭغا مۇشۇلارنى ئېيتىسىڭىزلا بولار . . .

شاھبانۇم شاھنىڭ ئارزۇسىغا ئاساسەن بۇ گەپلەرنى مېھرىنساغا ئېيتتى ۋە قايتىپ كېلىپ شاھقا داۋاملىق مەي قۇيۇپ بەردى . ئەمدى جاھانگىر شاھنىڭ چىرايىدا خاتىرجەملىك ئەكس ئېتىپ ، ھۇجرىسىغا بەخىرامان كىرىپ كەتتى .

ئاسىفخان ئوردىغا قايتىپ كېلىپ مېھرىنسانى كۆرگىلى كەلدى . ئۇ مېھرىنسادىن بۇ قېتىمقى مەغلۇبىيەت خانىنىڭ قاتتىق غەزىپىنى قوزغىغىنىنى ئاڭلاپ ، دەھشەتلىك سارىسىمە ئىچىدە قالدى . ئاكىسىنىڭ تەقدىرىدىن ئەندىشە قىلغان مېھرىنسانىڭمۇ كۆزىگە لىق ياش كەلدى .

بۇ كۈنى ، جاھانگىر شاھ ئوردىنىڭ ئالدىراش ئىشلىرىدىن ۋاقىتىنچە قول ئۈزۈپ بەزمە ئۆتكۈزدى . ئۇسسۇلچى قىزلارنىڭ چىبكىپ دەسسەشلىرىگە پۇتلىرىدىكى كولدۇرمىلارنىڭ زىل ئاۋازلىرى تەڭكەش بولاتتى . جاھانگىر شاھ بىلەن ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرى تۇختىماي قەدەھ سوقۇشتۇراتتى . ناخشا ـ ئۇسسۇل ، ھاراق ـ شاراب يېرىم كېچىگىچە داۋام قىلدى . جاھانگىر شاھمۇ ئارامگاھىغا قايتتى . . .

مەي ـ شارابنىڭ كەيپىنى سۈرۈپ ياتقان شاھقا شاھبانۇم

مېهرىنسانىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلىپ كىردى . مېهرىنسانىڭ ئۆز ئايىغى بىلەن كېلىدىغانلىقىنى ئاللىقاچان پەملىگەن شاھ خۇشاللىقىنى تېشىغا چىقارماستىن ، مۇنداقلا :

ـــ ھە ، كەلگەن بولسا كىرسۇن ، ـــ دېدى .

بىرەمدىن كېيىن مېهرىنسا ئاستا كىرىپ كەلدى . جاھانگىر شاھ بۇرۇنقى مەشۇقىنى كۆز ئۆڭىدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى . ئۇ بۇرۇنقىدەكلا خۇش پېچىم ، لاتاپەتلىك بولۇپ ، گۈزەللىكى ئادەمنى لال قىلاتتى . ئۇنىڭغا قارا ـ قارا شاھ جەمى جاھانىنى ئۇنتۇپ مەستخۇشلۇققا چۆمدى . مېهرىنسا ئۇنىڭدىن ئامانلىق سوراپ چاغدىلا ، ئۇ ئاندىن ئېسىنى يىغىۋالدى .

ـــ ئالىيلىرى ، سالامىنى قوبۇل قىلغايلا . . . بەمەنە بىر چاغدا كېلىپ بىزاۋىتە قىلدىم .

ـــ مېهرىنسا ، گېپىڭىز بولسا تارتىنماي قىلىۋېرىڭ . يېرىم كېچىدىن ئېشىپ كەتتى ، ـــ دېدى شاھ مۇلايىملىق بىلەن . ئەمما ئۇ يەنىلا شاھلىق سۈپىتىدىن چۈشەلمەيتتى .

ـــ پەرمانلىرىنى ئاڭلاپ بەك پاراكەندە بولدۇم . ئاكامنىڭ ھېچقانداق گۇناھى يوق . مايۇالدىكى مەغلۇبىيەتنىڭ سەۋەبلىرى تولا تۇرسا ، نېمىشقا ئاكامنى گۇناھكار بىلىلا ؟

ـــ قۇلىقىم سىزدە ، قېنى سۆزلەۋېرىڭ ! ـــ پادىشاھنىڭ ئاھاڭى قاتتىق ئىدى .

ـــ ئاكامنىڭ ئامانلىقىنى تىلەپ ھۇزۇرلىرىغا كەلدىم . يەڭگەم غەمگە مۇپتىلا بولدى . ئۇنىڭ قىزى بانۇنىڭ كۆزى ياشتىن قۇرۇمايۋاتىدۇ ، ئاكامنىڭ ھالى تېخىمۇ بەتتەر . خۇدالىق ئۈچۈن بولسىمۇ رەھىم ـ شەپقەت ئەيلىسىلە . مەنغۇ تۇغقانلىرىمنى ئادەم ، ئاكامنى بولسىمۇ بەختتىن مەھرۇم قىلمىغايلا ، ـــ مېهرىنسا ئاخىر يىغلاپ تاشلىدى .

ـــ مېھرىنسا ! مايۋال مەغلۇبىيىتىنىڭ ماڭا قانچىلىك زىيان ئەكەلگىنىنى سىزمۇ بىلىسىز . . .

شاھ ياتقان ئورنىدىن قوزغالماي سۆزلەۋاتاتتى ، ئەمما كۆزلىرىنى مېھرىنسادىن ئالمايتتى . ئۇ مېھرىنساغا يەنە بەزى گەپ-لەرنى قىلدى ، ئەمما مېھرىنسا گەپ قىلماستىن يىغلاپلا تۇردى . ئۇنىڭ بۇ بىچارە ھالىغا قاراپ ، جاھانگىرشاھ پېتىدىن چۈشۈشكە باشلىدى . ئۇ ، شاھ دېگەن ئېغىر يۈكنى يەلكىسىدىن ئىرغىتىپ تاشلاپ ئاستا ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، بېرىپ مېھرىنسانىڭ قولىنى بۇرۇنقىدەكلا تۇتتى . ئۇنى ئەكىلىپ كارىۋاتنىڭ لېۋىگە ئولتۇرغۇزۇپ دېدى :

ـــ مېھرىنسا ، سىزنى ھېچقاچان نائۇمىدتە قويۇشنى خالىمايمەن . لېكىن سىزمۇ ئويلاپ بېقىڭ . ئۆز ۋاقتىدا سىزنى دەپ شاھ ئاتىسىغا قارشى چىققان سەلىمنىڭ ئالدىدا سىزمۇ قەرزدار . سىزمۇ ئاشۇ قەرزىڭىزنى ئادا قىلىشىڭىز كېرەك .

مېھرىنسا بېشىنى كۆتۈرۈپ ، جاھانگىرشاھ ئۇنى بۇرۇنقىدەكلا ياخشى كۆرەمدۇ ياكى يالغاندىن شۇنداق قىلىۋاتامدۇ ، دېگەندەك قىلىپ ، پادىشاھنىڭ كۆزلىرىگە چوڭقۇر تىكىلدى . جاھانگىرشاھنىڭ كۆزلىرىمۇ ياشتىن نەمدەلگەنىدى . ئىككىسىنىڭ كۆزلىرى ئۇچراشقان ھامان مېھرىنسانىڭ پۈتۈن بەدىنى توك سوقۇۋاتقاندەك لەرزىگە كەلدى . ئۇ يۈرىكى ئويناپ ئۆزىنى تۇتالمىغىلى قىل قالدى . ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ، شاھقا تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن شاھ ھۇجرىسىدىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى .

ئۇ تۇرالغۇسىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇيان ئۆرۈلۈپ ، بۇيان ئۆرۈلۈپ پەقەت ئۇخلىيالمىدى . « جاھانگىرشاھ بىلەن مەن ئاشىق بولغان سەلىم ئوتتۇرىسىدا راستتىنلا پەرق پەيدا

بولمىغانمىدۇ ؟ بۇ ئىككىسى يەنىلا بىر ئادەمىدۇ ؟ ئۇلارنىڭ ھېسسىياتى ، مۇھەببىتى يەنىلا ئوخشاشمىدۇ ؟ . . . »

ئاردىدىن مەلۇم كۈنلەر ئۆتكەندە ، جاھانگىر شاھ ئاسىق خانىنى ھۇزۇرىغا چاقىرىپ ، ئۇنى مۇھىم ۋەزىپىگە قويىدى ۋە مۇ-ھەممەدخان بىلەن بىللە مايۋالغا يەنە بىر قېتىم ھۇجۇم قىلىشقا بۇيرۇدى . ئاسىقخان پادىشاھنىڭ بۇ مەرھەمەتىدىن چەكسىز سۆيۈندى .

بىر كۈنى ، جاھانگىرشاھ ئوردا يىغىنى ئاچتى . ئۇ چاغلاردا ، فېئودال ئاقسۆڭەكلەر ئوردىدا تولىمۇ ئەتىۋارلىناتتى ، يېڭى خانغا سادىقلىق بىلەن خىزمەت قىلغان ئەمەلدارلارغا ئىنئام ، شان ـ شۆھرەتلەر تارتۇق قىلىناتتى . بۇ قېتىمقى يىغىندا ، پادـ-شاھ غىياسىدىن بەگكە « ئەڭ قابىل ۋەزىر » دېگەن ئاتاقنى بەردى . بۇ چاغدا ، مېھرىنسا خانىش ، ئاغىچىلار بىلەن بىللە دەر-پەردىنىڭ كەينىدە تۇرۇپ بۇ تارتۇقلاش يىغىنىنى كۆرۈپ تۇراتتى . دادىسىنىڭ شاھ تەرىپىدىن ئەتىۋارلىنىپ ، يۇقىرى مەر-تىۋىگە ئېرىشكىنىنى كۆرگەندە ، مېھرىنسانىڭ يۈرىكى شاھقا قاراپ ئېغىشقا باشلىدى .

مايۋال جېڭىدە ھەر تەرەپلىمە تىرىشچانلىقلار كۆرسىتىل-گەن بولسىمۇ ، جاھانگىرشاھ ئۇزۇل ـ كېسىل غەلىبىگە ئېرىشەل-مىدى . خۇسراۋنىڭ ئاسىيلىقى ئوردىدا داۋالغۇش پەيدا قىلغان ، تەسىرى چوڭ ئىككى بەگ مەن سىنغ بىلەن ئەزىز كۆكەدىن ھەر ۋاقىت ھەزەر ئەيلىمسە بولمايتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ، كەيپ ـ سا-پاغا ، ھاراق ـ شارابقا ھەددىدىن زىيادە بېرىلىش پادىشاھنىڭ سالامەتلىكىنى نابۇت قىلىۋاتاتتى . دۆلەت ئىشلىرىنىڭ ئەندىشىسى ئۇنىڭ كۆڭۈل ئارامنى بۇزۇپ تۇراتتى . يەنە نۇرغۇن سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن جاھانگىرشاھ ئاخىر ئاغرىپ يېتىپ قالدى . ئوردا تې-

ۋىسىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن دۆلەت ئىشلىرىنى ۋەزىرىگە تاپشۇرۇپ ئۆزى دەم ئېلىشقا مەجبۇر بولدى.

بىر كۈنى، شاھ ئارام ئېلىپ ياتاتتى، كېنىزەكلەر ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك چۆرگىلەپ خىزمىتىنى قىلىۋاتاتتى. ئاجايىپ يۇمشاق، ئىللىق بىر قول شاھنىڭ پېشانىسىنى سىلىغاندەك بولدى. پادىشاھ كۆزىنى ئېچىپ يېنىدا مېھرىنسانى كۆردى. جاھانگىر شاھ ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى. مېھرىنسا ئۇنىڭغا مېھىر بىلەن تىكىلدى.

— تەن ساقلىقلىرى قانداقراق؟

— سىزنىڭچە قانداقراق تۇرۇپتىمەن؟ — قايتۇرۇپ سورىدى جاھانگىر شاھ.

مېھرىنسا جاھانگىر شاھنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قاراپ، ئۇنىڭ پېشانىسىنى ئاستا تۇتۇپ باقتى، ئاندىن ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتتى.

— ھازىرچە، پۈتۈنلەي ساقىيىپ كەتمەپلا، يەنە ئوبدانراق ئارام ئالسلا، — دېدى ئۇ كۆيۈمچانلىق بىلەن.

— مەن قانداقمۇ پۈتۈنلەي ساقىيىپ كېتەي، مېھرىنسا. بىر تەرەپتىن دۆلەتنىڭ ئېغىر يۈكى زىممەمدىن بېسىپ تۇرسا، يەنە بىر تەرەپتىن كونا دەرد ـ ئىسىلىرىم يۈرىكىمنى تاتىلاپ تۇرسا. ئۆزۈمنى ھەر ۋاقىت غېرىب، مىسكىن ھېس قىلىمەن.

— سىلى ھەممىگە خوجا، دۆلەتكىمۇ، پۇقراغىمۇ، يەنە... سىلى تەندۇرۇس بولمىسلا، پۈتكۈل ئەل خارابلىشىدۇ، — ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى مېھرىنسا.

— بۇ بىدارلىققا ئەمدى چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. كۆڭلۈم مېنى چىن قەلبىدىن سۆيىدىغان ئادەمنىڭ ھەر ۋاقىت يېنىمدا بولۇشىنى ئىستەيدۇ. بۇ ئادەم دەل سىز. سىز مېنى ئۆلگۈچە

سۆيىنگىنزلا ، مېنىڭ كۆڭلۈم ئاندىن ئارامغا چۈشىدۇ . پەقەت شۇنداق بولغاندىلا ، تېنىم ئاندىن ساق بولىدۇ .

مېھرىنسا شاھنىڭ قولىنى ئاستا سىلاپ تۇرۇپ :

ـــ سىلى دېگەن پۈتكۈل دۆلەتنىڭ خوجىسى . شۇنداقلا ، مېنىڭمۇ خوجام . مەن سىلىنىڭ قوللىرى ، سىلى خالىسىلارنىلا ، مەن . . . ـــ مېھرىنسانىڭ چېھرىنى ئۈياتچانلىق قاپلاپ ، يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى . جاھانگىر شاھنىڭ چوڭقۇر مېھىر بىلەن تىكىلگەن كۆزلىرىگە قاراپ ، ئۆركەشلەۋاتقان ھېسسىياتىنى باسالماي قالدى ـ دە ، شاققىدە ئورنىدىن تۇرۇپ بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە ھوجرىدىن چىقىپ كەتتى .

جاھانگىر شاھنىڭ چىرايىنى بەخت كۈلكىسى قاپلىدى . ئەكسىچە ، مېھرىنسا ئىزتىراپقا چۈشۈپ قالدى . يىللار ئۆنىڭ قەلب يارىسىغا مەلھەم بولۇپ ، ئۇنى ئازابتىن خالاس قىلغانىدى . ئەمما ، ھازىر ئۇ سارايدا پادىشاھنىڭ ھەمايىسى ئاستىدا ياشاۋاتقاچقا ، يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىگە كۆمۈۋەتكەن مېھىر بارغانسېرى كۈچىيىۋاتاتتى . پادىشاھنىڭ ئىلتىپاتلىرى ، كۆيۈنۈشلىرىگە قاراپ ، ئۇنى بىردىنبىر دىلكەشىم دېگەن يەرگە كەلدى . شۇنداق قىلىپ ، مېھرىنسا بۇرۇنقى ئىشق ـ مۇھەببەت قاينىمىغا يېڭىۋاشتىن چۆكۈپ كەتتى .

شۇنىڭدىن كېيىن جاھانگىرشاھ شىكارغا چىقسىلا ، مېھرىنسا ئۇنىڭغا ھەمراھ بولدى . بەزىدە ، پادىشاھ پايتەختىنىڭ سىرتىغا بارگاھ قۇرۇپ دەم ئېلىشقا چىقسا ، خان ـ ئاغىچىلارنىڭ قاتاردا مېھرىنسامۇ بىللە بولاتتى .

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ جاھانگىرشاھ بىلەن مېھرىنسا بىر ـ بىرىدىن ئايرىلالماس ھالغا كېلىپ قالدى . 1611 ـ يىل 5 ـ ئايدا ، ئۇلار نىكاھ ئوقۇتۇپ ، رەسمىي ئەر ـ

خوتۇن بولۇشتى .

دەسلىپىدە ، جاھانگىرشاھ مېھرىنساغا « نۇر ماھال » دېگەن نامنى بەردى . لېكىن ، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۇ بۇ نامدىن ئانچە رازى بولماستىن ، يەنە ئۇنى « نۇرجاھان » دېگەن نام بىلەن ئاتىدى . شۇنىڭدىن كېيىن نۇرجاھان خان ئاغچىلار قاتارىدىن ئورۇن ئالدى .

ئادەم تەقدىرى نەقەدەر سىرلىق ـ ھە ! پېرىسىيەدىن ھىندىستانغا كېلىۋاتقۇچە قەندەھار ئەتراپىدا تۇغۇلۇپ ، ئاتىسى تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن بىر بوۋاقنىڭ ، بۇگۈنكى كۈنلۈكتە موغۇل خانلىقىنىڭ خانىشى بولۇپ قېلىشىنى كىممۇ خىيالىغا كەلتۈرگەن !

5 . بانۇ خېنىم

جاھانگىرشاھ نۇرجاھانغا ئېرىنىشكەندىن كېيىن كۆڭلى ئارامىغا چۈشۈپ قانائەت ھاسىل قىلدى ، شادلىقتىن سۆيۈنۈپ كۈن بويى مەستخۇش ، خۇش كەيپ بولۇپ يۈردى .

ئاسىپخان مايۋالىغا يەنە بىر قېتىم ئاتلاندى . ئۇ خوتۇن ـ بالىلىرىنى سىگلىسى نۇرجاھان ـــ مېھرىنسانىڭ ھامىلىسىغا تاپشۇرۇپ ، ئۇلارنى پۈرەن قەلئەسىگە ۋاقتىلىق ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى . نۇرجاھان كۆپ ۋاقىتنى يەڭگىسى بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇپ ئۆتكۈزەتتى . ئاجۇمەند بانۇمۇ تەڭتۇش دوستلىرى بىلەن ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئويۇندىن بېرى كەلمەيتتى .

ئاجۇمەند بانۇ شوخ ، چېچەن قىز ئىدى . دەسلىپىدە ئۇ ھەشەمەتلىك ئوردا ، كاتتا ئۆي ـ ئىمارەت ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى مەئىشەتلەردىن مەست بولۇپ يۈردى . لېكىن ، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئۇ ئوردىدىكى بۇرۇختۇرما ھاياتتىن زېرىكىشكە ،

ئوردا سىرتىغا تەلپۈنۈشكە باشلىدى . بىر كۈنى ، ئۇ سەھەردىلا ئانىسىغا ئېيتىپ قويۇپ ، ئاگرا شەھىرىدىكى بوۋىسى غىياسىدىن بەگىنىڭكىگە ئوينىغىلى باردى . ئۇ بوۋىسىنىڭ ئۆيىدە بىر كۈن يايراپ ، كەچقۇرۇندا ئوردىغا قايتتى . ئۇنىڭ قېشىدا ئۆزى بىلەن تەڭ دېمەتلىك دېدىكى بار ئىدى . ئىككىيلەن پاراڭ بىلەن مېڭىپ پۈرەن قەلئەسىنىڭ قېشىغا كەلگەندە ، كۈن ئولتۇرۇپ كەتكەن ئىدى . مەھكەم تاقالغان سېپىل دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا ئىككى نەپەر قوراللىق ساقچى ئۇلارنى توختىتىپ سوراق قىلدى . سېپىل دەرۋازىسىدىن كىرىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىگە كۆزى يەتكەن ئىككى قىز قورقۇپ يىغلىۋېتىلا دەپ قالدى . شۇ تاپتا ئۇلار كەينىگە يېنىپ بوۋىسىنىڭكىگە كېتەي دېسە يول خەتەرلىك ئىدى ، يەنە كېلىپ بوۋىسىنىڭ تەنبىھىسىگە ئۇچرايتتى . بىراق بۇ يەردە ئۇزاق تۇرۇشقىمۇ بولمايتتى . ئوردىنىڭ سىرتىدا ھاراق ئىچىپ مەست بولغان لەشكەرلەر بىلەن ئوغرى ـ قاراقچىلار دائىم ئۇچراپ تۇراتتى . ئۇلارغا يولۇقۇپ قالسا بۇ قىزلارنى نەس باساتتى . بۇلارنى خىيال قىلغان بانۇ تىترەپ كەتتى . ئۇ ۋاقتىدا قايتىپ بارمىسا ئانىسى ئەنسىرەپ نېمىلەر بولۇپ كېتەر ، تېخى ! ئۇ ھەرقانچە ئالاقزادە بولسىمۇ ھېچقانداق ئامال تاپالمايۋاتاتتى . دەل شۇ چاغدا ، يىراقتىن ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئاتلىقلار كۆرۈندى . بانۇ بىلەن دېدىكى ئۆزىنى دەرھال چەتكە ئېلىپ ، يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئاتلىقلارغا زەن سالدى . كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئاتلىقلار سېپىل دەرۋازىسىغا يېتىپ كەلدى . ئاربىدىن بىرى بىر گۇۋاھنامىنى چىقىرىپ دەرۋازىبۇەنگە كۆرسىتىۋىدى ، دەرۋازا ئېچىلدى . بانۇمۇ پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ كىرىپ كېتىشكە ئۇرۇندى ، ئەمما لەشكەرلەر ئۇنىڭ ئالدىنى توستى . ئۇ لەشكەر بىلەن گەپ تالىشىپ تۇرۇشىغا ، كەينى تەرەپتىن يەنە بىر ئاتلىق يېتىپ كەلدى . ئۇ دەرۋازىبۇەننىڭ ئوردىغا

كىرمەكچى بولغان ئىككى قىزنى توسۇۋالغانلىقىنى كۆرۈپ :
ـــ دەرۋازىۋەن ! بۇ ئىككى قىز كىم ؟ نېمىشقا ئۇلارنى توسۇۋالدىڭ ؟ ـــ دەپ سورىدى .
دەرۋازىۋەن بۇ ئاتلىققا شۇنداق قاراپلا ، ھۆرمەت بىلەن تەزىم قىلىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى :
ـــ ئالىيلىرى ، بۇ ئىككى قىز ئوردىغا كىرىمىز ، دەيدۇ . بىراق ، ھېچقانداق گۇۋاھنامىسى يوق ئىكەن ، ـــ دەپ جاۋاب بەردى .
ئاتلىق ئاتتىن چۈشۈپ ، ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تۇتقىنىچە بانۇنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ كېلىۋاتقان كېلىشكەن ياش سەركەردىنى كۆرگەن بانۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي ئارقىسىغا داجىدى .
ـــ ھەي قىز ، كىم بولىسىز ؟ نېمىشقا ئوردىغا كىرىسىز ؟ ـــ دەپ سورىدى سەركەردە .
ئۇنىڭغا نېمىدەپ جاۋاب بېرىشنى بىلمىگەن بانۇ تەمتىرەپلا قالدى . ئۇ ئەھۋالنى چۈشەندۈر ، دېگەندەك قىلىپ دېدىكىگە قارىدى . قورقۇپ كەتكەن دېدەك ئۆزىگە ئۆزى مەدەت بېرىپ :
ـــ بىز ئوردىغا كىرمەكچىدۇق . بۇ خېنىم سەركەردە ئاسىن خانىنىڭ قىزى ، خانىش نۇرجاھاننىڭ جىيەن قىزى بولىدۇ . ئەتىگەن ئاگرا شەھىرىگە ، بوۋىسى غىياسىدىن بەگنىڭكىگە بېرىۋىدۇق ، ھازىر شۇ يەردىن يېنىشىمىز ، ـــ دەپ جاۋاب بەردى .
ـــ ھە ، شۇنداق ئىشمىدى ؟ ئىسىم ـ شەرىپىڭىز نېمىكىن ؟
ـــ ئاجۇمند بانۇ ، ئىلتىپات قىلىپ بىزنى كىرگۈزۈۋەتكەن بولسىڭىز .
سەركەردە بانۇغا قاراپ تۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ گۈزەل

رۇخسارى ، ئاھۇ كۆزلىرى ، ياشلىق باھارى ئۇرغۇپ تۇرغان زىلۋا بەدىنى سەركەردىگە ئەتراپىدىكى ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇلدۇرغا- ندى . ئۇنىڭ بۇنچە قادىلىپ قاراشلىرى جېنىغا تەگكەن بانۇ چىدىيالماستىن :

ــ نېمانچىۋالا قارايسىز ؟ ئۆمرىڭىزدە قىز بالا كۆرۈپ باق- مىغانمىدىڭىز ؟ ــ دەۋەتتى .

ئۇنىڭ بىھۇرمەتلىك قىلغانلىقىنى كۆرگەن دەرۋازىۋەن دەرھال قىلىچىغا قول ئۇزاتتى :

ــ شاھزادە خۇررامنىڭ ئالدىدا ھۆرمەتسىزلىك قىلىشقا قانداق پېتىنىدىڭ ! كاللاڭغا ھېزى بول ، بولمسا . . .

ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئاخىرى تېخى چۈشمۈندى ، سەركەردە ئۇنى سۆزدىن توختاتتى . بانۇ چىرايىدىن قان قاچقان ھالدا قې- تىپ قالغانىدى . شاھزادە دەرۋازىۋەنگە :

ــ ئۇلارنى كىرگۈزۈۋېتىڭ . ئۆمرۈمدە تېخى تۇنجى قېتىم بىر قىزدىن مۇشۇنداق تەنبىھ ئېلىشىم . ئادەتتە كىممۇ بىر شاھزا- دىنىڭ ئالدىدا مۇشۇنداق گەپ قىلالايدۇ ؟ بۇ قىز بىر شاھزادىگە ئەمەس ، بەلكى بىر چەۋەندازغا گەپ قىلدى . . . ئۇنىڭ بىلمەس- تىن قىلىپ سالغان گەپلىرىنى ئەپۇ قىلىشقا بولىدۇ . . . قېنى ، بانۇ ، ئىچكىرىگە مەرھەمەت . . . ــ شاھزادە گېپىنى تۈگىتىپلا ئېتىغا منىپ پۇرەن قەلئەسى تامان ئات سالدى .

ئۇنىڭ شاھزادە خۇررام ئىكەنلىكىنى بىلگەن بانۇ ئۆزىنىڭ قوپاللىق بىلەن قىلغان گەپلىرىدىن قورقۇپ پۈت ـ قولىدا جان قالمىدى . دەل شۇ چاغدا ، ئۇ دەرۋازىۋەننىڭ :

ــ مەرھەمەت ، خېنىم . ئوردىغا كىرمەكچىدىڭىزغۇ ؟ ــ دېگىنىنى ئاڭلىدى .

بانۇ ئۆيىگە كىرىپ كەلگەندە ، ئانىسى پۈتى كۆيگەن

توخۇدەك تېپىرلاپ ئولتۇراتتى .

ئۇ كۈنى ، شاھزادە خۇررام ئاكائىدىتىن قايتىپ كېلىۋېتىپ بانۇ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانىدى . شۇ بىر دەملىك ئۇچرىشىشتىن كېيىن خۇررام بانۇغا ئاشىق ـ بىقارار بولۇپ قالدى . شاھزادىگە گۈزەل قىزلار ئاز ئۇچرىمايتتى ، ئەمما بانۇدەك جۇپتى يوق گۈـ زەلنى ئۇ تېخى كۆرمىگەنىدى . شۇ كۈنىدىن ئېتىۋارەن بانۇنىڭ گۈزەل قامىتى ، بۇلاقتەك ئويناق كۆزلىرى ، ئېقىپ چۈشكەندەك چىرايلىق قاشلىرى بۇرنى ، نېپىز كالپۇكلىرى ئارىسىدىكى سەـ دەپتەك چىشلىرى شاھزادىنىڭ ئولتۇرسا ـ قوپسا كۆز ئالدىدىن كەتمىدى .

خۇررام ئۇنىڭسىز ياشىيالماس ھالغا چۈشۈپ قالدى . ئۇ بىرەر باھانە تېپىپ بانۇ بىلەن ئۇچرىشىپ تۇردى .

روزى ھېيت كەلدى . ھەممە ئائىلە ھېيت تەييارلىقىغا چۈشتى . بۇ ھېيت ئوردىدىمۇ كاتتا ئۆتكۈزۈلەتتى . بۇ كۈنى ، جاھانگىر شاھ ئاۋام خەلق بىلەن يۈز كۆرۈشەتتى . ئاسىق خانىمۇ ئاگرا شەھىرىدىكى تۇرالغۇسىغا قىزى بىلەن ئايالىنى قايتۇرۇپ ئەكەلگەنىدى .

بىر كۈنى ، بانۇ ئانىسىنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ سپارى يەۋاتاتتى ، ئىشىك قېقىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى . بانۇ بېرىپ ئېچىـ ۋىدى ، ئاتىسى بىلەن شاھزادە خۇررام كىرىپ كەلدى . ئاـ سىق خان مېھمانىنى مېھمانخانىغا باشلاپ ، بانۇنى سپارى ئەكېـ لىشكە بۇيرۇدى . بانۇ سپارىنى ئېلىپ پۇتلىرى تىترىگەن ھالدا كېلىپ شاھزادىنىڭ ئالدىغا قويدى . شاھزادە خۇررام ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئالالمايلا قالدى . بانۇ ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن خۇررامغا سپارى ئۇزاتتى . شاھزادە بىر قولىدا سپارىنى ئېلىپ ، يەنە بىر قولىدا بانۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى . شەلپەردەك قىزىرىپ

كەتكەن بانۇ :

ـــ قويۇۋەتسىلە ، دادام كىرىپ قالىدۇ ، ـــ دەپ پىچىرلىدى .

ـــ نېمە ؟ روزى ھېيتتىمۇ كۆرۈشمەمدۇق ؟ قايسى كۈنى سىز ماڭا بەكمۇ بھۆرمەتلىك قىلدىڭىز ، ـــ دېدى شاھزادە سىر پارىنى ئاغزىغا سېلىپ تۇرۇپ .

ـــ ئۇ كۈنكى ئىشتىن ھەقىقەتەن خىجىلمەن . بىراق ئۇ چاغدا سىلىنى تونۇمايدىغان تۇرسام .

بانۇ ھەدەپ مقولىنى تارتقانسېرى شاھزادە تېخىمۇ چىڭ تۇتۇۋالاتتى . ئۇ ئىزا تارتقىنىدىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇپ تۇرغاندا ئايىغ تىۋىشى ئاڭلاندى .

ـــ بىرى كەلدى ، خوش بولاي ، قولۇمنى قويۇۋەتسىلە ، ـــ دەپ يالۋۇردى بانۇ .

ـــ ئەمىسە ، بۇنىڭدىن كېيىن داۋاملىق كۆرۈشۈپ تۇرىمىز ، دەپ ۋەدە بېرىڭ ، ـــ دېدى شاھزادە بانۇنىڭ قولىنى قويۇۋېتىپ . بانۇ ئۇنىڭغا ناز بىلەن باققىنىچە ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

ئاجۇمىنىد بانۇمۇ شاھزادىنىڭ ئوتلۇق مېھرىدىن ئېرىشكە ، ئۇنىڭ ۋىسالىغا تەلپۈنۈشكە باشلىدى . ئادەتتىكى بىر سەركەردىنىڭ قىزى بىر شاھزادىنى ئوت ـ پىراقىدا كۆيدۈرۈش دېگەن قالتىس پەخىرلىنىشكە تېگىشلىك ئىش ئىدى . راستىنلا شاھزادىنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشتىممۇ ؟ ئۇ مېنى كولدۇرلىتىپ ئويناۋاتقاندۇ ؟ دەپ ئويلايتتى بانۇ . چۈنكى ، قولىنى نەگە ئۇزاتسا شۇ يەرگە يېتىدىغان ئىشقۇاز شاھزادىلەرنىڭ ئىشق ـ مۇھەببىتىنىڭ قانچىلىك داۋاملىشىدىغىنىنى بانۇمۇ ئاڭلىغانىدى . تاريختىن بۇيان قانچىلىغان ناتىۋان ، گۈزەل قىزلار ئاشۇنداق شاھزادىلەر

تەرىپىدىن خازان قىلىنىپ تاشلانمىغان ؟ بانۇ باغدات ۋە كابۇل شاھزادىلىرىنىڭ مۇشۇ خىلدىكى ھېكايىلىرىنى ئاڭلاپ ئىختىيارسىز شۇركىنىپ كەتكەن .

شۇڭا ئۇ دەسلىپىدە ئۆزىنى قەستەن شاھزادە خۇررامدىن قاچۇرۇپ يۈردى . كېيىنچە يەنە ئاتا ـ ئانىسى ، ھاما ـ تاغىلىرىنىڭ پادىشاھنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن مۇشۇنداق ياخشى كۈنلەرگە ئېرىشكىنىنى ئويلاپ ، نېمە بولسا بولسۇن ، شاھزادىنىڭ مەيلىگە باقاي ، دېگەن يەرگە كەلدى . يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ ھاما ئاچىسى مېھرىنىسانى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئۆزىگە مەدەت بەردى . جاھانگىر شاھنىڭ مۇھەببىتى قەتئىي ، تەۋرەنمەس بولغاچقا ، ھاما ئاچىسى تەركىدۇنيالىقتىن بىراقلا مۇھەببەت ، شان ـ شۆھرەتنىڭ بۇيۇك چوققىسىغا چىقتى .

شۇنداق قىلىپ ، بانۇ يۈرەك قەسرىنىڭ روجەكلىرىنى شاھزادىگە ئۇلۇغ ئېچىۋەتتى . غۇۋالىقتا ، ئۇنىڭ ئالدىدا پارلاق نۇر چېچىۋاتقان كۆز يەتكۈسىز بىر يول ئېچىلغاندەك بولدى .

ئاسىفخان ئوردىغا داۋاملىق كىرىپ ـ چىقىپ تۇراتتى . بانۇمۇ خانلىق ھويلىغا كۆپ كىرىدىغان بولۇپ قالدى . بۇ ئاسىفخان ئائىلىسىنى خان جەمەتىگە تېخىمۇ يېقىنلاشتۇردى . ئۇمۇ دادىسى غىياسىدىن بەگكە ئوخشاش پادىشاھنىڭ تېخىمۇ زور ئىلتىپاتىغا ئېرىشىشنى تەمە قىلىپ يۈرەتتى . شۇڭا ئۇ پادىشاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى بىجانىدىللىق بىلەن ئورۇنلايتتى .

خۇررام جۇمە نامىزىغا كەلدى . مەسچىت روجەكلىرىدىن چۈشۈۋاتقان ئوتتەك كۆيۈك ئاپتاپ نامازخانلارنىڭ بېشىنى كۆيدۈرەتتى . نامازدىن كېيىن ھەممەيلەن مەسچىتتىن قايتىپ چىقتى . كىشىلەر ئارىسىدىكى ئاسىفخان قىستىلىپ يۈرۈپ خۇررامنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلدى .

چىكىگى چۈشىنىك قىلىق ئاپتىپىدىن قېچىپ ، سالقىنراق بىرەر يەرنى تېپىشنى ئويلاپ تۇرغان خۇررامغا بۇ تەكلىپ ياغدەك ياقتى ، يەنە كېلىپ ئۇ بانۇ بىلەنمۇ كۆرۈشەلەيتتى .

ئاسىمخان يىراقنى كۆرىدىغان ئادەم بولۇپ ، ھەرقانداق ئاقسۆڭەكنىك بالا ـ چاقىلرىنىك توي ئىشلىرىنى خانىنىك ئىجازىتىسىز ئۆزى باش بولۇپ قىلالمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى . ئۇ يەنە جاھانگىر شاھنىك ئوغۇللىرىنىك ئىچىدە خۇررامنىك ئەقىل ـ پاراسەتلىك ، باتۇر ئىكەنلىكىنى ، كەلگۈسىدە مۇشۇ خۇررامنىك تەخت ۋارىسى بولۇپ قېلىشى ئېھتىمالغا بەكمۇ يېقىنلىقىنى بىلەتتى . شۇڭا ئۇ خۇررامنى ئۆزىگە تارتىش ئارقىلىق پادىشاھقا يېقىنلىشىش مەقسىتىگە يەتمەكچىدى .

خۇررام ئاسىمخانىنىك ئۆيىگە كەلگەندە ، ئىسسىقتىن گېلى قۇرۇپ ، تىلى چاپلىشىپ كەتكەنىدى . ئاسىمخان ئۇنى ئەڭ سالقىن ئۆيگە باشلىدى ـ دە ، قىزى بانۇنى سوغۇق ئىچىملىك ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپ قويۇپ ، ئۆزى كىيىمىنى يەڭگۈشلىگىلى كىرىپ كەتتى . ھايال ئۆتمەي بانۇ تارتىنىپقىنا دەسسەپ شاھزادىنىك ئالدىغا كەلدى ـ دە ، مۇلايىملىق بىلەن ئېگىلىپ ئۇنىڭغا مېۋە شەربىتى تۇتتى .

ـــ نېمە بۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى خۇررام بانۇدىن .

ـــ ئۇسساپ كەتكەنلا ، مېۋە شەربىتى بۇ . ئىچىپ تەشنالىقلىرىنى قاندۇرۇڭ السلا .

ـــ ئوھو ، تەشنالىقمنى قاندۇرۇش نىيىتىگە كەلگەن ئوخشىمامسىز ؟ ـــ چاقچاق قىلدى شاھزادە قىزنىك كۆزىنىك ئىچىگە قاراپ تۇرۇپ .

بىراق ، قىز بېشىنى ئۇستۇن قىلماستىن گەپ قىلماي تۇرۇۋالدى . شاھزادە بىرھازادىن كېيىن ئاندىن قىزنىك قولىدىن

پـيالىنى ئالدى ۋە ئۇنىڭ ئېچىلىش ئالدىدىكى غۇنچىدەك تۇرقـ ـىـن كۆزىنى ئۇزمەستىن تۇرۇپ شەربەتنى بىر تىنىقتىلا ئىچـ ۋەتـتى . شاھزادىنىڭ كۆزلىرىگە سىغماي ئېتىلىپ چىقىۋاتقان مېـ ھىر بانۇنىڭ نازۇك بەدىنىدىن ئۆتۈپ يۇرىكىگە ئوت سالدى . ئۇ بۇ ئوتنىڭ تەپتىدىن يوپۇرماقتەك تىترەپ كەتتى ـ دە ، شاھزا ـ دىگە لەپپىدە بىر كۆز تاشلاپ قويۇپ بۇرۇلۇپلا ئىچكىرى كىرىپ كەتمەكچى بولدى . بىراق ، شاھزادىنىڭ ئاۋازى ئۇنى قەدەم بېـ سىشتىن توختاتتى .

ـــ بـۇگۈنكى جـۈمـە نـامـىـزىنى بۇ چاغقا ئوقۇپ بولـ غـانسىز ؟ ـــ شاھزادىنىڭ ئىشق مۇھەببەت سۆزلىرىدىن دىنىي سۆھبەتكە كۆچكىنىنى كۆرۈپ بانۇ يېنىك تىن ئالدى .

ـــ ئوقـۇپ بولمامتىم ئەمسە ، ئۆيىمىزنىڭ ئۆگزىسىدە ئۇـ قۇدۇم ، ـــ بانۇنىڭ ئاۋازى سەل تىترەپ چىقىۋاتاتتى . ئۇ تېخىچە ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالغان ھاياجاننىڭ ئىلكىدە ئىدى .

ـــ نامىزىڭىزدا خۇدادىن نېمىنى تىلىدىڭىز ؟ ـــ خۇررام پىيالىسىنى يەنە ئۇزاتتى .

ـــ خۇدادىن ئاتا ـ ئانامنىڭ بەختىنى ، ئامانلىقىنى تىلـ ـەدىم ، ـــ دېدى بانۇ خۇررامنىڭ پىيالىسىگە شەربەت قۇيغاچ .

ـــ ئۆزىڭىز ئۇچۇن بىرەر نېمە تىلىمىدىڭىزمۇ ؟ مەسـ ـلـەن ، ياخشى ئەر . . . مەلۇم بىر شاھزادىنى . . . ـــ خۇررام كۈلگىنىچە شـەربـەتـنـى گـۈپـىپىدىلا ئىچىۋېتىپ پىيالىسىنى يەنە تەڭلىدى .

بانۇ ئۇنىڭغا چوڭقۇر مەنىلىك قاراپ قويغاندىن كېيىن بـېشىنى يەنە تۆۋەن سېلىۋالدى . ئۇنىڭ قارىشىدىن ، بۇنداق گەپنى پەقەت كۆڭۈلدىلا بىلىش كېرەك ، قانداق ئېغىزدىن چـ قـارغىلى بولىدۇ ، دېگەن مەنە چىقىپ تۇراتتى . ئاندىن ئۇ يېنىك

دەسسىگىنىچە چىقىپ كەتتى .

شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ، بانۇ بىلەن شاھزادە خۇررام تېخىمۇ يېقىنلىشىپ كەتتى . ياش شاھزادە ياشلىق بىلەن گۈزەللىكنىڭ سېھرىي كۈچىگە مەپتۇن بولۇپلا قالدى . بانۇمۇ يا سەللا بىخەسـ تەلىك قىلسا دېگىزنىڭ قەھرىگە چۈشۈرۈۋېتىدىغان ياكى بولمسا بەخت قىرغىقىغا ئېلىپ چىقىدىغان تەقدىر كېمىسىگە چىقىپ قالـ غانىدى . قانداقلا بولمىسۇن ، ئۇ تەقدىر كېمىسىنى ۋاقىت ئېقىمـ نىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇردى . خۇررام بىلەن ئىككىسى بىردەم كۆرمىسە چىداشمايدىغان دەرىجىگە يەتتى .

نۇرجاھان جاھانگىرشاھقا بىرەر پەرزەنت تۇغۇپ بەرمـ گەن بولسىمۇ ، يەنىلا ئەڭ چوڭ تەسىرگە ۋە يۈكسەك ھوقۇققا ئىگە ئىدى . جاھانگىرشاھ ئۇنىڭغا نۇرغۇن ھۆكۈمرانلىق ھوقۇـ قىنى بەردى . نۇرجاھان گۈزەل ھەم ئەقىللىق بولۇش بىلەن بىرگە قاتتىق شۆھرەتپەرەست ئىدى . بۇنىڭ ئۇنىڭغا زىيىنى بار ئىدىكى ، پايدىسى يوق ئىدى .

جاھانگىرشاھنىڭ خۇسراۋ ، پەرۋاز ، خۇررام ۋە شاھيار ئىسىملىك تۆت ئوغلى بار ئىدى . جاھانگىرشاھنىڭ چوڭ ئوغلى خۇسراۋ 1585 ـ يىلى ، ئىككىنچى ئوغلى پەرۋاز 1589 ـ يىلى ، ئۈچىنچى ئوغلى خۇررام 1592 ـ يىلى ، تۆتىنچى ئوغلى شاھيار 1605 ـ يىلى تۇغۇلغان .

خـۇررام دۇنياغا كەلگەندە ، بوۋىسى ئەكبەرشاھ تېخى ھاـ يـات ئىدى . ئۇ خۇررامغا كاتتا بۆشۈك تويى قىلىپ بەرگەن . ئۇ چاغدا ، ئەكبەرشاھنىڭ قېشىدا رۇقىيە ئىسىملىك بىر ئايال بو- لۇپ ، تۇغماس ئىدى . خۇررامنى ئاشۇ رۇقىيە تەربىيىلەپ قاتارغا قوشقانىدى . ئەكبەرشاھ ئۇنىڭ تەربىيىسىگە بەكمۇ كۆڭۈل بۆـ لـۈپ ، نۇرغۇن ياخشى ئۇستازلاردىن تەلىم ئېلىش پۇرسىتى يارـ

تىپ بەرگەن . ئۇ ئەقىل جەھەتتە باشقىلارنى بەسىپ چۈشكەچ-كە ، پارس تىلى بىلەن تۈرك تىلىنى سۈدەك ئىچىۋالغانىدى . كـ-تابى بىلىملەردىن باشقا ئەكبەرشاھ ئۇنىڭ ئەلەم مەشىقىگىمۇ سەل قارىمىدى . ئوتتۇرا ئەسىردە ، بىر شاھزادىگە نىسبەتەن قەلەمدە-مۇ ، ئەلەمدىمۇ ماھىر بولۇش تولىمۇ زۆرۈر ئىدى . ئەمەلىيەتتە ، ئۇ دەۋرلەردە ئەلەم قەلەمدىنمۇ بەكرەك باي بولۇش يولىنى ئاچىدۇ ، دەيدىغان بىرخىل مەسلەك بار ئىدى . شۇڭا ، خۇررام شاھزادە قىلىچۋازلىق ، ئوقيا ئېتىش ، ئات مىنىش ھۈنەرلىرىنى پىششىق ئىگىلىدى . بىر قېتىم خۇررام كېسەل بولۇپ قالدى . بۇنىڭدىن ئەكبەرشاھ قاتتىق ساراسىمگە چۈشۈپ ، بارلىق ئۇستا تېۋىپلارنى چاقىرتىپ داۋالاتتى . ئۇنىڭ كېسىلى ساقايغاندا ، خۇشاللىقى ئە-چىگە سىغمىغان شاھ كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپ تەبرىكلىدى . كەمبەغەل ، ئاجىزلارغا نۇرغۇن سەدىقە تارقاتتى . ئۇ دەل خۇررامنىڭ دادىسى سەلىم پادىشاھ ئاتىسىغا قارشى تۇغ تىكلەپ ، ئاسىيلىق قىلىپ يۈرگەن چاغلار بولغاچقا ، خۇررامنىڭ دەسلەپكى تەربىيىسى پۈتۈنلەي ئەكبەر شاھنىڭ غەمخورلۇقى ئاستىدا ئېلىپ بېرىلغانىدى .

1605 ـ يىل 10 ـ ئايدا ، سەلىم جاھانگىرشاھ نامى بىلەن تەختكە چىققاندا ، خۇررام تېخى ئون ئۈچ ياش ئىدى . 1606 ـ يىلى ، جاھانگىرشاھ ئۆزىگە قارشى قوزغالغان ئوغلى خۇسراۋغا قارشى قوشۇن تارتىپ لاھورغا ئاتلانغاندا ، دۆلەت ئىشلىرىنى خۇررامنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇرۇپ كەتكەنىدى . خۇررام دادىسىنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويماي ، ئۇ تاپشۇرغان ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن ناھايىتى ياخشى چىقتى . 1607 ـ يىلى ، جاھان-گىرشاھ خۇررامغا سەككىز مىڭ پىيادە ئەسكەر ، بەش مىڭ ئاتلىق ئەسكەر ئىنئام قىلدى . ئاندىن يەنە ئۇنى فروجا شەھرىنىڭ

سەردارلىقىغا تەيىنلىدى . شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ، خۇررام شاھ ئا-
تىسى ۋە خەلقنىڭ قەلبىدە تالانتلىق شاھزادىگە ئايلاندى .
ھىندى كالېندارىنىڭ 5 ـ ئېيىدا يامغۇر پەسلى يېتىپ كېـ
لىپ ھەممە ياقنى يېشىللىق قاپلىدى . ئاسماندا تۇرۇپ ـ تۇرۇپ
قارا بۇلۇتلار پەيدا بولۇپ قالاتتى . بۇ دېھقانچىلىقنىڭ ئەڭ ياخشى
پەسلى ئىدى . قىز ـ چوكانلار ئۇچۇنمۇ ماي ئايلىرى ئۆزگىچە
پەيزىگە ئىگە ئىدى . ياش قىزلار ئىلەڭگۈچ سېلىپ ئۇچۇشسا ،
چوكانلار قوشاقلار توقۇيتتى .
ئاجۇمىند بانۇمۇ دوستلىرى بىلەن باغقا ئىلەڭگۈچ سېلىپ
ناخشا ئېيتىپ ئۇچۇۋاتاتتى . ئۇلار ئويۇنغا راسا بېرىلىپ كەتكەن
بىر چاغدا ، باغنىڭ بىر بۇلۇڭىدىن بىر تاش ئۇچۇپ كېلىپ
قىزلارغا يېقىنلا بىر يەرگە چۈشتى . قىزلار چۆچۈپ كەتتى . ئۇلار
تاش ئېتىلغان تەرەپكە قاراپ ، دەرەخلىكتە تۇرغان بىر نۆكەرنى
كۆرۈپ قالدى ـ دە ، قورقۇپ قېچىشقا تەمشەلدى . بانۇ ئۇلارنى
قېچىشتىن توسۇپ ئۆزى نۆكەرنى قوغلاپ كەتتى .
بانۇ دەرەخلىككە كىرىپ ، ئېتىنىڭ چۇلۇۋۇرنىنى تۇتقىنىچە
ئۆزىگە قاراپ كۇلۇپ تۇرغان شاھزادە خۇررامنى كۆردى .
ـــ سىلىمىدىلە ؟ بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرۈيلا ؟ . . .
قىزلار كۆرۈپ قالسا . . . ھەممىسى مۇشۇ تەرەپكە قاراپ تۇ-
رىدۇ ، ـــ دەۋەتتى بانۇ پوسۇققدە .
ـــ ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئىلەڭگۈچ ئۇچۇۋاتقىنىڭىزنى كۆ-
رۈپ قالدىم . رۇخسارىڭىزغا بىردەم بولسىمۇ قارىۋېلىش ئۈچۈن
مۇشۇ يەردە ماراپ تۇردۇم .
ـــ بۇنداق چاغدا كېتىپ قالسىلا . كېيىن كۆرۈشسەك
بولمىدىمۇ ؟ ـــ ئىزا تارتقىنىدىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇپ
كېتىۋاتقان بانۇ خۇررامنىڭ جاۋابىنى كۈتمەستىنلا كەينىگە بۇ-

رۇلۇپ يۈگۈردى . بىراق ، بەك ئالدىراش بۇرۇلغاچقا بىرنەمىگە پۈتلىشىپ يىقىلدى ـ دە ، ئىختىيارسىز « ۋايجان » دەپ سالدى . پۈتۈن دىققىتى مۇشۇ ياققا مەركەزلەشكەن قىزلار ئاۋاز بىلەن تەڭ دەرەخلىككە قاراپ گۈرىدە يۈگۈرۈشتى . ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى كۆرگەن خۇررام ئېتىغا مىنىپلا قېچىپ كەتتى . قىزلار يېتىپ كەلگەندە ، بانۇ قايرىلىپ كەتكەن پۈتىنى سىلاپ ئولتۇراتتى . مۇغۇل خانلىقىنىڭ بىر نۆكىرىنىڭ كۆپكۈندۈزدىلا قىزلارغا چاقچاق قىلغىنى قىزلارنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى . ئۇلار ئۇنى جازالاش نىيىتىگە كەلدى . بىر ناتونۇش ئادەم بىزنى مۇشۇنداق بوزەك قىلىپ تۇرۇپ تېگىشلىك جازاسىنى تارتمىسا بىزگە ئاھانەت ئەمەسمۇ ، دەپ ئويلىغان قىزلار شاھقا ئەرز قىلماقچى بولۇشتى . بانۇ بۇنىچىلىك ئىشقا پادىشاھنى ئاۋارە قىلمايلى ، دەپ ھەرقانچە توسسىمۇ قىزلار كۆنمىدى . قىزلار بانۇنى قولتۇقلىغىنىچە پۇرمەن قەلئەسسىنىڭ تۆۋىگە كېلىپ ، ئادالەت زەنجىرىنى تارتتى .

جاھانگىرشاھ چۈشلۈك ئارام ئېلىۋاتاتتى . ھەقىقەت قوڭغۇرىقىنىڭ جاراڭلىغىنىنى ئاڭلاپ ئارامىمۇ ئالماستىن قوڭغۇراق ئورنىتىلغان تۇرغا چىقتى . قوروقچىلار ئۇنىڭ كەينىدىن قالماي ئەگىشىپ باراتتى . شاھ تۇردىن تۆۋەنگە قاراپ ، بىر قىزنى يۆلەپ تۇرغان بىر توپ قىزنى كۆردى . ئۇلارنىڭ دەرد ئېيتىپ كەلگەنلىكىنى پەملىگەن شاھ ئۇلارنى قوبۇل قىلدى . جاھانگىرشاھ قىزلارغا بىرمەر قۇر كۆز يۈگۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن ئۇنلۇك ئاۋازدا سورىدى :

ـــ قېنى ، يۈرەكلىك ھالدا ئەرزىڭلارنى ئېيتىڭلار ! بىزنىڭ ھەقىقەت قوڭغۇرىقىمىزنى چېلىشقا سىلەرنى نېمە مەجبۇر قىلدى ؟

ـــ باشپاناھىمىز ، شاھىم ! بېغىمىزغا ئىلەڭگۈچ سېلىپ

ئويناۋاتاتتۇق ، بىر نۆكەرلىرى بىزگە دەرەخلىكتىن تاش ئېتىپ ، دوستىمىز ئاجۇمىند بانۇغا زەخمەت يەتكۈزدى . يات بىر ئەركەكـ نىڭ بىزگە ئوغرىلىقچە كۆز تىكىشى ، گەپ ـ سۆزىمىزنى تىڭـ شىشى ، بىزنى پاراكەندە قىلىشى ، بىزنىڭ ئەركىمىز ۋە ئامانلىقـ مىزغا بولغان ئـەڭ زور تـەھـدىـتـتـۇر . شاھىمىزنىڭ ھالىمىزغا يېتىشىنى تىلەيمىز !

ـــ گۇناھكارنى دەرھال تۇتۇڭلار ! ئۇ كەچۈرگۈسىز جىـ نـايـەت ئۆتـكۈزۈپتۇ . سەركەردە خۇررام شاھزادىنى چاقىرىڭلار !

بىر نۆكەر شاھزادە خۇررامنى چاقىرغىلى چىقىپ كەتتى . مۇشۇنداق قىلدىن ئىنچىكە ، قىلچىتىن ئىنتىك بىر پەيتتە خۇررامنىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنىشى بىلەن تەڭ بانۇنىڭ يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكىلى قىل قالدى . ئۇنىڭغا ، بۇ ئىشنى خـۇررامنىڭ قىلغىنىنى شاھ بىلىپ قېلىپ ، كۆز ئالدىدىلا ئۇنى جازالاپ بېرىدىغاندەك بىلىنىپ كەتتى . ئۇ شاھنى ئاچچىقىدىن ياندۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ :

ـــ ئالەمپاناھ ، شاھىم ! بۇگۈنكى ئىشنى بولدى قىلايلى . بۇنىڭدىن كېيىن ئەركەك زاتنى بىز قىزلارنىڭ ئارامنى بۇزغۇچى بولمىسۇن . ئـالـىـيـلـىـرى ، شاھزادە خۇررامنى چاقىرتىپ يۈرمىسلە . . . ـــ بانۇ راسا قىزىپ سۆزلەۋاتاتتى ، شاھزادە خۇررام كىرىپ كەلدى .

ـــ شاھزادە ، ـــ دېدى پادىشاھ ، ـــ بۇگۈن بىر نۆكەر قـىزلارغا يامان نىيەتتە بوپتۇ . سىز ئۇنى دەرھال ئېنىقلاپ تېپىپ چىقىپ ، تېگىشلىك جازاغا تارتىڭ ! ـــ ئاندىن شاھ قىزلارغا ، ـــ سـىلەرنىڭ شىكايىتىڭلارنى ئاڭلىدىم . خۇررام شاھزادە ئۇنى قاتـ تىق جازالاپ بېرىدۇ . سىلەر قايتساڭلار بولىدۇ ، ـــ دېدى .

شـاھزادە خۇررام شاھنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن قىزلارنى پۈـ

رەن قەلئەسىنىڭ سىرتىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى . قىزلار ئالدىدا ، بانۇنى يۆلىۋالغان خۇررام كەينىدە ماڭدى . سەل ئارىلىق پەيدا بولغاندا ، شاھزادە بانۇغا :

ـــ ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ . مەن ئۇ قىلىقسىز نۆكەرنى تېپىپ ، چۆچۈپ كەتكەن دوستلىرىڭىزنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ ، ئۆلگۈچە ئېسىدىن چىقمىغۇدەك قاتتىق جازالاپ بېرىمەن . قانداق ؟ مۇشۇنداق قىلسامغۇ بولار ، بانۇ ؟ ـــ دېدى .

بانۇ ئوتلۇق كۆزلىرىنى شاھزادىگە تىكتى . بۇ كۆزلەر ، بۇ شىكايەتنى مەن چىن كۆڭلۈمدىن ئەمەس ، ئامالسىزلىقتىن قىلىدىم ، دەۋاتقاندەك قىلاتتى . پۈرەن قەلئەسىنىڭ دەرۋازىسىدىن شاھزادە قىزلارنى ئۇزىتىپ قويدى . بانۇنىڭ قارىسى تاكى يىراقتىكى ئاگرا شەھىرىگە كىرىپ يوقالغۇچە قاراپ تۇردى .

گەرچە ، ئادەمنى قېيىن ئەھۋالدا قالدۇرىدىغان ئىش يۈز بەرگەن بولسىمۇ بانۇنىڭ كۆڭلى بەكلا خۇشال ئىدى . چۈنكى ئۇنىڭ بىللەن شاھزادىنىڭ ئىشق سەۋداسىنى باشقىلار تېخى بىلمىگەنىدى .

ۋاقىت ئاتقان ئوق . ئاي ـ كۈنلەر موكىدەك ئۆتمەكتە . شاھزادە خۇررام بىلەن بانۇنىڭ مۇھەببەت دەرىخى بارغانسېرى كۆكلەپ مېۋە بېرىشكە باشلىدى . ئىككى يۈرەك ئاتەش مۇھەببەت تەپتىدىن سىمابتەك ئېرىپ بىللە يۇغۇرۇلۇپ كەتتى .

6 . پۈرەن قەلئەسىگە كۆچۈش

ئاسىفخان دۆلەت ئىشلىرى بىلەن داۋاملىق سىرتلارغا چىقىپ تۇراتتى . ھېيىت ـ ئايەملەردە ئۇنىڭ ئايالى بىلەن قىزى ئاجۇمەند بانۇ ھەر خىل زىياپەت ـ بەزمىلەرگە قاتنىشىپ تۇراتتى . بۇنداق يىغىلىشلارغا قاتنىشىش بانۇنى بەكمۇ شادلاندۇراتتى .

مانا بۇگۈنمۇ خان سارىيىدا ، ئۇنىڭ ھامما ئاچسى بىلەن جاھانگىرشاھنىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولغانلىقىنى تەبرىكلەپ كاتتا زىياپەت بېرىلدى . بۇگۈنمۇ بانۇ ھەممىنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتكۈدەك ياسىنىش ئۈچۈن ئەينەكنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇ كىيىمىنى سىلىپ ئەينەككە قارىدى ـ دە ، ئۆللىدە قىزىرىپ كەتتى . ئەينەكتە ئۇنىڭ ئاپئاق بەدىنى ، تولغان كۆكسىلىرى ئەكس ئەتكەنىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ لاتاپەتلىك گۈزەل تۇرقىدىن پەخىرلىنىشكە ، كەلگۈسىدىكى بەخت ـ شادلىقلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشكە باشلىدى . . .

ياسىنىپ جابدۇغاندىن كېيىن بانۇ ئانىسى بىلەن مەپىگە ئولتۇرۇپ خان سارىيىغا يول ئالدى .

پادىشاھ توي قىلسا پۈتۈن ئەلدە بايرام بولاتتى . تويغا كىرىپ ـ چىقىۋاتقانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى . پادىشاھ نامىدىن پۇقرالارغا ھەر خىل ئىنئام ـ ئېھسانلار تارقىتىلدى .

. . . . . .

تۈن نىسبىدە توي ئەھلى تارقىدى . ئاشىق ـ مەشۇقلار زارىقىپ كۈتۈۋاتقان ۋىسال كېچىسى ئۇلارغا قۇچاق ئاچتى . بۇ مۇراد بەخش كۈندە ، جاھانگىرشاھ ئارزۇ ـ ئارمىنىغا يەتتى . ئەسلىدە ، بۇ توي شاھ ئاتىسى ھايات چېغىدىلا بولۇشقا تېگىشلىك توي ئىدى . ئەمما ، قىسمەت تەتۈر كېلىپ سەلىم جاھانگىرشاھ بولغاندا ، مېھرىنسا تۇل خوتۇن بولۇپ قالغاندا ، ئۇلارنىڭ رىزقى ئانىدىن قوشۇلدى . بۇ كۈنگە يەتكۈچە تارتقان ئازابلىرىنى ئويلىغىنىدا ، جاھانگىرشاھ قانداقمۇ ھاياجانلانماي تۇرالسۇن ؟ . . .

جاھانگىرشاھ ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ ئەسلىمىسىگە غەرق بولۇپ ئولتۇرغان بىر چاغدا ، خان سارىيىنىڭ بۇلۇڭىدا مىدىرلاۋاتقان ئىككى گەۋدىگە كۆزى چۈشۈپ قالدى . ئايدىڭدا ئۇلارنىڭ

بىر ئەر بىلەن بىر قىز ئىكەنلىكى ئايان بولدى.

ـ ئۇلار كىمدۇ؟ جاھانگىرشاھ تولىمۇ ھەيران بولدى. ئەھۋالنى ئېنىقلاش ئۈچۈن، ئۇ بىر كېنىزەكنى ئەۋەتتى. كېنىزەك قايتىپ كېلىپ يىگىتنىڭ شاھزادە خۇررام، قىزنىڭ ئاسىيخاننىڭ قىزى بانۇ ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلدى. قائىدە بويىچە ئۇلار قاتتىق جازاغا لايىق ئىدى. ئەمما ئۆزىنىڭ مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسى يادىغا كەلگەن شاھ ئىككىلىنىپ قالدى. ئۇ ئوت بولۇپ يېنىۋاتقان بۇ ئىككى ياشقا ئازار بېرىشنىمۇ، موغۇل خانلىقىنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرۈشنىمۇ خالىمايتتى. ئۇ قاتتىق زىددىيەت ئىچىدە قېلىپ، ئۆز ۋاقتىدا شاھ ئاتاسىمۇ مۇشۇنداق زىددىيەت ئىچىدە قاپتىكەن ـ دە، دېگەن يەرگە كەلدى. ئەمما، ئەكبەرشاھ شاھلىق سەلتەنىتىنى دەپ ئوغلىنىڭ مۇھەببىتىنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە، ئوغلىنىڭ ئۆزىگە قارشى چىقىپ موغۇل خانلىقىنىڭ ھۆلىنى مىدىرلىتىشتەك كۈنگە قالغانىدى. ئەگەر شاھ ئاتىسى ئۆز ۋاقتىدا ئۇنىڭغا ئاشۇنداق قاتتىق ۋاستە قوللانمىغان بولسا، ئۇ شاھ ئاتىسىغا قارشى چىقىپ سارايدىمدى؟ ئويلاپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، جاھانگىرشاھ تارىخنىڭ يەنە قايتىلىنىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئوغلىغا كەڭ قورساقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش قارارىغا كەلدى.

ئەتىسى، جاھانگىرشاھ بانۇنىڭ دادىسىنى ھۇزۇرىغا چاقىرىپ:

ـ ئاسىفخان، ئاڭلىشىمچە، قىزىڭىز خۇررامغا ئاشىق ئىكەن. تۇنۇگۈن ئاخشام ئۇلارنى مەنمۇ كۆرۈپ قالدىم. بۇ ئىشتىن خەۋەردارمۇ سىز؟ ـ دەپ سورىدى.

ـ ھۆرمەتلىك شاھىم، بۇ ئىشتىن بىخەۋەر ئىكەنمەن. بالا چوڭ بولغاندا، ئاتا ـ ئانا بولغۇچى ئۇنىڭ يۈرىكىدىكى

ئىشلارنى بىلەلمەيدىكەن . نادان قىزنىڭ بىھۆرمەتلىكىنى كە-
چۈرگەن بولسىلا . كەلگۈسىدە . . . ـــ ئاسىنخان لاغ ـ لاغ
تىترىگىنىچە شاھ ئالدىدا تىزلاندى .
ـــ ياق ، ياق ، ئاسىنخان ، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىڭىز .
مېنىڭچە ، بۇ ئىش راستلا بولىدىغان بولسا ئۇلارنى مۇرادىغا يەت-
كۈزەيلى ، ـــ جاھانگىرشاھ ئاسىنخاننىڭ ئەندىشىسىنى تۇگەت-
كەندىن كېيىن كەسكىن ھالدا مۇنداق دېدى ، ـــ ئاشىق ـ مە-
شۇقلار مۇرادىغا يەتسە ، مەڭگۈ بەختلىك ياشايدۇ ؛ بولمىسا ئۇ
دەھشەتلىك يالقۇنغا ئايلىنىپ ھەممىنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىدۇ .
شۇڭا ، خۇررام قىزنىڭزنى ھەقىقىي ياخشى كۆرسە ، ئۇلارنىڭ
تويىنى قىلىپ قويايلى ، قانداق ؟
ـــ ئالىيلىرىنىڭ ھىممىتىگە رەھمەت ! خان ئالىيلىرىغا لا-
يىقلا كەلسە ، مەن جان ، دەيمەن ، ـــ دەپ باش ئەگدى
ئاسىنخان .
ـــ ئەمىسە ، ئەتە كېلىپ جاۋابىنى بېرىڭ .
ئاسىنخان ئوردىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن شاھ شاھزادە
خۇرامنى چاقىرىپ گەپ ئالدى . خۇررام قىلچە يوشۇرۇپ ئول-
تۇرماستىنلا يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر قېتىدىكى سىرلىرىنى دادىسىغا
تۆكتى .
بىر شاھزادىنىڭ قىزىغا ئاشىق بولغىنىنى ئاڭلاپ ئا-
سىنخاننىڭ بېشى كۆككە يەتتى . ئەتىسى ئەتىگەندە كېلىپ
شاھقا بۇ تويغا مىڭ رازىلىقىنى بىلدۈردى .
جاھانگىرشاھمۇ بۇ تويغا رەسمىي قوشۇلىدىغانلىقىنى بىل-
دۈردى . تولۇق تەييارلىقلاردىن كېيىن توي توختىمى
تۈزۈلدى .
بىر يىل ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۆتۈپ كەتتى . تارىخ

چاقى 1612 ـ يىلدا توختىدى . شۇ يىلى خۇررام بىلەن بانۇنىڭ تويى بولۇپ ، بانۇ شاھزادىنىڭ ئىككىنچى خوتۇنى بولدى . ئۇنىڭ ئالدىدا ، يەنى 1610 ـ يىلى خۇررام مۇزەففەر ھۈسەين سەفەۋىنىڭ قىزى بىلەن توي قىلغانىدى . بانۇنىڭ تويىدىن كېيىن يەنى 1617 ـ يىلى خۇررام يەنە داكلىق ئوردا شائىرىنىڭ نەۋرىسىنى ئۈچىنچى خوتۇنلۇققا ئالدى . قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، ئەقىللىق ، لاتاپەتلىك بانۇ خۇررامنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك خوتۇنى بولۇپ قېلىۋەردى .

ئوتتۇرا ئەسىر دەۋرىدە ، باي ـ ئاقسۆڭەكلەر ، خان ، غوجا ئەۋلادلىرىنىڭ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشى تەشەببۇس قىلىناتتى . ئالغان خوتۇنىنىڭ ئاز ـ كۆپ بولۇشى ، كۆپ ھاللاردا شۇ كىشىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنىنىڭ يۇقىرى ـ تۆۋەنلىكىنى ئۆلچەيدىغان ئۆلچەم ھېسابلىناتتى . ئۇنىڭدىن باشقا ، ئىقتىسادىي ، سىياسىي ، ئىجتىمائىي مەنپەئەتمۇ كۆپ خوتۇن ئېلىشنىڭ ئاساسىي ئامىلى ئىدى . شۇ چاغدىكى ئىجتىمائىي شارائىت ئاستىدا ، قۇدىلىق مۇناسىۋىتى ئىككى ئائىلىنىڭ كۈچىنى بىر گەۋدە قىلىپ زور كۈچكە ئايلىناتتى . يەنە بىر جەھەتتىن ، قۇدىلىق مۇناسىۋىتى بەزىبىر دۈشمەنلىشىۋاتقانلارنىڭ زىددىيىتىنى پەسەيتىپ ، ئۆزئارا دوستلۇق ئورنىتىشقا پايدىلىق ئىدى .

تويدىن كېيىن بانۇ پۈرەن قەلئەسىدە ياشاشقا باشلىدى . ئائىلىسىدە دېگىنىنى قىلىپ ئەركە ئۆسكەن بانۇ ئۇچۇن بۇ چوڭ ئۆزگىرىش ئىدى . بۇ ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەت بىلەن زىچ باغلانغان ئۆزگىرىش ئىدى . شۇنىسى ئۇنىڭغا ئېنىق ئىدىكى ، ناۋادا شاھزادە خۇررام ئۇنىڭدىن بەخت ۋە خۇشاللىق تاپالمىسا ، چوقۇم ئۇنى تاشلىۋېتىپ يېڭى يار تاپاتتى . شۇڭا ، ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋەتنىڭ مەڭگۈ بۇزۇلماسلىقى ، ھازىرقىدەك شېرىنلىكنى

ساقلاپ قبلىش ئۇچۇن ئۇ خۇرامنى مۇھەببەت تورىغا مەھكەم ئورنۇبلىش نىيىتىگە كەلدى . بۇ ئۇنىڭ ئوردا ھاياتىدىكى ئۆز-تەشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيىتى ئىدى .

شاھزادە خۇررام ئاتىسى جاھانگىر شاھنىڭ ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈشىگە يېقىندىن ياردەم بېرىپ ، چوڭ - چوڭ ئىشلارنى شاھ ئاتىسىنىڭ رايى بويىچە بىر ياقلىق قىلىپ ، ئەمەلىيەت جەريا-نىدا نۇرغۇن تەجرىبە توپلىدى ھەم سىياسىي جەھەتتىنمۇ پىشىپ يېتىلدى . ئۇنىڭ كېيىنكى چاغلاردا ، ئەقىللىق ، كۆچلۈك ، داڭ-لىق خاقان بولۇشىغا ، مۇشۇ دەۋردىكى چېنىقىشلىرىنىڭ پايدىسى بولغان .

بۇ چاغدا ، مايۋال ئۇرۇشى تېخى توختىمىغان ، موغۇل خانلىقى ئەڭ ئاخىرقى بىر لىككە تېخى كەلمىگەنىدى .

مايۋال تارىختىن بۇيان پادىشاھلارنىڭ ئەڭ چوڭ باش ئاغرىقى ئىدى . ئۇ يەرنىڭ بەگ - غوجىلىرى مۇستەقىللىق ۋە ئەركىنلىكنى قوغداش يولىدا جان تىكىپ ئېلىشىپ كەلگەنىدى . مايۋالنى بويسۇندۇرۇش ئۇچۇن ، موغۇل خاندانلىقىنىڭ بەرپا قىلغۇچىسى بابۇر شاھتىن تارتىپ ھۇمايۇنغىچە ، ھۇمايۇندىن تار-تىپ ئەكبەر شاھقىچە نۇرغۇن ماددىي كۈچ ۋە ئادەم كۈچى سال-غان ، مايۋالنى موغۇل خانلىقى ھاكىمىيىتىگە ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۇ-چۇن قىلمىغان - ئەتمىگىنى قالمىغانىدى .

جاھانگىر شاھمۇ ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ ئىزىنى بېسىپ ، پۈ-تۇن زېھنىنى مايۋال مەسىلىسىگە قارىتتى . ئۇ بۇ تارىخىي ۋەزىپىنى ئورۇنلاشقا شاھزادە خۇررامنى ھەممىدىن مۇۋاپىق ، دەپ بىلەتتى . شۇنداق قىلىپ ، ئەجدادلارنىڭ ئۈمىدى ، تارىخنىڭ ئېغىر يۈكى شاھزادە خۇررامنىڭ زىممىسىگە چۈشتى .

ئاجۇمەند بانۇ خاس كېنىزەكلەرنىڭ ھەمراھلىقىدا راھەت ،

بەختىنىڭ پەيزىنى سۈرەتتى . ئەمما ، بىكار چىلىقتا خيال كۆپ بولىدۇ ، دېگەندەك ، شۇ تاپتا ئۇ كەلگۈسىدىكى تەقدىرىنىڭ غېمىگە چۈشكەنىدى . بۇ گۈن . . . كەلگۈسىدە . . . بۇنىڭدىن كېيىنكى ئۆزۈن يىللار داۋامىدا ، ئۇ ھازىرقى بەختىنى ساقلاپ قالالارمۇ ؟ ئۇ ئوردىغا كىرىپ ياشىغىلى ئانچە ئۆزۈن بولمىغان بولسىمۇ ، كۆرگەن ـ ئاڭلىغانلىرى جىق ئىدى . موغۇل خانلىقىنىڭ ئىچىدە ، قېرىنداشلىق مېھرىنىڭ ئورنىنى ھەسەت ، ئۆچمەنلىك ، سۈيىقەست ئېگىلىگەنىدى . ئۇلار بىر ـ بىرىنى دۈشمەن بىلىپ ، قايسى شاھزادە خاقانىنىڭ ئىلتىپاتىغا ، ئىشەنچىگە ئېرىشسە ، باشقىلىرى شۇنىڭ پېيىنى قىرقىش كويىغا چۈشەتتى . بۇنى قانداقمۇ بىر ئائىلە كىشىلىرى دېگىلى بولسۇن ! بانۇ بۇلارغا ئىچ ـ ئىچىدىن ئۆچ ئۈك قىلاتتى . خانلىقتىكى ئەركەكلەرنى ئېلىپ ئېيتساق ، ئۇلار ئەتىدىن كەچكىچە راھەت ـ پاراغەت ، كەيپ ـ ساپا ئىچىدە ياشايتتى . ئاياللارنى كۆڭلىنى ئاچىدىغان ئويۇنچۇق قاتارىدا كۆرەتتى . ھەربىر شاھزادىنىڭ نەچچە ئونلاپ خوتۇنى تۇرۇپ يەنە نەپسىنى يېغالمايتتى . ھايۋانىي نەپسى قوزغالغان زامات كېنىزەك ، دېدەك دېمەستىن خىزمىتىنى قىلىۋاتقان ئاياللارنى ئاياغ ئاستى قىلاتتى ، ئاندىن ئۇلارنى ئەسكى پېتەكنى تاشلىۋەتكەندەك تاشلىۋېتەتتى . قانچىلىغان گۈزەل قىزلار ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئېچىپ بولغاندىن كېيىن غېرىبلىق ، يېگانىلىكنىڭ دەردىنى تارتمىغان دەيسىز؟ ئەسلىدە ، ئۇلاردىمۇ ياشلىقنىڭ گۈزەل چۈشلىرى ، يامغۇر پەسلىدىكى دەريا سۈيىدەك ئۆركەشلەپ تۇرىدىغان ھېسسىيات دولقۇنلىرى ، بەخت چاچمىلىرى ، ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى بار ئىدى . ئەمما ئۇلار خان سارىيىغا قەدەم قويىدىمۇ ، بولدى ، مەخسۇسلا ئەرلەرنىڭ ئەرمىكىگە ئايلىنىپ قالاتتى . ئۇلارنىڭ ئۆيى بولسىمۇ قايتالمايتتى . ئاتا ـ ئانىسى بولسىمۇ كۆرەلمەيتتى . ئەتە

دىن ـ كەچكىچە ھۇجرىلىرىنىڭ روجەكلىرىدىن ماراپ ، خاقان ـ شاھزادىلەرنىڭ ئىلتىپاتىنى كۈتۈپ كۈنلىرىنى ئۆتكۈزەتتى . ئا-شۇنداق زارىقىش ، تەشنالىق ئىچىدە ئۇلارنىڭ گۈلدەك چىرايى سولۇپ ، سەرۋىدەك قەددى ـ قامىتى سۇنۇپ ، شوخ ـ تېتىكلى-كىنىڭ ئورنىنى خارامۇشلۇق ئىگىلەيتتى . بۇلاردىن باشقا ، خان جەمەتى مال ـ دۇنيانى توپىدەك سوروپ ، كۈنلىرىنى مەئىشەت ، ئەيش ـ ئىشرەت ئىچىدە ئۆتكۈزەتتى .

ئوردىغا كىرگەندىن بۇيان ئىنچىكە كۆزەتكەن ئىشلار يېپقا تىزىلغان مارجاندەك ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى . تېخى تۇنۇگۈنلا خانىشلىق تاجىنى كىيىپ ئولتۇرغانلار مانا بۈ-گۈن خار ئىدى . بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ ئەتىسىگە باغلاپ قارىغان بانۇنى ئىختىيارسىز تىترەك باستى .

« كېيىن . . . مەنمۇ . . . » قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈشلەر ئۇ-نىڭ كۆز ئالدىغا كېلىۋالدى . ئۇ ئازابتىن تولغاندى . ئاخىر ئۇ ، ھەسەت ئوتلىرى يامرىغان ، كۈنداشلىق دەرىدىە بىر ـ بىرىنىڭ جېنىنى ئالىدىغان بۇ ئوردىدا ھەر ئامال بىلەن ئۆزۈمنىڭ ھازىرقى ئەتىۋارلىقىنى ساقلىشىم كېرەك ، دېگەن نىيەتكە كەلدى . ئېرى-نىڭ ئۇنىڭغا بولغان خۇشتارلىقىنى ھەرگىز قولدىن بېرىشكە بول-مايتتى . شۇنداق قىلغاندىلا ، ئۇ بۇگۈنكى ئورنىنى مەڭگۈ ساقلاپ قالالايتتى . ئەمما بۇ نىيەتكە يېتىش ئۈچۈن قانچىلىك بەدەل تۆ-لەيدىغانلىقىنى بانۇ ئوبدان بىلەتتى .

ئۇ گۈزەل كېلەچىكىنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ يولىنى ئىز-دەشكە باشلىدى . داۋاملىق شاھزادە خۇررامنىڭ ئەڭ ئامراق خو-تۇنى بولۇش ئۈچۈن ، ئالدى بىلەن گۈزەل چىرايىمدىن كەتمەس-لىكىم ، ئاندىن سۆز ـ ھەرىكەت ، ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشتىكى جەز-بىدارلىقىمنى يوقاتماسلىقىم كېرەك ، شۇنداق قىلغاندىلا خۇررامنى

باشقىلارغا قاراتمايمەن ، دەپ ئويلايتتى بانۇ .

بانۇ نۇرغۇن مۇھەببەت ھېكايىلىرىنى ئاڭلىغانىدى . ئۇلار-نىڭ ئىچىدە ، « ۋامۇق ـ ھوزرا » ، « لەيلى ـ مەجنۇن » ، « پەرھات ـ شېرىن » ، « شەۋقى ـ شاھبانۇ » قاتارلىق داس-تانلارنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى ۋە خۇررام ئىككىمىزنىڭ مۇھەب-بىتىمۇ ئاشۇنداق ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرسە ، دەپ ئارزۇ قىلاتتى .

شاھزادە خۇررام بىلەن بانۇنىڭ تويىدىن كېيىنكى كۈن-لىرى تولىمۇ شېرىن ئۆتتى . ئۇلار بىردەم ئايرىلىپ چىدىمايتتى . ئەمما ، دۆلەتنىڭ چوڭ ئىشلىرى ۋەجىدىن خۇررام بۇ بەختە بۆ-شۈكىدىن ئايرىلىپ جەڭگەرگە ئاتلىنىشقا مەجبۇر ئىدى .

مىلادىي 1614 ـ يىلى ، شاھزادە خۇررام موغۇل خانلىقىنىڭ قوشۇنىنى باشلاپ مايۋالغا يۈرۈش قىلدى . راجە ئامورسىنىخنىڭ قارشىلىق كۆرسىتىۋاتقان قوشۇنىغا نىسبەتەن ، شاھزادە خۇررام قوش تاكتىكا قوللاندى : بىر تەرەپتىن ئۇ قارشىلىق كۆرسەتكۈچى قوشۇنغا شىددەتلىك ھۇجۇم قىلسا ، يەنە بىر تەرەپتىن قوشۇنغا ، بارغانلا يېرىدە ئوت قويۇپ ، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىش ، مۇھىم قاتناش يوللىرىنى ئۈزۈپ تاشلاش ، زىرائەتلەرنى ۋەيران قىلىپ ، جەمئىيەت تەرتىپىنى قالايمىقانلاشتۇرۇش توغرۇلۇق پەر-مان چۈشۈردى . نەتىجىدە ، مايۋال بېگىنىڭ بىرلەشمە ئارمىيە-سىنى چاقماق تېزلىكىدە تارمار قىلىپ ، راجەنى تەسلىمنامىگە قول قويۇشقا مەجبۇر قىلدى . ياش شاھزادە خۇررام ئەقىل ـ پاراسە-تى ، جاسارىتىگە تايىنىپ كۈچلۈك مايۋالنى يېڭىپ ، بۇرۇنقى شاھلارنىڭ ئۈزۈن يىللىق ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇردى . شۇنىڭ-دىن ئېتىۋارەن ، مايۋال موغۇل خانلىقىنىڭ ئىلكىگە ئۆتتى .

جاھانگىرشاھ دوستانىلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ، مايۋال

زېمىنىنىڭ كۆپ قىسمىنى راجە ئامورسىنخقا قايتۇرۇپ بەردى . راجەمۇ تەشەككۇرنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن شاھقا تاللانغان مىڭ ئات ھەدىيە قىلىش بىلەن بىرگە ئوغلى گرانسىنخنى ئوردىغا بەگلىككە ئەۋەتتى . جاھانگىر شاھمۇ گرانسىنخنى ئەتتۇارلاپ ئىشلەتتىپ ، ئۇنىڭغا بەش مىڭ ئاتلىق ئاجرىتىپ بەردى . ئەمما ، جاھانگىر شاھ راجەگە جىدار شەھىرىگە ھېچقانداق مۇداپىئە ئىستىھكامى ياساتماسلىق توغرۇلۇق پەرمان چۈشۈردى .

راجە ئامورسىنخ ھۆكۈمرانلىقىدىكى مايۋال موغۇل ئىمپېرىيىسىگە ئەل بولۇپ ھاقارەتلىك شەرتنامە تۈزدى . راجە بۇ شەرتنامە ئارقىلىق مايۋالنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاپ قېلىشنى مەقسەت قىلغانىدى . دېمىسىمۇ ، ئۇزۇن يىللىق ئۇرۇش مايۋال خەلقىنى ھالسىرىتىپ يىلىكنى قۇرۇتۇۋەتكەن بولۇپ ، خەلققە تىنچلىق ، خاتىرجەملىك تولىمۇ زۆرۈر ئىدى .

جاھانگىر شاھ ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن كېيىنكى دەۋرلەردە ، ئەتراپىدىكى كىچىك ، ئاجىز دۆلەتلەرنى ئەل قىلىش جەڭلىرىدە شاھزادە خۇررامنىڭ تۆھپىسى زور بولدى . بۇ دەۋرنى ئۇنىڭ مول نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرگەن ئالتۇن دەۋرى دېيىشكە بولاتتى . مايۋالنى قولغا كەلتۈرگەندىن كېيىن خۇررام قوماندانلىق قىلغان قوشۇن مىلادى 1616 ـ يىلى ئەھمەد شەھرىنى ھۇجۇم بىلەن ئالدى . 1620 ـ يىلى يەنە گانگرا شەھرىنى ئىشغال قىلدى . لېكىن ، ئۇرۇش دېگەندە غەلىبە قازىنىش ، مەغلۇپ بولۇشقا بىرنېمە دېمەك تەس . 1621 ـ يىلى ، قەندەھار جېڭىدە خۇررامدىن سەۋەنلىك ئۆتتى .

جەڭ مەيدانىدا ، شاھزادە خۇررام شىر يۈرەك ئەزىمەت بولسا ، تىنچ تۇرمۇشتا ئۇ مۇھەببەت مەستانىسى ئىدى . پادىشاھلىقنىڭ ئىشەنچى ، ئەتىۋارلىشىغا ئېرىشكەن ، ياشلىقى ئۇرغۇپ تۇر-

غان بۇ ياش شاھزادە مۇھەببەت ۋە خىزمەت يولىدا زادىلا ھېرىپ قالمايتتى .

بانۇ ئوردىدىكى ئەيش ـ ئىشرەتلىك ، كەيپ ـ ساپالىق تۇرمۇشتىن تولىمۇ بىزار ئىدى . خۇررامنىڭ بۇ تۇرمۇشقا ھېرىس بولۇپ قېلىشىدىن تېخىمۇ قورقاتتى . ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى بۇ ئاغرىق ئۇنى توختىماي بىئارام قىلاتتى . ئۇ ، ناۋادا شاھزادە ئەيش ـ ئىشرەتكە بېرىلىپ كەتسە ، ئۇنىڭ تالانتى خاراب بولىدۇ ، جەڭلەردىكى باتۇرلۇقلىرى يوقىلىپ ، ئىرادىسى زەئىپلىشىدۇ ، ئۇنىڭدىكى چاقناپ تۇرغان ئەقىل ئۇچقۇنلىرىمۇ ئۆچىدۇ ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى كۈتۈپ تۇرغان شانۇشەۋكەت ، تاجۇ ـ تەختىمۇ قولدىن كېتىدۇ ، دەپ ئويلايتتى . بۇلارنى ئويلىغىنىدا ، بانۇ شاھزادىنى باشقىلارنىڭ مۇھەببەت تورىغا ئىلىنىپ قالمىسۇن ، دەپ ، ھەرخىل ئامالىلار بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇشقا ، ھەتتا ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ باشقا قانۇنلۇق ئايالىلىرىغا بۆلىنىپ كېتىشىدىنمۇ ھەزەر ئەيلەپ ، ئۇلارغا مەڭگۈ قاراتماسلىققا تىرىشاتتى .

بانۇ ئەزەلدىن گۈزەل ، قەددى ـ قامىتى زىلۋا بولۇپ ، پەرداز قىلىشقا تولىمۇ ئۇستا كېنىزىكىنىڭ ياساپ ـ جابدۇشى بىلەن تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كېتەتتى . شۇڭا ئۇ خۇررامنىڭ مەيلىنى مەڭگۈ ئۆزىگە تارتىپ تۇرۇش ئۈچۈن ياسىنىشقا تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىدىغان بولدى . ئۇ كېنىزىكىگە ھەر خىل قىممەت باھا زىننەت بۇيۇملار بىلەن ئۆزىنى پەرداز لاتقۇزۇپ ، خۇررامنىڭ ئالدىدا كۈنىگە بىر خىل گۈزەل قىياپەت بىلەن پەيدا بولاتتى . ئۇ ھەقىقەتەنمۇ گۈزەللىك مەبۇدىسىگە ئايلانغانىدى .

شاھزادە خۇررام مايۇلغا يەنە بىر قېتىم ھۇجۇم قىلىش تەييارلىقىغا چۈشكەندە ، بانۇمۇ ئۇنىڭ قېشىدىن ئايرىلماسلىق قارارىغا كەلدى . كەچقۇرۇن بىر كۈنلۈك ئالدىراشچىلىقتىن

چارچىغان شاھزادە قايتىپ كەلگۈچە ، بانۇ ئۇنىڭ يولىغا تەقەززالىق بىلەن تەلمۈرۈپ ئولتۇردى . ئۇ ھوجرىغا كىرىشى ھامان بانۇ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ بىلىكىگە ئېسىلىپ كارىۋاتقا ئەكېلىپ ئولتۇرغۇزدى . ئاندىن ئاپئاق بىلەكلىرى بىلەن ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ تۇرۇپ :

ــ ئاڭلىسام ، يەنە مايۋالغا يۈرۈش قىلغۇدەكلا ، ــ دېدى مۇلايىملىق بىلەن .

ــ شۇنداق ، سۆيۈملۈكۈم . بۇگۈن نېمىشقا قورقۇنچلۇق جەڭ توغرۇلۇق سۆزلەپ قالدىڭىز . لالىدەك لەۋلىرىڭىزدىن مۇھەببەت ، لەززەت تۇغرۇلۇق ئۇنچىلەر تۆكۈلۈشى كېرەكتىغۇ . . . ــ خۇررام كارىۋاتتا تورۇسقا قاراپ يېتىپ سۆزلەۋاتاتتى ، كۆڭلى بىر جايدا ئەمەستەك قىلاتتى .

ــ جەڭگە بېرىلىپ كەتكەن ئادەم بى رەھىم بولۇپ كېتىدۇ . ئۇنىڭ قولىدىكى قىلىچ يۈرىكىنى ئۈيۈل تاشقا ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ . ئۇنىڭ قەلبىدىكى مېھرىبانلىق ، مۇلايىملىققا ئوخشاش ئېسىل پەزىلەتلەر يوقىلىپ ، ئۇنىڭ ئورنىنى ئۇرۇشخۇمارلىق ، قانخورلۇق ئىگىلەيدۇ . سىلىمۇ ئاشۇنداق باغرى تاش ئادەمگە ئايلىنىپ قېلىشنى خالىمايدىغانلا ؟ ــ بانۇ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ شاھزادىنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە قارىغىنىچە سۆزلەيتتى .

ئايالىنىڭ گەپلىرى تەسىر قىلدى بولغاي ، خۇررام شاقىدە ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇردى . ئۇ بانۇغا سىنچى كۆزلىرى بىلەن تىكىلىپ قاراپ :

ــ بۇگۈن سىز مەن بىلەن سىياسىئونلاردەك سۆزلەشكىلى تۇردىڭىزغۇ ؟ بىلەمسىز ؟ بۇگۈنكى بۇ دۇنيادا دوستلۇق ، مېھىر ــ مۇھەببەتكە تايىنىپ ھېچقانداق ئاتاق ــ ئابرۇيغا ئىگە بولغىلى بولمايدۇ ، پەقەت جەسۇر قىياپەت بولغاندىلا ئاندىن مۇ-

قەددەس نوپۇز ئىگىسى بولغىلى بولىدۇ . مانا مەنمۇ مۇشۇ يول بىلەن ئىلگىرىلەۋاتىمەنغۇ ؟

ـــ قولىدىكى قىلىچقىلا تايىنىپ ياشايدىغان ئادەمنىڭ يىرتقۇچ ھايۋاندىن پەرقى بولمايدۇ . ئۇ گۈلزارلىقتىكى كىشىنى مەستخۇش قىلىدىغان خۇش پۇراقنى ، ئايدىڭ كېچىلەرنىڭ سېھرىي كۈچىنى ، ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىنى بايقىيالمايدۇ . گۈزەل جاناننىڭ ناز بىلەن بېقىشلىرىنى ، مېھرى بىلەن سۆيۈشلىرىنى تېخىمۇ ھېس قىلالمايدۇ . . .

بانۇنىڭ سۆزى تۇگىمەستىنلا خۇررام ئۇنى سۆيۈپ كەتتى . ئۇ بانۇنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىنى سلاپ تۇرۇپ سورىدى :

ـــ بۇگۈن قانداق ئازاب سىزنى بۇ گەپلەرنى قىلىشقا مەجبۇر قىلدى ؟ ماڭا تېزدىن دەپ بېرىڭ ! ـــ ئاندىن ئۇ ئايالىنى باغرىغا مەھكەم باستى .

تۇيۇقسىز ، ئۇنىڭ قولىغا ئىسسىق ياش تامچىلىدى . ئۇ بانۇنىڭ ئېڭىكىدىن كۆتۈرۈپ قاراپ ، ئۇنىڭ ئوماق مەڭزىلىرىنى بويلاپ ئېقىۋاتقان ياشنى كۆردى .

ـــ بانۇ ، زادى نېمە ئىش سىزنى بۇنچە غەمگە مۇپتىلا قىلدى ؟ كىم كۆڭلىڭىزگە تەگدى ؟ گۈزەل بويىڭىزنى كېسەل چىرمىۋالدىمۇ يا ؟ ـــ خۇررامنىڭ چىرايىدىكى بايقى خۇشخۇيلۇقنىڭ ئورنىنى ئالاقزادىلىك ئىگىلىدى . ئۇ بانۇنىڭ ياشلىرىنى مېھرىبانلىق بىلەن سۈرتتى .

ئېرىنىڭ غەمخورلۇقى ۋە سلاپ ـ سىيپاشلىرىدىن بانۇنىڭ خاپىلىقلىرى قاياقلارغىدۇ غايىب بولدى . ئۇ ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ دولقۇنلاۋاتقان ھېسسىياتىنى زورىغا بېسىپ :

ـــ مەن سىلىنىڭ بىلىملىك ، دانىشمەن ئىلىم ئىگىسىگە

ياكى خۇددى چىگگىز خانغا ئوخشاش زېمننى تترەتكەن داڭلىق ھۆكۈمرانغا ، كالگايغا ئوخشاش ئىنسانلارنىڭ ھمايىسىگە ، ئالقىشىغا سازاۋەر بىر زاتقا ئايلىنىشلىرىنى چىن كۆڭلۈمدىن تىلەيمەن . بىراق بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن سىلىدىمۇ ئۇلاردەك يىراقنى كۆرەرلىك ، ئەقىل ـ پاراسەت بولۇشى كېرەك . . .

ـــ مەنمۇ شۇنداق ئويلايمەن ، قېنى ، ئاخىرىنى سۆزلەڭ ، ـــ بانۇنىڭ سۆزلىرى خۇررامنى بەكمۇ قىزىقتۇرغانىدى .

ـــ بىر ئائىلىنى ئېلىپ ئېيتساقمۇ ، ئەر ـ خوتۇنىنىڭ ھېس ـ تۇيغۇلىرى ئوخشاش بولغاندىلا ، تۇرمۇشى بەختلىك ، مەنىلىك ئۆتىدۇ ، ھەر ئىككىلىسى ئۆز ئارتۇقچىلىقىنى جارى قىلدۇرالايدۇ . . . ـــ بانۇ خۇددى پەيلاسوپلاردەك سۆزلەۋاتاتتى .

شاھزادە خۇررام ئايالىغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلگەنىدى . ئەتىدىن ـ كەچكىچە راھەت ـ پاراغەتتە ياشاپ ، نازۇكەرەشمىدىن باشقىنى بىلمەيدىغان بىر نازىنىنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان شۇ قەدەر چوڭقۇر پىكىرلەر ئۇنى تولىمۇ ھەيرەتتە قالدۇرغانىدى .

سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن بانۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى :

ـــ ئۇرۇشقا كىرىپ دۈشمەنلىرىنى يەر چىشلەتكەن ، قانلار دەريا بولۇپ ئاققان چاغدا ، كۆزلىرىدىن ياۋۇزلۇق نۇرلىرى ئۇچقۇنايدۇ ، قەلبلىرىنى قىساس ئوتى ئۆرتەيدۇ . ئۇ چاغدا ، ھېچكىمنى سىلىنى قانخورلۇقلىرىدىن قايتۇرالمايدۇ ، مۇرۇۋۋەتلىك ئادەملەردە بولىدىغان مېھىر ـ شەپقەت سىلىدە قايتا قوزغالمايدۇ . مەنمۇ سىلىنىڭ مۇھەببەتلىرىدىن مەھرۇم بولۇپ خازانىدەك سارغىيىپ قۇرۇيمەن ، سىلىمۇ بەختلىك تۇرمۇشتىن ئايرىلىپ قالىلا . . .

ـــ بانۇ ، ئەسلى مۇشۇنى دەپ شۇنچە ئازابلانغانمىدىڭىز ؟ ئۇنداق بولسا ، بۇنىڭدىن كېيىن مەيلى جەڭ مەيدانىدا بولسۇن ياكى ھۇجرىدا بولسۇن ، سىزنى يېنىمدىن ھەرگىز ئايرىمايمەن ، ئەمدىغۇ خۇش بولغانسىز ؟

خۇررامنىڭ گېپىدىن بانۇنىڭ چېچىكى چاي بولدى . ئۇ-نىڭ كۆتكىنىمۇ دەل مۇشۇ ئەمەسمىدى !

خۇررام ئايالىغا چوڭقۇر مېھرى بىلەن قارىۋەتكەندىن كې-يىن ئاستا چىمىلدىقنى چۇشۇردى ـ دە ، ئۇنى ئىسسىق قوينىغا ئالدى . . . خۇددى بۇ ئاشقى ـ مەشۇقلارنىڭ ئارامنى بۇزمايلى ، ئۇلارنىڭ شېرىن سۆھبىتىگە دەخلى قىلمايلى ، دېگەندەك ، سەل-كىن شامال چىمىلدىقنى بوش لەپىلدىتىشكە باشلىدى . . .

موغۇل قوشۇنى مايۋالغا يەنە يۇرۇش قىلدى .

بانۇ خۇررامغا ئەگىشىپ قاقاس قۇمۇقتا كېتىۋاتاتتى . كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىگە قاراپ ، بۇ چەكسىز قۇمۇقتىن پاناھلانغۇدەك بىرەر جاي تېپىشقا ئۇنىڭ كۆزى يەتمىدى . ئۇ بۇ قاقاس زېمىندا ياشاۋاتقان بەگ ـ غوجىلار ، لەشكەرلەر ، قىز ـ چوكانلارنى ئويلاپ كەتتى . ئۇلار مۇشۇنداق يەردە ئۆزلىرىنىڭ ياشلىق باھا-رىنى قانداق ئۆتكۈزگەندۇ ، بۇ زېمىنگە قانداقمۇ مۇھەببەت قوي-غاندۇ ـ ھە ؟ ! بىراق ئۇلار بۇ تۇپراقنى ئانا ۋەتەن دەپ بىلىپ ئۇنى قىزغىن سۆيگەن ، بۇ ئانا تۇپراقنىڭ مۇستەقىللىقىنى ، زې-مىن پۈتۈنلۈكىنى قوغداش ئۈچۈن ئىسسىق قانلىرىنى ئاقتۇرغان ، ئەزىز جانلىرىنى تەقدىم قىلغان . . . ئويلاپ مۇشۇ يەرگە كەل-گەندە ، بانۇنىڭ يۈرەك قېتىدىن ئۇلارغا ھۆرمىتى قوزغالدى . بۇ تۇپراقتا ياشاۋاتقان ئادەملەرگە ئاپىرىن ئېيتتى .

موغۇل خانلىقىنىڭ لەشكەرلىرى داۋاملىق ئالغا ئىلگىرى-لەۋاتاتتى . قوشۇن ئاجىرغا يېتىپ كەلدى . ئەتراپلىق ئويلانغان-

دىن كېيىن بانۇ بارگاھنى مۇشۇ يەرگە قۇرۇش تەكلىپىنى بەر-
دى . شاھزادە خۇررام ئۇنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى . بانۇ بۇ يەرنى
ئۇنىڭ مۇستەھكەم ۋە بىخەتەرلىكىدىن بەكرەك ، بۇ يەرگە كۆ-
مۈلگەن ، ئەل ئۇچۇن شېھىت بولغانلارنىڭ روھىغا تاۋاپ قىلىش
ھەمدە ئېرىنىڭ ئامانلىقى ئۇچۇن تائەت ـ ئىبادەت قىلىش ئۇچۇن
تاللىغانىدى .

ئاجمېردا تۇرغان مەزگىلدە بانۇ كۇنلىرىنى تولىمۇ
خۇشال ـ خۇرام ئۆتكۇزدى . ئۇ بۇ يەردە ھاملىدار بولۇپ 1614 ـ
يىلى شاھزادىگە تۇنجى قىزى جاھانئەلانى تۇغۇپ بەردى . قىز-
نىڭ دۇنياغا كېلىشى شاھزادىگە زور كۆڭۈل خۇشلۇقى ئاتا
قىلدى . ئۇ قىزىغا كاتتا بۆشۈك تويى قىلىپ بەردى ۋە ئۆزى بە-
لەن مۇرىنى ـ مۇرىگە تىرەپ جەڭ قىلغان سەركەردە ـ لەشكەر-
لەرنى بىر كۇنلۇك ئارامغا قويۇپ بەردى .

ئاجمېر مايۇانىڭ مۇھىم قورغىنى ئىدى . جىددىي جەڭ
ئارقىلىق خۇررام شاھزادە ئاخىر بۇ مۇستەھكەم قورغاننى ئالدى .
زور غەلبىنى قولغا كەلتۇرگەن قوشۇن زەپەر مارشىنى ياڭرىتىپ
پايتەختكە قايتتى . شاھزادە خۇررام بىلەن بانۇ بۇ يەردىن ئايرىل-
غۇسى كەلمەي ، قىسقا مۇددەتلىك تۇرۇپ قالدى .

بۇ دەۋردە ، موغۇل خاقانىنىڭ ئىمپېرىيىنىڭ زېمىنىنى
كېڭەيتىش ئۇچۇن ئاجىز ، كىچىك دۆلەتلەرنى قولغا كەلتۇرۇشى
ئانچە قىيىنغا چۇشمەيتتى . ئەمما ، خان ئائىلىسىدىكى نۇرغۇن
خوتۇن ، نەچچە تەرەپتىن بولغان بالا ـ چاقا ، بىر تۇغقان ـ قېـ
رىنداشلارنى ئۆزىگە مايىل قىلىش ، ئۇلارنى ئەتراپىغا توپلاش تو-
لىمۇ تەسكە چۇشەتتى . تۇغۇلغان نىزا ـ ئاداۋەتلەرنى جاھانگىر
شاھ ھوقۇقىغا تايىنىپ بىر تەرەپ قىلالايتتى ، ئەمما بۇ ئىخ-
تىلاپلارنى نېگىزىدىن ھەل قىلالمايتتى . ئۇلار قارىماققا سەل

تىنچلانغاندەك كۆرۈنگىنى بىلەن ئەمەلىيەتتە ، ئىچ ـ ئىچىدىن قوزغالغان ھەسەتخورلۇق ، غەزەپ ـ نەپرەت ئۇلارنىڭ يۈرىكىنى ئۆرتەيتتى . پۇتۇن خان جەمەتىدە يوشۇرۇن بىر خەتەر ماراپ ياتاتتى .

7 . ئوردىدىكى نىزالار

ئاجىمبرنىڭ گۈزەل تەبىئىي مەنزىرىسى كىشىنىڭ كۆڭلى ـ كۆكسىنى ئاچاتتى . بۇ يەردە خان سارىيىدىكىگە ئوخشاش ھەسەتخورلۇق ، گۇمانخورلۇقلار يوق بولۇپ ، ئادەم كۆڭلى يورۇق ، ئازادە ياشىيالايتتى . بانۇ بۇ جايىنى چىن كۆڭلىدىن ياقتۇرۇپ قالدى . ئۇ دائىم ئۆزى يالغۇز ئولتۇرۇپ چەكسىز كەتكەن يايلاق مەنزىرىسىنى تاماشا قىلاتتى . ئۇ ئېرى بىلەن بىللە بۇ گۈزەل تەبىئەت قوينىدا ئۇزاقراق تۇرۇشنى ئارزۇ قىلاتتى .

ۋاقىت ئاتقان ئوق . كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە مىلادى 1615 ـ يىلى يېتىپ كەلدى . بۇ ئاسايىش ماكاندا بانۇ بىلەن شاھزادە خۇررام تۇنجى ئوغۇل پەرزەنت كۆردى . خۇررام ئىز باسارغا ئېرىشكىنىدىن چەكسىز سۆيۈنۈپ ، ئوغلىنىڭ شەرىپىگە كاتتا زىياپەت بەردى .

بۇ چاغدا ، جاھانگىر شاھنىڭ ھاكىمىيىتى قالايمىقانچىلىق ئىچىدە قالغانىدى . جاھانگىر شاھ مەي ـ شارابقا چىلىشىپ دۆلەتنى باشقۇرۇشقا ھەپسىلىسى قالمىغانىدى . بۇ پۇرسەتتىن پايدىلانغان نۇرجاھان ھوقۇقنىڭ يۈقىرى پەللىسىگە چىقىش ، ئۆز تەسىرىنى كېڭەيتىش كويىدا ئىدى . شۇ تاپتىمۇ ، ئۇ بىر ئايال پادىشاھ ئورنىدا دۆلەتنىڭ ھەممە ئىشلىرىنى ئالدىنغا تارتىۋالغانىدى .

جەنۇبىي ھىندىستاننى بويسۇندۇرۇش ئەكبەرشاھنىڭ ئەڭ چوڭ ئارزۇسى ئىدى . شاھ ئاتىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن جاھانگىرشاھ جەنۇبىي ھىندىستانغا ھۇجۇم قىلىشنىڭ ئەپلىك پۇرسەتىنى قولغا كەلتۈرەلمەي يۈرەتتى . چۈنكى ئۇ تەختكە چىقىپلا شىمالىي ھىندىستاننى تەرتىپكە سېلىش ، ئوردىدىكى ئىچكى نىزالارنى بىر تەرەپ قىلىش بىلەن ئالدىراش بولۇپ كەتكەنىدى .

مايۋال قولغا كەلگەندىن كېيىن جاھانگىرشاھ جەنۇبىي ھىندىستاننى بويسۇندۇرۇش پۈرسىتى پىشىپ يېتىلدى ، دەپ قاراپ ، پۈتۈن زېھنىنى جەنۇبىي ھىندىستانغا قاراتتى . ئۇ جەڭ پىلانلىرىنى تۈزۈپ بولدى ، ئەمما بۇ ۋەزىپىنى كىمنىڭ زىممىسىگە ئارتىشنى بىلمەي بېشى قاتتى . ئۇنى ، بۇنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ بېقىپ ، ھەممىسىدىن رايى قايتتى . ئىككىنچى ئوغلى پەرۋاز جەنۇبىي ھىندىستانغا ھۇجۇم قىلىدىغان قوشۇنغا سەردار بولۇپ جەڭ قىلىپ باققان ، ئەمما ناقابىللىقىدىن موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ بايرىقىنى ئۇ يەرگە قادالمىغانىدى . 1616 ـ يىلىغىچە ، ئۇ يەرگە ھۇجۇم قىلغان سەركەردىلەرنىڭ ھەممىسى مەغلۇپ بولۇپ قايتىپ كەلگەنىدى .

شاھزادە خۇررام مايۋال جېڭىدە ئاجايىپ ھەربىي تالانتىنى نامايان قىلغان ، جاھانگىرشاھ ئۇنىڭدىن تولىمۇ سۆيۈنگەنىدى . شۇڭا بۇ قېتىم جەنۇبىي ھىندىستانغا موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ ھاكىمىيىتىنى قوررۇشقا ، شاھزادە خۇررامنى قوشۇنغا باش قىلىپ ئەۋەتمەكچى بولدى .

شاھ ئاتىسىنىڭ پەرمانىنى ئالغان شاھزادە خۇررام ئاجىرىدىن دەبدەبىلىك ھالدا جەنۇبىي ھىندىستانغا يۈرۈش قىلدى . بانۇمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ماڭدى . تۆت ئايلىق ئۇزۇن سەپەردىن كېيىن خۇررام قوماندانلىقىدىكى قوشۇن جەنۇبتىكى مەندۇغا يې-

تېپ كەلدى . مايۋال بېگىنىڭ ئوغلى گرانسنخمۇ ئۇلار بىلەن بىللە ئىدى .

مىلادىي 1617 ـ يىلى 3 ـ ئايدا ، خۇررام باشچىلىقىدىكى قوشۇن جەنۇبتىكى بۇرھانپۇر رايونىغا يېتىپ كېلىپ ، ئەھمەد شەھرىدىكى قوشۇنغا ھۇجۇم قىلدى . شاھ قوشۇنىنىڭ دەھشەتلىك ھۇجۇمىغا تەڭ كېلەلمىگەن ئەھمەد شەھرىنىڭ شەھەر باشلىقى ئامالسىز قورغاندىن چىقىپ ، موغۇل خانلىقى بىلەن سۇلھى تۈزدى .

شاھزادە خۇررام ئەھمەد شەھرى جېڭىنىڭ غەلىبىسىدىن كېيىن يەنە مەندۇغا قايتىپ كەلدى .

ئۇرۇش ۋاقتىدا ، خۇررام ئۆزىنىڭ خوتۇن ـ بالىلىرىنى مۇستەھكەم قورغان بۇرھانپۇرغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى . بانۇ ئۇ يەردە بالىلىرى بىلەن خاتىرجەم ياشىدى . مىلادىي 1617 ـ يىلى ، بانۇ رۇشەنئەلا ئىسىملىك يەنە بىر قىز تۇغدى .

جەنۇبىي ھىندىستاننى قولغا ئالغاندىن كېيىن خۇررام بۇرھانپۇردا يەنە بىرنەچچە ئاي تۇرۇپ ، بانۇنىڭ تۇغۇتتىن كېيىنكى سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلگەن ، جەنۇبنىڭ ھاۋاسىمۇ ئادەمگە پايدىلىق بولۇپ قالغاندىن كېيىن ، ئۇ پۈتۈن ئائىلىسى بىلەن دۆلەتئابادقا كۆچۈپ باردى .

شاھزادە خۇررام بىلەن بانۇ بۇ داڭلىق تارىخىي شەھەردە نەچچە ئاي ئارامخۇدا ياشىدى . بۇ يەردە ، مىلادىي 1618 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى بانۇ ئۈچىنچى ئوغلىنى تۇغدى . بۇ بالا كېيىن موغۇل ئىمپېرىيىسىگە پادىشاھ بولغان ئورانزىب ئىدى .

شاھزادە خۇررامنىڭ جەنۇبىي ھىندىستاندا قولغا كەلتۈرگەن غەلىبىسى جاھانگىر شاھنى تېخىمۇ شادلاندۇرۇۋەتتى . خۇررامنى تارتۇقلاش ئۈچۈن ، ئۇ ئوردا ئەھلى ئالدىدا ئۇ

نىڭغا « شاھجاھان » دېگەن نامنى بەردى ھەمدە گادىي خەلقىدىن ئوتتۇز مىڭنى ئۇنىڭغا قارام قىلدى ۋە يىگىرمە مىڭ ئاتلىق ئەسكەر بەردى . شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ، شاھزادە خۇررام « شاھجاھان » دېگەن نام بىلەن دۇنياغا تونۇلدى .

جەنۇبىي ھىندىستانىنى بويسۇندۇرغاندىن كېيىن شاھجاھانىڭ غەيرىتى تېخمۇ ئۇرغۇپ ، ئەمدى گانگرانى ئېلىش نىيىتىگە كەلدى .

گانگرا مۇستەقىل ، ھىندى دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان كىچىك بىر دۆلەت ئىدى . راۋى دەرياسى بىلەن ئۇپاس دەرياسى ئوتتۇرىسىدىكى بۇك ـ باراقسان ئورمانلىق ، تاغلىققا جايلاشقان بۇ يەرنىڭ مەنزىرىسى تولىمۇ گۈزەل ئىدى . گانگرانىڭ مۇستەھكەم قورغىنى دەل بىر تاغنىڭ چوققىسىغا جايلاشقانىدى . ئۆز ۋاقتىدا ئەكبەرشاھنىڭ بۇ گۆھەر زىمىنغا كۆزى چۈشكەن ۋە ئۇنى ئېلىش پىلانلىرىنى تۈزگەن بولسىمۇ ، ئەمما ئىشقا ئاشۇرالمىغانىدى . جاھانگىرشاھ شاھ ئاتىسىنىڭ ئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ، بۇ مۇستەھكەم قورغانىنى ئېلىشقا شاھجاھاننى تەيىنلىدى .

شاھجاھان جەڭگىۋارلىقى كۈچلۈك قوشۇننى باشلاپ گانگرا قەلئەسىنى مۇھاسىرىگە ئالدى . بۇ شەھەرنىڭ بېگى قەلئە دەرۋازىسىنى چىڭ تاقاپ جاھىللىق بىلەن قارشىلىق كۆرسەتتى . قورال كۈچىگىلا تايىنىپ بۇ قەلئەنى ئالغىلى بولمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن شاھجاھان قەلئەنىڭ سىرت بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزۈپ تاشلاش قارارىغا كەلدى .

جاھانگىرشاھ جاھان سورىغان دەسلەپكى چاغلاردىن تارتىپ تا ھازىرغىچە بولغان ئون تۆت يىل ئىچىدە ، موغۇل قوشۇنى گانگرا شەھىرىگە بولغان مۇھاسىرىسىنى زادىلا بوشاشتۇرمىغانىدى . بۇ قېتىمقى مۇھاسىرىدە شەھەرگە يەتكۈزۈلىدىغان

ئۇزۇق ـ تۇلۇك پۇتۇنلەي ئۈزۈپ تاشلاندى . دەسلەپكى بىرنەچچە كۈندە ، شەھەرنى قوغداۋاتقانلار ياۋا ئوتلار بىلەن قورسىقلىرىنى گوللاپ بوشاشماي قارشىلىق كۆرسەتتى . ئەمما ئۇلار بۇنداق قەلىپ خان ئارمىيىسىنىڭ مۇھاسىرىسىگە تەڭ كەلگىلى بولمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەندە بوشىشىپلا كەتتى . 1620 ـ يىلى ، گانگرا شەھىرىنىڭ بېگى ئىلاجسىز شاھجاھانغا تەسلىم بولدى .

گانگرا غەلىبىسى شاھجاھاننىڭ موغۇل خانلىقىدىكى ئابرۇيىنى تېخىمۇ يۇكسەكلىككە كۆتۈردى . جاھانگىرشاھمۇ ئۇنى تارتۇقلاپ يېنىدىكى مۇھىم ئورۇنغا قويدى .

بۇ چاغدا ئوردىدىكى نىزا ـ ئىداۋەتلەر ئەۋجىگە چىقىپ جىددىي ، مۇرەككەپ ۋەزىيەت شەكىللەنگەنىدى . نۇرجاھاننىڭ كۈچى بارغانسېرى زورىيىپ ، جاھانگىرشاھ ئاتاقتىلا شاھ بولۇپ قالغان ، خانلىقنىڭ بارلىق ھوقۇقىنى نۇرجاھان قولغا كىرگۈزۈۋالغانىدى . ئۇ ئۆز ئورنىنى مۇستەھكەملەش ، تەسىر دائىرىسىنى يەنىمۇ كېڭەيتىش ئۈچۈن ، يېقىنلىرىنى ، ئۇرۇق ـ ئەۋلادىنى يېنىغا تارتىپ ، ئۇلارغا يۇقىرى مەرتىۋە ، نۇرغۇن مال ـ دۇنيا بېرىپ ، ئۆزى ئۈچۈن كەتمەن چاپىدىغان بىر گۇرۇھ تەشكىللىدى . جاھانگىرشاھ يەرلەرنى بۆلۈشتىن تارتىپ مۇكاپات تارقىتىشقۇچە بولغان ھوقۇقلاردىن تارتىپ بارلىق ھوقۇقنى ئۇنىڭغا بەرگەن ، ھەتتا ئۆزى پەرمان چۈشۈرۈپ ، ئۇنىڭ ئىسمى ئويۇلغان تىللا قۇيدۇرغان . ئۇنىڭدىن باشقا ، دۆلەت تەرىپىدىن چىقىرىلىدىغان ئەمر ـ پەرمانلارغا جاھانگىرشاھ بىلەن نۇرجاھان تەڭ ئىمزا قويغان .

مىلادىي 1608 ـ يىلى ، ئەنگلىيە ھۆكۈمرانى جامس I نىڭ ئەلچىسى ۋىليام خاگبىن جاھانگىرشاھنىڭ ئوردىسىغا كېلىپ ، ئوردىدىكى ھەشەمەتچىلىك ، باي ـ بايلىقاتچىلىقنى چىرايلىق

سۆزلەر بىلەن مەدھىيىلىگەن . مىلادىي 1615 - يىلى سىر تامۇسلو جامىس I نىڭ ئەلچىسى سۈپىتىدە جاھانگىر شاھنىڭ ئوردىسىدا تۆت يىلدىن ئوشۇقراق تۇرغان . ئۇ نۇرجاھاننىڭ كامالەتكە يەتكەن ئەقىل - پاراسىتى بىلەن گۈزەل ھۆسن - جامالىنى تەرىپلەپ ، ئۇنى ھۆسن بابىدا جاھاندا تەڭدىشى يوق ، دەپ ماختىغان .

نۇرجاھاننىڭ ئالدىنقى ئېرى ئەلىقۇلدىن بولغان لالە بېگىم ئىسىملىك بىر قىزى بار ئىدى . ئۇ قىزنىڭ تەخت ۋارىسى بولالايدىغان بىرەر شاھزادىگە تېگىشىنى ئۈمىد قىلاتتى . شۇڭا ئۇ دىققەت - نەزىرىنى بۇ شاھزادىلەرگە ئاغدۇردى . ئۇنىڭ كۆزىگە تۇرۇپلا بۇ شاھزادە ئەقىل - پاراسەتلىك ، باتۇر كۆرۈنۈپ ئۇنى ھەر خىل ئامالار بىلەن يېنىغا تارتسا ، تۇرۇپلا ئۇ شاھزادە كۆزىگە ياخشى كۆرۈنۈپ ، ئۇنىڭغا ئۆز بالىسىدەك قىلىپ كېتەتتى . ئۇ بىر تەرەپتىن قىزىنىڭ كەلگۈسىدە موغۇل ئىمپېرىيەسىنىڭ خانىشىغا ئايلىنىشىنى خالسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزى مەڭگۈ ئەلنىڭ ھۆكۈمرانى بولۇپ دۆلەتنى ئىدارە قىلىشنى ، قولىدىكى دۆلەت قۇشنى ئۆلگۈچە ئۆز قولىدا تۇتۇپ تۇرۇشنى ئارزۇ قىلاتتى . مۇشۇنداق زىددىيەتلىك خىياللار ئىلكىدە ، نۇرجاھان ئاستىرتىن ھەر خىل قۇۋۇلۇق - شۇملۇقلارنى ئىشلىتىپ ، خان سارىيىنى پىتنە - پاسات ، ئۆچمەنلىك ، ھەسەتخورلۇقنىڭ ئۇۋۇسىغا ئايلاندۇرۇۋەتتى .

نۇرجاھان ئوردىدىكى ھوقۇقلارنى قولغا كىرگۈزۈۋالغان شۇ پەيتتە ، موغۇل ئىمپېرىيەسىنىڭ سىياسىي قۇرۇلمىسىدا زور ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى . نۇرجاھاننىڭ دۆلىتىنىڭ سايىسىدە ، دادىسى غىياسىدىن بەگ تۆھپىسى زور ۋەزىر ئاتىلىپ ئوردىدىكى تىلى ئەڭ ئۇزۇن ئادەمگە ئايلاندى . ئاكىسى ئاسىف خانىنىڭمۇ

تەسىر كۆچى كۈندىن ـ كۈنگە زورىيىشقا باشلىدى. بولۇپمۇ ئاجۇمند بانۇ شاھزادە خۇررامغا تەگكەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئاتاق ـ ئابرۇيى تېخىمۇ ئۆستى.

دەسلىپىدە، نۇرجاھان كۆيئوغۇللۇققا خۇررامنى تاللىغان. مايۋال ۋە جەنۇبىي ھىندىستان ئۇرۇشىنىڭ غەلىبىسىدىن كېيىن پادىشاھ خۇررامغا ئالاھىدە ئىلتىپات كۆرسىتىپ ئۇنىڭغا زور ئىنئاملار بەرگەنىدى. نۇرجاھانمۇ بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇنى قىممەتلىك نەرسىلەر بىلەن تارتۇقلاپ ئۆز يېنىغا تارتقانىدى. ئەمما، گانگرا ئۇرۇشى غەلىبىسىدىن كېيىن ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىغا سوغۇقچىلىق چۈشتى. چۈنكى، خۇررام لالە بىلەن توي قىلىشنى رەت قىلدى. دەسلىپىدە، نۇرجاھان خۇررامنىڭ ئىنىدەكىكە كېلىشىنى كۈتۈپ سەۋر قىلىپ باقتى، ئەمما ئۇنىڭ نىيەتىدىن يانمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭغا چىش ـ تىرنىقىچە ئۆچ بولۇپ كەتتى. ئۇ شاھزادە شاھيارنى كۆيئوغۇللۇققا تاللىۋېلىپ، 1620 ـ يىلى قىزى بىلەن ئىككىسىنىڭ تويىنى قىلىپ قويدى.

بۇ خىل ئەھۋال ئاستىدا، موغۇل ئىمپېرىيىسى خان سارىيىدا بىر ـ بىرىگە قارىمۇقارشى ئىككى گۇرۇھ شەكىللەندى. بۇ ئىككى گۇرۇھنىڭ بىرى، نۇرجاھان ۋە شاھيارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى بولسا، يەنە بىرى، شاھجاھان ۋە ئاسىفخان تەرەپدارلىرى ئىدى.

ئەيش ـ ئىشرەت، كەيپ ـ ساپاغا ئۆزۈن يىللار ئۆزىنى ئۇرغان جاھانگىر شاھنىڭ سالامەتلىكى كۈندىن ـ كۈنگە ناچارلىشىپ كېتىۋاتاتتى. شاھزادىلەر شاھ ئاتىسىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە ئاجىزلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ پادىشاھلىق تەختىنىڭ تەمەسىگە چۈشتى. بۇ چاغدا، چوڭ شاھزادە خۇسراۋ قاماقتا،

شاهزاده پەرۋاز مۇھەممەد خان بىلەن بىرلىشىپ ئۆز كۈچىنى زورايتىشنىڭ كويىدا ، شاھيار نۇرجاھاننى كۈچلۈك ئارقا تىرەك قىلىپ تۇرۇپ ھوقۇق تارتىۋېلىشنىڭ قەستىدە ئىدى . شاھجاھان قېينىاتىسى ئاسىفخاننىڭ قوللىشىغا ئىگە ئىدى . بۇ خىل ئەھۋال ئاستىدا ، شاھيارنىڭ تەسىر كۈچى ھەممىدىن زور ئىدى . چۈنكى ، پۈتكۈل ئىمپېرىيىنىڭ ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى نۇرجاھانىڭ قولىدا بولۇپ ، ئۇ نېمىلا دېسە جاھانگىر شاھ ئۇنىڭ گېپىنى يىرالمايتتى .

نۇرجاھان شاھجاھان بىلەن پەرۋازنىڭ تەسىرىنى ئازلاشتۇرۇش ، ئوردا بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزۈپ تاشلاش ئۈچۈن ، ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ ئۇ ئىككىسىنى چەت ئۆلكىلەرگە ئەۋەتىۋەتمەكچى ھەمدە كۈيئوغلى شاھيارنى ئۆز يېنىدا مۇھىم ۋەزىپىگە قويماقچى بولدى .

ئەقىللىق شاھجاھان كۆز ئالدىدىكى ۋەزىيەتنى سەگەكلىك بىلەن كۆزەتتى ھەمدە نۇرجاھاننىڭ ھىيلە ـ نەيرەڭلىرىنىڭ تېگىگە يەتتى . ئۇنىڭ ئايالى بانۇمۇ ئۇنى ۋاقتى ـ ۋاقتىدا ئاگاھلاندۇرۇپ تۇردى .

ئۆز ۋاقتىدا ، جەنۇبىي ھىندىستان ئەھمەد شەھرىنىڭ سەركەردىسى ئىبنبور موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا چۈشۈپ قالغىنىدىن ئىچى سىقىلىپ يۈرەتتى . ئۇ موغۇل خان ساريىدىكى نىزالارنىڭ كۈنسېرى ئەۋج ئېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ ، پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ قولدىن كەتكەن زېمىنىنى قايتۇرۇۋېلىشقا بەل باغلىدى . ئۇ تارقىلىپ كەتكەن قالدۇق قىسىملىرىنى قايتىدىن جەملەپ ، جەنۇبىي ھىندىستانىدىكى موغۇل قوشۇنلىرىغا تۇيۇقسىز زەربە بەردى ۋە غەلبە قىلىپ ، ئۆزىنىڭ ھاكىمىيىتىنى قايتىدىن تىكلىدى .

جاھانگىر شاھ ئېنبور توپىلىڭىنى ئۆز ۋاقتىدا تىنجىتىش ئۈچۈن ، شاھجاھاننى يەنە بىر قېتىم جەنۇبقا ئەۋەتتى .

1620 ـ يىلى شاھجاھان جەنۇبقا يەنە ئاتلاندى ۋە بۇ قېـ تىمۇ شانلىق نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ ئەھمەد شەھرىنى قـايتۇرۇۋالدى . شاھجاھاننىڭ ئەلپازىدىن قورققان بىكاپۇر ، گورگۈدالارنىڭ كاتتىۋاشلىرى موغۇل ئىمپېرىيىسى بىلەن سۈلـھ تۈزدى . نۇرجاھان شاھجاھاننىڭ كۈنسېرى كېڭىيىۋاتقان تەسىر دائىرىسىنى چەكلەش ، ئۆزىگە دۈشمەنلەرنى پايتەختتىن مەڭگۈ نېرى قىلىش بىلەن بىرگە مۇھەممەد خان بىلەن پەرۋازنىمۇ تو- پىلاڭنى بېسىقتۇرۇش ئۈچۈن جەنۇبقا ئەۋەتتى .

ئاسىپخانمۇ كۈيئوغلى شاھجاھاننىڭ بۇ قوراللىق جاڭـ جالدا ئۈتۈپ چىقىشى ئۈچۈن كېچە ـ كۈندۈز باش قاتۇرۇپ ، ئۆز كـۈچىنى ئاشۇرۇشنىڭ كويىغا چۈشتى . ئۇ پايتەخت ئاگرادىن ئايرىلماي ئوردا ئىچىدىكى سۈيىقەستلەردىن ، مەزھەپلەرنىڭ ھە- رىكەتلىرىدىن ، نۇرجاھاننىڭ ھىيلە ـ مىكىرلىرىدىن شاھجاھانىنى ۋاقتى ـ ۋاقتىدا خەۋەرلەندۈرۈپ تۇردى .

ئاسىپخان ئېنبور توپىلىڭىنى تىنجىتىشتىن ئاۋۋاللا جا- ھانگىر شاھ بىلەن نۇرجاھاننىڭ ماقۇللۇقىدىن ئۆتكۈزۈپ ، تەقىپ ئاستىدىكى خۇسراۋ شاھزادىنى قولغا ئۆتكۈزۈۋالغان ، ئاندىن شاھجاھانغا تاپشۇرۇپ بەرگەن . شاھجاھان جەنۇبىي ھىندىستانغا ئۇرۇشقا ئاتلانغاندا ، جاھانگىرشاھ خۇسراۋنىڭمۇ بىللە بېرىشى توغرۇلۇق پەرمان چۈشۈرگەن ، مىلادىي 1622 ـ يىلى ، شاھجاھان ئادەم ئەۋەتىپ ئۇنى بۇرھانپۇردا ئۆلتۈرگۈزۈۋەتكەن ھەمدە شۇ جايغا دەپنە قىلدۇرغانىدى .

شاھزادە خۇسراۋنىڭ ئۆلۈمى توغرۇلۇقمۇ قىزىقارلىق رىۋا- يەتلەر بار . ئاڭلاشلارغا قارىغاندا ، بۇ ئىشنى شاھجاھاننىڭ يېقىن

ئادىمى راجا ئۇنىڭ پەرمانىغا ئاساسەن قىلغانىكەن . بىر كۈنى شاھجاھان قول ئاستىدىكىلەرنى باشلاپ شىكارغا چىققان . شۇ ئاخشىمى راجا خۇسراۋنىڭ تۇرالغۇسىغا بېرىپ ، ئۆزىنىڭ خان يارلىقىنى ئېلىپ كەلگىنىنى ئېيتىپ ئۇنىڭغا ئىشىكنى ئاچتۇرۇشقا ئۇرۇنغان . ئۇنىڭ گېپىگە چىنپۇتمىگەن شاھزادە ئىشىكنى ئاچقىلى ئۇنىمىغان . راجا ئىشىكنى چېقىپ كىرىپ قۇرۇق قول شاھزادىنى يەرگە بېسىۋېلىپ بوغۇپ ئۆلتۈرگەن ، ئاندىن بۇ ئۆمرى كۆتە شاھزادىنى كارىۋىتىغا ياتقۇزۇپ قويۇپ ئاستا چېقىپ كەتكەن . شاھجاھان شاھ ئاتىسىغا خۇسراۋنى ئاشقازان كېسىلى بىلەن ئۆلدى ، دەپ مەلۇم قىلغان . جاھانگىر شاھ ئۇنىڭ جەسىتىنى پايتەختكە ئەكېلىپ ، ئاندىن ئاللاھئابادقا ئاپىرىپ ، تۇغقان ئانىسىنىڭ قېشىغا يەرلىككە قويۇش توغرۇلۇق يارلىق چۈشۈرگەن . كېيىن بۇ يەرگە شۇ ۋەجىدىن خۇسراۋ قەبرىستانلىقى دەپ نام بېرىلگەن .

تا بۈگۈنگىچە ، بۇ ئۆمرى قىسقا شاھزادىنىڭ قەبرىسى خۇددى ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە ئۆزىنىڭ كاج تەقدىرىدىن زارلىنىپ بېرىۋاتقاندەك ، شۇ پېتى ساقلىنىپ تۇرۇۋاتىدۇ .

شاھ تەختىگە ۋارىس تىكلەش بىر خانلىق ئۇچۇن تولىمۇ مۇھىم ئىش . موغۇل خانلىقىنىڭ ئەڭ چوڭ سەۋەنلىكى ، ۋارىس تىكلەش ھەققىدە بىرەر بەلگىلىمە تۈزمىگەنلىكىدە ، شۇڭا كېيىنكى ئورۇنلاشتۇرۇشلارغا ھېچكىم بويسۇنمىغان . شۇ ۋەجىدىن پادىشاھ بولغان كىشى كۆز يۇمۇشى بىلەن تەڭ ، ئوردىدا تەخت تالىشىش كۈرىشى ئەۋجىگە چىقىپ ، قوراللىق توقۇنۇش ، قان - قېرىنداشلار بىر - بىرىنى قىرىشتەك پاجىئەلەر يۈز بەرگەن . شاھزادە خۇسراۋنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى ، تەخت تالىشىپ قان تۆكۈشنىڭ تۈنجى نامايەندىسى بولۇپ قالغانىدى .

شاهزاده خۇسراۋ جاھانگىر شاھنىڭ چوڭ ئوغلى ، ئەسلىدە شاھ تەختنىڭ قىل سىغمايدىغان ۋارىسى ، لېكىن ئۇ شاھ ئاتىسى تەرىپىدىن قامالدى ، قېرىندىشى تەرىپىدىن قەستلەپ ئۆلتۈرۈلدى . بۇنداق پاجىئە موغۇل خان تارىخىدا كۆرۈلۈپ باقمىغان دەھشەتلىك ئەھۋال !

جاھانگىر شاھنىڭ ياشىنىپ ، كۆندىن ـ كۈنگە ئاجىزلاپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن شاھجاھان ، پۇرسەت كەلدى ، دەپ بىلىپ ، ھەدەپ كۈچىنى زورايتىپ ، ھوقۇق تارتىۋېلىشنىڭ قەستىگە چۈشتى . بانۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى سوغۇققانلىق بىلەن كۆزىتىپ تۇراتتى .

مىلادىي 1622 ـ يىلى ، پارس خانى شاھى ئابباس موغۇل خانلىقىنىڭ ئىگىدار چىلىقىدىكى قولىدىن كەتكەن زېمىنى قەندەھارنى قايتۇرۇۋالدى . ئالدىنقى سەپنىڭ ۋەزىيىتى بەكمۇ جىددىي ئىدى . بۇ جىددىي ۋەزىيەتتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ، جاھانگىر شاھ يەنىلا شاھجاھاننى ئالدىنقى سەپكە ئەۋەتمەكچى بولدى . لېكىن ئۇ بۇ مۇھىم ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغانلىقى ھەققىدە نۇرغۇن باھانە ـ سەۋەب كۆرسىتىپ شاھ ئاتىسىنىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىدى . بۇ ئەمەلىيەتتە پادىشاھتىن يۈز ئۆرۈگەنگە باراۋەر ئىدى .

شاھجاھان نۇرجاھاننىڭ ئوردىدىكى ئىمتىياز ۋە تەسىرىگە ھەسەت قىلىپ ، ئۇنىڭ بىلەن كۈيئوغلى شاھيارنىڭ ھەر خىل ھەرىكەتلىرىگە تېخىمۇ ھوشيارلىق بىلەن دىققەت قىلىشقا باشلىدى . شۇنداق قىلىپ ، شاھزادىلەرنىڭ تەخت تالىشىش كۈرىشى باشلىنىپ كەتتى .

جاھانگىر شاھ ئۆزاقراق ئۆمۈر كۆرۈش ئۈچۈن ، ھەر يىلى كەشمىرگە ئوخشاش مەنزىرىلىك جايلارغا ئىستىراھەتكە بېرىپ

تـۇراتتى . دۆلەت ئىچىدىكى تېۋىپلار بىلەن نۇرجاھان ئۇنىڭ ھا-
لىدىن كېچە ـ كۈندۈز خەۋەر ئېلىپ ئۇنى كۈتەتتى ، لېكىن
شاھنىڭ سالامەتلىكىدە ھېچقانچە ياخشىلىنىش كۆرۈنمىدى . بۇ-
نىڭدىن نۇرجاھاننىڭ كۆڭلىنىڭ ئارامى يوقالدى . ئۇنىڭسىزمۇ
نۇرجاھانغا بەختسىزلىك كەينى ـ كەينىدىن كېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ
دادىسى غىياسىدىن بەگ 1621 ـ يىلى ئالەمدىن ئۆتۈپ بىر يىل
ئۆتـەر ـ ئۆتمەيلا ئانىسىمۇ بۇ دۇنيادىن ۋىدالاشتى . چەكسىز
ھەسرەتتە قالغان نۇرجاھان ئۇ ئىككىسىنى جەمنە دەريا‌سى بويىغا
قـويدى . ئاق مەرمەر تاشتا قويۇرۇلغان ھەشەمەتلىك بۇ قەبرىگاھ
ھـازىرمۇ « ئېتمەتۇللا قەبرىگاھى » نامى بىلەن جاھانغا مەشھۇر .
ئۇنىڭدىكى مېمارلىق سەنئىتى موغۇل ئىمپېرىيىسى دەۋرىدە كاما-
لەتكە يەتكەن مەدەنىيەت ، سەنئەتنىڭ روشەن نامايەندىسى .

شاھجاھان ۋەزىيەتنى خاتا مۆلچەرلەپ ، ئۆزىنىڭ كۈچىنى
بەكلا يۇقىرى ساناپ قالغانىدى . ئۇ جاھانگىر شاھنىڭ ساقسىزلـ-
قىنى نۇرجاھانغا پايدىسىز ئامىل دەپ بىلىپ ، ئاگرىغا ئەسكەر
تـارتىپ ھۇجۇم قىلىش پىلانىنى تۈزدى . ئويلىمىغان يەردىن ،
ئۇنىڭ ھەربىي ھەرىكىتىنى سېزىپ قالغان پادىشاھ ، شاھزادە
پەرۋاز بىلەن مۇھەممەد خان باشچىلىقىدىكى خان ئارمىيىسىنى
ئۇنىڭغا قارشى ئاتلاندۇردى . يولدا ئىككى قوشۇن توقۇنۇشۇپ
قالدى . بىر قەپەس ئېلىشقاندىن كېيىن شاھجاھاننىڭ قوشۇنى
تارمار بولۇپ جەنۇبقا قاچتى ،خانىنىڭ قوشۇنى ئىز بېسىپ قوغلاپ
زەربـە بەردى . شاھجاھاننىڭ قوشۇنى شەھەرمۇشەھەر قوغلىنىپ
پـۇت تىقىۇدەك جاي تاپالماي قالدى . ئەنە شۇ چاغدىلا ، ئۇ ئۆزـ-
نىڭ شاھلىق تەختىگە ئولتۇرۇش شېرىن چۈشىنىڭ بەربات بولـ-
غىنىنى ھېس قىلدى . ئۇ قېچىپ يۈرۈشنىڭ دەردىنى يەتكۈچە
تـارتـقاندىن كېيىن مۇھەممەد خانغا تەسلىم بولۇش خىيالىغا كەلدى .

بۇ خىل قېچىپ ، مۆكۈپ يۈرۈيدىغان تۇرمۇش ئاجۇمىند بانۇنىڭمۇ جېنىغا تەگكەنىدى . ئۇ شاھجاھان بىلەن توي قىلغاندىن بېرى ئىزچىل تۇردە ئۇنىڭ ئەركە خوتۇنى ، كۆڭۈل قويغان مەشۇقى بولۇپ مېھر ـ مۇھەببەت ئىچىدە راھەت ياشاپ كەلگەن ، ئېرىنىڭ ئوردا ئىشلىرىغا ئەزەلدىن ئارىلىشىپ باقمىغانىدى . لېكىن ، قىسقا مۇددەتلىك سەرگەردانلىق تۇرمۇشتىن ئۇ ، باتۇرلۇقا ، قارامليقا تايىنىپلا چوڭ ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدىكەن ، شىجائەتتىن باشقا پاراسەتمۇ كېرەككەن ، دېگەن خۇلاسىگە كەلدى .

شاھجاھاننىڭ باركاھى ئاللاھئابادتىن ئۇچ ئىنگلىز چاقىرىم يىراقلىقتىكى بىر يەرگە قورۇلغانىدى . پۈتكۈل باركاھتىكى لەرنىڭ بېشى ساڭگىلاپ كەتكەنىدى . مەغلۇبىيەت بىلەن ئىزا دەستىدىن شاھجاھاننىڭ قوللىغۇچىلىرىنىڭمۇ رايى قايتىپ ، قىزغىنلىقى سوۋۇغان ، كىچىككىنە تۈپتىنمۇ شاھ قوشۇنلىرى كەلگەن ئوخشايدۇ ، دەپ چۆچۈيدىغان دەرىجىدە يۈرەكئالدى بولۇپ كەتكەنىدى . ئېچىنىشلىق مەغلۇبىيەتتىن شاھجاھاننىڭمۇ روھى سۇنۇپ ، بۇرۇنقى ئاسايىشلىق تۇرمۇشنى سېغىنىدىغان بولۇپ قالغانىدى . لېكىن ئۇ شاھ ئاتىسى باشلىق پۈتكۈل ئىمپېرىيىنىڭ ئۆزىگە قارشى ئىكەنلىكىدەك پايدىسىز ئەھۋال ئاستىدا قالغانلىقىنمۇ ئوبدان چۈشىنەتتى ھەمدە ھازىرقى ئەھۋالدا بۇ خىل پايدىسىز ۋەزىيەتنى ئوڭشاشنىڭ قانداق قىلسىمۇ قىيىنلىقىنى ئوبدان چۈشىنەتتى .

بۇ كۈنى ، شاھجاھان باركاھىدا بېشىنى سالغىنىچە سالپىيىپ ئولتۇراتتى . بانۇ مۇڭلۇق كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىككىنىچە ئىزتىراپ ئىچىدە ئۇنىڭغا قارايتتى . ئۇنىڭ گۈزەل چېھرى غەم ـ قايغۇدىن سولاشقانىدى . شاھجاھان ئۇنىڭغا مېھرى بىلەن قاراپ

كېتىپ ، بىر چاغدا :

ـــ بانۇ ، بۇنچە غەمگە چۆكۈپ كەتسىڭىز ، سىزگە قاراپ مەن چىدىيالمايدىكەنمەن . شۇنداقتىمۇ ، ئۇرۇش ئوتى قىستاپ كەلسە ، قول قوشتۇرۇپ قاراپ ئولتۇرماقتىن باشقا ئەمدى ئامالىمىز قالمىدى ، ـــ دېدى .

ـــ بۇنىڭدىن ئۇنچە ئالاقزادىلىككە چۈشۈپ قالمىسىلا ، سەۋەب قىلسا سېۋەتتە سۇ توختايدۇ . قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان بولساقمۇ ، بۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالى تېپىلىپ قالار . مېنىڭچە ، بۇ ئەھۋالدىن ئۇرۇش بىلەن ئەمەس ، بەلكى دىپلوماتىيە ۋاستىسى ئارقىلىق قۇتۇلالايمىز . . . ـــ دېدى بانۇ شاھجاھاننىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە تىكىلگىنىچە .

ـــ قانداق دىپلوماتىيە ۋاستىسى ئارقىلىق دەيسىز ؟ قېنى ، تېزراق دەپ باقسىڭىزچۇ ! كەينى ـ كەينىدىن كەلگەن تالاپەتلەر كۆزلىرىمنى قارا بۇلۇتتەك توسۇپ ، زەررىچە يورۇقلۇق ئۆتكۈزمەيۋاتىدۇ ، ـــ دېدى شاھجاھان نۇرجاھاننىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ ئىلتىجا بىلەن .

ـــ ئەڭ ياخشىسى ، شاھ ئاتامىز بىلەن يارىشىۋالسىلا . مۇھەممەد خاننىڭ چىن كۆڭلىدىن سىلىگە قارشى لەشكەر تارتقۇسى يوق ، سىلىنى بۇنداق قىيىن ئەھۋالغا قويغۇسى تېخىمۇ يوق . ئۇ ھاما ئاچامنىڭ ئوردىدىكى تەسىرىنىڭ كۈچلۈكلۈكىدىن ئامالسىز مۇشۇنداق قىلىۋاتىدۇ .

ـــ سىزنىڭ پىكرىڭىزچە ، شاھ ئاتامغا تەسلىم بولسام بولىدىكەن ـ دە ؟

ـــ شۇنداق ، ھازىرقى ئەھۋالىمىزدا مۇشۇنداق قىلىش ئەڭ ئاقىلانە چارە ھېسابلىنىدۇ . نېمىشقا دېسىلە ، ھاما ئاچام نۇرجا-

هاننىڭ كۆچى پۈتۈن مەملىكەت مىقياسىدا زور ، شاھ ئاتىمىز كېسەلچان بولۇپ قالغاچقا كۆپ ۋاقتىنى كەشمىرده دەم ئېلىش بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ ، ئوردا ئىشلىرىغا قول تىقىشقا ھەپسىلىسى يوق . ئەمما ، دادام پايتەختتە ، ئۇ ئوردىدا بولۇۋاتقان ئىشلاردىن بىزنى ۋاقتى - ۋاقتىدا خەۋەرلەندۈرۈپ تۇرىدۇ . كەلگۈسىدە شەرت - شارائىت پىشقان ھامان قايتىدىن باش كۆتۈرۈپ چىقسىلا بولىۋېرىدۇ ، — دېدى بانۇ ۋەزمىنلىك بىلەن .

ئىككىيلەن ۋەزىيەتنى تولۇق مۆلچەرلىگەندىن كېيىن شاھجاھان شاھ ئاتىسى بىلەن يارىشىشنى توغرا تاپتى . ئۇ مۇ-ھەممەد خاننىڭ ئالدىدا ئۇرۇش توختىتىش بايانىاتى ئېلان قىلدى ھەمدە پادىشاھقا تۆۋەنامە يېزىپ ئەۋەتتى .

ئەمەلىيەتتە ، جاھانگىر شاھنىڭمۇ شاھجاھان بىلەن دۇشمەنلەشكۈسى يوق ئىدى . شۇغىنىسى ، نۇرجاھان ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتۇپ شاھجاھاننى يوقىتىشنىڭلا كويىدا قالغاچقا ، پادىشاھنىڭ كۆزىگە كىرىۋېلىپ شاھجاھانغا بەكمۇ شەپقەتسىز شەرتلەرنى قويدى .

يارىشىش شەرتلىرىگە بىنائەن ، شاھجاھان ئىككى ئوغلىنى خان ئوردىسىغا رەنگە قويدى ھەمدە شۇ ئارقىلىق پادىشاھقا مەگگۈ ئاسىيلىق قىلماسلىققا قەسەم بەردى . جاھانگىر شاھ ئۇنى قەندەھاردىكى قوشۇنغا سەركەردە قىلىپ تەينىلىدى . شاھجاھان شۇ يەرگە ۋەزىپە ئۆتەشكە ئاتلاندى .

بانۇ بۇ كېلىشىمدىن تولىمۇ رازى بولدى . چۈنكى ، ئېرى بىلەن ئىككىسى ئۇرۇش مالىمانچىلىقىدىن قۇتۇلۇپ خاتىرجەم ياشىيالايتتى ھەم باشقىدىن باش كۆتۈرۈپ چىقالايتتى .

جاھانگىر شاھنىڭ كۈندىن - كۈنگە ئاجىزلاپ كېتىۋاتقان سالامەتلىكىدىن ۋايىم يېگەن نۇرجاھان تېپىرلاپلا قالدى . ئۇ ئىم-

پىرىنسىنىڭ ئەڭ چوڭ ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تەسىر دائىرىسىنى كېڭەيتىپ ، كۈچ توپلاشنى تېخىمۇ تېزلەتتى . لې- كىن ، مۇھەممەد خانىنىڭ بارغانسېرى كېڭىيۋاتقان تەسىر دائى- رىسى ئۇنى ئەنسىزلىككە سېلىپ قويدى . بولۇپمۇ ، شاھجاھان توپىلىڭىنى تىنجىتقاندىن كېيىن ئۇنىڭ مەرتىۋىسى تېخىمۇ ئېشىپ كەتكەنىدى . نۇرجاھان ئۇنىڭ تېخىمۇ كۈچىيىپ كېتىشىگە ھەرگىز يول قويالمايتتى ، شۇڭا ئۇ پەيتىنى كەلتۈرۈپ مۇھەممەد خانىنىڭ كۈچلىرىنى كۆزدىن يوقىتىش قەستىگە چۈشتى .

بۇنداق پۇرسەت ئاخىر يېتىپ كەلدى .

بىر كۈنى ، مۇھەممەدخان شاھقا مەلۇم قىلماستىنلا قىز- نىڭ تويىنى قىلىۋالدى . ئەينى زامانىدىكى بەلگىلىمە بويىچە ، مەيلى ئاقسۆڭەك ياكى باي ـ زەردار بولسۇن ، پادىشاھنىڭ ماقۇل- لۇقىنى ئالماستىن بالا ـ چاقىلىرىنىڭ تويىنى قىلالمايتتى . مۇ- ھەممەدخانىنىڭ تويىدىن بۇرۇن پادىشاھنىڭ رۇخسىتىنى ئالماس- لىقى ، تويىدىن كېيىن گۇناھىغا توۋا قىلماسلىقى كەچۈرگۈسىز گۇناھ ئىدى . نۇرجاھان بۇ ئىشنى تۈتۈۋېلىپ جىمى ئوردا ئەھلى ئالدىدا مۇھەممەدخاننى ئاسماندىن ئېلىپ يەرگە ئۇردى . بۇلارمۇ يەتمىگەندەك ئۇنىڭ كۈيئوغلىنى جىنايەتچى قاتارىدا زىندانغا سالدى . بۇ ئىشلار جېنىدىن ئۈتكەن مۇھەممەدخانىنىڭ قەلبىدە ئىنتىقام ئوتى يانىدى .

مىلادىي 1626 ـ يىلى جاھانگىرشاھ كەشمىردىن پايتەختكە قايتىپ كېلىش سەپىرىدە جىلىم دەرياسى بويىدا توختىدى . پۇرسەت كەلدى دەپ بىلگەن مۇھەممەدخان ئەسكەرلىرىنى دەريا- دىن خۇپيانە ئۆتكۈزۈپ ، بارىگاھقا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ جا- ھانگىرشاھنى ئەسىرگە ئالماقچى بولدى . تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن بۇ ئىشتىن نۇرجاھان قاتتىق چۆچۈگەن بولسىمۇ ، دەرھال ئۆزىنى

تـۇتۇۋېلىپ ئەقلىنى ئىشقا سالدى . ئۇ دىپلوماتىيە جەھەتتىن ھۇجۇم قىلىش ئۇسۇلىدىن ئەپچىللىك بىلەن پايدىلىنىپ ، گەپكە ئۇستىلىقىنى ئىشقا سېلىپ ، مۇھەممەدخاننىڭ ئەسكەرلىرىنى سۆز بـىلەن قايىل قىلدى . شۇنىڭ بىلەن بۇ قېتىمقى ھەربىي ئۆزگـىرىش مەغلۇپ بولدى .

نۇرجاھان جاھانگىرشاھنى قۇتقۇزۇپ چىقىپ ، توپىلاڭنى تـىنجىتىش نامى بىلەن مۇھەممەدخاننى تۇتۇش ئۈچۈن ئەسكەر چىقاردى . خان ئارمىيىسىنىڭ ھۇجۇمىغا بەرداشلىق بېرەلمىگەن مۇھەممەدخان جەنۇبقا قېچىپ بېرىپ شاھجاھان بىلەن بىرلەشتى . مۇھەممەدخان بىلەن شاھجاھاندىن ئىبارەت ئىككى كۈچـلـۈك كۈچنىڭ بىرلەشكىنىدىن خاۋاتىرلەنگەن نۇرجاھان ھەربىي كۈچ ئارقىلىق ئۇلارنى بىتچىت قىلىش قارارىغا كەلدى ، لېكىن ئۇنىڭ مەقسىتى ئىشقا ئاشمىدى . جاھانگىرشاھنىڭ ئەھۋالى كۈنـدىن ـ كۈندىن پەسلەپ كېتىۋاتاتتى . نۇرجاھان قۇلىقى ئاڭلـىغانلىكى داۋالاش ئۇسۇللىرى بىلەن ئۇنى داۋالاتقان بولسىمۇ قىلچە ئۈنۈمى بولمىدى . مىلادىي 1627 ـ يىلى 11 ـ ئايدا ، جاھانگىر شاھ كەشمىردىن قايتىش يولىدا ، لاھوردا ۋاپات بولدى .

پـايـتەخت ئاگرادىن مىڭلاپ چاقىرىم يىراقلىقتا ۋاپات بولـغان جاھانگىرشاھنىڭ ئۆلۈمى ، شاھزادە شاھرىيارنىڭ ناقابىللـىقىدىن ئىبارەت پايدىسىز ئامىللار نۇرجاھاننىڭ پۈت ـ قولىنى چـۆشەپ قويدى . شۇنداقتىمۇ ، نۇرجاھان بۇ يامان ۋەزىيەت ئالـدىدا بوشىشىپ كەتمىدى ، ئەكسىچە بۇ بىر مەيدان تەخت تالـىشىش كۈرىشىگە جان پىدا قىلىش نىيىتىگە كەلدى !

8 . خانىش مۇمتاج ماھال

موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ تارىخىدا ، بىرمۇ پادىشاھ كۆز يۇـ

مۇشى هامان شاھ تەختىنى تالىشىش قانلىق كۈرىشى باشلىنىپ كېتەتتى . جاھانگىر شاھنىڭ ئۆلۈمىمۇ مۇشۇنداق ئىچكى نىزالارنى ئېلىپ كەلدى .

جاھانگىر شاھنىڭ تۆت ئوغلىدىن پەرۋاز 1626 ـ يىلى ئۆلۈپ كەتكەن ، خۇسراۋنى شاھجاھان قەستلەپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن ، تەخت تالىشىش شاھجاھان بىلەن شاھيارغا قالغانىدى .

شاھيار نۇرجاھاننىڭ كۈيئوغلى بولغاچقا ، نۇرجاھان بىلەن ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ قوللىشىغا ئىگە ئىدى . ئۇلار ئۇنىڭ شاھلىق تەختىگە بالدۇرراق چىقىشى ئۈچۈن ئاللىقاچان ھەرىكەتكە چۈشكەنىدى . شاھجاھانمۇ قېينىاتىسى ئاسىنى خانىنىڭ قوللىشىغا ئىگە ئىدى . گەرچە ئۇ پايتەخت ئاگرادىن يىراق جايدا تۇرسىمۇ ، مۇھىم ئەمەل تۇتۇپ تۇرۇۋاتقىنى ، ئوردىدىكى قېينىاتىسى ۋاقتى ـ ۋاقتىدا ئۈچۈر يەتكۈزۈپ بېرىۋاتقىنى ئۈچۈن ، ئوردا ۋەزىيىتىنى ئۆز ۋاقتىدا ئىگىلەپ تۇراتتى . ئۇ شاھ ئاتىسىنىڭ ۋاپات بولغىنىنمۇ ئاسىنى خاندىن شۇ كۈنى ئاڭلىدى ـ دە ، لەشكەر تارتىپ ئاگرا غا قاراپ ئات سالدى .

بۇ چاغدا ، نۇرجاھان قېيىن ئەھۋالدا قالغانىدى . جاھانگىر شاھ ئۆلۈشى بىلەن تەڭ ئۇ يۆلىنىدىغان تېغى ، ئىشەنچ ، كۈچ-دىن ئايرىلىپ قالدى . ئۇ بۇنىڭدىن قاتتىق ھەسرەتتە قالدى ، شاھجاھاننىڭ لەشكەر تارتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ تېخىمۇ ئولتۇرالماي قالدى .

نۇرجاھان جاھانگىر شاھنى لاھورغا يېقىن « شەھ-دۇللا قەبرىسانلىقى » غا دەپنە قىلىۋېتىپلا پايتەختكە قايتتى . ئۇ شاھيارنى تەختكە چىقىرىشنىڭ بارلىق تەييارلىقىنى تەخ قىلىپ بولغاندا ، ئاسىنى خانىنىڭ توسقۇنلۇقىغا ئۇچرىدى . بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ، نۇرجاھان ئاسىنى خان بىلەن كۆرۈشۈشنى كۆپ قېتىم

تەلەپ قىلغان بولسىمۇ ، ئاسىق خان رەت قىلدى . شۇنداق قىلىپ ، بىر قورساق ئاكا ـ سىڭىل ھەرقايسىسى ئۆز مەنپەئەتىنى دەپ رەقىبلەرگە ئايلاندى .

ئەھۋالنىڭ ئۆزگە پايدىسىز بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغان شاھىيار لاھور ئەتراپىدىلا ئالدىراپ ـ تېنەپ ئۆزىنى پادىشاھ ، دەپ ئاشكارا ئېلان قىلدى ھەمدە ئەسكىرىي كۈچىنى توپلاپ شاھجاھاننىڭ ھۇجۇمىغا تەييار بولۇپ تۇردى .

لەشكەر تارتىپ كېلىۋاتقان شاھجاھان لاھورغا ئون ئالتە چاقىرىم قالغان يەردە شاھيارنىڭ قوشۇنى بىلەن توقۇشۇپ قالدى . كەسكىن جەڭ شاھيارنىڭ مەغلۇبىيىتى بىلەن نەتىجىلەندى .

ئەتىسى ، شاھجاھان لاھوردا بەگ ـ غوجا ۋە ئەسكەرلەرنى يىغىپ ئۆزىنىڭ موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ خاقانى بولغانلىقىنى ئېلان قىلدى ھەمدە مىلادىي 1628 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنى ، پايتەخت ئاگرادىكى پۈرەن قەلئەسىدە داغدۇغلىق تەختكە ئولتۇرۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى . ئاجۇمەند بانۇمۇ موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ خانىشلىق تاجىنى تاقىدى . شاھجاھان يەنە ئۇنىڭغا « مۇمتاج ماھال » ① دېگەن سەلتەنەتلىك نامنى بەردى .

شاھجاھان تەختكە چىققاندىن كېيىن غەيرىلەرنى چەتكە قېقىپ ، يوشۇرۇن ئاپەتلەرنى يىلتىزىدىن يوقاتتى . ئۇ ئالدى بىلەن ھاكىمىيەتنىگە خەۋپ يەتكۈزىدىغان بارلىق ھوقۇقدارلارنى يوقاتتى ھەمدە قېرىنداشلىرى شاھيار بىلەن خۇسراۋنىڭ ئىككى ئوغلىنى ئۆز قولى بىلەن ئۆلتۈرۈپ ، ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش يولىدىكى پۈتلىكاشاكلارنى ئېلىپ تاشلىدى . ئەمما ئۇ نۇرجاھانغا

① جۇپتى يوق گۈزەل ، خاقاننىڭ ئەڭ ئامراق خانىشى ، دېگەن مەنىدە .

ئىللىق مۇئامىلە قىلدى . بۇنىڭ ئىككى سەۋەبى بار ئىدى . بىرى ، ئۇنىڭغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزسە پۈتۈن مەملىكەت خەلقىنىڭ ئەيىبلىشىگە ئۇچرىشىدىن ۋە توپىلاڭ كۆتۈرۈلۈشىدىن خەۋپسىرەيدى . يەنە بىرى ، سىياسىي جەھەتتىن پالاكەت باسقان ، جىمى ھوقۇقىدىن ئايرىلغان نۇرجاھاننىڭ قارشى تۇرغۇدەك ، قايتىدىن باش كۆتۈرۈپ چىققۇدەك ھالى قالمىغانىدى . شۇڭا ئۇ نۇرجاھانغا ئىككى يۈز مىڭ روپىيە پۇل بېرىپ ، ئوردا ئىشلىرىدىن قول ئۈزۈش ، پايتەختىن ئاگرادىن چىقىپ كېتىپ خىلۋەت بىر جايدا ئاخىرقى ئۆمرىنى ئۆتكۈزۈش توغرۇلۇق پەرمان چۈشۈردى .

موغۇل خانلىقىنىڭ تارىخىدا ، خاندانلىقنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ھوقۇقدارلارمۇ ئالمىشىدۇ . مۇمتاج ماھال بىر ئۆرلەپلا ئىمپېرىيىنىڭ خانىشى بولغاندىن كېيىن تۇگىمەس ـ پۇتمەس بايلىق ، سەلتەنەت نۇرىغا چۆمۈلدى . ئۇ دۇر ـ جاۋاھىر ، كىمخابلارغا پۈركەنگەن ھالدا ، كېنىزەك ـ چۆرىلەرنىڭ ھەمراھلىقىدا ئارامبەخش ياشاشقا باشلىدى . بۇنىڭدىن ئۇنىڭ ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇلۇپ ، كۆزلەرنى قاماشتۇرغۇدەك گۈزەللىشىپ كەتتى .

بۇ كۈنى ، نۇرجاھان پەيتەختتىن ئايرىلىپ لاھورغا قاراپ يولغا چىقماقچىدى . مېڭىشتىن بۇرۇن مۇمتاج ماھال بىلەن كۆرۈشۈۋېلىشنى تەلەپ قىلدى . خىزمەتكارلار ئۇنىڭغا بۇ خەۋەرنى يەتكۈزگەندە ، ئۇ ئالدىراپ بىرنېمە دېمەستىن خىزمەتكارلارنى قول ئىشارىسى بىلەن چىقىرىۋەتتى ـ دە ، چوڭقۇر خىيالغا چۆمدى . نۇرجاھاننىڭ كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلىشى تۇغقانلىق مېھرىدىنمىدۇ ياكى مەلۇم سىياسىي مۇددىئادىنمىدۇ ؟ ئۇ بىراز ئىرسالدى بولۇپ قالدى . تۇرۇپلا يەنە ، نۇرجاھاننىڭ قوللىغۇچىلىرىنىڭ يوقىتىلغانلىقىنى ، ئۇنىڭدا شاھجاھان بىلەن قارشىلاشقۇدەك قۇدرەت قالمىغانلىقىنى ئويلاپ ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش

قارارىغا كەلدى . ئۇ نۇرجاھاننىڭ كىرىشىگە ئىجازەت بەرگەندىن كېيىن ئۆزى مېھمانخانىغا چىقتى .

نۇرجاھان ئاستا مېڭىپ مېھمانخانىغا كىرىپ كەلدى . ئۇ ئەترايىدىكى ئۆزگىرىشلەرگە مەيۈس ھالدا نەزەر سالدى . بۇ يەر-دىكى ھەممە نەرسە ئۆز پېتىچە ، ھەتتا خىزمەتكارلارغىچە ئۆز-گەرمىگەن ، پەقەت خوجايىنلا ئۆزگەرگەنىدى . ئۇ بۇ يەرگە ھۆكۈمرانلىق قىلغان دەۋر كەلمەسكە كەتكەنىدى . بۇرۇنلاردا ئۇ-نىڭ ئالدىدا نەچچە پۇكۇلۇپ ، ئۇنىڭ نەزىرىگە ئېلىنىش ئۈچۈن ئەتىدىن - كەچكىچە كۈچۈكلىنىپ يۈرۈيدىغان ئاشۇ ئادەملەر ئەمدى ئۇنىڭغا سىڭا كۆزىنىمۇ سېلىپ قويمايتتى ، ھەتتا ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلغان چۆرە - دېدەكلەرمۇ ئۇنىڭغا چېتىلىپ قېلىش-تىن قورققاندەك ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتاتتى . بۇ ئىشلار قاتـ-تىق ھىس قىلغىنى نۇرجاھان كۆزىگە ياش ئالدى . دەرھەقـ-قەت ، « مەندە تۇرماس بۇ مېھنەت ، سەندە تۇرماس بۇ دۆلەت » دېگەندەك ، پەقەت ۋاقىتلا مەڭگۈلۈك قۇدرەتكە ئىگە ئىكەن . ئۇ كۆزىدىن بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقان يېشىنى زەردە بىلەن سۈرتۈۋې-تىپ ، ئەلىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، ئۆزىنى رۇسلاپ مۇمتاج ماھال ئولتۇرغان يەرگە قاراپ قەدەم ئالدى .

نۇرجاھان مۇمتاج ماھالغا ئىگىلىپ تەزىم بەجا كەلتۈردى . مۇمتاج ماھالمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ دېدى :

ـــ كېلىشىڭىزنى ئاڭلاپ چەكسىز خۇرسەن بولدۇم . ماڭا ئېيتارىڭىز بولسا بەھۇزۇر سۆزلەۋېرىڭ ، ـــ مۇمتاج ماھال بۇ گەپلەرنى قىلىۋاتقۇچە ئۆزىنىڭ بىر خانىش ، ئالدىدىكى ئايالنىڭ بولسا نەزەردىن چۈشۈپ كەتكەن بىر ئايال ئىكەنلىكىنى ھەرگىز ئېسىدىن چىقارمىغانىدى .

شۇنداقتىمۇ ، قانداشلىق مۇناسىۋىتى تەبىئىي ھالدا ئۇلارنى يېقىنلاشتۇردى . بۇ ئىككىيلەن بىر ئائىلىدىن چىققان ، نۇرجاھان-نىڭ دادىسى غىياسىدىن بەگ مۇمتاج ماھالنىڭ بوۋىسى ئىدى . دەل مۇشۇ قانداشلىق مۇناسىۋەتتىن مۇمتاج ماھال بۇرۇنقى كۆ-كۈلسىز خاتىرىلەرنى تېزلا ئۇنتۇپ ھاماما ئاچىسىغا يېقىنچىلىق قىلغىلى تۇردى . نۇرجاھاننىڭ سىياسى سەھنىدە بىر مەزگىل دەۋر سۈرەلىشىدىكى ئاساسى سەۋەب ، ئۇنىڭ گۈزەل رۇخسار-نىڭ قۇدرىتى ئىكەنلىكى مۇمتاج ماھالغا ئايان ئىدى . بۇ تەرىپى-دىن بۇ ئىككىسى نېمىدېگەن ئوخشايدۇ ـ ھە ! ئەمدى مۇمتاج ما-ھال نۇرجاھانغا چىن يۈرىكىدىن ھېسداشلىققا ئۆتتى .

ـــ بۇ يەردىن كېتىشتىن ئىلگىرى سىز بىلەن دىدارلاشقۇم كەلدى . كىچىكىگىزدىن سىزگە ئامراق ئىدىم ، پەقەت يېنىمدىن ئايرىمايتتىم ، چوڭ بولغىنىگىزدىمۇ دائىم ئۆيۈمگە ئەكىتىپ تۇر-غۇزاتتىم . ھالا بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە ، مەن ھەممە نەرسەم-دىن ئايرىلىپ ، ئاشۇ ئەسلىمىلىرىم بىلەنلا قالدىم . مېگىشتىن ئىلگىرى سىز بىلەن ئۇتتەك كۆرۈشكۈم كەلدى . باشقىچە ئويلاپ قالمايدىغانسىز ؟

ـــ ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئويلىمايمەن . بۇرۇنقى تەلىم ـ تەر-بىيىلىرىگىز ، مېھرىبانلىقلىرىگىز تا ھازىرغىچە تۇنۇگۈنكىدەك ئې-سىمدە . سىزنىڭ ، دۇنيادىكى ئاياللارنىڭ ھەممىسى ماھىيەت جە-ھەتتە ئوخشاش ، پەقەت بەزى ئاياللارلا ئەرلىرىنىڭ كۆڭلىنى ئۇ-تۇپ ، باشقا ئاياللارغا قاراتمايدۇ ، ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە مەگگۇ نا-ئىل بولالايدۇ ، بۇنداق ئاياللار مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئاياللار جۇملىسىدىنىدۇر ، دېگىنىگىز ، خۇددى زىرىدەك ھازىرغىچە قۇلى-قىمدا . ئۇزۇن يىللاردىن بېرى بۇ ئەقىدىگىزدە چىڭ تۇرۇپ كەلدىگىز ، مەنمۇ بۇنى تۇرمۇش مىزانىم قىلىپ كەلدىم . مۇشۇ-

نـىڭدىن قارىغاندا ، ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدا نېمە پەرق بار ؟ — دېدى مۇمتاج ماھال ھېسداشلىقىنى بىلدۈرمەكچى بولغاندەك ئۇ-نىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ .

— بـۇ رېئاللىقنى تونۇپ يەتكىنىڭىزدىن خۇرسەنمەن ، سىزنىڭ ئويىڭىز ئەمەلىيەتكە بەك ئۇيغۇن . بۇ دۇنيادا كۆرمىگىنىم ئاز قالدى . بىر پارچە قۇتۇرماچنى دەپ دادامنى يىغلاپ خاپا قىل-غـىنىم ھېلىمۇ ئېسىمدە ، جاھانگىر شاھنىڭ ماڭا ئېرىشىش كويىدا چوڭ قارا ھەرىدەك غوڭۇلداپ ئەتراپىمدا چۆرگىلەپ يۈرگىنىمۇ كـۆز ئالدىمدا . مەنمۇ ئارزۇيۇمغا بىنائەن موغۇل ئىمپېرىيىسىگە ھـۆكۈمرانلىق قىلىش خىيالىدا بولغان ھەم شۇ يولدا جىق ئۇرۇ-غان ، لېكىن بۇ ئىشلارنى قىلىشىمغا سەۋەبچى بولغان بىرلا ئىش بار . . . — نۇرجاھان سۆزلەۋېتىپ چوڭقۇر ئويغا چۆمدى .

— ئۇ نـېمە ئىش ؟ — تاقەتسىزلىك بىلەن سورىدى مۇم-تاج ماھال .

— ئۇ بـولسىمۇ دەۋر ، ئېتىقاد ۋە سىياسەت . سىزمۇ بىلە-سىز ، موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ ئادەم قورقۇدەك بەلگىلىمە — تۈ-زۈملىرى بار ، بۇ ئىمپېرىيىنىڭ پادىشاھلىرى بىر — بىرىدىن زالىم ، مـۇستەبىت . ئۇلار خەلقنىڭ ھاياتى ، مال — مۈلكىنى ئالقىنىغا ئې-لىۋېلىپ خالىغانچە بىر تەرەپ قىلىۋېرىدۇ . بىرەر ئادەم قىلچىلىك ئىشتا دېتىغا ياقماي قالسا ئۇنىڭ جېنىنى قۇشقاچنىڭ ئورنىدا ئې-لـىۋېرىدۇ . شۇڭا ، ھەربىر قەدەمنى ئېھتىيات بىلەن بېسىشقا ، پا-دىشاھنىڭ قاش — قاپىقىغا قاراپ ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ھەر ۋاقىت ئووڭلاپ ، نـېمە دېسە شۇنىڭغا كۆنۈشىڭىزگە توغرا كېلىدۇ ، — نۇرجاھان شاگىرتىغا تەلىم بېرىۋاتقان ئۇستازدەك سۆزلەيتتى .

— گەپلىرىڭىزنىڭ مەنىسى بەك چوڭقۇر ئىكەن ، مېنى ئويغا سېلىۋاتىدۇ ، — دېدى مۇمتاج ماھال .

ـــ مەن ئەكبەر شاھنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى باشتىن كەچۈر-
دۈم ، جاھانگىر شاھنىڭ قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىنىمۇ ئۆز كۆزۈم
بىلەن كۆردۈم . نەچچە ئون يىللىق سەرگۈزەشتىلىرىمدىن
شۇنداق خۇلاسىگە كەلدىمكى ، موغۇل ئىمپېرىيىسى ھۆكۈمرانلى-
رىنىڭ بىردىنبىر قىزىقىدىغىنى شاھلىق تەختى بىلەن ھوقۇق .
ئۇلار بۇنىڭ ئۈچۈن ئاتىسى بالىسىنى ، بالىسى ئاتىسىنى ئۆلتۈ-
رۈشتىنمۇ ئايانمايدۇ . بۇنداق رەھىمسىز ۋە نومۇسسىز قىلمىشلارنى
سىزمۇ كۆردىڭىز . كىشىلەر ، ھايۋانلارنى ياۋايى ، شەپقەتسىز دې-
يىشىدۇ ، لېكىن بۇ جەھەتتە بۇلار ھايۋانغىمۇ يەتمەيدۇ ! ھايۋان
جېنىدا باللىرىغا كۆيۈنۈشنى بىلىدۇ ، ھالبۇكى . . . ـــ نۇرجاھان
تۇختاپ قالدى . ئۇ مۇستەھكەم قىيا تاشلاردىن تېشىپ ئۆتۈپ ،
ئۆتەۋىش قارا كۇنلىرىنى كۆرمەكچى بولغاندەك ، ئېگىز
تاش تامغا تىكىلدى .

مۇمتاج ماھال نۇرجاھاننىڭ ياشلىق كۆزلىرىگە كۆزىنى
مىت قىلماي قاراپ تۇراتتى . بۇ ياشلار ھاياجانلىق ھەم ھەسرەتـ
لىك بىر يۈرەكتىن چىقۋاتاتتى . ئۇ رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن
نۇرجاھاننىڭ كۆز ياشلىرىنى مېھرىبانلىق بىلەن سۈرتتى .

ـــ نېمىشقا بۇنچە قايغۇ بىلەن ياش تۆكىسىز ؟ ـــ دەپ
سورىدى ئۇ گۈدەكلەرچە .

ـــ ئۆمرۈمدە بۇگۈنكىدەك ھەسرەت چېكىپ ، ياش تۆ-
كۈپ باقماپتىكەنمەن . بۇرۇن مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ ، قايغۇ ـ
ئەلەملىرىم ، كۆز ياشلىرىمنى ئارقامغا تاشلىۋەتكەنىدىم . كىمكى
ئازابلىنىپ يىغلىسا ، مەن شۇنى مازاق قىلاتتىم . چۈنكى مېنىڭ
بۇنىڭدىن بۇرۇنقى تۇرمۇشۇمدا ، پەقەت كۈلۈش ھوقۇقۇملا بار
ئىدى . مانا بۇگۈن يۈرىكىمنىڭ قات ـ قېتىغا ئورناپ كەتكەن
ئۇزۇن يىللىق داغ ـ ھەسرەتلىرىم ئېتىلىپ چىقۋاتىدۇ . پەقەت

كۆلۈشۈمگىلا رۇخسەت قىلىنغان تۇرمۇشۇم كەلمەسكە كېتىپ ، روھىي كىشەنلىرىم پاچاقلاپ تاشلاندى ، شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ ئەسلىدىكى مەنگە قايتتىم .

ـــ بۇ گېپىڭىزگە ئەجەب چۈشىنەلمەي قالدىم . بۇرۇن سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىزدا قايغۇ ـ ھەسرەت نېمىش قىلسۇن ؟ ـــ ھەيرانلىق بىلەن سورىدى مۇمتاج ماھال .

ـــ ھېلى دەپ ئۆتتۈمغۇ ، روھىي كىشەندىن ئازاد بولدۇم ، دەپ . ھالبۇكى ، ئازاب تېگى ـ تەكتىدىن ئالغاندا يەنىلا ئازاب . كىشىلەر ئۇنى ئۇنتۇپ كېتەلەيدۇ ، ئەمما يۈرىكىدىن چىقىرىۋېتەلەمەيدۇ ، ـــ دېدى نۇرجاھان مۇمتاج ماھالغا قاراپ .

ـــ ئىچىڭىزدىكى گەپلىرىڭىزنىڭ ھەممىسىنى ئاڭلاشقا تەشنامەن . سىزنىڭ گەپلىرىڭىز ماڭا ساۋاق بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس ، ـــ مۇمتاج ماھالنىڭ گېپىنىڭ تېگىدە گەپ بار ئىدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكى يۈرىكى مۇجۇلغان ، روھىي سۇنغان بۇ ئىـ يال بىلەن بۇرۇن جاھانغا پاتماي كەتكەن سۇرلۇك خانىشنى سېـ لىشتۇرغىلى ھەرگىز بولمايتتى . ئۇ موغۇل ئىمپېرىيىسىدە ئەڭ چوڭ ھوقۇق تۇتقان ، قولىنى نەگە سوزسا شۇ يەرگە يېتىدىغان خانىش نۇرجاھاننىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇرلىرىدىكى كونا جارا ـ ھەتلەرنىڭ ئۇنى تا مۇشۇ كۈنگىچە قينىاپ كېلىۋاتقانلىقىنى تېـ خمۇ ئەقلىگە سىغدۇرالمايتتى .

ـــ بانۇ ، ـــ نۇرجاھان تۇرۇپ قالدى ـ دە ، ئاندىن ، ـــ كونا نامىڭىز بىلەن ئاتاپ سالغىنىم ئۈچۈن مېنى كەچۈرۈڭ ، ـــ دېدى ، ـــ بىراق ، سىز ئاكامنىڭ قىزى ، مېنىڭمۇ سىزنى باققان يەرلىرىم بار . ئايال كىشى ھامانەم ئەر كىشىنىڭ كۆڭۈل خۇشى . مۇشۇ رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلغاندىلا ھەمدە ئەر كىشى ئۈچۈن بار ـ لىقىنى ئاتىغاندىلا ، ئايال كىشى ئاندىن خاتىرجەم ، بەختلىك

تۇرمۇش كەچۈرەلەيدۇ . . . مەن كۆڭلۈمدە شۇنى خالىغان بولـ سامۇ ، لېكىن مۇراد ـ مەقسىتىمگە يېتەلمىدىم .

ـــ قىزىق گەپ بولدىغۇ بۇ . بۇلارنىڭ ھەممىسىنى راست دەۋاتامسىز ياكى چاقچاقمۇ ؟ ـــ نۇرجاھاننىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ مۇمتاج ماھال ھەيرانۇھەس بولدى . بىر مەزگىل دەۋر سۈرگەن بۇ داڭلىق خانىشنىڭ دەردىنىڭ بۇنچىۋالا چوڭقۇرلۇقى ئۇنىڭ ئۇخلاپ چۈشىگە كىرمىگەنىدى . ئۇنىڭچە ، نۇرجاھان باشتىن ـ ئاخىر سەلتەنەت ، بەخت ئىچىدە شادىمان ياشاپ كەلگەنىدى .

ـــ بۇنىڭدىن ھەيران قالماڭ ، بۇ بىر ئاچچىق ھەقىقەت . ھەربىر ئايالنىڭ قەدىرلەپ ساقلايدىغان بىر يېرى بولىدۇ . ئۇ بۇ قەدىرلىك نەرسىسىنى كۆرگەنلا ئەرگە تاپشۇرۇپ بەرگۈسى كەلـ مەيدۇ ، بەلكى ئۆز ئارزۇسىغا ، شەرتلىرىگە ئاساسەن ئائىلە قۇـ رۇشنى ، باللىرىغا مېھرىبان ئانا ، ئېرىنىڭ سۆيۈملۈك خوتونى بولۇپ ياشاشنى خالايدۇ . مانا مەن ئاشۇنداق ئائىلىگە ئېرىشكەن . ئومۇق قىزىم ، ئامراق ئېرىم ، ھەممە ، ھەممە نېمەم بار بىر ئائىلىگە ئېرىشىپ ، خۇشاللىق ، بەختنىڭ پەيزىنى سۈرگەنىدىم . توساتـ تىن ، مېنىڭ بۇ بەختلىك ئائىلەمگە كۆز تەگدى . جاھانگىر شاھنىڭ سەركەردىلىرى ئۆيۈمگە باستۇرۇپ كىرىپ ئېرىمنى ئۆلـ تۈرۈۋەتتى . مەن تۇل قالدىم . تۇيۇقسىز كەلگەن تۇلچىلىق قەلـ بىمنى پارە ـ پارە قىلىپ ، ياشلىق باھارىمنى خازان قىلدى . . . ھالبۇكى ، ئارىدىن ئۆزۈن ئۆتمەي مەن دەبدەبىلىك ھالدا ئاگراغا قايتىپ كەلدىم . . .

مۇمتاج ماھال نۇرجاھاننىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىدى . ئۇنىڭ چىرايى سولغۇن ، گەپ ـ سۆزلىرى ئازاب بىلەن يۇغۇرۇلـ غانىدى . مۇمتاج ماھال ئۇنىڭ ئۆزۈن يىللاردىن بېرى يۈرىكىگە

يىغىلىپ تاشالماي تۇرغان ھەسرەت ـ نادامەتلىرىنىڭ يا ئېلىپ كەتكەن توغاندەك بىراقلا تاشقانلىقىنى ھېس قىلدى . ئۇ نۇرجا-ھانىنىڭ سۆزىنى بۆلمەي ئولتۇردى . نۇرجاھان ئېرى ئەلىقۇلنىڭ زىيانكەشلىككە ئۇچراش جەريانىنى سۆزلەپ بەردى .

ـــ ئىللىق ئائىلەم ۋەيران بولدى . مېنى قانتى ئاستىدا ئاسرايدىغان ئېرىم ئۆلدى . بىر ئائىلىنىڭ نىشانى سۈپىتىدە بىر تاللا قىزىم قالدى . ئوردىغا قەدەم بېسىشىم بىلەن بۇ يەردىكى ھەممە نەرسە ماڭا يېگىچە ھەم ئىپلاس بىلىندى . جاھانگىرشاھ مېنىڭ تېنىمگىلا باغلانغان بولۇپ ، بۇ ماڭا شىكەستىلەنگەن قەلـ-بىمنى قوچۇپ ئوينىغاندەكلا تۇيۇلاتتى . لېكىن ، ھەممە نېمىسـ-دىن ئايرىلغان مەندەك بىر ئايال ئۆز تېنىنى قانچىلىك قوغدـ-يالايدۇ دەيسىز ! شۇنىڭ بىلەن مەن داغ ـ ھەسرەتلىرىمنى يۇرـ-كىمنىڭ چوڭقۇر يېرىگە كۆمۈۋېتىپ تېنىمنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدىم . شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ، مەن ئۇستا ئارتىستەك ئۇستۇمگە زەر لـ-باسلارنى ئارتقىنىمچە كومېدىيىلىك تۇرمۇشۇمنى باشلىدىم . پادـ-شاھنى خۇرسەن ۋە رازى قىلىش ئۈچۈن ، توزدەك ياسىنىپ نازۇ كـەرەشمىلىرىم بىلەن خانىنى ئۆزۈمگە باغلىدىم ، ئالاھىدە سېھرىي كـۇچۇم ئارقىلىق ئۇنىڭ يۈرەك تارلىرىنى تىترەتتىم . مەن يەنە مەشۇق سۈپىتىدە ئۇنى كۈتتۇم ، ئۇنىڭغا مېھرىمنى يەتكۈزدۇم ، ئۇمۇ مېنىڭ قوينۇمغا مەستانىلىك بىلەن ئۆزىنى ئاتتى . پادىشاھ تا ئاخىرقى تىنىقلىرىغىچە ماڭا ئاشىق ، مەھلىيا بولۇپ ئۇ دۇنياغا كەتتى . ھالا بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە ، پادىشاھ ئالەمدىن ئۆـ-تۈپ ، ئۇنىڭ كۆكلىنى ئاچىدىغان ، ئۇنى ئۆزىگە رام قىلىۋالغان تېنىم شۇ پېتىچە قالدى ، ئەمما روھىم ئاللىقاچان ئۆلدى . . .

ـــ تۇرمۇشتىن شۇنچىۋالا كۆكلىگىز سوۋۇغان ، ئۇنىڭ ئۇستىگە باي ـ بايىاشاتلىققا ، تاجۇدۆلەتكە ئېرىشىپ ، خاتىرجەم ،

بەختلىك ياشاپ تۇرۇپ ، يەنە نېمىشقا شۇنچە جىق چاكىنا ، ساختا ئىشلارنى قىلىپ يۈردىڭىز ؟ ـــ ھەيرانلىق بىلەن سوردى مۇمتاج ماھال . ئۇزايىدىن ئۇ نۇرجاھاننىڭ گەپلىرىگە تازا ئىشەنمەي كەتمىگەنىدى .

ـــ تاجۇدۇلەت ، بايا‌شات تۇرمۇشمۇ بۇرۇنقى ئېرىمنى ئۇنتۇلدۇرالمىدى . بىر قىز يىلدا بىر قېتىم ئېچىلىدىغان ئەتىر-گۈلگە ئوخشايدۇ . ئۇ جۇدۇن ـ چاپقۇنغا ئوچرىسا توزۇپ كېتىدۇ ، ئاخىر قورۇق شېخىلا قالىدۇ . ئېرىم بىلەن ئىككىمىز بىر ـ بىرىمىزگە بەكمۇ كۆيەتتۇق . ئۇنىڭدىن يالداما ، ماڭا روھى تۇۋرۈك بولۇپ قالمىلا قالدى . بۇرۇن قىلغان جىمى ئىشلىرىم ، تارتقان خورلۇقلىرىمنىڭ ھەممىسى شۇ قىزىم ئۈچۈن . ئۇھ ، بۇگۈن مەن بەكمۇ ئازابلىنىپ كېتىۋاتىمەن . . . ـــ نۇرجاھان سۆزلەۋېتىپ توختاپ قالدى .

ـــ نېمىشقا شۇنچە ئازابلىنىسىز ؟ ـــ دەپ سوردى مۇمتاج ماھال .

ـــ مەن ئەلىقۇلغا تەگمىگەن بولسام ، ئۇمۇ ئاشۇ قىسمەتكە دۇچار بولماس ئىدى . ئولتۇرسام ـ قوپسام ئۆزۈمنى قارغاپ ، تىللايمەن . مېنىڭ كاساپىتىمدىن ئۇ جېنىدىن ئايرىلدى . ئۇ مېنى سۆيەتتى ، مېنىڭ تېنىمنىلا سۆيۈپ قالماستىن ، روھىمنى ، بارلىقىمنى سۆيەتتى ؛ ئۇ مېنى سۆيەتتى ، سۆيگەنىدىمۇ پاك مۇھەببەتتى ، پۈتۈن جان ـ دىلى بىلەن سۆيەتتى . گەرچە ، ئۇنىڭدا تاجۇتەخت ، كەيپ ـ ساپالىق تۇرمۇش بولمىسىمۇ ، ئەمما ئالتۇنداك يۈرىكى ، سەممىي ، قىزغىن ، سادىق يۈرىكى بار ئىدى ! بۇ ئەسلىمىلەر مېنى توختىماي قىينايتى تۇرىدۇ . بۇ ئىشلارنى ئويلىسام يىغىنىم تېشىپ ، ئۆزۈمنى قويىدىغانغا يەر تاپالماي قالاتتىم . يەنە بىر تەرەپتىن قورقۇپ كېتەتتىم . . . ـــ نۇرجاھان ھەسرەت بىلەن

يىغلاپ كەتتى .

ـــ نېمشقا قورقۇپ كېتەتتىڭىز ؟ ـــ ئۇنىڭ بايانىنى ئاڭلىغان مۇمتاج ماھالنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتى ۋە ھېسداشلىقى قوزغالدى .

ـــ ئايال كىشىنىڭ كۆڭلى ھەم يۇمشاق ھەم نازۇك كېلىدۇ . قەلبىمگە يوشۇرغان سىرىمنىڭ بىر كۇنى ئەمەس بىر كۇنى ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن بەكمۇ قورقاتتىم . بۇ سىرىمدىن جاھانگىر شاھ خەۋەر تاپىدىغان بولسا مېنى ھەرگىزمۇ كەچۇرمەيتتى . ئۇ رەشىك دەردىدىن مېنى ئۆلتۈرۇۋېتىشتىن يانمايتتى . ئۇ چاغدا ، كاج پېشانە قىزنىم بىردىنبىر تايانچىسىدىنمۇ ئايرىلىپ قالاتتى .

ـــ سىزنىڭ سەۋر ـ تاقىتىڭىز ، ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىشىڭىز ئادەمنى تولىمۇ ھەيرەتتە قالدۇرىدىكەن ، ـــ دېدى مۇمتاج ماھال قايىللىق بىلەن .

ـــ بۇنىڭدىن باشقا نېمە ئامالىم بار دەيسىز ؟ موغۇل خانلىقىنىڭ قانۇن ـ بەلگىلىمىلىرىنىڭ تولىمۇ غەلىتىلىكى ھەممىگە مەلۇم . قايسىبىر خانىش ياكى ئاغىچا شاھنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ قالدىمۇ ، بولدى . ئۇ خورلۇق ، كەمسىتىشتىن ئۆمۇر بويى باش كۆتۈرەلمەيدۇ ؛ كىمكى پادىشاھنىڭ ئارزۇسىغا مۇخالىپ ئىش قىلىپ قويىدىكەن ، شۇنى پالاكەت باسىدۇ ؛ پادىشاھ كىمگە بىزارلىق بىلەن بىرلا باقىدىكەن ، شۇ كىشى جېنىدىن ئايرىلىدۇ ؛ باي ـ زەردارلار ، ۋەزىر ـ ۋۇزرالار بالا ـ چاقىلىرىنىڭ نىكاھ ئىشىدا پادىشاھنىڭ رۇخسىتىنى ئالالمىسا ، ئاشۇ يىگىت ـ قىزلار ئۆمۇرۋايەت توي قىلالمايدۇ ؛ شاھزادىلەر قىلىچ ـ شەمشەرلىرىنىڭ كۇچىگە تايىنىپ تىلىكىگە يېتىدۇ ، ئەمما مەلىكىلەر قەپەسلىرىدىن چىقالماي تەنھالىقتا ئىچى سىقىلىپ ئۆتىدۇ . بۇ قانداق قانۇن ، بۇ قانداق تۇزۇم ؟! مانا مۇشۇنداق كەيپىيات ئىچىدە مېنىڭ ئىچىم

سـقىلىپ ، دەككە ـ دۈككە ئىچىدە ياشاپ كەلدىم ، ئۆزۈمنى خاـ
تىرجەم سەزگەن بىر كۈنۈمۈ يوق . . .
مـۇمتاج ماھالنىڭ نۇرجاھاننىڭ ئاغزىدىن تېخىمۇ جىق
نەرسىلەرنى ئاڭلاپ ، تېخىمۇ جىق ئىشلارنى بىلىۋالغۇسى كېـ
لەتتى . بولۇپمۇ ، ئۇنىڭ ئاددىي بىر ئايالدىن ھەممىنى ئۆز ئاغزىغا
قـارىتىدىغان خانىشقا ئايلىنىش جەريانىنى تېخىمۇ بەك بىلگۈسى
كېلەتتى . نۇرجاھان ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالدىمۇ ، قانداق ،
بايانىنى داۋاملاشتۇردى :
ـــ ئالدىمغا ئۆتمۈشنى ئەسلەپ بەرگىلى كەلگەن ئوخـ
شايدۇ ، دەپ قالماڭ . ئەسلىدە مەن ئالدىڭىزغا ئەڭ ئاخىرقى بىر
ئارزۇ ـ تەلەپ بىلەن كەلگەنىدىم ، ـــ نۇرجاھان مۇمتاج ماھالنىڭ
كـۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ ، ئۇنىڭ بۇ ئەڭ ئاخىرقى ئارزۇنىڭ نېمە
لىكىنى بىلىشكە ئالدىراۋاتقانلىقىغا كۆزى يەتكەندىن كېيىن سۆـ
زىنى داۋاملاشتۇردى ، ـــ بۇگۈنكى كۈنلۈكتە موغۇل خانلىقىنىڭ
خانىشلىق تاجىسى بېشىمدىن چۈشۈپ ، نەزەردىن چۈشكەن ئا
يـال ، پادىشاھىدىن قالغان تۇل خوتۇنغا ئايلىنىپ قالدىم . ئاگرا
دىكى خان ئوردىسى ، شاھلىق تەختى شۇ پېتىچە ، مەنمۇ تېخى
ھايات ، ئەمما مەن ئۇچۇن بۇ ئىلگىرىكى خان ئوردىسى ، شاھلىق
تەختى ئەمەس ، مەنمۇ ئىلگىرىكى نۇرجاھان ئەمەس ، ئۆتكەنكى
ئىشلار مەڭگۈلۈك ئۆتمۈشكە ئايلاندى . ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئە
گىشىپ نۇرجاھان دېگەن يارقىن ئىسممۇ كىشىلەر تەرىپىدىن
ئۇنىتۇلۇپ ، تەسىرىمۇ بارا ـ بارا يوقىلىدۇ . لاھورغا ئاتلىنىش
ئالدىدا تۇرمەن . مېڭىشتىن ئىلگىرى ئېيتقان بۇ گەپلىرىمدىن
ئىبرەت ئېلىپ ، تەجرىبە ـ ساۋاقلارنى قوبۇل قىلىشىڭىزنى ئۈمىد
قىلىمەن . سىزگە دەيدىغان يەنە بىر ئىش بار ئىدى . ئەينىكە
بۇيرۇمىسىڭىز . . .

ـــ نېمىشقا ئەيىبكە بۇيرۇغۇدەكمەن ؟ ئەجەب چۈشىنەلمىدىمغۇ ؟

ـــ ئۇ بولسىمۇ كۆيئوغلۇم شاھيار بىلەن بىرلىشىپ ئىرىكزىنىك شاھ تەختىگە ۋارىسلىق قىلىش ھوقۇقىنى تارتىۋېلىشقا ئۇرۇنغان ئىش . بۇنىمۇ قىزىم لالە ئۈچۈن قىلغان . شۇغىنىسى ، تەقدىر پېشانىمىزگە بۇنى پۈتمەپتىكەن . مانا ئەمدى ، شاھيار ئۆلۈپ ، قىزىممۇ تۇل بولۇپ قالدى . ئۇنىك مەندىن باشقا يۆلىكى يوق . مەن ئۇنى ئۆزۈم بىلەن بىللە ئېلىپ ماڭمەن . مېڭىشتىن ئىلگىرى سىزگە بىر ئۆتۈنۈشۇم بار . ئۇ بولسىمۇ ، مەندىن كېيىن قالغاندا ئۇنى ئۆز ھامىيلىقىڭىزغا ئالغان بولسىڭىز . ئىلگىرى مەن قوزغىغان سانسىز ماجىرالارمۇ پەقەت شۇ قىزىمنى قوغداش ئۈچۈنلا ئىدى . بىراق ، مەن ... قېنى ، ئېيتىڭا ، مۇشۇنداق قىلالارسىزمۇ ؟

ـــ خاتىرجەم بولۇڭ . قەسەم قىلىمەنكى ، ھاياتلا بولىدىكەنمەن ، ئۇنى قاناتلىقا قاققۇزماي ، تۇمشۇقلۇققا چوققۇزماي قانات ئاستىمغا ئالىمەن . سىزنى ئەيىبلەش ھەددىم ئەمەس ، سىزنىك پۈتۈن سەرگۈزەشتىلىرىڭىز مەن ئۈچۈن بىر يول كۆرسەتكۈچتۇر . لاھورغا بارغاندىن كېيىن نېمىدىن خىجالەتچىلىك تارتىسىڭىز ماڭا تارتىنماي خەۋەر قىلىڭ ، قولۇمنىڭ كېلىشچە ھاجىتىڭىزنى راۋا قىلىمەن .

مۇمتاج ماھالنىڭ سۆزى تۈگىگەندىن كېيىن ئىككىسى مەھكەم قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى .

پۇرەن قەلئەسىدىن چىققاندىن كېيىن نۇرجاھاننىڭ كۆڭلى ـ كۆكسى بوشاپ قالغاندەك بولدى . ئۇ تاشقىرىدا ساقلاپ تۇرغان قىزىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ تۇرالغۇسىغا قايتتى .

ئانىسىنىڭ كەينىدىن ئۇن ـ تىنسىز كېتىۋاتقان لالەنىڭ

قەلب دولقۇنلىرى ئۆركەشلەيتتى . تۇرمۇش نېمىدېگەن رەھىمسىز ـ ھە ! پولاتتەك پاكىت شۇنى ئىسپاتلىدىكى ، تەخت تالىشىش كۈرىشىدە خان ئانىسى يېڭىپ چىققان بولسا ، خانىشلىق تاجىنى تاقاپ ، دەۋر سۈرىدىغان سەلتەنەت ئىگىسى بانۇ ئەمەس ، لالە بولغان بولاتتى . بۇ كۈرەشتە ئانىسى مەغلۇپ بولۇۋىدى ، ئانا ـ بالا ئىككىسى بىراقلا ئاسماندىن يەرگە ئۇرۇلۇپ ، ياقا يۇرتلاردا تېنەپ ـ تەمتىرەپ يۈرىدىغان قىسمەتكە قالدى . بىر ئادەم تاجۇ دۆلەتتىن ، نەزەر ـ ئېتىبارىدىن ئايرىلغان چاغدىلا ، ئاندىن ئۆزىنىڭ تولىمۇ ئاجىز ، تولىمۇ بىچارە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ ، تەقدىرگە تەن بېرىدىكەن .

نۇرھاجان بىلەن قىزى لاھورغا يېتىپ كېلىپلا ، ئالدى بىلەن جاھانگىر شاھنىڭ قەبرىسىنى تاۋاپ قىلدى . ئۇ كۆزىگە ياش ئالغان ھالدا قولىدىكى ساداقەت ، ھۆرمەتنى بىلدۈرىدىغان دەستە گۈللىنى ئېرىنىڭ قەبرىسىگە قويدى ۋە ئۆز تەقدىرىنىڭ كاجىلىقىدىن قاقشىغىنىچە قەبرىگاھتىن ئايرىلىپ ، يېڭى تۇرالغۇسىغا يول ئالدى .

ئۇنىڭ يېڭى تۇرالغۇسى لاھورنىڭ شەھەر مەركىزىگە جايلاشقان بولسىمۇ ، ئەتراپتا تارقاق ئورۇنلاشقان نەچچىلا ئائىلىلىك بار ئىدى . ئۇ ئېتىلىپ چىقىۋاتقان يېشىنى ئىچىگە يۇتۇپ يېڭى ئۆينىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلىدى . كىچىككىنە ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن ئاجايىپ بىر خىل مىسكىنلىك ، غېرىبلىق ئۇنى ئىسكەنجىگە ئېلىۋالدى . قىزى لالە ئۆينى بېسىقتۇرۇش بىلەن ھەلەك ئىدى ، بىللە كەلگەن ئىككى خىزمەتكارمۇ بىر ئىشلار بىلەن ئالدىراش ئىدى .

ئەتراپتىكى ئادەملەر ئۇلارغا ئارىلىشىشتىن ھېيىقاتتى . نۇرجاھان بىلەن لالە مانا مۇشۇنداق بۇرۇختۇرمىچىلىق ئىچىدە

ئاخىرقى ئۆمرىنى مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزەتتى .

9 . جەمنە دەريا سى بويىدا

شاھجاھان تەخت تالىشىش كۈرىشىدە مۇتلەق ئۈستۈنلۈككە ئېرىشىپ تەختكە چىققاندىن كېيىن شۇنى ئېنىق ھېس قىلدىكى ، دۆلەتنى مۇۋەپپەقىيەتلىك باشقۇرۇش ، ھاكىمىيەتنى مەھكەم تۇتۇپ تۇرۇش ئۈچۈن ، خەلقنىڭ رايىغا بېقىش ، بەگلەرنىڭ قوللىشى ۋە يۆلىشىگە ئېرىشىش كېرەك ئىكەن . شۇنىڭ بىلەن ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىدىيىسى ۋە ھەرىكىتىدە چوڭقۇر بۇرۇلۇش ياساپ ، مۇلايىملىق ۋە دوستانىلىك بىلەن ئىش كۆرۈپ ، ھەر تەرەپتىن ئۆزىنىڭ كەمتەرلىكىنى ئىپادىلىدى . تەختكە ئولتۇرۇش مۇراسىمىدا ، ئۇ بارلىق ۋەزىرنى تارتۇقلىدى . قېيناتىسى ئاسىف خان ئەڭ ئالىي شان ـ شەرەپكە مۇيەسسەر بولدى ؛ تەختنى تارتىۋلىشقا تۆھپە قوشقان مۇھەممەد خانمۇ يۇقىرى مەنسەپ ، مۇھىم ھوقۇققا ئېرىشىپ ، « چوڭ سەردار » دېگەن ئاتاقنى ئالدى .

شاھجاھاننىڭ دۆلەت باشقۇرۇش سىياسىتى ئاۋامنىڭ قەلبىنى ئۇتالمىدى ، موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ تىنچلىقىنى تىكلىيەلمىدى . قەندەھار ئىمپېرىيىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا نارازى بولۇپ پارسلار تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى . ئۆزبېكلەر ، ئىرانلىقلارمۇ ئىمپېرىيىنىڭ تەۋەلىكىدىن چىقىپ كەتتى . جەنۇبتا ، شاھجاھاننىڭ پادىشاھ بولۇش ئۈچۈن ئاتىسىغا قارشى تۇغ كۆتۈرگەن چېغىدىكى يامان تەسىرى ھېلىغىچە ئېغىر بولغاچقا ، ئۇنىڭ شۆھرىتى ، ئابرۇيىغا زور زەرەر يەتكۈزدى . شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ، بېنگال ۋە بىيارىدىكى ھاكىمىيەتكە قارشى قوزغىلاڭلارمۇ ئەۋجىگە چىقتى . شاھجاھان بۇ خىل ئېگىز ـ پەس ۋەزىيەت ئالدىدا بېشى قېتىپ ، ئىمپېرىيىنى قايتىدىن رەتكە سېلىش ، توپىلاڭلارنى قەتئىي باس-

تۇرۇش قارارىغا كەلدى .

شاھجاھان كېڭەيمچى پادىشاھ ئىدى . ئۇ چەكسىز كەتـ كەن كەڭرى زېمىنگە شۇكۇر قىلماي ، تېررىتورىيىسىنى يەنىمۇ كېڭەيتىش كويىدىلا ئىدى . ئۇ ئىمپېرىيىنىڭ تەسىرىنى زورايتىش ئۈچۈن ھەرقايسى جايلارغا قوشۇن ئەۋەتتى .

شاھجاھان ھۆكۈمرانلىق قىلغان قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە ، موغۇل ئىمپېرىيىسى گۈللەپ ـ ياشناش دەۋرىگە يەتتى ھەمدە ئوتتۇرا ئەسىردىكى دۇنيادىكى بارلىق ئىمپېرىيىلەر ئىچىدە زېمىنى ھەممىدىن كەڭرى ، ھەممىدىن بەك گۈللەپ ـ ياشنىغان چوڭ ئىمپېرىيىگە ئايلاندى .

شاھجاھان ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى تولىمۇ سۆيەتتى ، بۇ تەرەپتە ئۇ چوڭقۇر بىلىمگە ئىگە ئىدى . ئۇ ھاكىمىيەت بېشىدا تۇرغان يىللاردا ، ھۇنەر ـ سەنئەت ، گۈزەل سەنئەت ، مېمارلىق سەنئىتى ، ئەدەبىيات ، مۇزىكا قاتارلىق ھەرقايسى ھۇنەر ـ كەسىپلەر مىسلىسىز تەرەققىي قىلدى ۋە كەڭ تارقالدى ، تۆھپىسى بار سەنئەتكار ، مۇزىكانتلار ئەتىۋارلىنىشقا ، ھۆرمەتكە ۋە ئىلھامغا نائىل بولدى . شۇڭا شۇ دەۋر كىشىلىرى ئۇنىڭغا ھۇنەر ـ سەنـ ئەتنى چۈشىنىدىغان كەسىپ ئەھلى ، دەپ باھا بەردى . ئەلۋەتـ تە ، شاھجاھاننىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە بولغان ھەۋىسىنى ، مۇمـ تاج ماھالنىڭ ئىلھامى ، ئۆزىنىڭ تەربىيىلىنىشىدىن ئايرىپ قارـ غىلى بولمايتتى .

پادىشاھ شاھجاھان يەنە نۇرغۇن ئېسىل خىسلەتلەرگە ئىگە . ھاكىمىيەت باشقۇرۇشتا ، ئۇ مەتانەتلىك ؛ جەڭ مەيدانىدا ، ئۇ جاسارەتلىك ؛ خوتۇن بالىلىرىغا ، ئۇ مېھىر ـ شەپقەتلىك ئىدى . ھەر قېتىم ئۇ ئوردا ئىشلىرىدىن بىكار بولۇپ مۇمتاج ماھالـ نىڭ قېشىغا كىرگەن چاغدا ، تولۇپ تاشقان قىزغىنلىقىنى ، ئۇر-

غۇپ تۇرغان مېهر ـ مۇھەببتىنى باسالماي قالاتتى .

مۇمتاج ماھال پات ـ پات ئۆزىدە روھى زەئىپلىك ، يوشۇـ رۇن ئازاب ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدى . 1626 ـ يىلى ئۇ مۇراد بەگنى تۇغقاندىن كېيىن كەينى ـ كەينىدىن نەچچىنى تۇغقان بولسىمۇ ، لېكىن باللىرى تۇرمىدى . شۇنىڭ بىلەن ، ئۇ ئۆزىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرتۈپ بېقىش قارارىغا كەلدى . ئۇ بۇ ئويىنى شاھجاھانغا ئېيتىۋىدى ، ئۇ ئۇستا ئوردا تېۋىپلىرىنى تەكلىپ قىلىپ ئۇنى داۋالاتتى .

ئەسلىدە ، مۇمتاج ماھالدا ھېچقانداق كېسەل يوق ئىدى . ئۆزىدە زەئىپلىك سېزىشتىكى سەۋەب ، ئۇنىڭ روھى جەھەتتىكى سىقىلىشىدىن ئىدى . شۇنداق بولسىمۇ ، شاھجاھان ھەر كۈنى ئۇنىڭ سالامەتلىكىنى تىلەپ دۇئا قىلاتتى .

بىر كۈنى ، مۇمتاج ماھال پۈرمەن قەلئەسىنىڭ ئارقا ھويلىسىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ تەبىئەت مەنزىرىسىنى تاماشا قىلدى . ھاۋا سۈپسۈزۈك ، سەلكىن شامال چىقىپ تۇراتتى ؛ توپ ـ توپ ئاق بۇلۇتلار كۆك ئاسماندا لەيلەپ يۈرەتتى ؛ ھەممە تەرەپتىن خۇشـ بۇي پۇراق دىماغقا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى ؛ جەمنە دەرياسى جىمجىت ئېقىۋاتاتتى ، ھاۋا تولىمۇ ساپ ۋە ئارامبەخش بىلىنەتتى . لېرىك كۈيگە تولغان گۈزەل تەبىئەت ئادەمنىڭ يۈرەك تارىنى تىترىتىپ ، تۇرمۇشقا بولغان زوقىنى ، مۇھەببەتكە بولغان ئىنتىلىشىنى قوزغايتتى .

گۈگۈم ۋاقتى بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، مۇمتاج ماھالنىڭ ھېچبىر قوزغالغۇسى كەلمەيتتى . كەچكى شەپەق دەريا سۈيىدە قىپقىزىل ئەكس ئېتىپ ، خۇددى ئاسمان بىلەن زېمىن قۇچاقلىشىپ كەتكەندەك بىلىنەتتى . سالقىن شامال تىنچ ئېقىۋاتقان سۇ يۈزىدە دولقۇنلارنى پەيدا قىلاتتى ، دولقۇنلار قىرغاققا خۇددى

كىشىنىڭ يۈرەك تارتىنى تىترىتىدىغان يېقىملىق مۇزىكىدەك بوش ۋە رېتىملىق ئۇرۇلاتتى. مۇمتاج ماھالنىڭ خىيال كەپتىرى پەرۋاز قىلىپ تولىمۇ يىراقلارغا كەتتى...

ئۇ گۈزەل تەبىئەتنىڭ قوينىدا مەستخۇش بولۇپ كەتتى. تۇيۇقسىز، مۇرىسىگە چۈشكەن ئېغىر بىرنېمىدىن ئۇ چۆچۈپ كەتتى ـ دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۆزىگە كۈلۈپ قاراپ تۇرغان شاھجاھاننى كۆردى. ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ مۇھەببەت بىلەن:

ـــ ۋىيەي، سىلىمىدىلە؟ قاچانلاردا كېلىپ قالدىلا؟ مېنى ئەجەبمۇ چۆچۈتۈەتتىلە، ـــ دەپ ئەيىبلىدى.

ـــ مەن سىزدىن ئەھۋال سورىغىلى كەلدىم، جېنىم. بايا ھۇجرىغا كىرسەم، سىزنى جەمنە دەرياسىنىڭ گۈزەل مەنزىرىسىنى كۆرگىلى كەتتى، ھېچكىم مالالىق يەتكۈزمىسۇن دېدى، دېيىشتى.

ـــ نېمىشقىدۇر بۇگۈن يالغۇز چىقىپ ھاۋا يېگۈم كەلدى. سىلىنىڭ كەلگەنلىرى بەك ياخشى بولدى.

ـــ مېنىڭ كەلگىنىمنى نېمىشقا ياخشى بولدى، دەيسىز؟ ـــ شاھجاھان مۇمتاج ماھالنىڭ ئالدىغا يېقىن يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ گۈزەل رۇخسارىغا تويماي قارىغىنىچە سورىدى.

ـــ قارىسىلا، جەمنە دەرياسى نېمىدېگەن ئەركىن ـ ئازادە ئاقىدۇ ـ ھە! ئۇنىڭدا كىبرىمۇ، سەۋەنلىكىمۇ يوق؛ مۇھەببەتمۇ، ھەسەتخورلۇقمۇ يوق. ئۇ مۇشۇنداق غەم ـ قايغۇسىز ئاققىنى ئاققان! ـــ دېدى مۇمتاج ماھال دەريانى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ھەسرەت بىلەن.

ـــ بۇگۈن قانداقلارچە رېشتىڭىز دەريا غا باغلىنىپ قال-

دى ؟ ــ دېدى شاھجاھان ئۇنى ھاياجاندىن ئۆزىگە يېقىن تارتىپ .

ــ ئۆتكەن ئىشلار ئادەمنىڭ ئېسىدىن چىقمايدىكەن . ھېلىمۇ ئېسىمدە ، توي كېچىسى ئىككىمىز مۇشۇ دەريانىڭ قىرىغا كېلىپ قولۇقاتا سەيلە قىلغانىدۇق . ئۇ كېچىسىمۇ ئاسمان بۇگۈنكىدەك سۈزۈك ، ئاي بۇگۈنكىدەك تولغان ، ئەتراپ بۇگۈنكىدەك گۈزەل ئىدى . سۇپسۈزۈك جەمنە دەريانىڭ مۇھەببەت شارابىدىن مەست بولغان ئىككىمىزنى جىمجىت قوينىغا ئېلىپ ئاستا ئاققانىدى . . . بۇلار سىلىنىڭمۇ ئەسلىرىدىمۇ ؟

ــ ئېسىمدە بولمامدىغان ، ئۇ دېگەن تۇرمۇشىمىزدىكى ئۇنتۇلغۇسىز بىر كۈن تۇرسا ! ــ شاھجاھان مۇمتاج ماھالنىڭ قولىنى بوش سىلىدى .

ــ بۇگۈنمۇ تولۇن ئايلىق كېچە بوپتۇ . بۇرۇنقىدەك كېمە سەيلىسى قىلغۇم كېلىۋاتىدۇ ، ــ مۇمتاج ماھال پادىشاھقا ئىلتىجا قىلدى ، ــ مەن بىللەن بىللە سەيلە قىلىشنى خالامۇ ؟

مۇمتاج ماھال كىشىنىڭ ئىچى ئاغرىغۇدەك بىر خىل تەرزدە تەلمۈردى . ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن ، بۇ تەلىپى ئورۇندالسا ئۇنىڭ كۆڭلى ئەمىن تېپىپ شادلىنىدىغانلىقى ، بولمىسا كۆڭلى تولمۇ يېرىم بولىدىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەنگەن شاھجاھان ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىگە سۆيۈپ تۇرۇپ دېدى :

ــ خاتىرجەم بولۇڭ ، كۆڭلىڭىزنى يەردە قالدۇرمايمەن . شاھنىڭ پەرمانىغا بىنائەن ، سەيلە كېمىسى ھايال بولمايلا مۇمتاج ماھالنىڭ ئالدىدا ھازىر بولدى .

تەبىئەت تولمۇ گۈزەل ھەم ئۆزگىرىشچان ئىدى . قۇياش ئىلاھى شەرقتىن غەربكىچە بولغان ئارىلىقتا بىر كۈن قاتراپ ئا-

خىر ئۇپۇق سىزىقىغا جىمجىت باش قويغان ، ئۇنىڭ تاپىنىغا دەسسەپلا كېچە ئىلاھى مەيدىسىنى كېرىپ كېلىۋاتتى . بىردەمدىن كېيىنلا ئىللىق ئاي نۇرى پۈتۈن تەبىئەتنى ئۆز قوينىغا ئالدى . سەلكىن شامال جىمجىت ئېقىۋاتقان دەريا قىنىدا دولقۇن پەيدا قىلىشقا باشلىدى . . .

دەريا بويىدا نۇرغۇن كېمە توختىتىپ قويۇلغان ، مۇلازىملار شاھ خىزمىتىگە ھەردەم تەييار بولۇپ تۇراتتى . شاھجاھان بىلەن مۇمتاج ماھال چىرايلىق بېزەلگەن سەيلە كېمىسىدە كېتىۋاتاتتى ، تەكشى ئۇرۇلۇۋاتقان پالاق ئاۋازىدىن يېقىملىق كۈي ـ ناۋا ياڭراۋاتقاندەك بىلىنەتتى . مۇمتاج ماھال شاھجاھانغا يېقىن چاپلىشىپ ئولتۇرۇپ ئانا تەبىئەتتىن ھۇزۇر ئېلىۋاتاتتى .

بىردەمدىن كېيىن مۇمتاج ماھال ئاسماندىكى تولۇن ئايغا قاراپ دېدى :

ـــ زۇمرەت ئاسمان ، يورۇق ئاي ، بېشىڭغا كەلگەن ھەرقانداق خاپىلىقىڭنى ئۇنتۇلدۇرۇۋېتىدۇ . ئاي قىز كىشىلەرگە نېمىدېگەن مېھرىلىك ـ ھە ! ئۇ ئىنسانىيەتكە ، دۇنياغا مەنسۇپ . . . سىلىنىڭچە قانداق ؟

ـــ شۇنداق ، سۆيۈملۈكۈم ! كائىناتتىكى بارلىق شەيئى ئۆزىنىڭ مۇقەددەس ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىدۇ ، بارلىقنى قىلچىمۇ ئايىماستىن ئىنسانىيەتكە بەخش ئېتىدۇ . ئەمما مۇشۇ كائىناتتا ، مۇشۇ تەبىئەت قوينىدا ياشاۋاتقان ئىنسانلار بولسا ئۆز مەنپەئەتلىرىنى دەپ بىر ـ بىرى بىلەن ئېلىشىدۇ .

ـــ قارىسىلا ، دەرياغا چۈشۈپ تۇرغان ئاينىڭ شولىسى ئەجەب چىرايلىقكەن ، ئۇ خۇددى سۇدا ئۇزۇپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنىدىكەن ، ـــ دېدى مۇمتاج ماھال شاھقا دەريانىڭ ئوتتۇرىسىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، ئىچىدە بولسا ، مەنمۇ ئاشۇ ئايدەك

چىرايلىقمەنمىدۇ ، دەپ ئويلىدى .

ـــ كۆكتىكى ۋە دەريادىكى ئايغا سېلىشتۇرغاندا ، سىز ئۇلاردىنمۇ چىرايلىق ، جەلپكار ، ـــ شاھجاھان شۇنداق دېگىنىچە ئۇنى باغرىغا چىڭ باستى .

مۇمتاج ماھال ئۇنىڭ باغرىغا چاپلاشقىنىچە تۆت ئەتراپىغا باقتى . توساتتىن ئۇ شاھجاھاننىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى ، ئاندىن :

ـــ مۇشۇ گۈزەل مەنزىرە قويىنىدا مەڭگۈ ياشاشنى خالايمەن . كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان مۇشۇنداق ئايدىڭ كېچىدىن مەڭگۈ ھۇزۇرلانسام دەيمەن . بۇ يەر شۇنچىلىك تىنچ ئىكەن ، تالاش ـ تارتىش ، قايغۇ ـ ئەلەم ، توپىلاڭ يوق ئىكەن ، قويىنىڭىزدا مەڭگۈ مۇشۇنداق ئارامخۇدا يېتىپ دۆلىتىڭىزنى كۆرسەم ، مۇھەببىتىڭىزنىڭ كەيپىنى سۈرسەم دەيمەن .

شاھجاھان مۇمتاج ماھالدىن كۆزىنى ئۈزمەستىن ، ئۇنىڭ سۆزىنى قۇلىقى بىلەن ئەمەس ، قەلبى بىلەن ئاڭلىغاندىن كېيىن :

ـــ سىزگە نېمە كەم ؟ بۇ دۇنيادىكى جىمى مەئىشەت ، سەلتەنەت ، مۇھەببەت سىزگە تەئەللۇق ، يەنە نېمىدىن نارازىسىز ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ مەن بۇ دۇنيادىكى بۇگۈنۈم ھەققىدە ئەمەس ، كەلگۈسۈم توغرىسىدا سۆزلەۋاتىمەن . بۇگۈنگۈ مەن ماددىي جەھەتتىن ھەممىگە ئېرىشتىم ، لېكىن كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەن ھەممە نېمەدىن ئايرىلىمەن . ئۇ چاغدا قانداق قىلىمەن ؟ ـــ مۇمتاج ماھال چوڭقۇر ھەسرەت بىلەن بىرنى تىنىۋېتىپ شاھجاھانغا مۇڭ بىلەن تىكىلدى .

ـــ تىرىك جاندا ئۈمىد بار ، دېگەندەك ، شۇ چاغدا بىرەر يولى چىقىپ قالار . ھېلىتىنلا كەلگۈسىڭىزنىڭ غېمىنى يەپ نېمىمۇ

قىلارسىز ، كەلگۈسى ھامان بۇگۈندىن باشلىنىدۇ ئەمەسمۇ . . . ــ دېدى شاھجاھان مۇمتاج ماھالنىڭ يۈزىنى ئالقانلىرىغا ئېلىپ تۇرۇپ .

ــ ھازىر مەن ھەممىگە ئېرىشتىم . ۋەھالەنكى ، ۋاقتى ــ سائىتى كېلىپ جېنىم تېنىمدىن ئايرىلسا ، كىممۇ مېنىڭ ئاخىرەتلىكىمگە ئىگە بولار؟ ئۇ چاغدا ھەممە ئىش باشقىلارنىڭ رايى بويىچە بولىدۇ . دېسىلە ، ئۇنىڭ ئۈستىگە . . . ــ مۇمتاج ماھال خۇددى شۇنداق بىر كۈن بېشىغا كەلگەندەك جىددىي سۆزلىدى .

ــ ئۇنداق بولمايدۇ ، جېنىم ، ھەرگىز ئۇنداق بولمايدۇ . مەن كۆزۈمنىڭ يورۇقىدا ئىككىمىزگە ئاتاپ ھەيۋەتلىك قەبرە ياستىمەن ، ــ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى شاھجاھان .

ــ ھازىر بىز پۇرەن قەلئەسىدە كەيپ ــ ساپالىق تۇرمۇش ئۆتكۈزۈۋاتىمىز ، جەمنە دەريا سىغا كېلىپ سەيلە ــ سايا ھەت قىلىۋاتىمىز . مەن ئۆلگەندىن كېيىنمۇ مۇشۇ ساپ ھاۋالىق مۇھىتتا يېتىپ ، پۇرەن قەلئەسىدىكى ھەممە نەرسىدىن بەھرىلەنسەمكەن ، دەپ ئارزۇ قىلىمەن . چۈنكى ، پەقەت مۇشۇ يەرلا بىزگە مەڭگۈلۈك ئارامگاھ بولالايدۇ ، پەقەت شۇ چاغدىلا بىز دۇنيادىكى ھەممە نەرسىگە ئېرىشكەن بولىمىز ، ــ مۇمتاج ماھال بۇ سۆزلەرنى سۆزلەۋاتقاندا ، شاھجاھانغا تېخىمۇ چىڭ چاپلاشتى .

شاھجاھان ئۇنىڭغا قاراپ بىرپەس خىيال سۈرگەندىن كېيىن كەسكىن قىلىپ :

ــ مەن سىزنىڭ ئارزۇيىڭىزنى چوقۇم ئەملگە ئاشۇرىمەن . مەن جەمنە دەريا سىنىڭ پۇرەن قەلئەسىگە ئۇدۇل كېلىدىغان قىرغىقىغا سىز ئۈچۈن بۇ دۇنيادا جۈپتى يوق ھەشەمەتلىك قەبرە ياستىمەن . ئۇ چاغدا ، ھەر قېتىم تولۇن ئاي نۇر چاچقان ئايدىڭ كېچىلەردە ، ئاق مەرمەردىن ياسالغان قەبرىڭىز تېخىمۇ

نۇرلىنىدۇ . كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان ئىللىق ئاي نۇرى قەبرە-
كىزنى سۆيۈپ ، سىزگە تەسەللى بېرىدۇ . ھاياتلىقىمىزدا بىزگە
پۇرەن قىلئەسى ئارامگاھ بولسا ، ئۆلگىنىمىزدە جەمنە دەريا سى
بويى قەبرىگاھ بولىدۇ . شۇنىڭغا ئىشەنچىم كامىلكى ، سىزنىڭ
مۇھەببىتىڭىز ، گۈزەللىكىڭىز كۆمۈش رەڭ ئاي نۇرىغا قوشۇلۇپ
پۈتۈن جاھانغا چېچىلىدۇ . ئۇ چاغدا ، ئاشۇ كۆمۈش رەڭ ئاي
نۇرىنىڭ بىر دىنبىر ئىگىسى مەن بولىمەن . . .

ئۆزىنىڭ غېمىدىن قۇتۇلغان مۇمتاج ماھال ئەمدى قىز -
ئوغۇللىرىنىڭ كەلگۈسىدىن غەم قىلىشقا باشلىدى . چۈنكى ، مو-
غۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ تارىخىدا ، قان - قېرىنداشلار تەخت تالا-
شىپ بىر - بىرىنى قىرىدىغان ئىشلار سامانىدەك ئىدى . ئۇنىڭ
خىيالىغا تۆت ئوغلى كىرىۋالدى . ئەڭ كىچىك ئوغلى مۇراد
ئەمدى تېخى بەش ياشقا كىرگەن بولۇپ ، ئۇنىڭ غەمخورلۇقىدىن
ئايرىلىپ مۇستەقىل ياشىيالمايتتى . ئۇ ئوغۇللىرىنىڭ بىر ياقىدىن
باش ، بىر يەڭدىن قول چىقىرىپ ئېچىل - ئىناق ئۆتۈشىنى تو-
لىمۇ ئارزۇ قىلاتتى ! شۇغىنىسى ، ئۆتكەن دەھشەتلىك ئىشلار
خۇددى ئەينەكتەك ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىۋالغاندا ، ئۇنىڭ
قەلبى پارە - پارە بولغاندەك بولۇپ ، تېنى يوپۇرماقتەك تىترەيە-
تتى . ئۇ ئېرى شاھجاھاننىڭ پادىشاھلىق تالىشىپ بىر قورساق ئە-
نىلىرى خۇسراۋ بىلەن شاھيارنى قانداق ئۆلتۈرگەنلىكىنى ئۆز
كۆزى بىلەن كۆرگەنىدى ، شۇڭا جىگەر پارىلىرىنىڭمۇ تەخت تا-
لىشىش كۆرۈشىدە قانغا مىلىنىشىدىن ئۆلگۈدەك ئەنسىرەيتتى . شۇ
ئەمەسمۇ ، موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ شاھلىق تەختى قانچىلىك
دەھشەت ، قانچىلىك پاجىئەلىك ئاقىۋەتلەرنى ئېلىپ كەلمىگەن !
مۇمتاج ماھال ئىككى قىزىنى ئويلىدى . جاھانئەلا بىلەن
رۇشەنئەلا رەسىدە بولغان بولسىمۇ ، تېخىچىلا ئانىسىنىڭ قېشىدىن

ئايرىلمىغانىدى . قول ـ پۇتلىرىغا جاراڭلاپ تۇرىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى تاقىغان بۇ ئىككى قىز ھۆسنى ـ جامال بابىدا ئانىسىدىن قېلىشمايتتى . ئۇلارنىڭ ئوت پىراقىدا نۇرغۇن يىگىتلەر كۆيۈپ يۇرىسىمۇ ، ھېچقايسىسى ئۇلارنىڭ ۋىسالىغا يېتەلمىگەنىدى . . .

شاھجاھان مۇمتاج ماھالنى غەم ـ قايغۇ ئىلكىگە ئېلىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭغا ئىچىدىن قاينىاپ نەسىھەت قىلىشقا باشلىدى :

ـ ئۆزىڭنىڭ موغۇل ئىمپېرىيىسى پادىشاھىنىڭ خانىشى ئىكەنلىكىنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالماڭ . پۇتۇن مەملىكەتتىكى پۇقرالار مېنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەيدۇ ، مۇشۇنىڭ ئۈزى ئەڭ چوڭ ئامەت . ھازىر بىز بۇ دۇنيادىكى پادىشاھ بىلەن خانىش ؛ ئۆلگەندىن كېيىن بىز يەنىلا پادىشاھ بىلەن خانىش ، بىھۇدە غەملەردە بولۇپ يۈرمەڭ . باللىرىمىز ئىش ئۇقىدىغان ئەقىللىق باللار ، ئۇلار ھاياتنى قەدىرلەشنى ، تۇرمۇشنى سۆيۈشنى بىلسىلا ، مەنسىز ئۇرۇش ـ جاڭجاللارنى قىلىپ يۈرمەيدۇ . ناۋادا ، ئۇلار ھازىرقى رىزقىغا قانائەت قىلماستىن ئاچ كۆزلۈك بىلەن يەنىمۇ جىق مال ـ دۇنيا ، ھوقۇق ـ مەنپەئەتنىڭ كويىدا بولسا ، ئۇ چاغدا ئۆزلىرىنىڭ بېشىنى ئۆزلىرى يەيدۇ . ھازىرقى دۇنيا شۇنداق : ئۆزئارا كۈرەشتە غالىبلار غەلىبە گۈلچەمبىرىكىنى تاقايدۇ ، ئەجزالارنى ئۆلۈم يۇتۇپ كېتىدۇ . ئۆزىڭنى ئۆزىڭ ۋەھىمىگە سالىدىغان ئۇنداق خىياللارنى كاللىڭدىن چىقىرىپ تاشلاڭ . سىز دېگەن شاھجاھانىنىڭ خانىشى . . .

شاھجاھاننىڭ گەپلىرىمۇ مۇمتاج ماھالنىڭ كۆڭلىدىكى غەم بۇلۇتلىرىنى تارقىتۋېتەلمىدى . كېمە سەيلىسىدىن قايتىپ كېلىپمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى غەشلىك زادىلا كۆتۈرۈلمىدى . ئۆزى

قانداق كۈنگه قالدۇ ، باشقىلارنىڭ قىسمىتى قانداق بولىدۇ ، بۇلارنى ئويلىمسا بولمۇيدۇ . ئەمما بۇ ئىشلارنى ئويلاشقا ئۇنىڭ ۋاقتى يوق ئىدى . ئۇ ئۆزىنى ئويلاشقا ۋاقتى يوق ئىدى .

مۇمتاج ماھالنىڭ تەنھا ياشاۋاتقان قىزىغا ئىچى ئاغرىيتتى . ھەر قېتىم قىزى ئېچىلماي توزۇۋاتقان گۈلدەك ھالەتتە ئالدىدا پەيدا بولغاندا ، مۇمتاج ماھال ئىچ ـ ئىچىدىن ئۆرتىنىپ كېتەتتى ، ئەمما قىزىنىڭ ياشلىقىنى ئۇرغىتىش قولىدىن كەلمەيتتى . شۇنداق چاغلاردا ، نۇرجاھاننىڭ ، موغۇل خانلىقىنىڭ پادىشاھلىرى پەقەت ئۆزى ئۈچۈنلا ياشايدۇ ، باشقىلارنىڭ بەختى ، ئۆلۈپ ـ تىرىلىشى بىلەن قىلچە كارى يوق ، دېگەن گېپىنى يادىغا ئالاتتى . ئۇلار ئىمپېرىيىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا خەۋپ تۇغۇلۇشىدىن ئەنسىرەپ ، ئىمپېرىيە مەلىكىلىرى توي قىلماسلىق ، دېگەن بەلگىلىمىنى تۈزۈپ چىققان . بۇ نېمىدېگەن بىمەنىلىك ـ ھە !

ـــ شۇنداق ، شاھ ئائىلىسىدە تۇغۇلغان مەلىكىلەر ھەقىقەتەن بەختسىز . گەرچە ، ئۇلار نام ـ ئاتاقا ، بايلىققا ئېرىشكەن بولسىمۇ ، ئەمما ئادەتتىكى ئاياللار ئېرىشكەن ئەر ـ خوتۇنلۇق تۇرمۇشنىڭ بەختىگە ئېرىشەلمەيدۇ . ئۇلارنىڭ روھى دۇنياسى ، تەشنالىقا قانمىغان ھېسسىياتى ئۆلگەن ، ئۇلار مەڭگۈ ئاددىي ئاياللارەك كۆڭلى خۇش يۈرەلمەيدۇ . چۈنكى ، ئاددىي ئاياللارنىڭ مۇھەببىتى ، ئائىلىسى ، ئېرى ، بالىلىرى بار ، ئۇلارنىڭ پەقەت تاۋار ـ دۇردۇن كىيىملىرى ، ئېسىل نازۇ نېمەتلىرىلا بار . . .

قىزىنىڭ بۇ ھالىغا زادىلا چىدىمىغان مۇمتاج ماھال بىر كۈنى شاھجاھانغا :

ـــ پادىشاھلىق تونىنى سىلىۋېتىپ ئاددىي ئادەم سۈپىتىدە قىزىمىزنىڭ ھالىغا بىر باقسىلا . مەلىكىلەرنىڭ توي قىلىشى چەكـ لەنمىگەن ، شاھ تەختىگە ۋارىسلىق قىلىش بويۇنتۇرۇقى بالىلىرـ

مىزىنىڭ پۇت ـ قولىنى چۈشەپ قويمىغان بولسا ، ئۇلار قانداق ئىستىقبالغا ئىگە بولاردى ؟

شاھجاھان چىش يېرىپ بىرنېمە دېيەلمىدى .

مۇمتاج ماھال تېخىمۇ پەرىشان بولدى .

10 . مۇمتاج ماھالنىڭ ئۆلۈمى

شاھجاھان ئۆزىنىڭ ھازىرقى زېمىنىغا قانائەت قىلمايدىغان ، كېڭەيمىچىلىككە ئامراق خاقان ئىدى . ئۇ شىمالىي ھىندىستانىنىڭ بارلىق ھوقۇقىنى قولىغا كىرگۈزۈۋالغاندىن كېيىن جەنۇبىي ھىندىستاندىكى ھەرقايسى بەگلىكلەرنى بويسۇندۇرۇشنىڭ كويىدا قالدى .

ئەينى زاماندا ، ئەھمەد شەھرى ، بىكاپۇر ۋە گورگۇگدالار كۈچلۈك شەھەرلەردىن ئىدى . ئەكبەر شاھتىن تارتىپ جاھانگىر شاھقىچە ئۆتكەن ھەممە پادىشاھ جەنۇبقا كېڭىيىپ ، ئۇ يەرلەرنى يۇتۇۋېلىشقا ئۇرۇنغان ، ئەمما ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئۇزۇل ـ كېسىل غەلىبىنى قولغا كەلتۈرەلمىگەنىدى .

جاھانگىر شاھ دەۋرىدە ، شاھجاھان نەچچە قېتىم جەنۇبقا لەشكەر تارتىپ يۈرۈش قىلغاچقا ، ئۇ يەرلەرنىڭ سىياسى ۋەزىيىتى ، جۇغراپىيىلىك شارائىتلىرىنى پىششىق بىلەتتى . موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ خاقانى بولغاندىن كېيىن ئۇمۇ ئاتا ـ بوۋىلىرىنى دوراپ ، يېرى مۇنبەت جەنۇبىي ھىندىستانىنى موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ زېمىنىگە قوشۇش نىيىتىگە كەلدى .

ئۇ جەنۇبىي ھىندىستانىنىڭ ۋەزىيىتىنى ئەستايىدىل تەھلىل قىلىپ چىقتى . جەنۇبىي ھىندىستانىنىڭ قابىل سەردارى مالىك ئەمبەر تۈيۈقسىز قازا قىلىپ ، ئۇنىڭ ئورنىغا تېخى ھېچكىم تەينەلەنمىگەنىدى . بۇ جەنۇبقا يۈرۈش قىلىشنىڭ ئوبدان پۇرسىتى

ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ، ئەھمەد شەھرى ، بىكاپۇر ۋە گور-گۇگادىن ئىبارەت ئۈچ كۈچلۈك بەگلىك ئىتتىپاق ئەمەس بو-لۇپ ، بىر ـ بىرىگە دۈشمەنلىك كەيپىياتتا ئىدى . بۇ خىل ئۆزئارا كۆرەلمەسلىك ۋە دۈشمەنلىك كەيپىيات ، ھىندىستاننىڭ كېيىنكى سىياسىي تەئەللۇقلىقىغا ناھايىتى زور تەسىر كۆرسەتتى . دەرۋە-قە ، ناۋادا شۇ چاغدا ھىندىستاندا بۇ خىل ئىللەتلەر بولمىغان بولسا ، ئۇنىڭ تارىخى بەلكىم باشقىچە بولارمىدىكى .

شاھجاھان مانا مۇشۇنداق ئۆزىگە پايدىلىق ئامىللاردىن پايدىلىنىپ كۈچلۈك قوشۇن تەشكىللەپ جەنۇبىي ھىندىستانغا قاراپ ئاتلاندى .

قوشۇن جەنۇبقا كەلگەندىن كېيىن تۇنجى بولۇپ ئەھمەد شەھرىگە ھۇجۇم قىلدى . لېكىن ، شەھەر سىپىلى مۇستەھكەم ، مۇداپىئەسى كۈچلۈك بولغاچقا ، دەماللىققا ئالالمىدى . بۇ چاغدىكى ئەھمەد شەھرىگە پادىشاھ نىزام شاش ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى ، ئەمدىلا ئالەمدىن ئۆتكەن مالىك ئەمبەرنىڭ ئوغلى فىدۋىخان ۋە-زىر ئىدى . ئۇ دادىسىدەك باتۇر ھەم قابىل ئادەم ئەمەس ، بەلكى ھېچقانداق ھەربىي قابىلىيىتى يوق ، توخۇ يۈرەك ، مال ـ دۇنيانى جېنىدىن ئەزىز بىلىدىغان ئادەم ئىدى . ئۇنىڭ بۇ ئاجىزلىقىنى ئوبدان بىلىدىغان شاھجاھان ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈش بېرىپ ۋە يۇقىرى مەنسەپ ۋەدە قىلىپ ئۇنى سېتىۋالدى .

ئۇزۇن ئۆتمەي ، نىزام شاش ئالەمدىن ئۆتۈپ ، تېخى بالاغەتكە يەتمىگەن شاھزادە شاھھۇسەيىن تەخت ۋارىسى بولدى ، بۇنىڭ بىلەن سىياسى ۋەزىيەت تېخىمۇ قالايمىقانلىشىپ كەتتى . فىدوخان تەسلىم بولۇشنى كۈچەپ تەشەببۇس قىلدى . ئۇنىڭ ئاسىيلىق ھەرىكەتلىرىنى سېزىپ قالغان سەردارلار ئۇنىڭ پىكرىنى پىسەنتىگە ئالماستىن ، موغۇل ئىمپېرىيىسى قوشۇنىغا قەتئىي

قارشى تۇرۇش ئىرادىسگە كەلدى . موغۇل قوشۇنىنىڭ قورال ـ ياراغلىرى خىل ، قوماندانلىرىمۇ مول ئۇرۇش تەجرىبىسگە ئىگە ئىدى . شۇنىڭ بىلەن ، نەچچە قېتىملىق ئېلىشىشتىن كېيىنلا ئەھمەد شەھرىنىڭ قوشۇنى مەغلۇپ بولدى .

مۇشۇنداق ھايات ـ ماماتلىق جىددىي پەيتتە ، ئەھمەد شەھرىدىكى يۇكسەك قابىلىيەتكە ئىگە سەركەردە شاھخوجا پىنسرۇي يەنە بىر شاھزادىنى تىكلەپ تۇرۇپ موغۇل قوشۇنى بىلەن شىددەتلىك جەڭ قىلدى . ئۇزۇل ـ كېسىل غەلبە قىلىشى كۆز ئالدىدىلا تۇرغان موغۇل قوشۇنلىرى شاھخوجىنىڭ جەڭگە ئاتلىنىشى بىلەن تەڭ ، قارشىلىق كۈچىنى كۈچەيتىشكە مەجبۇر بولدى . بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ، تېزلىكتە غەلىبىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ، شاھجاھان ئۆزى ئالدىنقى سەپكە ئاتلىنىپ ئۇرۇشقا قوماندانلىق قىلىش قارارىغا كەلدى .

ئېرىنىڭ ئالدىنقى سەپكە ئۆزى ئاتلانماقچى بولغانلىقىنى ئۇققان مۇمتاج ماھال ئۇنىڭ بىلەن بىللە بېرىش نىيىتىگە كەلدى . شاھجاھانمۇ ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلدى .

باشقا چاغلاردا ، مۇمتاج ماھال ئوردىدىن ئايرىلىپ سىرتلارغا چىقسا ، تەنلىرى يايراپ كېتەتتى ، بىراق بۇ قېتىم ئېرى بىلەن جەنۇبقا بېرىشى ئۇنى غەم ـ قايغۇغا مۇپتىلا قىلدى . ئۇ ئۆزىنى زورلاپ خۇش تۇتۇشقا تىرىشسىمۇ ، ئىچ ـ ئىچىدىن چىقىۋاتقان ئازاب ئۇنىڭ چىرايىغا چىقىپ كېتىۋاتاتتى . ئۇ جىمجىت ئولتۇرۇپ خىيالغا چۆمگەنده ، يۈرىكىنىڭ چوكۇر قات ـ قېتىدىن چىقىۋاتقان بىر نىدانى ئاڭلىغاندەك بولاتتى . بۇ نىدادا شادىيانە كۈلكىمۇ ، ھەسرەتلىك تىنىشلارمۇ ، قاتتىق ئۆكۈنۈشمۇ بار ئىدى . ئۇ يۈرىكىنىڭ چوكۇر يېرىدىن چىقىۋاتقان نىداغا قۇلاق سالغىنىچە جىمجىت سەپەر تەييارلىقىنى قىلاتتى .

مەلىكە جاھانئەلا بىلەن رۇشەنئەلامۇ جەنۇبقا بىللە بېرىشنى تەلەپ قىلدى . مەلىكىلەرگە ئوردىدىن چىقىش رۇخسەت قىلىنمايدىغانلىقى سەۋەبىدىن بولسا كېرەك ، شاھجاھان ئۇلارنىڭ تەلىپىگە قوشۇلمىدى . مەنسىز ، تەنھا ھاياتىدىن بىزار بولغان مەلىكىلەرنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى .

شاھجاھاننىڭ تەييارلىقى تەڭ بولدى . يولغا چىقىشتىن بىر كۈن ئاۋۋال مۇمتاج ماھال ئۆزى يالغۇز جەمنە دەرياسىدا كېمىگە چۈشۈپ ئايلاندى . سۈپسۈزۈك ، دەريا سۈيى ئېتىز ـ ئېرىقلاردىن ، ئورمانلىقلاردىن ، شەھەر ـ شەھەرلەردىن جىمجىت ئېقىپ ئۆتەتتى . . . ئەگىرى ـ بۈگىرى دەريا قېشىغا ، سۇ يۈزىدىكى تۇرۇم ـ تۇرۇم دولقۇنلارغا ، قارشى قىرغاقتىكى ئۆزىگە قەبرىگاھ سېلىشقا ئاجرىتىلغان يەرگە قاراپ ئۇنىڭ كۆڭلى چەكسىز سۆيۈندى . . .

شاھجاھان باشچىلىقىدىكى قوشۇن تاغنى تالقان قىلىدىغان قۇدرەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلىدى . مىلادى 1631 ـ يىلى ، چوڭ قوشۇن ناموسدا دەريانى بىلەن دابۇد دەرياسىدىن ئۆتۈپ جەنۇبىي ھىندىستانغا يېتىپ باردى ۋە شاھجاھاننىڭ بۇاستە قوماندانلىقىدا ئەھمەد شەھرىگە ھۇجۇم قىلدى . شاھجاھاننىڭ قوشۇن باشلاپ كەلگىنىنى ئاڭلىغان ئەھمەد شەھرىنى قوغداۋاتقان قوشۇن قورقىنىدىن تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى . شاھجاھاننىڭ قوشۇنى شەھەر سېپىلىنى قامال قىلىپ ئەڭ ئاخىرقى غەلىبىنى قولغا كەلتۈردى .

بۇ چاغدا ، مۇمتاج ماھالنىڭ ئاي ـ كۈنى يېقىنلىشىپ ، مېڭىش ـ تۇرۇشى ئېغىرلىشىپ قالغانىدى . ئوردىدىن يىراق جەڭگاھتا ، ئۇ تېگىشلىك كۈتۈنۈشكە ئىگە بولالمايتتى ، ئۇ بۇنىڭدىن تولىمۇ خەۋىپسىرەيتتى . بىر كۈنى ئۇ كۆزىگە ياش ئېلىپ

تـۇرۇپ ، ئۆزىـنى بىخەتەر تـىنچ بىر يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپ ، ئۇ-
ڭۇشلۇق كۆزى يورۇشقا شارائىت يارىتىپ بېرىشنى شاھجاھاندىن
ئۆتۈندى . كۆڭلىدىكى خوتۇنىنىڭ كۆزىدىكى ياشقا ، سولغۇن
چىرايىغا قاراپ پادىشاھنىڭ ئىچى ئېچىشىپ كەتتى . ئۇ قوشۇنغا
قوماندانلىق قىلىش ھوقۇقىنى باش سەركەردىگە تاپشۇرۇپ بە-
رىـپ ، ئۆزى مۇمتاج ماھالنى ئېلىپ بۇرھانپۇر قورغىنىغا كەلدى .
بۇ يەرگە كېلىپ ھەممە ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇنلاش-
تـۇرۇپ قويغاندىن كېيىن شاھجاھان جەڭگاھقا قايتماقچى بولۇ-
ۋىدى ، مۇمتاج ماھال يالۋۇرۇپ ئۇنى قېشىدا ئېلىپ قالدى .
ئاي ـ كۈنى توشۇپ ، مۇمتاج ماھال بىر قىز تۇغدى . بۇ-
نىڭدىن بەكمۇ خۇشال بولغان شاھجاھان ئۇنىڭغا ، گۆھەر ، دەپ
ئىسىم قويدى . شۇغىنىسى ، مۇمتاج ماھال تۇغۇتتا كۆپ قان يو-
قاتقاچقا ، بەكمۇ ئاجىزلاپ كەتتى . چىرايى تېخمۇ تاتىرىپ ،
ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشتىمۇ زورۇقۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ بۇ
قىزىنىڭمۇ ئاچىلىرىغا ئوخشاش ئۆمۈرۋايەت ياتلىق بولماسلىقتەك
قىسمەتكە قـېـلـىـشـىـنـى ئويلىغىنىدا ، قىز تۇغقىنىغا پۇشايمان
قىلدى . . .
شاھجاھان سۆيۈملۈك خانىشىنى داۋالاپ ساقايتىش ئۇ-
چۈن ، ئاڭلىغانلىكى داۋانىڭ ھەممىسىنى قىلىپ باقتى ، ئەمما خا-
ـىش كېسىلى كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىپ ، ئاخىر ئورۇن تۇ-
تۇپ يېتىپ قالدى .
بۇ كۈنى ، مۇمتاج ماھال ئەنسىزلىككە چۈشۈپ قالدى ،
تىنىقمۇ تېز ھەم زەئىپ ئىدى . ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىنىڭ
يېتىپ كەلگەنلىكىگە كۆزى يەتكەن مۇمتاج ماھال شاھجاھانغا چا-
پـارمەن ئەۋەتتى . شاھجاھان جان ھەلقۇمىغا كېلىپ قالغان سۆ-
يۈملۈك ئايالىغا قاراپ ئېيتقۇسىز ئازاب چەكتى . مۇمتاج ماھالنىڭ

ئۇمىدسىزلىككە ، ھەسرەتكە پاتقان كۆزلىرىدە غەم ـ قايغۇ ۋە قەيالماسلىق ئەكس ئېتەتتى !

ئۇ پادىشاھقا يېنىدا ئولتۇرۇشقا شەرەت قىلدى ، شاھجاھان ئۇنىڭ ئالدىغا يۈكۈندى . ئۇ كۈچەپ تۇرۇپ بېشىنى خانىنىڭ كۆكسىگە قويدى . ئاندىن ئاجىز قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ ، زەئىپ ۋە مىسكىن ئاۋازدا :

ـــ مۆھتەرەم شاھىم ! سىلى ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە ساپ مۇھەببەت ، سەمىمىي يۈرەكلىرى بىلەن مېنى سۆيۈپ ، ئاسراپ كەلدىلە . مەن سىلىدىن مىڭ مەرتەم رازى ! سىلىنىڭ مۇھەببەتلىرى مېنى ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا ياشىنىتىدۇ . ھاياتلىقىمدا مېنى ھەشەمەتلىك ئوردا ، ئايۋان ـ سارايدا ياشاتتىلا ، ئۆلگىنىمدىمۇ مۇراد ـ مەقسەتلىرىمگە يەتكۈزۈشلىرىگە ئىشىنىمەن . . . ماڭا سەپەر چىقىپ قالدى . . . سىلى باللىرىمىزنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئالسىلا . . . ھاياتلىقىمدا ئالدىلىرىدا سەۋرى ـ خاتالىق ئۆتكۈزگەن بولسام ، كۆڭۈللىرىدىن چىقىرىۋەتسىلە . . . خەير . . . ئەلۋىدا . . . خۇدا سىلىنى ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن . . .

تېخى سۆزى تۈگىمەستىنلا ، بۇ گۈزەل خانىش ، موغۇل ئىمپېرىيىسى پادىشاھىنىڭ ئەڭ ئامراق ئايالى مۇمتاج ماھال بۇلاقتەك تىنىق كۆزلىرىنى مەڭگۈلۈك يۇمدى .

بۇ ئىشلارنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرغان پادىشاھ سۆيۈملۈك ئايالىنىڭ ئۆز قوينىدا جان ئۈزگەنلىكىگە ئىشەنگۈسى كەلمىدى . دەرۋەقە ، ئايالى ئۇنىڭدىن ، بۇ پاسىق دۇنيادىن ئايرىلغانىدى . ئۇنىڭ يۈرەك ـ باغرى ئېزىلىپ ، ياشلىرى مارجاندەك ئاقتى . ئۇ ئەمدى قايتا كۆز ئاچمايتتى ، بۇنىڭغا كەلگەندە جاھان سورىغان پادىشاھمۇ بىئىلاج ئىدى . پۈتۈن ئىمپېرىيىنىڭ ھوقۇقى ، بايلىقىمۇ ئۇنىڭ بۇ ئالەمدىن كېتىشىگە ئارا تۇرالمايتتى .

« پادىشاھىمۇ ئۆلۈم ئالدىدا ئاجىز كېلىدىكەن ! » شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە ئۇ ئىنسانىنىڭ نەقەدەر ئاجىزلىقىنى ، ئاللانىڭ قۇدرەتلىكلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدى .

شاھ جەمەتىنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتىگە بىنائەن ، شاھجاھان مۇمتاج ماھالنى جان ئۈزگەن يېرىگە ۋاقىتلىق دەپنە قىلدى .

ھاياتىدا تۇنجى قېتىم يۇرىكى ئەڭ قاتتىق يارىلانغان شاھجاھاننىڭ داۋاملىق ئۇرۇش قىلىشقا رەغبى قالمىدى . ئۇ ئۇرۇشقا قوماندانلىق قىلىشنى باش سەركەردىگە تاپشۇرۇپ قويۇپ ئۆزى ئاگرا غا قايتتى .

پايتەختكە قايتقاندىن كېيىن ئۇ نەچچە ھەپتىگىچە ئوردا ئىشلىرىغا قول تىقماستىن ، ھۇجرىدا ئۆزى تەنھا ئولتۇرۇپ مۇمتاج ماھالنىڭ روھىغا دۇئا قىلدى . خۇددى تەركىدۇنيا بولغان ئادەمدەك ئۆزىنى تاشلىۋەتتى .

ئايالىنىڭ ئارزۇسى ، ئۆزىنىڭ ۋەدىسىگە بىنائەن ، شاھجاھان ئايالى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىغان جاي ـــ جەمنە دەرياسى بويىغا ئاق مەرمەر تاشتىن قەبرىگاھ ياساشقا بۇيرۇق چۈشۈردى . يىگىرمە ئىككى يىلدىن كېيىن مۇمتاج ماھالنىڭ نامىدا ئاتالغان بۇ قەبرىگاھ ئاخىر پۈتتى . مۇمتاج ماھالنىڭ سۆڭىكى بۇرھانپۇردىن يۆتكەپ كېلىنىپ بۇ قەبرىستانلىققا قويۇلدى .

گۈزەل مۇمتاج ماھال قەبرىگاھى جەمنە دەرياسى بويىدا قەد كۆتۈردى . تېگىدىكى تاشلاردىن تارتىپ كۆرۈنىدىغان سۈزۈك كۆلچەكلەر نەچچە رەت ئىمارەتنى ئوراپ تۇراتتى . بۇ يەر گۈزەل ھەم ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى . قەبرىستانلىقنىڭ تۆت تەرىپىدە ئۆزگىچە ئۇسلۇبقا ئىگە ئىسلامچە مۇنار ، كېمىر شەكىللىك تورۇس ، ئىشىك ، ئاق مەرمەردىن قويۇرۇلغان تاملارغا قىممەت باھالىق ياقۇت تاشلار قويۇلغان بولۇپ ، قۇياش نۇرىدا كۆزلەرنى

قاماشتۇرۇپتەتتى . ھەيۋەتلىك ، سۇرلۇك ۋە ئاجايىپ ئۇسىتلىق بىلەن ياسالغان بۇ مېمارلىق ئابىدىسى تا بۈگۈنكى كۈنگىچە جەمئىيەتنى ھەيران قالدۇرۇپ تۇرماقتا . ئۇ مۇمتاج ماھالنىڭ گۈزەل رۇخسارىنىڭ نامايەندىسى ، شاھجاھان بىلەن مۇمتاج ماھالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنىڭ شاھىدى سۈپىتىدە ، جاھاندىكى ئەڭ نادىر ، ئەڭ گۈزەل ئاسار ئەتىقىلەرنىڭ بىرى بولۇپ قالدى .

. . . . . .

نۇرجاھان ئاخىرقى ئۆمرىنى لاھوردا ئۆتكۈزدى . ئۇ مۇمتاج ماھالنىڭ قازا قىلغانلىقىنى ئاڭلىغاندا چەكسىز ھەسرەت چەكتى ۋە ئۆز نامىدىن گۈل ئەۋەتتى . دەرۋەقە ، ئۆزىدىن كېيىن خانىشلىق تاجىنى كىيگەن موغۇل ئىمپېرىيەسىنىڭ خانىشى ئۆزىدىن بۇرۇن ئالەمدىن ئۆتسە ، ئۇ قانداقمۇ ئازابلانمىسۇن !

مىلادىي 1645 ـ يىلى يۈكسەك ئىستېدات ئىگىسى نۇرجاھانمۇ لاھوردا قازا قىلدى . ئۇنىڭ جەسىتى لاھوردىكى « شاھدۇللا قەبرىستانلىقى » غا ، جاھانگىر شاھنىڭ قېشىغا دەپنە قىلىندى .

11 . مۇمتاج ماھالنى سېغىنىش

مۇمتاج ماھالنىڭ ئۆلۈمى شاھجاھاننىڭ يۈرەك ـ باغرىنى ئېزىۋەتتى . ئۇ بىر مەزگىل ھاياتتىن ، تۇرمۇشتىن بىزار بولۇپ ، تەركىدۇنيالىق ئىچىدە ئۆتتى . ئەمما ، پادىشاھلىق بۇرچى ئاخىر ئۇنىڭ ئازاب دېڭىزىدىن ئۆزۈپ چىقىپ دۆلەت باشقۇرۇشقا ، ئورىدىنى ئىدارە قىلىشقا مەجبۇر قىلدى .

شاھجاھان كېچەيىمچىلىكىنى يەنە باشلىدى . ئۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ئەھمەد شەھرىنى ، بىكاپۇر ۋە گورگۇدالارنى

زېمىنىگە قوشۇۋالدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ شان ـ شۆھرىتى جەنۇبتىكى ھەرقايسى جايلارغا تارقالدى .

1638 ـ يىلى ، شاھجاھان قەندەھارنى پارسلارنىڭ قولىدىن تارتىۋالدى . لېكىن ، پارسلا مەغلۇبىيىتىگە تەن بەرمەي ، قولدىن كەتكەن زېمىننى قايتۇرۇۋېلىش تەييارلىقىغا چۈشتى . 1639 ـ يىلى ، ئىككى تەرەپ قايتىدىن تۈتىشىپ پارسلار قەندەھارنى قايتۇرۇۋالدى . ئۇنىڭدىن كېيىن بۇ مۇھىم جاينى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن شاھجاھان نۇرغۇن قېتىم ئۇرۇنغان بولسىمۇ مەقسىتىگە يېتەلمىدى . شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ، قەندەھار ھىندىستان زېمىنىغا قايتا ئايلانمىدى .

شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ، شاھجاھان ئوتتۇرا ئاسىياغا قوشۇن تارتىپ بورىك ۋە بودىك پادىشاھلىقىنى ئىگىلىدى ھەمدە ئۇلار بىلەن كېلىشىم ئىمزالىدى .

شاھجاھاننىڭ ئاگرادا تۇرۇشقا كۆڭلى تارتمىدى . چۈنكى ئۇ مۇمتاج ماھالنىڭ قەبرىسىنى ھەربىر كۆرگىنىدە ، يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قېتىدىكى ئەسلىمىلىرىنىڭ قوزغىلىپ يۈرىكىنى ئاغرىتىشىدىن قورقاتتى . شۇڭا ئۇ پايتەختنى ئاگرادىن دېھلىگە يۆتكىدى . ئۇ دېھلىدا دۇنياغا داڭلىق پۇرەن قەلئەسىنى ۋە جامە مەسچىتىنى سالغۇزدى . پۇرەن قەلئەسىگە يەتتە ئىنگلىز چىسى ئېگىزلىكىدە قىممەت باھالىق ياقۇت ، دۇر ـ جاۋاھىرلاردىن كۆز قويۇلغان ، دۇنيادا جۈپتى يوق توز شەكىللىك تەخت ياساتتى . بۇ تەختكە كەتكەن ياقۇتنىڭلا پۈتۈش قىممىتى سەككىز مىليون رۇپىيىدىن ئاشىدۇ . ياقۇتتىن باشقا ، بۇ تەختكە يەنە دۇنيادا كەم ئۇچرايدىغان ، ھەربىرىنىڭ قىممىتى بىر شاھەرگە تەڭ بريلىيانتلاردىنمۇ كۆز قويۇلغان . ئەپسۇسلىنارلىق يېرى شۇكى ، بۇ تەڭدىشى يوق توز شەكىللىك تەخت مىلادىي 1739 ـ يىلىدىكى

دېهلىدا يۈز بەرگەن چوڭ قىرغىنچىلىقتا ، پارس شاھى نادىر شە-
يىخ تەرىپىدىن بۇلاپ كېتىلىپ كېيىن يوق قىلىۋېتىلگەن . ناۋادا ،
بۇ تەخت ھازىرغىچە ساقلانغان بولسا ، چوقۇم پۈتۈن دۇنيانى
زىلزىلىگە سالغۇدەك ئەتىۋارلىق ئاسار ئەتىقىگە ئايلانغان بولاتتى .

يىللار رەھىمسىز . ئاي ـ كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ
شاھجاھانمۇ قەبرىپ ، ئاجىزلىشىشقا باشلىدى . سالامەتلىكىمۇ
كۈندىن ـ كۈنگە يامانلىشىپ كەتتى . 1657 ـ يىلى ، ئۇ ئېغىر
كېسەل بىلەن يېتىپ قالدى . شۇنىڭدىن كېيىنلا موغۇل ئىمپېرە-
يىسىدە پاراكەندىچىلىك باشلاندى .

شاھجاھاننىڭ كېسىلى ئەينى زامانداا ساقايماس كېسەل ،
دەپ قارالغانىدى . ئۇزۇندىن بېرى شاھ تەختىگە كۆزىنى تىكىپ ،
چىشىنى بىلەپ تۇرغان نەچچە شاھزادە جەڭگە چۈشۈشكە تەييار
بولدى .

شاھجاھاننىڭ چوڭ ئوغلى داراشكىخ دېھلى بىلەن پەن-
جاپنى باشقۇرىدىغان بولغاچقا ، داۋاملىق شاھجاھاننىڭ قېشىدا
تۇراتتى . ئىككىنچى ئوغلى خوجا بېنگالنىڭ ۋالىيسى ، ئۈچىنچى
ئوغلى ئورانزىب جەنۇب تەرەپنىڭ ۋالىيسى ، تۆتىنچى ئوغلى
مۇرات گۇجەرەتنىڭ باشلىقى ئىدى . تۆت شاھزادە ئۆز قوشۇنلا-
رىنى ئېلىپ تۆت تەرەپتىن ئاگراغا بېسىپ كېلىشكە باشلىدى .
بىر مەيدان قانلىق قىرغىنچىلىق قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا
قالغانىدى .

شاھجاھان كېسەل بولغىنى بىلەن ئورۇن تۇتۇپ ياتما-
دى . ئۇ ھەر خىل پەرمانلارنى چۈشۈرۈپ ئۇرۇش ئوتىنىڭ تۇ-
تىشىشىنىڭ ئالدىنى ئالماقچى بولدى . ئەمما ، مەقسىتىگە يېتەلمىدى .

شاھزادىلەر ئوتتۇرىسىدىكى جەڭ ئاخىر پارتلىدى . بىر
ياخشى يېرى ، بۇ چاغدا شاھجاھاننىڭ كېسىلى توساتتىن ساقـ

يىشقا باشلىدى . لېكىن ، ئاجىزلاپ ماغدۇرىدىن كەتكەن پادە-شاھنىڭ بۇ تۈپىلاڭلارنى تىنجىتىشقا قۇربى يەتمىدى . ئوغۇللىرى قىلىچلىرىنى ئويناتقىنىچە ئۇنى تەختتىن چۈشۈشكە مەجبۇرلىدى . شۇنداق قىلىپ ، ئۇ شاھزادىلەرنىڭ رەقىبىگە ئايلىنىپ قالدى . شاھزادىلەرمۇ بىر - بىرىنى يوقىتىشنىڭ پېيىگە چۈشتى .

شاھزادىلەرنىڭ ئىچىدە ، ئورانزىب ئەڭ ھىيلىگەر ، قارا نىيەت ھەم رەھىمسىز ئىدى . ئۇ ھەم ئەقىللىق بولۇپ ، ئەھۋالغا قاراپ ئىش تۇتۇشقا ئۇستا ئىدى . ئۇ جەنۇبتىن شىمالغا كەلگۈچە گۈجەرەتتە توختاپ ، شېرىن سۆز ، چوڭ ۋەدىلەر بىلەن مۇراتىنى ئالداپ ئۆزىگە بويسۇندۇرۇۋالدى ، ئاندىن بىرلىشىپ ئاگرانى ھۇ-جۇم قىلدى . ئۇ ئالدى بىلەن داراشكىخ بىلەن خوجانى يوقىتىپ ، يۈزىنى بىرلا سىرىۋېتىپ مۇراتقا قارشى تىغ كۆتۈردى . ياشىنىپ قالغان شاھجاھان ۋەزىيەتنى ئوڭشاش مەقسىتىدە ، ھەر كۈنى ھەرخىل ئەمرىمەرۇپلارنى چۈشۈرۈپ تۇرسىمۇ ھېچقانداق رولى بولمىدى .

ئورانزىب دېھلى بىلەن ئاگرانى ئىگىلىۋالدى . ئۇ چوڭ ھوقۇقنى تۇتۇش جەريانىدىكى يوشۇرۇن ئاپەت ، توسالغۇلارنى يوقىتىش ئۈچۈن ، ئۆزىنىڭ ئۈچ قېرىندىشىنى قەتلى قىلدى ھەمدە قېرىپ ، ئاجىزلاپ كەتكەن دادىسىنى ئاگرادىكى پۇرەن قەلئەسىگە نەزەربەند قىلىپ قويدى . مۇمتاج ماھال ھاياتلىقىدا خەۋپسىزلىكەن قېرىنداشلار ئارا قىرغىنچىلىق ئاخىر رېئاللىققا ئايلاندى .

1658 - يىلى ، ئورانزىب موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ خانلىق تەختىگە رەسمى ئولتۇردى .

تەقدىر بەزىدە ئادەمنى ھەقىقەتەنمۇ ئەخمەق قىلىدۇ ! ئىل-گىرى ئاگرادىكى پۇرەن قەلئەسىدە شاھجاھان دادىسى جاھانگىر شاھقا قارشى چىققان ھەمدە 1627 - يىلى خانلىق تەختىگە ئول-

تۇرغاندى . مانا بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە ، ئاشۇ پۇرمەن قەلئە-سىدە يەنە شۇ شاھجاھان مەھبۇس بولۇش قىسمىتىگە دۇچار بولدى . بۇ شاھجاھانغا نۇرجاھاننىڭ ئوردىدىن ئايرىلىپ لاھورغا ماڭغان چېغىدىكى مەنزىرىنى ئەسلەتتى . . .

شاھجاھاننىڭ ئاخىرقى ئۆمرى ئاگرادىكى پۇرمەن قەلئە-سىدە نەزەربەند ئاستىدا ئۆتتى . ئورانزىب شاھجاھاننى قاتتىق قا-ماقا ئالدى . ئۇ شاھ ئاتىسىنىڭ بارلىق ھوقۇقىنى ئېلىپ تاشلاپ ، ئۇنىڭغا ئادەتتىكى ئادەم ۋە مەھبۇس قاتارىدا مۇئامىلە قىلدى . بۇ ئېغىر كۈنلەردە ، پەقەت شاھجاھاننىڭ چوڭ قىزى جاھانئەلالا كېسەلچان ، ئاجىز دادىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالدى .

شاھجاھان پۇرمەن قەلئەسىدە مۇمتاج ماھالنى ھەر مىنۇت ، ھەر سېكۇنت ئەسلەپ تۇردى . ئۇ پات ـ پات مۇمتاج ماھالنىڭ مەقبەرىسىگە سائەتلەپ ـ سائەتلەپ قاراپ ئۆز سېغىنىشىنى بىلدۈرەتتى .

ئەسلىدە ، ئۇ جەمنە دەريياسىنىڭ يەنە بىر قىرغىقىغا مۇمتاج ماھال مەقبەرىسىگە تەقلىد قىلىپ قارا مەرمەر تاشتىن مەقبەرە يا-ساتقۇزماقچى ئىدى ، ئەمما سىياسىي جەھەتتىكى مەھكۇم-لۇقى تۈپەيلىدىن ئۇنىڭ بۇ ئارزۇسى كۆپكە ئايلانمىدى .

ئۇزۇن مۇددەتلىك دەرد ـ ئەلەم دەستىدىن ئۇ يەنە ئېغىر كېسەلگە مۇپتىلا بولدى . ئۆمرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە ، ئۇ ياتىدىغان ھۇجرىسىنى پۇرمەن قەلئەسىنىڭ شەرق تەرىپىدىكى بىر ھۇجرىغا يۆتكەپ قويۇشنى ئۆتۈندى . چۈنكى بۇ ھۇجرىنىڭ روجىكىدىن مۇمتاج ماھال مەقبەرىسىنى كۆرۈپ ياتقىلى بولاتتى .

1666 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى ، شاھجاھان ئايالىنى سېغىنىش ئىچىدە ئۆمرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىنى ئاياغلاش-تۇردى . ئۇنىڭ ئۆلۈمى ئۇنى مەھبۇسلۇق ئازابىدىن قۇتۇلدۇرغان بولسا ، ئورانزىبنى ، پادىشاھ بولغان دادىسىنى نەزەربەند قىلدى ،

دېگەن يامان ئاتاقتىن قۇتۇلدۇردى .

شاھجاھاننىڭ دەپنە مۇراسىمى ئاددىيلا ئۆتكۈزۈلدى . ئورانزىب ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى پادىشاھلارغا خاس سەلتەنەت بىلەن ئۇزىتىشنىڭ ئورنىغا بىرنەچچە قۇلنى ئۇنىڭ جەستىنى ئاپىرىپ مۇمتاج ماھالنىڭ يېنىغا كۆمۈپ قويۇشقا بۇيرۇدى ، مەملىكەت خاراكتېرلىق ماتەم تۇتىدىغان ئىشنىمۇ قىلمىدى . قارا نىيەت ئورانزىب شاھجاھاننىڭ موغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ پادىشاھى ، ئۆزىنىڭ دادىسى ئىكەنلىكىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغانىدى . بىرلا يېرى ، شاھجاھاننىڭ روھى ئامراق ئايالىنىڭ قېشىغا قويۇلغىنىدىن ئەمىن تاپقان بولۇشى مۇمكىن ئىدى !

بۇگۈنكى كۈندە ، مۇمتاج ماھال مەقبەرىسى جەمنە دەريا-سى بويىدا شاھجاھان بىلەن مۇمتاج ماھالنىڭ جەستىنى سادىق-لىق بىلەن قوغداپ ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا . ھەر يىلى دۆلەت ئىچى ۋە چەت ئەللەردىن كەلگەن زىيارەتچىلەر بۇ مەقبەرىگە تاۋاپ قىلىدۇ . ئۇلار مۇمتاج ماھالنىڭ گۈزەللىكىنىڭ نامايەندىسى بولغان بۇ مەقبەرىگە قاراپ ھەسرەت چېكىدۇ ھەم ھەيران بولىدۇ . شاھجاھان بىلەن مۇمتاج ماھالنىڭ ساپ ، سەمىمىي مۇھەببىتىمۇ خۇددى ئاپئاق مۇمتاج ماھال مەقبەرىسىگە ئوخشاشلا ئۇلاردا چوڭقۇر تەسىر قالدۇرىدۇ .

ئۇچ يۈز يىل ئۆتۈپ كەتتى . مۇمتاج ماھال مەقبەرىسى ئۆزىنىڭ خاس قىياپىتى بىلەن كىشىلەرگە مەقبەرە ئاستىدا مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەن مۇمتاج ماھال بىلەن شاھجاھاننىڭ مۇھەببەت ھېكايىسىنى بايان قىلىشتىن قېلىپ قالمىدى .

(« مۇمتاج ماھالنىڭ غەيرىي رەسمىي تەرجىمھالى » ناملىق خەنزۇچە كىتابتىن تەرجىمە قىلىنغان .)

« چەت ئەل پوۋېستللىرى » مەجمۇئەسىنىڭ ئومۇمىي مۇندەرىجىسى (جەمئىي 30 كىتابچە)

مەجمۇئەنىڭ باش تۈزگۈچىسى : ئەخمەت ئىمىن

« قىرىق بىرىنچى » (1 ـ كىتابچە)

1 . قىرىق بىرىنچى ..... بورس ئاندرېيېۋىچ لاۋرېنىف
(سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى) 1 ـ بەت
ماخمۇتجان ئىسلام تەرجىمىسى .
2 . تۇرمۇش سەھنىسىدە ..... نىكولاي شېۋسوف
(سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى) 114 ـ بەت
مۇنارجان توختاخۇن تەرجىمىسى .
3 . دەمەشق گۈزلى ..... بايار رۇفائىل (سۈرىيە) 183 ـ بەت
دىلشات سۇلتان تەرجىمىسى .

« بۇ يەرنىڭ سەھىرى جىمجىت » (2 ـ كىتابچە)

بۇ يەرنىڭ سەھىرى جىمجىت ..... ب . ۋاسىلېۋى (سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى)
قادىر ھاپىز ، دىلشات سۇلتان تەرجىمىسى .

« كۆل بويىدىكى ئەما قىز » (3 ـ كىتابچە)

كۆل بويىدىكى ئەما قىز ..... كلسىن نەندا (ھىندىستان)

هەببوُللا موُهەممەت ، ئازات ئالماس تەرجمسى .

« چۆرە قىز ئىزورا » (4 ـ كتابچە)

چۆرە قىز ئىزورا ..... بېرناردو گۆيمارائىس (برازىلىيە)
ئەخمەت ئىمىن تەرجمسى .

« نىقاب ئاستىدىكى موُھەببەت » (5 ـ كتابچە)

1 . نىقاب ئاستىدىكى موُھەببەت ..... بالزاك (فرانسيە)
1 ـ بەت
ماخموُتجان ئىسلام تەرجمسى .
2 . سىرتماق ..... پېتوفى ساندور (ۋېنگرىيە)
97 ـ بەت
ئازات ئالماس تەرجمسى .
3 . هازازوُل ..... ئېمىل زولا (فرانسيە) 288 ـ بەت
مەريەم مەمتىمن تەرجمسى .

« ئالتىنچى پالاتا » (6 ـ كتابچە)

1 . ئالتىنچى پالاتا ..... چېخوف (رۇسيە)
1 ـ بەت
موُھەممەت پولات تەرجمسى .
2 . ھېدىيبورگنى بوُلغىغان ئادەم ..... مارك تۇېن
(ئامېرىكا) 116 ـ بەت
هەببوُللا موُھەممەت تەرجمسى .
3 . ئاسىيا ..... تۇرگېنېۋ (رۇسيە)
235 ـ بەت

مۇھەممەت مېھرۇللا تەرجىمىسى .

« يەرگە تۆكۈلگەن ياش » (7 ـ كىتابچە)

1 . يەرگە تۆكۈلگەن ياش ..... ئەخمەتجان ئاشىروف (سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى) 1 ـ بەت
ئابدۇراخمان ئەبەي نەشرگە تەييارلىغان .
2 . يېتىم قىزنىڭ غەلىتە تويى ..... كاتېرىن ئالى (فرانسىيە) 135 ـ بەت
مۇنارجان توختاخۇن تەرجىمىسى .

« نىقابلىق تانسا » (8 ـ كىتابچە)

1 . نىقابلىق تانسا ..... ئا . موراۋيا (ئىتالىيە) 1 ـ بەت
ئازات سۇلتان تەرجىمىسى .
2 . ئاينىش ..... بورىس ۋاسىلېۋ (سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى) 175 ـ بەت
پاتىگۈل مىجىت تەرجىمىسى .

« بولدى ، ئۇنى ئۇنتۇيلى » (9 ـ كىتابچە)

1 . بولدى ، ئۇنى ئۇنتۇيلى ..... پېرت ھېرمان (غەربىي گېرمانىيە) 1 ـ بەت
راخمان ماموت تەرجىمىسى .
2 . توڭلاتقۇدىكى پۇتبولچىنىڭ جەستى ..... كارلو مازونى (ئىتالىيە) 180 ـ بەت
ھەببۇللا مۇھەممەت تەرجىمىسى .

« تېرىكلەر قەبرىستانلىقى » (10 ـ كىتابچە)

1 . تېرىكلەر قەبرىستانلىقى ..... ۋ . ئىلەيھى (ئامېرىكا) 1 ـ بەت
غۇپۇر نۇرىدىن تەرجىمىسى .
2 . ناتونۇش قىز ..... كېلسن نەندا (ھىندىستان) 75 ـ بەت
مۇھەممەت مېھرۇللا تەرجىمىسى .

« شاھ بولۇش كويىدا يۇرگەن ئادەم » (11 ـ كىتابچە)

1 . شاھ بولۇش كويىدا يۇرگەن ئادەم ..... كېپلىڭ
(ئەنگلىيە) 1 ـ بەت
ئابلىكىم تۇردى تەرجىمىسى .
2 . تېرىستيان ..... توماس مان (گېرمانىيە) 93 ـ بەت
ياسىن سىيىت تەرجىمىسى .
3. كارل ۋىلەن ئاننا .... لېئونخارد فرانك (گېرمانىيە) 176 ـ بەت
مۇساجان ئەزىزى تەرجىمىسى .

« يىلتىز » (12 ـ كىتابچە)

يىلتىز ..... ئىمىن ئوسمان (سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى)
مۇھەممەت پولات تەرجىمىسى .

« يوقالغان بېرىليانت » (13 ـ كىتابچە)

1 . يوقالغان بېرىليانت ..... ستېۋېنسون (ئەنگلىيە) 1 ـ بەت
ئەخمەت ئىمىن تەرجىمىسى .
2 . تېروسانىڭ راست گەپ قىلىدىغان ئورۇندۇقى ..... جونسون
(شۋېتسىيە) 159 ـ بەت

غوپۇر قادىر تەرجىمىسى .

« رىم كېچىسى » (14 - كىتابچە)

1 . رىم كېچىسى ..... ئاننى ـ ماريئېل (فرانسىيە) 1 ـ بەت
ئازات ئالماس تەرجىمىسى .
2 . شۆاق ھىدى ..... سايىن مۇراتبېكوف (سابىق
سوۋېت ئىتتىپاقى) 208 ـ بەت
ئەنۋەر ئابدۇرېھىم تەرجىمىسى .

« ئاھ ، ياراتقان ئىگەم » (15 - كىتابچە)

1 . ئاھ ، يـاراتـقـان ئىگەم ..... قۇدرىتۇللا شھاب (پاكىستان)
1 ـ بەت
ئوسمانجان ساۋۇت تەرجىمىسى .
2 . مۇخبىرنىڭ تۆھپىسى ..... ئىگور گولـوسوۋسكي
(سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى) 66 ـ بەت
راخمان مامۇت تەرجىمىسى .
3 . قانائەتچان ئادەم ..... ۋۇرننىن (سابىق سوۋېت
ئىتتىپاقى) 247 ـ بەت
سۇلتان سوپى تەرجىمىسى .

« تاشلاندۇق بوۋاق » (16 - كىتابچە)

1 . ئاق كېچىلەر ..... دوستويېۋسكي (رۇسىيە) 1 ـ بەت
ئابدۇكېرىم ئىمىن تەرجىمىسى .
2 . تاشلاندۇق بوۋاق ..... مۇھەممەت ئابدۇل خەلىم ئابدۇللا
(مىسر) 124 ـ بەت

هەببوللا مۇھەممەت تەرجىمىسى .

« قىز تاللاش » (17 ـ كىتابچە)

1 . قىز تاللاش ..... شەنسۇن مېيشا (ياپونىيە) 1 ـ بەت
ئىدرىس بارات ، نىياز ئۆمەر تەرجىمىسى .
2 . چاپېر پولكوۋنىك ..... بالزاك (فرانسىيە) 89 ـ بەت
خالىدە ئىسمائىل تەرجىمىسى .
3 . تىمساھ ..... دوستويېۋسكىي (رۇسىيە) 218 ـ بەت
ئەلا ئۆمەر باقى ، ئابدۇقادىر غۇلام تەرجىمىسى .

« لايخورەكنىك نىداسى » (18 ـ كىتابچە)

لايخورەكنىك نىداسى .....تاھا ھۇسەين (مىسر) 1 ـ بەت
رىزۋان ھەمزە تەرجىمىسى .
2 . بارېن ئەپەندى ..... مۇپاسسان (فرانسىيە) 211 ـ بەت
پاتنگۇل مىجىت تەرجىمىسى .

« سۇكۇتتىكى دېڭىز » (19 ـ كىتابچە)

1 . سۇكۇتتىكى دېڭىز ..... ۋېرنكو (فرانسىيە)
1 ـ بەت
ياسىن سىيىت تەرجىمىسى .
2 . ئىدىيە ..... ل . ن ئاندرېيېف (رۇسىيە)
53 ـ بەت
پەرھات ئىلياس تەرجىمىسى .
3 . مووزىكونى ..... لۇئىگى مالېربا (ئىتالىيە) 136 ـ بەت
قادىر ئارسلان تەرجىمىسى .

« زۇلمەت » (20 - كىتابچە)

1 . زۇلمەت ..... ل . ئاندرېيېۋ (رۇسىيە) 1 ـ بەت
مۇنارجان توختاخۇن تەرجىمىسى .
2 . كۆل بويىدىكى مۇھەببەت ..... ۋىليام سۇمېرسېت ماۋھام
(ئەنگلىيە) 96 ـ بەت
تۇردى قاسىمى تەرجىمىسى .
3 . نېۋا كوچىسى ..... گوگول (رۇسىيە) 168 ـ بەت
مۇھەممەت ئۆمەر تەرجىمىسى .

« ئالدىنئالا پۇر كەتكەن قاتىللىق ۋەقەسى » (21 - كىتابچە)

1 . ئالدىنئالا پۇر كەتكەن قاتىللىق ۋەقەسى ..... گارسىيە ماركوس
(كۇلومبىيە) 1 ـ بەت
زۇلپىقار بارات تەرجىمىسى .
2 . ۋالېنتىنو ..... ناتالىيە گىنزبۇرگ (ئىتالىيە) 149 ـ بەت
توختى قاسىم تەرجىمىسى .

« ئاجايىپ مەخپىيەت » (22 - كىتابچە)

1 . ئاجايىپ مەخپىيەت ..... ستېفان زۋېگ (ئاۋستىرىيە) 1 ـ بەت
زۇلپىقار بارات ، مەلىكە قاسىم تەرجىمىسى .
2 . قۇملۇق ..... ئالېكساندر سېرافىموۋىچ (رۇسىيە)
106 ـ بەت
پەرھات ئىلياس تەرجىمىسى .
3 . قارا كۆزەينەكلىك قىز ..... ئېھسان ئابدۇقۇددۇس (مىسىر)
160 ـ بەت

راخمان ماموُت تەرجىمىسى .

« مالاي تەلۇسى » (23 ـ كىتابچە)

1 . مالاي تەلۇسى ..... ستېفان زۋېگ (ئاۋستىرىيە) 1 ـ بەت
مەرىيەم مەمتىمىن تەرجىمىسى .
2 . يوُلىيە ..... ئى . م . ئادا مىرانو (مېكسىكا) 95 ـ بەت
پاتىگوُل مىجىت تەرجىمىسى .
3 . ئايدىڭدىكى مۇھەببەت ..... س . ئا . سىرۋا (سىرى لانكا)
180 ـ بەت
ھېيتەم ھۇسەيىن تەرجىمىسى .

« غايىب بولغان قىز » (24 ـ كىتابچە)

1 . غايىب بولغان قىز ..... بىرىت خارتى (ئامېرىكا) 1 ـ بەت
ئازات ئالماس تەرجىمىسى .
2 . ناپولېئوننىڭ ھەسرىتى ..... ھاۋاسانت بونوۋا (فرانسىيە)
159 ـ بەت
لوقمان ئاقنىياز تەرجىمىسى .

« پوُلنىڭ قىسمىتى » (25 ـ كىتابچە)

1 . پوُلنىڭ قىسمىتى ..... كرىشان چاندر (ھىندىستان)
1 ـ بەت
پاتىگوُل مىجىت تەرجىمىسى .
2 . قەبىلە كىشىلىرى ..... ببرنارد مالامۇد (ئامېرىكا) 170 ـ بەت
قادىر ئارسلان تەرجىمىسى .

« هەسرەت » (26 ـ كتابچە)

1 . هەسـرەت ..... ئېلزابىت كارتېر (ئاۋسترالىيە) 1 ـ بەت
ئەخمەت ئىمىن تەرجىمىسى .
2 . تۈلكە ..... د . ھ . لاۋرېنس (ئەنگلىيە) 159 ـ بەت
ئەركىن نۇر تەرجىمىسى .

« ئۇيقۇلۇقتىكى ساھىبجامال » (27 ـ كتابچە)

1 . ئۇيقۇلۇقتىكى ساھىبجامال ..... كاۋباتا ياسۇنارى (ياپونىيە)
1 ـ بەت
ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەت تەرجىمىسى .
2 . ئون ئۇچىنچى كامېردىكى سىر ..... ياك فوتلېر (ئامېرىكا)
115 ـ بەت
ئەخمەت ئىمىن تەرجىمىسى .
3 . ساھىبجامال ئالۋاستى دېلوسى ..... بالزاك (فرانسىيە)
180 ـ بەت
ئوسمانجان ساۋۇت تەرجىمىسى .

« چىگگىزخاننىڭ ئاق بۇلۇتى » (28 ـ كتابچە)

1 . چىگگىزخاننىڭ ئاق بۇلۇتى ..... چىنگىز ئايتماتوف
(قىرغىزىستان) 1 ـ بەت
مۇنارجان توختاخۇن تەرجىمىسى .
2 . يەر ئاستى يولى ..... ئېرنستو ساروئاتو (ئارگېنتىنا)
183 ـ بەت
زۇلپىقار بارات تەرجىمىسى .

« ئايال كاتىپ بىلەن باش دېرىكتور » (29 ـ كىتابچە)

1 . باش دىرىكتور بىلەن كاتىپ قىز ..... يېشكاستېر
(ئەنگلىيە) 1 ـ بەت
ئابدۇسالام ئابلىز تەرجىمىسى .
2 . تۇماندىكى يۇلتۇز ..... ۋ . توكارچۇا (سابىق سوۋېت
ئىتتىپاقى) 120 ـ بەت
پاتىگۈل مىجىت تەرجىمىسى .
3 . ياكوبى باشىنكوف ..... تورگېنېف (رۇسىيە) 187 ـ بەت
ئازات ئالماس تەرجىمىسى .

« سادات زۇكتۇك قەستكە ئۇچرىغان كۈنلەردە » (30 ـ كىتابچە)

1 . سادات زۇكتۇك قەستكە ئۇچرىغان كۈنلەردە ..... نەجىپ
مەھبۇز (مىسىر) 1 ـ بەت
ھەزرىتىئىلى بارات تەرجىمىسى .
2 . مۇمتاج ماھال مەقبەرىسى ..... غالىب پروساند تەبرىيار
(ھىندىستان) 116 ـ بەت
پاتىگۈل مىجىت تەرجىمىسى .

قوشۇمچە : « چەت ئەل پوۋېستلىرى » مەجمۇئەسىنىڭ ئومۇمىي
مۇندەرىجىسى (جەمئىي 30 كىتابچە)

251 ـ بەت
تۈزگۈچى : دىلبەر كېرىم

[General Information]
书名=领袖被杀之日　维吾尔文
SS号=40300781